

Gáll István

Vaskor

TARTALOM

AKNÁKON

ZÖLDEK
ŐSKOR
PIHENJÜNK LE A HÚVÖSBEN
A HERCEG
BIRODALOM
ÖTVEN
RINGLISPÍL
ROHANÓK
A HANGOLÓ
HADMŰVELET
VERESÉG
VÉGTISZTESSÉG
A PÉK
ILLÉS SZEKERE
MUJKÓ

KALENDÁRIUM

BOLDOGASSZONY HAVA - IANUARIUS
PÁLFORDULÓ
BÖJTELŐ HAVA - FEBRUARIUS
GYERTYASZENTELŐ
BÖJTMÁS HAVA - MARTIUS
GOLGOTA
SZENTGYÖRGY HAVA - APRILIS
EMBERHALÁL

PÜNKÖSD HAVA - MAIUS
MAJÁLIS

SZENTIVÁN HAVA - JUNIUS
MEDÁRD

SZENTJAKAB HAVA - JULIUS
BŰNBÁNÓ MAGDOLNA

KISASSZONY HAVA - AUGUSTUS
A NAP FIA

SZENTMIHÁLY HAVA - SEPTEMBER
KISASSZONY-NAP

MINDSZENT HAVA - OCTOBER
JÚDÁS

SZENTANDRÁS HAVA - NOVEMBER
NEM MEGY

KARÁCSONY HAVA - DECEMBER
KARÁCSONY

A BOLDOG ÉLET FŐSZABÁLYAI

A HADNAGY

EGYSZERŰEN
A KÉT FÖLDMÉRŐ
LÓHÁTON
OLASZ
MEMENTÓ
CSONTZENE
SZENTEK
A HADNAGY

Az ötvenes évek kezdetén, amikor még zöldfülű fiatalember voltam, s zöld volt a határőrpárolim, és ezeknek a novelláknak első változatát vagy vázlatát kezdő íróként leírtam, fiatalosan tapasztalatlan volt szinte az egész ország, optimistán és gyanútlan vak hittel fogadtuk az új rendet, amely bonyolult külső és belső okok miatt torzult *vaskor*-ra - pedig ifjúságára mint aranykorra szeretne visszaemlékezni az ember.

Kezdetől fogva novellaciklust akartam írni, vagyis igazi novellákat fűzni fel egy gondolatszerkezeti szálra. Ezért vannak visszatérő alakok és helyzetek, szinte minden összefügg a ciklus egészével, egyes hőseim pedig más könyvekben élnek tovább; szeretném hinni, hogy minden amit írok, egyetlen nagy ciklusban rendeződik el.

Hogy miért nem lett nagy regény ebből az élmény anyagból? Talán mert túl fájók, sebzők, villanófényűek a személyes emlékek, érzékeny fiatalként létemben fenyegetettnak éreztem magam, és ekkor még összefüggéseket se láttam az események között - mindezt visszaadni novellákban próbáltam.

Gáll István

AKNÁKON

ZÖLDEK

Mit keresek én itt? - bámultam ki a rejtelmes éjszakába, amikor bevagónírozott újoncként megérkeztem Sopronba.

Mit keresek én itt? Ez valami rossz vicc. Csak tévedésből hozhattak ide. Nyolc évvel ezelőtt, negyvenkettőben itt tanácsoltak el a Szent Benedek-rendi gimnáziumból. Apám hazavitt, és hajnalonként vonatozhattam át a szomszédos Tatára, a kegyestanító-rendi piaristákhoz, mozgalmas diákéveim (a gimnázium nyolc osztályát kilenc helyen jártam) következő átmeneti állomására. De mi bajuk lehetett velem a soproni bencés tanároknak? Igaz, a keserves latinórák helyett szívesebben csavarogtunk a Lővérek pajzán osztrák lányoktól csicsergő bokrosaiban, vagy a szőlőskertek murciillatú pincéi között; de nem az én hibám, hogy eközben újra és újra vad bunyózásokba keveredtünk a városba hizlalásra küldött, csontos térdű, szőke hitlerjugendokkal, és „nagy szövetségeseink” végül is ránk gyűjtötták, talán kiképzési feladatként (égett akkoriban egész Európa) konviktusunk gyönyörűségesen középkori, favázás épületét.

Nem sokig merenghettem azon, hogy mit keresek én újra itt. Félnapos bumlizásunk alatt a lezárt vagonban - miközben a szerelvény ismeretlen irányba kattogott, kitérőkben ácsorgott, majd újra nekiiramodott - eleinte mérgelődtem a titokzatosságon, hogy úti célunkat nem kötik az orrunkra. De a fülledt félhomályban hamar eltompultam. Mind vastagabb lett a bűz. Társaim jó regrutaszokás szerint részegek voltak, ordibáló éneklésük nyögdecseléssé csitult, valaki öklendezve hányni kezdett, mások követték a példáját, vagy spriccelve vizelték végig a szálkás deszkafalat. Aki aztán nem rogyott le a padlón tocsogó mocsokba, az katonaládáján kuporogva szívta egyik Munkást a másik után - csak legyünk már ott valahol!

Sopronban se válaszolt ugyan senki arra, hogy mit keresek én itt, de azonnal mozgásba lendült az a jótékony katonai gépezet, ami azért üzi-hajtja az újoncot, hogy ne töprengjen fölösleges kérdéseken: csikorogva gördült félre az ajtó, határvadász-egyenruhás öregkatonák kémleltek be, elemlámpájukkal körbevillantva rajtunk, s a kiképző keret - ezúttal jogos - undorával ordították: „kiszállás, civil bagázs!”, és ahogy ledöccentünk elébük a vagonból, gyorsan végigtapogattak, belekukkantottak a friss zöld festéstől ragacsos ládáinkba, hogy elkobozzák az üvegeket, végül pedig kihúzkodták és talpra pofozták a részegeket is. Alaktalan csoportban zsúfolódtunk össze a sínek között, és a kijózanító, őszi esőben nem mertünk egymásra nézni. Egy bűzös disznókondától csak abban különböztünk, hogy szégyelltük magunkat. Kitereltek az állomás előtti térre, ahol is a fogadó katonazenekar fásult bömbölését a közöttünk cikázó tiszthelyettesek igyekeztek túlűvölni, négyes sorokba lökdösve a ládáikkal bambán bukácsolókat - mintha egy harsogó-zakatóló gépezetbe aprítottak volna bele minket, és mire összeállt az ázott menetoszlop, már nem egyes emberek, hanem sorokba rendezett kezek, lábak, elgyötört testek voltunk. Majdnem katonák.

Hirtelen elhallgatott a zenekar.

Az éjszakai csöndbe, amit az esőcsöppek pötyögése még érzékelhetőbbé tett, vezényszó suhintott bele. Gépiesen lódultunk neki, hogy átcaplassunk a pihegő városon. Az állomás lámpáinak fénytócsáit elhagyva, az üres utcák fekete alagútjában csak trapp-trapp-trappogásunk örölte a csöndet. Máris engedelmesen meneteltünk volna akár a világ végéig is, hogy ott rendezett sorokban, ellenvetés nélkül masírozzunk bele a tenger mindnyájunkat elnyelő végtelenségébe, ahogy azt a közös cselekvésbe bódult, vonuló lemmingek teszik.

A város túlsó végén, a kopár Bécsi-dombok lábánál terpeszkedtek a vénséges kaszárnnyák. Szalmával felhintett folyosókon döglöttünk le, a reggeli fürdőt és beöltözést várva. A nemességé koszolódott lópokrócokból nagyapáink és apáink izzadságszaga áradt, amit az egymás bűzében hortyogó nemzedékek konzerváltak. Én is apámról álmodtam: az állomás felé kigyózó menetoszlopról, a lábikrákhoz verődő katonaládákról, a részeg gajdolásról, anyák és szeretők integető karjáról, sírástól felpuhult, vörös szeme aljáról, ahogy a frontra indulókat a vonatig kísértük, és kamasz irigykedéssel bámultam az elpöfögő szerelvény után, mialatt lenhajú öcsém dünyögve rángatott, rohant volna játszani, de keményen markoltam szurtos kis mancsát, mert sejtettem, hogy évekig nem látom majd az apámat, aki tegnap viszont engem kísért az állomásra, és nyurga öcsém, ha a tömött sorokban megpillantott, gúnyosan lengette felém azt a katonazubbonyból varrt dzsekit, amiben a háború utáni ínségben én feszítettem, de amit máris örökölt tőlem, közben a bennünket, bevonulókat kísérő hozzátartozók hada utánunk ömlött az állomásig, apám szemüvege, sárga arca és hátracsúszott homloka fel-feltűnt a tömegben, valamit kiabált felém, de nem engedték közel a civileket, és már a vasúti rámpán tolongtunk, begördültek a nyitott vagonok, amikor apám végre előreverekedte magát, s a rendőrök sorfala mögül kiabálta, hogy: „Pistukaaa - Pistukáá-ám! a szakácsokhoz, a konyhához kérd magad! Vigyázz, hogy aknász ne legyél, csak aknász ne!!!” - erre a frontszolgálatos jó tanácsra zavartan legyintettem, legyintettem apám aknász múltjára, miért hoz szegyenbe vele, elvégre nem háborúba megyek, én csupán a dzsekimet sajnáltam, amit öcsém diadalmasan lengetett a feje fölött, és mert azt reméltem, hogy kicsit irigyel is, peckesen kihúzott derékkal léptem a vagonba, hogy rejtsem el végre a deszkafal, és megszabaduljak a zokogó nőktől, az egész könnyes búcsúzkodástól, amit férfiként szégyellünk, aztán megkapaszkodnánk még fellobbanó emlékében, ha megüt egy golyó, vagy repíteni kezd - mint engem majd - egy robbanás belénk csapódó, forró légnyomása...

Harmadnap túl voltunk már a nehezen. Összekötözött civil ruháink a pincében penészedtek, a zöld daróc kidörzsölte a combom, és csizmám betonkérgé feltörte a sarkam. Krumplit pucolni hajtottak.

Egy tiszti egyenruhás hústorony elől próbáltam félresiklani, de megmarkolta a karom. Lekapta a fejemről zöld szegélyű tányérsapkámat.

- Nézd csak, a kis Magos! - Közelebb rántott magához, hogy újonctársaim elroboogjanak mellettem a konyha felé. - Mit keresel itt, Tökmagos?

Ketten maradtunk az üres folyosón. Nullás géppel lekopaszított fejem, amiről önérzetemmel együtt lenyúzták szinte a fejbőrömet is, borzongott a huzatban. Megnéztem a vastag nyakú tisztet. Arany váll-lapján - úgy láttam - az égbolt valamennyi csillaga ott tündökölt.

- A Laci-i - nyeltem el zavartan a bizalmas megszólítást. Kapkodva helyesbítettem: - Százados bajtárs... engedélyt kérek a ... hogy szólítsalak... hogyan szólítsam a százados bajtársat?

Unokabátyám, Magos százados, levigyorgott rám.

- Neked Laci vagyok, Tökmagos. Szólíts csak így, ha ketten vagyunk. Hogy van apád? Mi újság a telepen? Mikor érkezted? Végre ámuldozni mertem. Évek óta nem láttam odahaza, régebben lőmester volt a bányánál.

- Hát te itt...? Én azt hittem, rendőrtiszt vagy.

- Voltam - emelte fel vastag ujját. - Tavaly átraktak ide, a zöldekhez, erősítik a határőrséget. Veled is, Tökmagos!

- Hát ez az! - engedtem el fülem mellett a tökmagozást, amire még gyerekkoromban, a bányatelepen kapott rá. - Laci, jó, hogy beszélhetek valakivel, segíts, adj tanácsot!...

- Le akarnál szerelni? Vagy egyből tábornok szeretnél lenni? Mert azt nem bírom elintézni.

- Várj! Hallgass meg. Politikai ügy.

Szétnézett, arcán felgyűrődött a hús; a Rajk-per után voltunk.

- Halkan beszélj. Csak nem apáddal van baj?

- Dehogy! Velem. Érettségi előtt kirúgtak az ország összes középiskolájából.

- Otthon, a bányatelepen?

- Aha.

- A polgáriból lett gimnáziumból?

- Onnan.

- Valamit mondtál?

- Aha.

Magos százados beljebb nyomott az ablakbeugróba.

- Isten ökre. Téged mindig mindenhol kivágnak. Szegény apád! Mi történt? Halljam gyorsan!

- Hosszú, Lacikám!

- Ne lacikázz, meghallják, és ha valaki erre jön, másról beszélünk, értetted? Na, mondd már!

- Vita volt az osztályban, hogy melyikük volt nagyobb, Lenin vagy Sztálin, gondoltam...

- Sztálin elvtárs - javított ki, és sötétebbé vált a képe.

- Gondoltam, baj lesz, ha a srácok folytatják ezt a vitát, és avval akartam igazságot tenni, hogy Lenin volt a zseni, csak el kell olvasni, amiket írt, és olvasni én tudok! Sztálin pedig az ő eszméinek a végrehajtója, a népek nagy vezére satöbbi, és ebből az lett, hogy leszóltam Sztálint.

- Sztálin elvtársat - mondta gépiesen. - Isten ökre vagy, Magos!

Szerettem volna, ha újra Tökmagosnak nevez. De megváltozott. Alig ismertem rá arra a feldúlt hústömegre. Hadarva bizonygattam.

- Értsd meg, felfűjták, nagy ügyet csináltak belőle, és más gimikben is így ment, szórták ki, akire rá tudtak kenni valamit...

- Elég! Engem akarsz kioktatni, hogyan rendelik el az ilyen...? - Úgy beszorított az ablakbeugróba, hogy tarkómon éreztem a kilincs hidegét. - A tisztogatások... a fegyveres testületeknél pláne hogy...! - Hirtelen nem tudtam, hogy felém nyomuló rengeteg testével védelmezni akar vagy eltiporni. - Én tudom, én aztán igazán tudom...! Megéltem egyet s mást, és nekem ez a te ügyed... mert a határőrség nem akármilyen szerv, ezt jól jegyezd meg, a zöldeknél szolgálni dicsőség, és csak politikailag megbízható...

Muszáj volt megnyikkannom.

- De akkor mit keresek én itt...?!
(mit keresek én itt, aki a gimnáziumot kilenc iskolában se tudtam befejezni, mert folyton lógtam, és itt is röhögtem már az első esti parancskihirdetéskor azon, hogy aki közülünk határsértést követ el, hadbíróság elé kerül, és a családját internálják, mert ugyanazon parancsban olvasták fel, hogy ezután a tiszthelyettesek nem mondhatják az újoncoknak, lejárta a szovjet

indulót, hogy „úgy seggbe rúgom, hogy zúgva száll, mint a győzelmi zászló” - mit keresek én itt, miért bömbölöm apáink nótáját, hogy Zőőőd-akukorica, Katyi, nékemelkellmenni - Katyi, seeej - háromévbekell-rukk-kónikatyi - mit keresek én itt, aki iskolaidőben a bányatelepen csavarogtam, regényeket faltam, és az irkába kapart novellákkal készültem meghódítani a világot, vagyis sehol se találtam a helyemet, és ugyanakkor mindegy volt, hogy hol vagyok, csak azt nem szerettem, ha körülöttem nem történt semmi - Sopronban azonban történt, kimenős társunkat a csalétekül használt nő lakásán ütötték le, hogy egyenruháját megszerezzék, s amire magához tért, az embercsempészek már elszeleltek, ezért fehér alsó ingben, hosszú gatyában óvakodott vissza a laktanyába, de az őrség megrémült az éjszakai szellemtől, odapuffantottak, a távolabbi őrk pedig a feltételezett támadókra nyitottak tüzet - igen, Sopronban mindig történt valami, mert zöldek voltunk, zöldfülűek és zöld parolisok, Zőőőd-aseggedelvtárs! - bömböltük a „Sződd a selymet, elvtárs, selyemből lobogót” kezdetű indulót, selyembőlpopóóóó! - és a „brennbergbányai rém” ellen, aki a leállított bánya folyosóin járt át Ausztriából, minket, bányatelepi fiúkat vetettek be, hallottunk is egy távoli, tompa robajlást, és az ügynök eltűnt örökre arctalanul, magára robbantva az aknát, amikor elvágtuk a visszaútját - soproni laktanyánkkal szemben pedig néhány mutatós ház emelkedett, akármilyen kora hajnalban vonultunk ki, az erkélyről házikabátos, idősebb urak figyeltek, néha átnéztek egymásra, helyeslően összebólogattak, vagy csóválták a fejüket, tábornokok meg ezredek voltak a régi hadseregben, aztán egyik éjjel teherautómotorok zajára ébredtünk föl, odaát égtek a villanyok, ávósok költöztették zártabb helyre a családokat, és a tábornokok, fekete lakkbőröndjeikkel engedelmesen kapaszkodtak föl a teherautókra, csak valamelyik feleség ugrott ki inkább az emeleti ablakból, és a járdán napokig látszott egy sötét folt - hát mit keresek én itt? - ki válaszolhatott volna? - talán az a Magos százados? - akit nem sokkal később, már őrnagyként, úgy hallottam, hogy... - és ne kérdezősködjek utána - felejtsem el, hogy a rokonom volt! - de erről mit se sejtettünk még ott a folyosó vastag falai között)

... arra felelj, mit keresek én itt? - suttogtam bele unokabátyám zubbonyába, amely az orromig nyomult -, hogy kerültem ide, a nép ellensége, idegen elem, meg minden, aztán majd rám fogják, hogy befurakodtam, beépültem, vagy isten tudja, mit, hát mit csináljak, mondd meg, Laci...?!

A százados hátralépett, szétnézett az üres folyosón.

- Jelentsd a D-tisztnak. Meg kell előzni, ne ő szaglássza ki a múltadat. Mert borzasztó nagy az éberség! Mi ugyan zöldek vagyunk, de a kék ávósok tartanak a markukban.

A kék parolis D-tiszt, íróasztala mögött gubbasztva, a falat nézte mögöttem. Egy ideig hallgatta nyökörgésemet, aztán leintett: - Maga csak ne kérdezgesse, hogy mit keres itt, mert ide csak azok kerülnek, akikről nincs mit tudni, vagy akikről tudunk valamit, és az secko-jedno, érti, katona?!

Nem értettem.

Unokabátyám se magyarázta meg, ingatta a fejét, és ő se nézett rám. - Azt mondtad, a bevonulás előtt műszaki rajzoló voltál? - kérdezte -, mostanában szavakon lovagolnak, jelentkezz hát műszaki kiképzésre, az jövő-menő szakma, és nem leszel szem előtt. Nagy a határ, beleveszel a gazba! - Megkönnyebbültem.

Nem tudtam, otthon apám se mondta, hogy a „műszaki” fegyvernem *aknászt* jelent.

Mikor mindent megtanultam és megértettem, többé nem kérdeztem, hogy „mit keresek én itt”. Befogtam a szám és figyelttem.

Mert már csak a parolim volt zöld.

ŐSKOR

(Unokabátyám mesélte:)

Mikor a határőrséghez kerültem, itt, a városi parancsnokságon sok szó esett arról, hogy a zárándi őrsön valami nincs rendben. Mindenki csóválta a fejét, de senki sem intézkedett - mert a parancsnokságon is pocsékul mentek a dolgok. A régi tisztek és mi, újak, utáltuk egymást, hiszen még a levegőt se egyformán szedtük; csak abban értettünk egyet, hogy a zárándi őrsön valami nincs rendben!

De mindezt akkor már városszerte beszéltek.

Állítólag aki nem az amerikai katonai misszió böhömnagy Buickján érkezett Pestről, azt az embercsempészek meg se tisztelték azzal, hogy Záránd felé vezessék. Rangsorolniuk kellett a jelentkezőket, hiszen a Nyugatra igyekvők közt egy-egy levitézlett képviselő, a sebtiben összevásárolt valutájával, kisembernek számított. Az ilyen caplasson csak át bőrdöndjeivel a Fertő tó iszapján, vagy mássza végig hasmánt az omladozó Brennberg-bánya aknáit. Ellenben Záránd felé, ugye, csacsogó patakok és sárga rónák gyönyörködtetik a szemet, a levegő szénaillatú, a makadámút jó karban tartott, és mindenre felkészült kísérők biztosítják a nyugalmat, az utolsó estén pedig magyaros búcsúvacsorát lehet rendelni Napóleon-aranyért, dollárért, fontért. Cigányzenével, természetesen... A városban erről bárkit felvilágosítottak, aki találomra megszólított egy utcai járókelőt. De igaz, ami igaz, még mi, a határőrség parancsnoksága is tudtuk, hogy arrafelé valami nincs rendben.

Ezért a segédtiszt, tétovázva bár, de azt mondta:

- Hááát... nem ártana ott szétnézni...

- Akkor mehetek? - kérdeztem.

- Hááát... valakinek végre oda kéne menni... Mindenképpen menni akartam, csinálni valamit, mert ráuntam a tehetetlenségre, a végtelen vitákra. A főbejáratnál, a szárnyas vaskapu két oldalán, a barna spalettás ablakú épületekben még a régi tiszti állomány lakott: a „tollasok”, így neveztük őket a régi határvasdász-sapkáról. Az udvar mélyén, az istállók fölött tanyáztunk mi, a „káderek”, akiket akkortájt sebtiben irányítottak a határa.

Tanácskoztunk, gyüleseztünk egymás közt, ott, a kaderszálláson, hogy mit kéne tenni. Időnként megjelent valaki Pestről, leváltották a kerületparancsnokot, aki aztán újra csak a tollasok közül került ki, mert hiába, ők értik a katonai dolgokat. De megbízni azért nem bíztunk meg bennük. Egyszóval: se velük, se nélkülük. Ezen vég nélkül lehetett vitatkozni.

Amikor elhatároztam magam, és elindultam az udvar alsó végéből a főépületbe, azt se tudtam, hogy épp ki a kerületparancsnok. Egy állandó bútordarabot, a segédtisztet találtam a helyén. Véber alhadnagy nem számított a mi brancsunkhoz, de nem tartozott a tollasokhoz se. Tiszthelyettesként szolgált a határvasdászoknál, a front alatt hazaszökött a falujába, és evvel az ellenálló múltjával a demokratikus hadseregben az alhadnagyságig vitte. Az a vörhenyes alak ideális segédtiszt volt, üldögélt a telefon mellett, mindenről értesült, de semmiről se tudott. És parancs nélkül semmit se tett.

- Éntőlem várja a főhadnagy bajtárs - pislogott aggodalmasan, mert akkor még főhadnagy voltam -, hogy Zárándra küldjem?

- Dehogy várom! Csak jelenteni akartam valakinek, hogy oda megyek.

Véber alhadnagy, miután tisztázta a maga szerepét, megnyugodott.

- Ideje, hogy valaki szétnézzon ott.

- És kit keressek?

- Gondolom, az őrsparancsnokot.

- Vele mindenképpen találkozni fogok. De ki az, akit én keressek meg? - kérdeztem nyomtétósan. Véber elkapta a pillantását, és válla közé húzott fejével a telefont nézte maga előtt. Állítólag van ott valaki, bizonytalankodott, aki telefonon néha jelent.

- Papnak hívják az irodistát - nyögte ki végre. - A postát intézi, a zsoldfizetést...

Ahogy az ajtón kifordultam, a segédtiszt még mindig a telefont nézte.

A töfögő vonaton a vagon ajtajában álltam. Csapattam magam a huzattal, nyakamon így is folyt az izzadság. Kora ősszel vannak még ilyen meleg napok. A zubbonyt nem gombolhattam ki, hiszen szolgálati úton voltam.

Aztán a talpfák közé döngölt közúzalékon topogva vártam, amíg a vicinális szuszogva kihúzott mögülem, és néztem a zárándi muskátlis állomást. Rózsás arcú, kövér vasutas méregetett, a szolgálati palacsintasütőt a hóna alá vágva. Kék egyenruhája a mellén zsírpecsételtől volt rendjeles.

- Merre kell az őrsre menni? - rántottam meg hasamon a vastag derékszíjat a fekete pisztolytáskával, úgy gondoltam, ez elég bemutatkozásnak.

- Milyen öőőrsreee? - énekelte a vasutas, és furcsálltam, hogy abból a húsgombócból ilyen vékony hang jön ki.

- A zárándira, na! Van itt más őrs is?

- Sok van. Végig a határon.

- Mit beszél összevissza? - förmedtem rá. - Azt akarom megtudni, hogy merre induljak.

Végre odamutatott a raktárak mögötti kövesútra. Még a vakarcs állomás mellett lépkedek, és hallom, hogy a főnök csörgeti a telefont. Figurázik az emberrel, gondoltam, közben ilyen sürgős dolga van?

A makadámutat öreg nyárfasor szegélyezte, és két árnyéksáv között szinte rám szakadt a meleg. Néhány lépés után váltakozva: árnyék-forróság, árnyék-forróság... Törölgettem magam, a derékszíjba valósággal beledagadt a testem, mint hordó a vaspántba. A jókora német szolgálati pisztolyt elindulás előtt vételeztem (nem jutott mindenkinek, ezért szét se osztották az oldalfegyvereket), és a bepokrócozott ablakú, hűvös raktárban még kedvtelve méregettem a tenyeremen. Most már a pokolba kívántam.

Egy óra múlva jó messziről megláttam a falut. Rossz irányba küldött a vasutas! Mitévő legyek? Nem volt kedvem bebaktatni a faluba, hátha visszairányítanak ebben a melegben; az őrs, tudtam, a falutól távolabbra esik.

Vad összevisszaságban nőtt fűzfák között észrevettem egy fehér malmocskát, alig kődobásnyira. A patak láthatatlanul húzódott a magas fűvű réten, a meder alján épp csak csordogált a víz. A malom mellett gödörben fogták fel, és onnan engedték egy favályún a lapát alá. Visszafelé forgott a fakerék, ilyen se láttam még, ezért jól megnézegettem.

Az épületből egy fiú kukkantott ki.

- Jó irányban megyek a zárándi őrsre?

Válasz helyett visszaugrott a fiú. Utána akartam menni, de máris megjelent a molnár. A nyakában kötény, feje őszfehér. - Arrafelé kell menni a faluba - mutatott túl a füzéseken.

- Nem megyek a faluba.

- Hát nem azt kérdezte? Mert más itt nincs - ingatta az öreg a fejét -, csak mi vagyunk az onokámmal, de hogy meddig, azt csak az isten tudja, egy éccaka ránk dől a malom, ez lesz a vége, meglátják, és akkor a népek kereshetnek maguknak más bolondot...

Az épület mögött mintha a fiú iszkolt volna a fák takarásában, úgy látszik, hátul is volt ajtó. Vagy az ablakon ugrott ki? - ... mindenki megmondhatja, már az apám is itt akarta hagyni, és a fiam, szegény, amíg el nem esett a fronton, mindig azt hajtogatta, minek ez magának, mit kínlódik vele? - de a népek egyre, hogy nem, nem, ne tegyük, mi lesz velük, mégse járhatnak a városba örletni, és a bolond jó szívem megesett rajtuk, meg se érdemlik - fújta az öreg a magáét.

- Az őrre megyek, bácsikám.

- Meg kell hagyni, hogy a masina ma is prima, mintha új lenne, csak a ház! - alapozás nélkül rakták, gerendákra, de az már korhad, nézze, fent a tetőgerenda alatt megereszkedett a fal, végig van repedve, de a masina az békebeli, meg kell hagyni, megnézi?

- Az őrre! - kiáltottam, hátha süket - jó felé megyek?

- Nem vagyunk mi oda bejáratosak, kérem, tessék hinni nekem, egy öreg embernek.

- Én csak azt kérdezem, bácsikám, hogy merre menjek?

- Mehet jobbra is - intett a molnár a vizenyős rétre -, balra is - mutatott a jegenyesorra -, mindenképpen kerülni kell. Nem nézi meg a masinát? Ez még békebeli, meglátja...

Otthagytam a vén bolondot. Hosszú kóborlás után érkeztem meg, pedig úgy tudtam, hogy csupán kis sétaút a vasúttól az őrsig.

Dús lombú fák árnyékában takaros épületsor húzódott meg, az elrozsdult drótkerítés a földre rogyva. Őrség sehol. A házak se látszottak katonai objektumoknak, inkább mintha gazdatiszti lakások volnának. Zöldre mázolt faoszlopok a tornácon, a vadszőlős falak fölött magas stájertető, manzárdszobákkal. Az istálló az épület mögött lehetett, csak a szagát éreztem.

Feltűnt egy kis csoport, ingujjban, fedetlen fővel vonszolódtak át az udvaron, mert jókora pakkot cipeltek; csak a nadrág zöld posztójáról lehetett látni, hogy katonák.

Bementem a nagyobbik épületbe, és almaszagú, hűvös folyosón találtam magam. Barna ajtók sorakoztak, csipkésre kovácsolt, régimódi kilincsekkel, és a falon oktatótáblák lógtak a fegyveres közelharcról.

Találomra benyitottam valahová, és egy sötét helyiségbe jutottam; a fal mellett összekötözött csizmák, sátorlapok, a polcokon egyenruhák. Vissza akartam lépni a folyosóra, de megláttam egy másik ajtót is a raktár félhomályában. Ahogy azon át beléptem az irodába, a kopott íróasztal mögül feltápáskodott egy katona. Olyan fehér volt az arca, mintha semmi vér se volna a fiúban, s remegett a szája széle, ahogy halkan hadarta:

- Már azt hittem... arra is gondoltam - de először jár itt, ugye? - és ha érdeklődik, akárkit kérdez meg ezen a környéken, még jobban elküldik - én meg csak itt vártam, nem mehettam el... De most már minden rendben van!

Nem mondhatta tovább, hirtelen megélénkült az épület, odakintről ládbogás hallatszott, a folyosóra nyíló ajtón berohant egy tizedes, elviharzott mellettem, s a társára kiáltott:

- Gyerünk! Ide be!

Fejével a raktárra bökött, s amikor a fehér arcú katona mondani akart valamit, megkapta a grabancát, és kilökdöste. Magamhoz térve a meglepetéstől, rá akartam ordítani erre az erőszakos alakra, aki mit se törődve velem intézkedik. Csakhogy a katona vigyázzba vágta magát, és pattogósan jelentett: - Főhadnagy bajtárs, a zárándi őrs ügyeletes jelentkezem! És állt rezzenéstelenül. Az arcán aggályos buzgalom. Egyenesen szembenézett, pillantásában csillogott az igyekezet. Madárfejű, hosszú lábú tizedes volt, látszott, hogy belevaló fiú; állt meredten, csak az ádámcsutkája ugrált le-föl sovány nyakán.

Megnyugodtam, hogy a furcsa fogadtatás után kezd rendbe jönni a dolog, ahogy ezt elvárja az ember. Igyekeztem feszesen, de azért fölényes hanyagsággal visszatíztelegni az ügyeletesnek.

- Pihenj - és tisztelgésre emelt kezemmel levettem a tányérsapkámat. Mérgem elszállt, csak azt éreztem, hogy fáradt, nagyon fáradt vagyok, s mindenem lucskos a gyaloglástól. - Mi volt ez? - biccentettem azért az íróasztal felé kötelességszerűen.

- Bocsánat! - a tizedes még jobban kihúzta magát, buzgalmában kimeredt a szeme. - Parancsba adtam, hogy a raktárban rovincsoláshoz... Ő meg csak itt üldögél!

- Pihenj! - ismételttem pilledten, de a fiú nem merte magát elengedni. - A kerülettől jöttem. Hívja az őrsparancsnokot.

- Igenis.

És meg se mozdult. A széket néztem az íróasztal mögött, ha kimenne ez a két lábon járó szolgálati szabályzat, végre lerogyhatnék.

- Az őrsparancsnokot! Nem értette?

- A határszakaszon van. Ellenőrző járőrben. A törzsőrmester bajtárs naponta háromszor kimegy. - Tisztelgésre kapta a kezét. - Én vagyok az ügyeletes.

- Megvárom a parancsnokot.

- Igenis - vágta rá. Kicsit engedett a feszességből, fejével az asztal mögé intett. - Érezze magát otthon nálunk, főhadnagy bajtárs. Biztos el tetszett fáradni. - Vigyázzba rándult. - Bocsánat.

Tetszett, hogy milyen katonás ez a tiszthelyettes. És végre nem kell tovább ácsorognom. Ültömben sóhajtottam egy nagyot, s elnézően szóltam:

- Jól van, tizedes bajtárs. Csak semmi izgalom. Nem harapom le a fejét. Kicsit messze vannak maguk.

- Igenis, az isten háta mögött vagyunk. - Az ügyeletes térdben kiengedte a jobb lábát, aztán visszarántotta vigyázzállásba, nyakán meg-megugrott az ádámcsutka, látszott, hogy mondani akar valamit, de nehezen mondja. - Amíg várni tetszik... Ha meg nem sértem, főhadnagy bajtárs... Csak azért, ugye, mert ebédidő van. Intézkedem a konyhán, készítsenek valamit.

Elterpeszkedtem a széken, kicsatoltam a derékszíjat, és a dögnehez pisztollyal együtt az asztalra koppantottam. A zubbony alatt, a csípőmnél cuppogott az ingem.

- Inkább szomjas vagyok, ha már ilyen kedves. - De máris észbe kapva határozottan folytattam. - Egy pohár vizet hozzon, tizedes bajtárs.

- Nincs vizünk - mentegetődzött az ügyeletes -, nyáron elapad a kút. Mire jön a kánikula, elapad. Ami kevés összegyűlik reggelre, azt kimerik a lovaknak. De annak is íze van. - Az asztallapra nézett, és kinyögte. - Egy kis bort talán.

- Maguk bort isznak? - képedtem el.

- Nem, nem! A határban vannak források, de ma még nem mentek ki a lajttal. - Mintha nem is ő lett volna az, aki eddig meg se mert mozdulni, fűgén a szoba sarkába perdülve, a barna szekrényből kivette a fonatos demizsont. - A törzsőrmester bajtárs se tudna mást adni.

Poharat kapott elő, töltött. Számhoz emeltem a bort, de éreztem, hogy ez buta helyzet.

- Egészségünkre - billentettem a fiú felé a poharat. És ez még kevésbé illett egy följebbvalóhoz. Zavartan ittam.

A pohár megint teli volt előttem.

- Elég lesz.

- Á, ezt egy gyerek is ihatja. Csak a szomját veszi el az embernek.

A tizedes újra töltött.

- Nincs ennek a bornak ereje, főhadnagy bajtárs. Rossz víz van a környéken, a karonülők is bort isznak.

Éreztem, hogy nekem azért a fejembe ment.

- Maga intéz itt mindent, tizedes bajtárs? Zsoldfizetés, ilyesmi?

A katona furcsán nézett, de azt felelte:

- Igenis.

- Papnak hívják?

- Igenis.

Nem lehet ez másként, gondoltam. Ez az egyetlen katonás ember van ezen a vacak helyen. Megittam a bort, de az ügyeletes hiába töltött újra, ahhoz már nem nyúltam. A tizedes vigyázzba kapta magát.

- Bocsánat, egy kis elintéznivaló.

Kiment, ott hagyott a demizsonnal. Így magamban mégiscsak könnyebben emeltem meg a poharat, mert aznap kiizzadtam magamból az utolsó csepp nedvességet is. Különben se bor ez. Megmondták. Nincs ereje. Töltögethetek nyugodtan. A fonatosban meg nem látszik, mennyi fogyott.

Kibámultam az ablakon. Katonák jöttek-mentek az udvaron, cipekedtek, eltűntek a régi épület mögött, és futva tértek vissza. Futva! Pedig rekkenő hőség volt a szobában is.

Arra rezdültem föl, hogy mellettem áll a tizedes, de arcából valahogy csak a szemét láttam. Hol hagyta az arca többi részét?...

- Pap - intettem magamhoz. - Közelébb.

Az ügyeletes a demizson mellé hajolt.

- Vége lesz... Ezt magának bizalmasan mondom... - nehezen forgott a nyelvem. - A vircsaftnak itt - vége...

Egyre közelebb került az asztallap a fejemhez.

- Fáradt vagyok - csuklottam bocsánatkérően. - Ez a marha nap!...

Mielőtt elaludtam - vagy már részeg álmomban? - mintha belépett volna a törzsőrmester. Sűrű szemöldöke alatt táskás szemekkel, széles arcán mély ráncok.

- Kikészült - suttogta a tizedes. - Ez a bor egy ökröt is leterített volna.

- Rendben - biccentett a törzs. - Itt is kezdhetik a pakolást.

Amikor fölébredtem, odakint már szürkült. Kábultan mocomogtam, mert az asztalra dőlve elmerevedett a derekam. Senki sincs a közelben, örvendeztem. Talán be se néztek hozzám, és nem láttak ilyen állapotban.

A raktárból zajt hallottam.

Álmosan nyitottam be, és hirtelen nagyon magamhoz tértem! Egy összekötözött embert találtam, a szájába rongyot tömtek. Ő volt az igazi írnok.

Mikor mindent befutottunk az üres őrsön, a sápadt katona - még mindig dörzsölgetve karján a kötözés helyét - mélabúsan jegyezte meg:

- Ezek már odaát vannak, és elvittek mindent. Mindent! A bútort is. Épp csak a főhadnagy bajtárs alól nem húzták ki a széket. A disznók!

- Hallja, Pap, az a nyavalyás tizedes jól becsapott engem! Az őrs üresen maradt ott. Mert tudtak azok minden lépésemről, a vasutas és a molnár az ő emberük volt - nem várták meg a vizsgálatot.

Véber alhadnagy összedörzsölte a kezét, vörhenyes arcán elégedettség fénylett.

- Ezekről legalább megszabadultunk, főhadnagy bajtárs. Nagyszerű jelentést írunk róla!

De én arra gondoltam, el kéne mennem csősznek. Mert ezek után lehet belőlem tábornok is, ezt a kezdetet sose bocsátom meg magamnak.

PIHENJÜNK LE A HÜVÖSBEN

A júliusi kánikula a legkomiszabb, mert épp az ember feje tetejére süt a nap.

- Ettől meg lehet vadulni - hörögte a törzsőrmester. - Hát nem?

Parancsnokunk - Gábor hadnagy - közömbösen kérdezte vissza:

- Rosszul bírod a meleget?

- A fenébe is, túlságosan ki vagyok párnázva hozzá! - Farsang törzsőrmester öreg és kövér arca bíborosan ragyogott. Pedig árnyék hűvösében álltak, egy magányos famatuzsálem alatt; a vénségtől földig ereszkedő ágkarjaival a tölgy mintha le akarna dőlni, a saját árnyékába.

Remegő hőségben folyt az aknász kiképzés. Gyakorlóterünket - a volt grófi kastély parkját - mohos kőfal kerítette körbe. A nyárfaligeten túl látszott a kastély is, a műszaki tanfolyamra vezényelt aknászok laktanyája.

Törökülésben kókadoztunk a gyepen, fásultan bámulva magunk elé. Pedig nagy nap volt! Tanfolyamunk vége felé járt, így hát kivételesen nem gyakorlótöltettel, de valódi robbanóanyaggal spékelték meg a harckocsiaknát, és fel is robbantják majd, hadd lássuk, mekkora lyukat vág.

Középen, a kiásott gödör mélyén hűsölt az akna: otromba láda, teletömve trotillal.

A rajparancsnokok vezették eddig a telepítést, Farsang törzsőrmester, a szakoktató, a hűvösből figyelt. Halkan mondta Gábornak:

- Átkozott szakma, mi? - Tenyerével lehúzta arcáról a verítéket, és lecsapta a földre. - Mai napig majd megveszek érte.

- Átkozott - bólíntott Gábor. - Így mondd: átkozott? Tudom, nem szabad dicsérni, mert akkor fuccs a szerencsénknek.

- Én azért nem vagyok babonás, mint valami stüszi vadász! - tiltakozott Farsang. De már elárulta magát.

- Pedig a magadfajta öreg rókák azt tartják, hogy...

- Nem vagyok babonás! Persze, vannak rossz előjelek - nyelt egyet. - Például egy bizonyos mondat. Az bajt hozhat.

- Milyen mondat?

Farsang felhúzta a vállát.

- Nem szabad kimondani, mert bajt hoz. Hát nem érted? Különbözik úgy hangzik az a mondat, mint egy felhívás: utazzunk a másvilágra!

- Szeretném hallani - ugratta a tiszt.

- Azt csak ne szeresd - mordult Farsang, és hogy ne tudja tovább ugratni, hozzátette: - mert akkor ámen!

Kint a tisztáson egy sörtés fejű újonc fontoskodva odaszólt a rajparancsnokához:

- Őrvezető elvtárs, ez az akna most nem robban?

Farsang kapott rajta, hogy méregbe guruljon, és kiordítozzon a hűvösből.

- Hogy merészel megszólalni aknatelepítés közben? Ez nem teadélután!

- Értettem - rebegte az újonc.

- Hallgasson!

- Értettem.

Gábor hadnagy vigyorgott az öregnek.

- Hagyd abba. Mert ha megtiltod, hogy beszéljen, az új szabályzat szerint azt kell mondania: értettem.

Farsang az elébb még dühöngeni szeretett volna, most úgy érzi, hogy fölösleges, és tudja, hogy az ilyen nagy bölcsesség rosszat jelent: az öregséget.

Mert neki már csak egy, egyetlenegy igazi vágya van: krumplit ültetni, valódi krumplit. (Magafajta öreg aknász a földbe dugott taposóaknát krumplinak becézi.) És ha lehet hinni a jó szerencséiben, jövőre már teheti - nyugdíjba megy.

Farsang törzsőrmester a régi hadseregben húzott le húsz évet, ahol az a katona-világnézet uralkodott, hogy vannak katonák meg büdös civilek - meg az elkeseredett katonaetika: nagy disznóól a világ, és mindenki megérdemli amit kap, szuronyt a hasába, golyót a pofájába.

Impozáns építmény ez az ember, pazarló kedvében emelte a természet. Mellkasa rengő, széles, feketére égett nyaka busa fejet tartott, szemöldöke bozontos, jobb pofáján durva forradás, csak a szeme körül futnak barátságos csokorba a ráncok. Öreg tűzszerész, évtizedek óta szereli az aknákat, bombákat, gránátokat, pokolgépeket. Ezt szokta mondogatni: „akárcsak a nőkkel - tudni kell, hol fogja meg az ember!” De azért megesett, hogy mellényúlt. Két ujjá bánta. A hátán is díszelgett néhány dudoros sebhely. Fél lábára kicsit sántított. Minden testrésze viselte mesterséges cégjelzését.

No és persze az idegei! Azok rongy állapotban vannak. Mintha acélhuzalok szaladnának a bőre alatt, érezte minden idegpálya útját, és tudta, ha egyszer valami elpattan benne, úgy fog szétdőlni, akár egy összedrótozott cserépkorsó.

Az elmúlt hónapokban sokszor panaszkodott a szakaszparancsnoknak:

- Megbolondulok ettől a kérdezőgő újonctól! Mi, mikor, miért, meddig? Így megy egész nap!

- Érdeklődő fiú - helyeselt fanyarul Gábor, akit semmi se hozott ki a sodrából. Ez Farsang elkeseredését nem csillapíthatta.

- Harminc év alatt egy háború elvesztéséhez elegendő újoncot oktattam, de ilyet még nem láttam! Elhiszed?

- Ne törődj vele.

- Megehetné a fene felőlem, de már megbolondította a szakaszodat! Először a többiek is csak röhögtek rajta. De most már? nem robban? - miért nem robban? - biztos, hogy nem robban? Ezt fűjják egész nap. Azelőtt ráripakodtam az ilyen alakra: ha be vagy szarva, elmész angyalt röptetni! De ilyet ma nem lehet mondani.

Az az átkozott kérdezősködés hozta ki legjobban a sodrából. Nyugalom, intette magát, miközben a fa hűvöséből odaballagott elének, nyugalom!

- Gohr fiam - mondta szelíden, és mégis nagyon ijesztően -, Gohr fiam!

- Parancs!

- Ne ugráljon, édes, egyetlen fiam!

- Értettem! Csak azt szeretném megkérdezni...

- De a kutya úristenit! - kiáltott megdühödve, aztán mégis meggondolta magát, nyelt egyet, és fenyegető csendesen folytatta: - Gohr fiam, édes, egyetlen fiacskám, ígérje meg, hogy nem kérdez butaságokat.

- Értettem.

- Kuss!!!

Rémülten gubbasztottunk, csak Gohr ült sértett-mereven. Íme, így méltányolják a tudás-szomját! Pedig amikor idekerült, váltig kérdezgette, hogy nem robban-e fel az aknász, és ha nem, miért nem? - és erre azt felelték: inkább kétszer kérdezni, mint egyszer elrontani.

Farsangot fojtogatta a düh, arcán kigyúlt a forradás. Ez az átkozott Gohr mindig olyanokat tudott kérdezni, amire nem lehetett felelni.

- Mondja, Gohr, maga bolondnak néz engem?

És intett, hogy tartsunk tíz perc pihenőt, mert vöröset látott. Gábor mellé lépett, megfogta a karját.

- Pihenjünk le a hűvösben!

Farsang rámeredt a hadnagyra, mintha borzadna tőle. Mert ez a mondat úgy hangzott, mint egy felhívás: utazzunk a másvilágra!

Homlokát hideg veríték öntötte el.

Marhaság, gondolta aztán, marhaság! Hiszen gyakorlótéren vagyok, és hacsak meg nem üt a hőguta, semmi bajom nem történhet.

- Valami bajod van, törzs elvtárs? - kérdezte Gábor, és tudatlanságában megismételte azt a szörnyű mondatot: - Gyere, pihenjünk le a hűvösben!

Amikor a sivár soproni laktanyából Mohorra érkeztünk, az őspark közepén díszelgő grófi kastély faburkolatú falaival, nyikorgó csigalépcsőivel, parkettás termeivel és rakott kandallóival kellemes helynek látszott. Nem tudtuk, mi az a „műszaki kiképzés”, de előre örültünk. Sorakoztattak, a parancsnokok és oktatók jöttek bemutatkozni és szemügyre venni minket. Elénk álltak, a századparancsnok beszélt, és mi hallgattuk feszesen, csak szemmel méregettük jövődő parancsnokainkat.

Nem tudom, melyikünknek tűnt fel először, ki tett egy óvatos mozdulatot könyökével szomszédja felé, de máris mindnyájan kiguvadt szemmel bámultunk az előljárók csoportjára. Mozgolódni kezdtünk, újoncoknál szokatlan fegyelmetlenséggel egymásra néztünk, és egymás arcáról olvastuk le a döbbenetet. A hátul állók sugdolóztak is, a sorok hullámzóztak, és a rémület ebben a pillanatban fészkelte be magát a szívünkbe.

A félkarú századparancsnok mellett egy sánta hadnagy billegett. Mögötte a törzsőrmesternek göbörcsös-forradásos az arca, mint a mező mélyszántás után. Egy alhadnagynak csont volt a füle helyén. És a többiek is, mind, bicebócák, félkarúak, zúzott arcúak! Mi ez? Hová kerültünk?

Itt és így tudtuk meg, hogy aknászok leszünk.

Remek volt a koszt, a kiképzés jórészt tantermekben folyt, nem kellett ázni-fázni - mi mégis rosszul éreztük magunkat, és mentünk volna akárhová, csak onnan el.

Szakaszparancsnokunk Gábor hadnagy lett, a sánta. Ez az alacsony, karesú tiszt a jobb lábára bicegett, és futni csak ugrándozva, szökdelve tudott, mülábát úgy kapkodta maga után. Különbözik mozgékony, mint a csík, fürgén sántikált az udvaron, ott volt mindenhol, éles hangja hol itt, hol ott csattant fel; a más szakaszbeliek jobban tartottak tőle, mint mi. Pesti vagány voltam, egyik lábam mégis elkapta az ördög - mondogatta fanyarul. Pedig villogó szemével, gunyoros arcával maga is fiókördögnek látszott. Orra ferdén állt az arcában, és a száját beszéd közben úgy rángatta, mintha fítorogna.

Nem is tőle, a szakoktatóktól féltünk. És attól, amire tanítani akartak.

Farsang meg tőlünk félt - attól félt, hogy félni kezdünk. Kiderülhet, hogy a katonákat rosszul neveli, hogy öreg már, nincs tekintélye, és Gábor úgy néz majd rá, mint egy vágóhídra való vén marhára.

És tegnap kiderült, hogy igen, a mi szakaszunk fél! Ez a rábízott harminc ember éjszaka nyugtalanul forgolódik, csonknak álmodja magát, rettentő dörrenésekre riad fel, reggel karikás szemmel tántorog mosakodni, napközben rosszkedvűen, gyanakodva hallgatja az oktatókat, borzadva nyúl a robbanóanyaghoz, és kétségbeesett leveleket írogat haza.

Gyalogsági taposóaknát telepítettünk tegnap, robbanóanyag nélkül, csak gyutaccsal. Hónapok óta végeztük ezt a gyakorlatot. Farsang azt hitte, már bele is untunk. Legalábbis eddig szó nélkül csináltuk. A gyakorlat abból állt, hogy ő végezte az első telepítést, aztán következtek rajok szerint az újoncok, egyikünk kikaparta a föld alól, a másik megint letelepítette, sorban, ahogy Farsang szólólgatott minket.

Miközben az első aknát óvatosan behelyezte a téglalap alakú gödörbe, és rásimogatta a földet, Gohr kérdezősködött.

- Nem nyomja le a föld az akna tetejét?

- Nem köll egy hegyet rákaparni!

Mi, többiek még halkán nevetgélünk is.

- És ha mégis megnyomja?

- Ebben nincs töltet, csak gyutacs.

- A gyutacs nem veszélyes?

A törzs éppen fölemelkedett, leveregette kezéről a földet, és nyugtatásképpen mondta:

- Legfeljebb az ember ujját veszi le.

Egész szakaszunk oda bámult csonka kezére, ahonnan hiányzott két ujj. Ingerülten próbálta helyreütni a dolgot.

- Ezt szilánk vitte el, nem gyutacs!

De konok hallgatásunkban megérezte a félelmet. Azért is nagy hangon harsogta:

- Most nem szólítok ki senkit, hogy vegye fel az aknát. Aki önként csinálja, kap egy barackot a fejére!

Mi csak néztünk rá.

- Na! Önkéntes jelentkezőt kérek! - Senki se mozdult.

- Ne tolongjanak!

Az arcok szürkék voltak.

- Mi lesz?

Már dagadozott benne az ingerültség.

- Csak nem... félnek?!

Néhányan ránéztek dacosan, gyűlölködve. És senki se jelentkezett.

Így hát a düh lobogott benne, amikor tegnap bevonultunk. Hallottuk, hogy Gábor idegeskedik az öreggel.

- Most, a kiképzés végén bolondulnak meg? Remélem, tudod, hogy nemcsak az én szakaszomról van szó. Ha ez a nyavalya elterjed, hogyan fogunk számot adni a munkánkról? Még azt is megkaphatjuk, hogy elszabotáltuk a kiképzést.

A törzsőrmester keserűen vágta oda:

- Nézd, hadnagy elvtárs, öreg számárnak tartasz, tudom, és nem értek a politikához, de...

- Nem is arról van szó!

- Máshogy regulázzák ma az embereket. Ehhez hatökör vagyok. Egyhez azonban értek, amiről írás nincs, csak pöcsét, de az itt a hátamon: az aknához!

- Erre tanítsd meg őket.

- A magamfajta öregek azt tartják, hogy az ilyen berezelt társaságon csak egy segít: a robbanás! Át kell esniük a tűzkeresztségen.

- Ezt az örültséget verd ki a fejedből! Magyarázni kell a katonának, hogy értse, mit csinál. Nem bemutatót tartani. Én is aknász vagyok, elég volt ezekből a marha babonákból! Még hogy valakinek fel kell robbanni! Miért lenne ettől a többi bátor?!

- Pedig mi már csak azt tartjuk, hogy amíg úgy istenigazából össze nem szarták magukat... - hajtogatta a törzsőrmester makacsul, de Gábor rákiabált:

- Egy szót se többet!

... Ott ült hát Farsang a vén tölgy alatt, a dús lombok árnyékában, és törölgette magáról az izzadságot.

- Csak azt... azt ne mondtad volna, hogy a hüvösben!...

És az öreg nem mondott többet, Gábor úgyse értené, mert ezek a fiatalok semmit se értenek. Különböznék tudná, hogy ilyen forró nyári napokon szokott megesni a baj: verőfényben, mintha ünnepi szertartás lenne a katonahalál, és a porhanyósra aszott föld mohón szívja be a vért. Sokszor látta már ezt!

És folytatni kellett a kiképzést.

A rajparancsnokok összetereltek bennünket, és egy száz méter átmérőjű kör szélére fektettek le; a fejeken rohamsisak van, nem babra megy a játék. Ma nem gyakorló-, hanem robbanótöltettel telepítik a harckocsiaknát.

Farsang már a kör közepén térdelt, a faládáról tömzsi ujjával lesimította a homokot. Nyugodt alapossággal, áhítatosan dolgozott.

Csönd volt.

A törzsőrmester az akna fölé hajolt, hogy a rugós gyújtószerkezetet egyetlen mozdulattal felhúzza. Nem szabad hibázni! Furcsán könnyű, mámoros érzés fogta el: a beidegzett mozdulatok biztonsága. Minden elsüllyedt körülötte. A méhektől zümmögő rét, a dús árnyékú

fák, a távoli kőfal a nyárfasorral, és az óvatosan feléje kandikáló harminc pár szem. Itt térdel a gyepen, kettesben evvel az átkozott faládaival, és értik egymás nyelvét a halállal. Veszettül lehet szeretni a veszedelmet.

- Maguk majd ne így szereljék - szólt felénk -, hanem hason fekve.

Egy megilletődött hang kérdezte:

- Miért?

Felpillantott, keze megremegett - Gohr a kérdező.

- Mert az a szabály! Ha baj van, a robbanás nem kapja el az egész testét.

- És az nem mindegy?

De mindegy - legyintett Farsang. Teljesen mindegy. Ez egy harckocsit a levegőbe röpít. Fekszel vagy guggolsz, mindegy. Legfeljebb hason fekve érkezel a mennyországba.

De hát ezt nem mondhatta.

- Ilyenkor nem kérdezősködünk! Ez nem gyerekzsúr! - kezdett ordítani. - Maguknak hiába beszél az ember?

- Törzs elvtárs! - szólt rá Gábor hadnagy - majd én folytatom, kiélesítem az aknát.

Farsang nehézkesen ballagott ki a kör szélére. A térdét porolgatta, a keze remegett.

Aztán az aknától távol, hogy hasznosítsa magát, fakó hangon tovább magyarázott.

- Az most éles harckocsiakna lesz. Tanultuk, hogy mi a sajátossága: csak kétmázsás nyomásra robban. Miért? Hogy a gyalogság átfuthasson felette.

Gohr óvatosan megszólalt: - Tényleg rá lehet lépni?

- Rá.

- És nem robban?

A törzsőrmester ellilult.

- Nem! Értse meg, hogy nem! Hiszen mondtam! Rá lehet lépni! Nem hisz a szavamnak?

Gábor keze egy pillanatra megállt, aztán tovább babrált a gyújtószerkezettel.

Gohr szigorú pillantást vetett Farsangra.

- Szóval biztos?

- Micsoda?

- Hogy ember alatt nem robban.

A törzsőrmester elbizonytalanodott. Mondja azt, hogy már kipróbálták? De hátha eltörik a csappantyú? - kérdezi majd Gohr. És tényleg eltörhet, fából van. Miért ne törne? Akkor miért mondják, hogy nem robban? Mert hiszen elméletileg valóban nem. De ez nem jelenti azt, hogy... Ez az akna rossz állapotban van. A láda régóta hever a raktárban, kiszáradt, eresztékei meglazultak, tulajdonképpen nem is szabadna felhasználni. Erre röhej azt mondani, hogy nem robban.

Szavakkal már senkit se győz meg. Rálestünk a sisak alól, dacosan kételkedve.

Ránk ripakodott.

- Fejet a földhöz szorítani! Hadnagy elvtárs - megengedi? Gábor főlegyenesegett, és engedelmesen kijött a körből, Farsang lépett be.

Miért kalimpál olyan bolondul a szíve? A lába megroggyan. Tarkóján veríték folyik.

Ez a félelem!

Nem érezte harminc éve. Azt mondják, hogy csak akkor, AKKOR kezd az ember újra félni...

És ahogy állt a napsütötte mezőn, egy harminc év előtti emlék tört rá.

Nyári nap. Forróság. Csípős izzadságszag facsarja az orrát. Fiatalnak érzi magát ismét, és ijedősnek persze. Igen, épp ez az érzés volt. Kísértetiesen visszatért. Torka elszorul, tenyerét kiveri a víz, újra és újra a nadrágjába törli.

„Farsang közlegény!”

„Parancs!”

„Hozzám!”

És ő megy. Aprókat lépegetve. Kiegett gyepen bukdácsol. Szúrós kórókon tipor át, mereven maga elé nézve. A látóhatár lesüllyed, mintha egy hegyre mászna fel. És a nap tarkójára tűz.

Pengő tizedes a félig kibontott gödör mellett térdel. A frissen kihányt földbe belesüllyed a lába, mintha a föld is fogná, hogy ne tudjon elfutni.

Előtte világháborús, ócska lövedék hever, beiszapolódva. Rozsdás orrát belefúrta az anyaföldbe, ahogy egy gonosz kölyök temetkezik bele a párnába.

A tizedes hátrapillant.

„Kalapács?”

„Jelentem alássan, itt van.”

Igyekszik a tizedes háta mögé állni, hogy annak teste fedezze. Pengő elkínzott mosollyal kérdezi:

„Fél?”

„Jelentem alássan, nem!”

Vékony csontú, sovány ember a tizedes. Azt beszél, a mellivel van baj. Gyér, szőke haja felborzolódik a sapka szélénél, talán az iszonytól. Mereven nézi Pengő vörösre égett tarkóját, sovány nyakát, hátán a foltosra izzadt zubbonyt.

Pengő vésővel feszegeti a lövedéket, aprókat koppantva a kalapáccsal. Mintha az ő agyát kopácsolná, minden csörrenésre végigrázkódik a gerince.

„Meleg van” - mondja a tizedes.

„Meleg.”

„Szünetet tartunk - mondja a tizedes. - Pihenjünk le a hűvösben.”

Ezt felszólításnak veszi. Egy másodpercig még áll, aztán megfordul, elindul. Egy öreg fa fekete árnyéka látszik nem messzire. Akár egy barlang. Ahol meg lehet bújni.

Megy feléje. A tizedes még kopácsol mögötte.

A hátán, a fenekén, a combján bizserog a bőr. De nem néz hátra. És gyorsabban se lép. Kiszáradt ajka surrogva szívja be a levegőt.

Mikor a robbanás felcsattan a háta mögött, a félelem olyan erővel csap a testébe, hogy azt hiszi, szilánkot kapott. Rohan az árnyékig, és várja, hogy meghaljon...

A tizedes temetésén, a gyászmenetben fogta a koporsó egyik sarkát. Nehéz volt. Pengő felesége lógott a koporsón, karjával átkulcsolta a ládát, és minden lépésnél megbicsaklott a lába. Csepűhajú asszonyka, fekete harisnyáján leszaladt egy szem. És ő nézte mereven, nézte azt a nőt, és az ijedség, a keserűség úgy hullámozott benne, hogy azt hitte, nem tudja megállni, szégyenszemre összeesik.

Hetekig felriadt álmából arra a két szörnyű hangra: a csattanó robbanásra és a nyüsztő sírásra.

Aztán ez is elmúlt. És többet nem félt. Igen, akármit mondanak, attól kezdve nem félt. Talán mert látta a legszörnyűbbet, ami őt is érheti. A bátorság fásultság csupán.

Most harminc ember fekszik körülötte, és mind a harminc fél. Még fél! Harminc arc tapad a fű közé, harminc rohamsisak alatt veríték csordogál a tarkókon. Mert a nap bolondul tüzel.

Le kéne pihenni a hűvösben. De minek?

Harminc szív türelmetlenül dobog. Kegyetlen, fiatalos türelmetlenséggel.

Harminc katona biztosan tudja, hogy az akna robbanni fog. Megérzi ezt az ember.

És a törzsőrmester még mindig áll, tétovázva. Ráugrom - gondolja -, úgy egyszerűbb az egész. Fontoskodva méregeti a távolságot, hány lépés?

Élni szeretne még egy percre.

Gohr türelmetlenül megmozdult. Erre Farsang felnyögött, öregesen tétova léptekkel futni kezdett, és amikor ugrásra lendült - behunyta a szemét.

Az elrugaskodó dobbanást mindnyájan hallottuk.

Egy hosszú pillanatig csönd volt, megállt a világ. Vad nyomással préselte agyunkat a szorongás. Összeharapott állkapcsunk fájdalmasan feszült. Borzadva vártuk azt a szörnyű hangot...

De csak egy tompa reccsenés hallatszott. Csönd volt. Csönd.

Gohr óvatosan kikandikált a sisak alól: Farsang az aknán állt, épségben, csak az arca volt szürke. Tettetett közömbösséggel szólt oda nekünk:

- Na, látják!

És arrébb vánszorgott.

Gábor mellé futott, s elkísérte a hűvösig, zsebében a gyújtófejjel, amit kivett az aknából.

A HERCEG

Nem kocsma volt, csak talponálló. Mi, határőrök, úgy hívtuk: Taposó. Alkonyattájt már zsúfolva volt, csípős bűz és dohányfüst dőlt ki az ajtaján, ahogy újabb és újabb kiszikkadt szervezetek furakodtak befelé. Ha razziázni mentünk oda, megtaláltuk a számításunkat, ha inni, isten legyen nekünk irgalmas: műbort és torokéztelenítő kisüstit mértek. Mégis inkább vendégként szerettünk begyúródni abba az emberbűzös konzervdobozba, mert más az, ha közülük valóként taposnak belénk a zajongók, és nem gyűlölködő-némán hátrálnak a géppisztolyok elől - hiába, a katona sértődékeny.

Ott, a mohácsi Taposóban tudtam meg, hogy Magyarországon nincsenek cigányok. Doktor mondta, aki az elhárítóknál szolgált.

- És ők? - böktém a tömegben a muzsikusokra, akik a sarokban cincogtak, akkorka kis helyre összeszorulva, mintha hárman egy cipőben állnának.

- Népzenészek - biccentett Doktor oly határozottan, hogy görbe orrán lefelé szánkázott a szemüveg. Ha már odakapott hozzá, két ujjal megmorzsolta a bepárasodott üveget, és naiv szeme meggyőző kéken villant elő. - Kérdezd meg Mózsi bácsit.

Brácsásunk készséges vigyorral bólogatott felénk a primás hóna alól, pedig nem hallhatta, hogy őrá hivatkoznak; de én továbbra is a tömött helyiség vastag párájában fénylő olajos arcok és fekete üstökök rejtélyén rágódtam.

- Ezek mind zenészek?

- Mondjuk: hozzátartozók... Nem cigányozunk! Ezt a szót ki se ejtsd, nálunk megszűntek ezek a faji ízék.

- Hát, te tudod!

Mózsi mellől jobbnál jobb primások röppentek ki, végig a Dráva mentén tanítványai álltak a zenekarok élén. Mit tudott ez a görcs kisöreg a bumfordi brácsájával, amivel pedig örök másodikként, mindig csak a mások húzta nóták után döngicsélt? Láthatóan köpött a dicsőségre, mint született zenepedagógus, a szurtos mohácsi lurkókból kinyalt primásokat nevelt (aztán sápot húzott „fiai” jövedelméből); akkor este is új fiú, egy bogárszemét még zavartan kapkodó legényke illegett előtte a hegedűjével. A sarokba beszorítva, láthatatlanul és jelentéktelenül a zenekar harmadik tagja, Mózsi iszákos bátyja, a kontrás Döme nyeszettel boldogtalanul.

Ki hinné, hogy a népzenészek délvidéki akadémiaja a Taposóban működik! Mégse hívta senki Mózsit *mesternek, művész úrnak vagy vén gazembernek* - bácsinak is csak Doktor tisztelte, ő is csupán a leánya miatt, aki poharakat lötybölt a söntéspult mögött. Rózsika a bimbóból aznap kipattant, gyöngé virágszálnak látszott a mosogató fölé görnyedve, de ha pillantása lopva végigsöpört az ivón, mintha már nem is poharak csörömpölnének a keze alatt, hanem összetört férfiszívek. Mindnyájan vágyakoztunk rá, Dokornak azonban tervei voltak vele. Túlontúl tisztességes tervei.

Közelébb sodródtunk a bandához. Épp szünetet tartottak, és Mózsi selypegeve szidta a jövőendő primást: „a semükbe nézzsél, bibás! - különben hiába bazseválsz”.

Ahogy meglátott, ránk vigyorgott, ráncos képéről kétoldalt lelógott a mosoly.

- Mulatoznak a vitézs urak?

- A herceget keressük, Mózsi - feleltem foghegyről, mire Doktor bokán rúgott.

- Hercseg nincs, nem is vót, azstat csak ránk fogják - motyogta az öreg, és arca már elgyötört lábtörlőrongy. - Inkább piáljanak a vitézs urak, és akkor hercsegnek érzsik majd magukat.

- Bolondozik a barátom, Mózsi bácsi - fuvolázta Doktor, de ez a nyugtatás éppoly gyanús volt; brácsásunk lesunyta a fejét, és a sarokban kuporgó delíriumos Döme kiguvadt szemén üzött cigánykaravánok suhantak át.

Zárórakor aztán hiába ácsorogtunk a Taposó előtt. A részegek összekapaszkodva szédelegtek ki az ajtón, felsorakoztak a fal mellett, és a csurgatás végére belemosódtak az éjszakába - Mózsi azonban a hátsó kijáraton illant el előlünk a lányával. Doktor csalódottan pörölt velem, hogy miért fölényeskedtem, érzékeny népség ez, pedig neki komoly szándékai vannak Rózsikával, nem rongy ember ő, mint a sofőrünk; Zimi előzékenyen megkocsikáztatja a nőket, ami után úgy néznek ki, mintha négy keréssel hajtott volna át rajtuk.

Botorkálva kóboroltunk az éjszakai Mohács külterületén, ahol a házsorok összekuszálódtak, az utcák egyszer csak eltűntek, és ásító gödrök meg épületanyagdombok között sebtiben összeütött felvonulási épületek komorlottak; eredetileg ide tervezték a pentelei kohót, de a politika csaholása elriasztotta a jugoszláv határ mellől. A mindenholonnan összecsődített embertömeg egy része azóta is a raboknak szánt és elhagyott barakkokban lebzselt, pesti stricik, a kitelepítés elől bujkáló svábok, világgá ment kulákfiúk, az államosításra acsargó boltosok és nehezen mozduló szabolcsi tírjákók várták, hogy átirányítsák őket új munkahelyre. Körben pedig vályogviskókkal és putrikkal áradtak-terjeszkedtek a cigányok, mindent előzönlöttek, nem vették észre, hogy egy tetszhalott várost zsibonganak körül.

Itt működött a „herceg”. Suttogó hír járt róla, de senki se tudta, kicsoda ő, aki a lezárt határon is megtalálta a rést, ahol lebonyolította a maga üzleteit. Idáig követett gyanús személyek tűntek el a szemünk elől, mint egy zsibvásárban elgurult forint. Ebben a televényben pedig hiába kutatgattunk, rókalyuk volt minden putri, annyi lik-lukkal, hogy megléptek előlünk, még mielőtt mi az ajtót megtaláltuk volna. A razziákon sok kis hal akadt horogra, körözött zsebesek és megrögzött munkakerülő, de akit igazán kerestünk, alámerült a zavarosban.

Ki lehet ez a herceg? Megmozgatta a fantáziánkat. Léteznie kell, mert érezhetően valaki irányítja a dolgokat; a patakmeder mélyén lapuló kötömb se látható, pedig eltéríti a sodrást.

Vadásztunk rá, és a határőrségnél mind több ingerült szó esett a cigányokról.

- Mért lenne cigány? Pont cigány! - vitatkozott velünk kipirulva Doktor. - Ez az első, ami az eszetekbe jut. Meggyanúsítani valakit, mert más a színük vagy kampós az orruk. Ismerem ezt! Hová jutunk így? Megint ez kezdődik? Ma cigányozás, holnap zsidózás. Na, nem! Megszűntek ezek a faji ízek.

Aztán laktanyánk mégiscsak felbolydult a cigányok ellen, mikor bent a dzsumbujban, a félbemaradt építkezés és a putrik között összeszurkálva találták Zimit, a sofőrünket. Éjszaka intézték el a cigánylányok után kajtató Zimonyit, hajnalban botlott bele a járőr; támadói olyan szakszerűen megműtötték, hogy annyi vér se maradt benne, amennyi egy szúnyognak elég.

Rendőrök, katonák forgatták fel a telepet, kikérdezték a csecsszopókat is, belenéztek a bakancsokba, kirázták a cigánylányok szoknyáját. De senki se tudta, hová lett a herceg.

Hetek múlva újra megnyílt a Taposó, és alig lézengtek benne, úgy megrostálódott a vendég-sereg; kihallgatásra vártak a fogdában, vagy elpucoltak, hogy más vidéken kezdjék lázasan építeni a szocializmust. A kudarc meg rajta száradt az elhárítókon! Doktor ide-oda lökdöste arcán a szemüvegét, és megsúgta nekem, hogy személyes kapcsolatai révén deríti fel az ügyet.

Zárórakor a hátsó kijáratnál lesekedünk. Pucolás! - harsogta rémulten Döme. Mi álnokul Rózsika karját kaptuk el, a sikongatásra pedig az apának is vissza kellett óvakodnia a sötétből.

- Azs a lány mit vétett maguknak? Eressék el, vitézs úr!

- Ne féljen tőlem, Mózsi bácsi, megmondtam, hogy elveszem a lányát, isten engem úgy segít - hadarta Doktor, keze közt a karmoló, ficáncoló Rózsikával. - Megyünk a plébániára, vagy rabbit hívok, engem két vallásba is beírtak, választhat. De most szót kell értenünk! Mindenért a cigányokat hibáztatják, és addig nem lesz nyugalom, ezt megmondhatom, amíg a herceg észhez nem tér. - Suttogóra fogta a hangját. - Csak maga segíthet. Beszélnem kell vele.

- Azst nem lehet - rémüldözött Mózsi.

- Jó így maguknak? Állandó razziák közt élni?

- Ajaj! A legjobb mulató vendégeim söktek meg.

- Na látja! Árt a cigányoknak, és meg fogja ezt érteni a herceg is, ha összehoz vele. Maguknak akarok jót.

- Csak aztán meg ne bánjuk - dünnyögte a brácsás, és az éjszakában rám villant a szeme fehérje. - Ezs nem jöhet. Így is tuti, hogy nem bízik meg bennünk...

- Egyedül megyek - nyugtatta meg Doktor.

- Tudni fogom, hogy hol keressünk! - kiáltottam utána, ez a fenyegetés volt a biztosíték arra, hogy élve viszontlátom.

Doktor mesélte aztán, hogy a brácsás házába mentek. Úgy fogadták, mint vendéget. Borral, vacsorával. Magára hagyták Rózsikával, aki ijedtségét feledve kacarászott, élvezte a helyzetet. Még sose volt kőrője. Ezeregy kézzel fogható feladatuk lett volna, de csak bámulták egymást, tapasztalatlanul.

Nagy sokára megjelent Mózsi, és komoran intett. Kint az éjszakában két árnyék várta Doktort, aki semmit se kérdezett tőlük, s azok semmit se mondtak. Egy elhárító ért a hallgatásból is.

Ide-oda vezetgették a sötétben kushadó putrik között, és amikor már nem tudhatta, merre járnak, hirtelen benyomták egy alacsony ajtón. Kis asztalt látott, azon egy görbe gyertya lángja csipegetett bele a homályba.

- Ne merje vajdának nevezni - súgták a fülébe. - Elvtárs vagy herceg. Értjük?

Hátrapislogott, két jóvágású romcsávó cövekelt le a bejáratnál. Fehér ingük elbizonytalanította. Nem kisstilú vagányok ezek!

- Magától jött vagy küldték?

A helyiség túlsó végéből érkezett a kérdés, de ahogy hirtelen arra fordult, a magasba emelt gyertyalángba kellett belenéznie.

- Beszélni akart velem. Akkor feleljen. - Nem volt fenyegető a hang. - Na, jó, úgyse mondana igazat. Majd kiderül, hogy mit akar.

- Magamtól jöttem, persze, és... hogy is mondjam...? - Nehezen tudott erőt venni magán. - Szóval maga a herceg. Ugye, ezt megkérdezhetem?

- Így is neveznek. Nem mindegy?

- Mindegy. És nem is fontos. Tulajdonképpen azt se tudtam biztosan, hogy maga létezik. - Lassan tért magához meglepetéséből, mert egy díjbirkózót várt. Félelmetes külsejű alakot. - De úgy látszik, létezik. Akkor legalább beszélhetünk, megérthetjük egymást.

A gyertyafény mögött, az asztal takarásában, elgömbölyödött testű, javakorabeli cigány állt. Fekete haja simán rányalva a koponyájára, húsos arca kiborotvált. Inge fehér, akárcsak embereié.

- Térjen a lényegre!

- Igen, máris... Ez ugyan még nem a lényeg, de tudnom kell, megkérdezem. Maguk tették *azt*?

A herceg szétfolyó vonásai megkeményedtek.

- Mi! Mert a mi népünk lányai nem cafkák, nem könnyű prédák. Ezt megmondhatja a többi tányérsapkásnak! - A levegő megsűrűsödött, a gyertyaláng alig talált benne helyet magának. - És megölt egy öregasszonyt is, mikor a teherautó farával csak úgy heccből elsodorta a kocsijukat. Menyus, aki a lovakat hajtotta, felismerte benne az anyja gyilkosát.

Nem kellett Zimonyit bemutatni, erőszakos állat volt; tényleg szeretett egy hirtelen fékezéssel farolással szekereket megsturcolni.

- A romano krisz, a cigánytörvény szerint ítéleztünk fölötte. Ide hoztuk, két gyertya égett az asztalon, ahogy dukál, de ő csak röhögött az egészen. Pedig mi nem rabló csórárok, és nem beszart balajárok, teknővájók vagyunk. Hanem lovárok! Már az apáink bankban tartották a pénzüket. Meg tudjuk védeni magunkat! - A herceg zihálva beszélt, arcán a fénylő, kövérkés pofahús rángott a felindultságtól. - Mert ki törődik velünk? Ki véd meg minket? A mi népünket csendőrök hajtották az állomásra, bevagonírozták, és Auschwitzba hurcolták!

- Együtt voltunk ott - susogta Doktor -, Deutsch Dezső, zsák és zsineg, Dob utca három... De visszajöttem, és most el fogok venni egy cigánylányt. Mutassunk mi példát, keveredni kell, ezt mondtam mindig apusnak is.

- Tudták, hogy kit kell hozzám küldeni - gyanakodott a herceg.

- Magamtól jöttem! Hogy megmondjam, örülséget csinál, és gyűlöletet kelt a cigányok iránt. Hová vezethet ez? Politikailag! Pedig fátylat kell borítani a múltra, hogy ne legyen többé a „mi népünk” meg az „ő népük”. Értjük egymást, herceg?

- Mondjuk, hogy értem. Maga nevezhet elvtársnak. - Belehajolt a gyertyalángba, mint egy fénytől elbolondított kövér dongó, és a szemét forgatva hadarta. - Én nem hagytam vagonba hajtani magam, megszöktem Szabadkán a kakastollasok elől, és a jugoszláv partizánokkal harcoltam, a háború után meg fontos elvtárs voltam, Rákosi tárgyalt velem a cigányok önkormányzatáról, aztán mint jugó kémeket letartóztattak, hiába vágtam ki az asztalra a tagkönyvem és a megbízólevelem, bányamunkára vittek, onnan szöktem meg, és most már fütyülök a maga elvtársaira! Mindig csak hitegettek, miután megmondtam, hogy nem vajda kell nekünk, és nem leszek a cigányszövetség vezetője sem. Ezek elavult dolgok. Moszkvába akartam utazni, mert csak egy önálló cigány államról tárgyalhatunk!

Doktor gyanítani kezdte, hogy hiába jött. Az asztal túloldala az örület messzeségébe sodródott.

- Tudom, hogy Jaltában titkos egyezmény született. Maguk megkapták Palesztinát, és mi lett a mi jussunkkal? Itt, a Délvidéken kell helyet kapnunk, a Dráva két partján felkészültünk rá. Szervezetünknek pénzt kellett szerezni, sok pénzt. Maguk meg mint közönséges embercsem-

pészekre, úgy vadásznak ránk... Most indulok Belgrádba, és ha ott se akarnak tudni rólunk, megyek az ENSZ-be. Ezt üzenem Rákosinak!

Ahogy a gyertyaláng fölé hajolt, szeme megszállottan fénylett.

- Úgy beszéltem magával, mint elvtárs az elvtárssal, és most elmehet.

A határon a Patkánylyuknak nevezett beszögellés a Dráva árterülete, mocsári tölgyekkel és lápos tisztásokkal. Azt hittük, az ingoványon át senki se tudja a járást. Meg lehetett lépve az a kopasz újonc, aki azon a ködös hajnalon bóbiskolás helyett túl éberesen meresztgette a szemét, és árnyakat látott a lápon áttocsogni. Ijedtében se feledkezett el az előírásról, de a kötelező három felszólítás csupán egyetlen sikolyszerű „ájájáj” lett, és már kaszált is a géppisztollyal. Megspórolva a hercegnek a New York-i utat.

A Taposóban ezután bágyadtan lézengett néhány vendég, és undorral kortyolgatott. A zenészek unatkoztak, Döme összeroskadva hortyogott a sarokban.

- Hát most nyugság van, ezst elintézték a vitézs urak - kesergett Mózsai. - Csakhogy túl nagy a csönd, itt a fíngás is kéccser hallatszik.

- De nincs herceg - mondtam kihívóan.

- Ojjaj! Nem ő hiányzik. Nekem aztán nem! - villant fel az öreg. - Lenézste a magamfajta lavutárót, nem is tudom, minek képzelte magát azs a Hercig Paja? - mert így hívták. Túl nagyralátó roma lett belőle! Kőházsuk volt, polgárba járatta azs apja, azs zsavarta meg a fejét. Most már kimondom! - fekete arca még feketébbé vált. - Vagy ő penget, vagy én pengetek, ezs volt a kérdés. Mert itt mindenkit megbolondított. És még Rózsikát is akarta! Hajják?

Doktor idegesen toporgott, mint aki szeretne kijönni a szemüvege mögül.

- Az ám, hol van Rózsika? Nem látom.

Mózsai elmerülten tapogatta a brácsáját, már megint csak egy esett muzsikos volt.

- Elröpült a kismadár. - Alulról sandított föl rá. - Nézzse, vitézs úr, nem adhatom magához a jányt, nem, ezstet nem tehetem!

- Miért nem? - nyögte Doktor.

- Azs unokámra is gondolni köll. Hogy nézsne ki azs a kis roma semüveggel, mondja csak?

BIRODALOM

Azt a pillanatot, amikor megláttam a lányt, sose fogom elfelejteni. Mert tudom, akkor is tudtam - megéreztem a viselkedéséből -, hogy életében először vették észre őt. Nem mintha mások, kislány kora óta nem látták volna milliószor abban a határ menti koszfaluban; de én vettem észre, én láttam meg úgy igazán, ahogy egy nőt meg kell látni! Tulajdonképpen ez volt a második születése, ekkor jött igazán világra: fruskából - nő lett. Mert én mint nőre bámultam rá. (Igaz, előbb-utóbb valaki csak megtörte volna gyereksége varázsát, és nekem idegenként könnyű volt rácsodálkoznom)

Aznap este a tejbegyűjtő kirendeltségen szűrte kannákba a tejet. A fehérre meszelt házikóban émelyítő szag terjengett: a nyers, habos tejben érezni még az istállók és az állatok kigőzölését. Nyitva hát az ajtó, a sötétre sarkig kitárva, és bent a lámpafényben, a fehér ragyogásban sután birkózott az a lány a tompán döndülő, tele kannákkal. Megtorpantam. Addig a kocsma járt az eszemben, amit délutáni érkezéskor kiszúrtunk magunknak, és ahol katonatársaim már otthonosan iszogatnak, tikkadt nyelvemem éreztem is a savanykás fröccs pezsgését - de mindez egy szempillantás alatt kiröppent a fejemből.

Csak álltam és néztem a lányt. Szétnyílt fehér köpenye alatt az erőlködéstől megfeszülő lányos combjait, a szürke kannáknak nekiszorított elfehéredő térdet, karcsú, előre hajló testének melltájban gömbölyödő domborulatait, keskeny arcocskáját, összeszorított, szép rajzú száját, és sötétszőke, a lámpafényben vörösesen megcsillanó haját, ami kicsúszott a keményített főkötő alól. Örökkéig elnéztem volna ott, az ajtó előtt álldogálva, és mert az üzlethelyiség néhány lépcsővel magasabban volt, úgy csodálhattam a testét, a piszkos pántú papucsából kikandikáló piros lábujjaktól kicsi feje búbjáig, hogy meg se kellett mozdítanom a nyakam. De talán nem is tudtam volna megmozdulni. Mint akit elvarázsoltak, földbe gyökerezett lábakkal a mai napig ott állnék (és ha a szemem lehunyom, ott is állok) - aztán a kannát odadübbentette a szálkásra súrolt padlóhoz, és mérges-csúfolódón rám kiáltott:

- Mit bámusz, te katona?! - Erre magamhoz tértem.

- Segíthetek? - mozdultam feléje, de megbotlottam abban a rohadt lépcsőben. Előreestem magam elé kapott tenyeremre, és ott térdeltem előtte, félig kint, félig bent, négykézlábon, zavart kábulatban.

Nem nevetett. Elsápadt, aztán lángba borult. Szeme kitágulva meredt rám, ilyen közeli oly nagyra növe, hogy a sötét pupilla tükrében láttam feltápászkodó önmagamot. Mire felálltam, megértette és megérezte, hogy ő már nő, akinek hatalma van a férfiak fölött. Alig tudott válaszolni. Nem azért, mert zavarban volt, hanem még furcsállta, hogy mindez ilyen egyszerűen történt, egyik pillanatról a másikra. És elsápadt és elpirult, és újra elsápadt, amíg vonakodva kibökte, hogy Aliznak hívják, eddig az állami gazdaságban dolgozott, kell a pénz, az anyja háborús özvegy. Nem is csodálkozott azon, hogy randevúra hívom, a vállát vonogatta, szemét elkapta rólam, mint aki ősidőktől fogva tudja, hogy így kell ezt csinálni, kéretni kell magát; láthatólag már csak az zavarta, hogy minduntalan hol elsápad, hol elpirul, uralkodni akart magán, megszokni a nagylányságot, és mindenre rábólintott, csak hogy menjek már, menjek, és magára maradjon ijesztően új és diadalmas érzéseivel...

De milyen a katona szerencséje! Még aznap éjjel messzire autóztunk, a megbeszélt találkát hamar elfeledtem.

Nyár végére kerültünk vissza abba a faluba.

Aliz a kocsmai pénztárgépnél trónolt feszes blúzban, kihúzott derékkal. A blokkért eléje sorjázó férfiakon sejtelmes mosollyal nézett át, blazírtan nyomkodta a billentyűket, s a csattogó öreg gép mögött fölényes biztonságban hallgatta a feléje röpködő szavakat, mert körülötte tolongott az egész falu férfinépe; hadonásztak, beszéltek hozzá, falták a szemükkel és pénzt lobogtattak feléje, ő senkinek se válaszolt, a vastag cigarettafüstben és közönséges kocsmabűzben zárt arcú, szép szobor volt, aki leeresztett szempillái alól messzire nézett - és személytelenül mosolygott, mosolygott.

A falu legszélén, az egykori bikaistállóban laktunk, közel a Fertő tóhoz. Egyik társam, Cselák, ez a gyík szemű, mindig nők után szimatoló ördög vette észre, hogy a kora délutáni melegben, amikor zárva a kocsmá, Aliz fürödni jár.

- Valaki utána megy közülünk, és ráijeszt, hogy tilosban jár - hunyorgott magabiztosan -, mert az már zárt határövezet. És ha elkapta a begyulladt kicsikét, utána rájárhatunk. Mindnyájan.

Én már egyszer befűztem a nőt, erősködtem, még tejsarnokos korában, így hát ismer, könnyű dolgom lesz. Mindenképpen elsőbbségi jogom van! - ezt elismerték a fiúk.

Léckerítésünkön túl az árterület sűrű bokrosa kezdődött. Ott tűnt el Aliz a szemünk elől. Alig észrevehető csapás vezetett a víz felé, óvatosan és mégis gyorsan kellett követni, hogy el ne veszítsem.

Szerencsére vadmadarak raját verte fel, méltatlankodó cserregéssel és csipogással köröztek fölöttem, a fészket féltették, a kirepülni még nem tudó fiókákat, tőlük nem hallotta meg, hogy a nyomában törtetek.

Majd zsombékos és cuppogós lett a talaj, nádfalba ütköztem, és megmerült a csizmám, amíg idegesen kerestem az átjárót. Már éreztem a tó szagát.

Széthajtogattam magam előtt a nádat, arra figyelve, hogy le ne térjek a csapásról.

Végre megpillantottam őt.

Kis tisztáson hajlongott, fonott szatyrából törölközőt vett elő, leterítette. Előrehajolt, keresztbe vetett kézzel megcsippentette a ruhája alját, és a fején keresztül, egy mozdulattal lehúzta. A fürdőruha csupán egy csík volt a mellén, és cseppnyi nadrágocska a köldöke alatt. A teste egyenletes barnára sült friss cipó. Megijedtem tőle, olyan szép volt.

Ha nem lépek ki azonnal a tisztásra, a következő percben talán félszegen elpucolok.

- Maga kicsoda? Mit akar itt? - kiáltott rám. Kezét maga elé kapta, és ez a rebbenő mozdulat megint elbizonytalanított.

- Nem ismer meg? Már találkoztunk a tejbegyűjtőnél. - Túl gyorsan rázta meg a fejét.

- Nem, nem. - Hosszú haja a nyaka körül fodrozódott. - Nem tudom, ki maga.

- A nevére is emlékszem. Lizi?

- Aliznak hívnak - nézett rám elutasítóan.

- Aliz, úgy van!

- A nevemet akárhonnan megtudhatta. Igazán nem emlékszem magára!

Közelebb léptem. A letaposott tavalyi nád keményen roppant a csizmám alatt. De Aliz úgy tett, mintha én lennék veszélyben.

- Menjen innen! Mindjárt jön a vőlegényem. - Ennek a gyönyörű nőnek a szeme, most vettem csak észre, szürke volt és merev, mintha acélból kovácsolták volna, pupillája pedig egy fekete szögecs. - Nem hallotta, ember?! A vőlegényemet várom.

A kocsmában valóban volt mellette egy férfi, bizalmasan a pénztárgépnek dőlve. Rövid ujjú ingéből vastag, fehér kar omlott ki, és ahogy lustán megemelte a poharát, aranyóra villant a csuklóján.

- Állatorvos, mi? Lefogadom.

- Az az apja! Bandi még orvos. De jövőre végez, és - elhúzta a szót: - össze-há-ázasodunk.

Annak a Bandinak máris pocakjára feszül a vászonnadrág, és kigombolt inge alatt tésztásan puha a teste. A kocsmá gyenge lámpafényénél is látszott, hogy elhízott arca veritékes. Micsoda meleg! - hajtogatta erőltetett vidámsággal -, a slagon is csöpög a víz. Sliccénél fogva megemelte magán a nadrágot, és a falubeliek készségesen nevetgéltek.

- Meg akarja várni? Csak tessék. - Aliz leült, hátrarázta a haját. Mellén megigazította a fürdőruhát, és kezét úgy tartotta, hogy észrevegyem ujján a jegygyűrűt meg a kísérő köves gyűrűt, csuklóján pedig a vékony aranyláncot. - A városba költözünk majd. Mert Bandi nem lódoctor lesz, mint az apja. Igazi orvos! - Felnézett rám furcsa, személytelen mosolyával. Nagyon magabiztos volt. - Üljön le végre. Legalább ne fogja el előlem a napot.

Az a harci helyzet, kezdtem el nyökögni, hogy itt tulajdonképpen tilosban járnak. Mert ide nem jöhetnek civilek. A tóban húzódik a határ, és azt a faluban mindenki tudja, hogy a legbelső határövezetbe csak mi, katonák léphetünk be. De nem is ez a legfontosabb, én emlékszem órá, tényleg még a tejbegyűjtőből, és neki is emlékeznie kell, és én azóta is... és igazán semmi rosszat... de ide ne jöjjön többen, mert kifigyelték, és el akarják kapni a fiúk.

- Bandi apja ismeri a parancsnokot - nézett rám fensőbbbségesen. - Engem hiába kapnak el, úgyis ki kell engedniük. Strandolok. Azt se szabad? Itt érzem magam a legjobban. - Hirtelen kislányos bizalmaskodással körbeintett: - És ez az én birodalmam. Csak az enyém. Hát nem cuki?

Megbűvölten bámultam őt.

A nádas zizegett körülöttünk, a napfényben csillogott a lány teste, és a tóról, amit évek óta nem halásztak le, átható vízszag áradt felénk.

Kitéptem magam a varázsából.

- Nem akarja megérteni, amit mondok?! - kiáltottam elfulladva. - A fiúk úgy akarják elkapni, ahogy egy nőt el szoktak kapni! Tőlünk nem menti meg az a pacal vőlegénye, és azután már az apósa is futkoshat a göréságra! Tűnjön el innen!

Elsápadt, majd gyorsan elpirult. Ültében két felhúzott lábát görcsösen megfeszítette, összeszorított térde kifehéredett. A diadalmas nőből újra az a zavart kislány lett, akit először láttam egy tejszagú estén.

- Most jönnek? Mit csináljak?!

Azt kellett volna mondanom, hogy igen, jönnek a többiek is. Késő menekülni, de én megvédem, ha okos lesz, ha most befejezzük, amit úgyis elkezdünk egyszer...

- Menjünk innen! - förmedtem rá - és ne jöjjön ide többen.

Felugrott, összekapkodta a holmiját, és amíg ruhát rántott magára, kézbe vettem a szatyrát.

Szó nélkül törtettünk át a nádason. Az ártér sűrűjében néhány lépést lemaradtam, mert a visszaesapódó ágak az arcomba csíptek. A bokros szélén, ahol már látszottak a falu házai, visszafordult. Pillantásában kígyók ágaskodtak felém, úgy sziszegte:

- Ne várja, hogy megköszönjem. Utálok magukat. Utálok ezt a mocskos falut! - Elkapta tőlem a szatyrát. - Bandi apja mindent megad a fiacskájának. Persze! Azt hitte, engem is olcsón megszerezhet neki. Az anyám takarít náluk, de megbetegedett, én mentem helyette. Aztán azt hitte, avval a pénztárosi állással kifizet. Minek néz engem az a lódoktor? - akit a felesége is otthagyt... Úgy ám! Egy német tiszttel szökött meg a nagysága, amikor ideért a front. - Az arca már megint győzedelmes volt. - De Bandi elvesz. Kiköveteltem. Győrbe megyek vele. A városba!

Úgy ment el, diadalmas testtel, hosszú lábával puhán lépve és a csípőjét finoman ringatva, mintha máris az egész világ őt bámulná.

Győrben láttam viszont. Sok lépcsőn kellett lemenni abba a divatos, vörös tapétájú presszóba, ahol nappal is villany ég, és ahová a város jobb emberei ugrottak be feketézni.

Arca nagy gonddal volt kikészítve, és leeresztett szempillákkal unogatta a társaságot. A színház első férfiszínésze pompázott az asztalánál. Aliszka! - gordonkázta elragadtatott, színpadias baritonján. Aliszka! - szuszogta a megyei lap tömött bajszerű szerkesztője. És jöttek-mentek asztalánál a férfiak, egy pillanatra lecsücscentek a bíróságra futó ügyvédek, Aliszka, Aliszka, ez többet hallatszott, mint a „kérek egy kávé”. Csupa jól szabott zakó vette körül.

A lábán kígyóbőr cipő, és fémszállal átszőtt külföldi ruhát viselt.

Végre egyedül maradt, mert déltájban mindig kiürült a presszó. A szomszéd asztalhoz ültem át, és néztem őt. Némán néztem, amíg észrevettem.

- Bandit várja? - próbálkoztam megszólítani.

Azt hittem, nem felel. De barátságosan bólintott. Csak a piti kis nők tesznek úgy, mint akiket sért az ismerkedés. Egy igazi nagy nő közömbösen kedves mindenkivel.

- Régi ismerősöm a férje - bátorodtam meg. Nevetett.

- Nagyon régi lehet. Különbözn tudná, hogy nem a férjem. - Szóval nem ment hozzá. Arra se volt szüksége.

- Most ez a birodalma? - intettem körül az eszpresszón. Nem értette, miért mondom ezt.

A nádas. A Fertő. A falu. A tejbegyűjtő. Mire emlékeztessen? Amíg ezen gondolkoztam, megjött az orvos. Akire nincs már szüksége, de aki mégis körülötte kering. Sietve kacsázott le a szűk lépcsőn. Ballonja gyűrött volt, hatalmas testén lompos a ruha. Izgatottan suttogott a nőnek, és sietve mentek el.

Később hallottam, hogy Bécsbe szöktek.

... És most ott ül a Ring egyik tükrös presszójában, az évek még nem kezdték ki az arcát, de reggelenként már a kozmetikus szalonjából érkezik, hímek rajzanak körülötte, Liz, Lizy, Alice, igazi neve nincs is, ha egyedül marad, unottan néz ki az utcára, dehogyis ismer meg! - miért ismerne meg? - és én mit tudnék mondani neki? - kékkel festett szemhéja meg se rezdül, ha az utcáról bebámulnak rá, csak ül ott a kirakatban és mosolyog és unatkozik és nevetgél személytelenül, néha feltűnik a lompos orvos, akinek a ballonja gyűrött, cipőfűzője porosan lóg, lehuppan mellé az ülőkére, izgatottan magyaráz, ő pedig megadóan hallgatja, mert cipeli magával ezt a férfit örökkön-örökké, megszokásból, értelmetlenül, a poharat babrálja maga előtt, manikűrözött, finoman fonnyadó ujjával, aztán feláll, és ringatózva, puhán lépve, még mindig karcsú testét megfeszítve vonul át a helyiségen, hiszen őt világgrész férfinépe néz utána...

(Honnan veszem ezt?! Sose jártam Bécsben.)

ÖTVEN

A fiatalság szeret, mindig is szeretett csoportokba verődni, bandákba összebújni, együtt erősebbek, szebbek, okosabbak másoknál. Vagy legalábbis hangosabbak. Tíz-húsz srác együtt legyűrhetetlen erőnek érzi magát! Mindenén kívül állnak, mindennek fölötté állnak: a világ egyetlen nagy posvány, amihez semmi közük, s amin átgázolni a kegyetlen ifjúság előjoga.

Így van ez a katonaságnál is.

Örültünk, amikor egy különleges rendeltetésű, gyorsan mozgó aknász alakulathoz kerültünk. Minden rajnak külön weapon gépkocsija volt. A géppisztolyokat és karabélyokat leadtuk a raktárba, és helyettük ropogós bőrrű pisztolytáskákkal páváskodtunk.

Nem belemosódni a tömegbe! - ez minden fiatal görcsös vágya, és a kivételezettséget sose áhítja makacsabban az ember, hiszen a maga jogán még semmire se szolgált rá; ezt sejti, de nem ismeri el. Ezért a mi brancsunkban mindenki a szerencse fiának érezte magát. Mámo-roosan ténferegünk a laktanyában. Vártuk a tavaszt, hogy birtokba vegyük a határt.

Takarodó és villanyoltás után még nagy élet volt a túlfűtött hálórteremben: a fiúk jöttek-mentek az emeletes vaságyak között, vidám kaszinózás folyt, némelyek a katonaládából hazait falatoztak, üvegek kotyogtak, a sötétben cigaretták parázslottak, és folyt a dumálás, röhögés zavarta az aludni akarókat, és ha valaki ingerült-álmosan csöndet kért, harsányan letorkolták.

Ezért csak én hallottam meg, hogy a mellettem levő ágyon Illés őrmester - talán csak úgy bele a sötétbe - azt motyogja: - Ötven.

- Ötvenegy - javítottam ki, azt hittem, valamin töprengve a dátumot mondja.

- Ötven - ismételte meg ugyanolyan halkán, de már határozottan hozzám szólva. - Ötven százalék. Érted?

Nem értettem, mit akar, arra füleltem, hogy Sanyi ezredszer meséli el ezt a mindnyájunk által ismert történetét: civilkorában, vidéki munkahelyén egy hadiözvegynél lakott, de nem jutottak tovább a lihegésnél. Utolsó este, már az állomáson a vonatot várva, végre hajlandóságot árult el az özveggy. A háború után széles karimájú kalapban divatoztunk, ilyen volt Sanyin is. Kicipelte a nőt a váróteremből, hogy alkalmas búvóhely után nézzen, arra fülelve, hogy nem füttyöget-e máris vonata a váltóknál, meg az eső is esett, sietni kellett. Észrevett egy szer-számkamrát. A lapátok, csákányok között csak állni lehetett, az idő szorította, a nő felfűtve remegett, ő pedig idegesen ügyetlenkedett - lepillantott hát, és a kalap karimájáról a hideg víz épp oda csorgott, ahová nem kellett volna.

Mérsékelt röhöcsélés fogadta a mindig izgatott arcú, nők után futkosó Sanyi szavait.

- Hülyék, kis hülyék - morogta Illés a mellettem levő ágyon. - Inkább azon gondolkodnának el, hogy miért gyűjtöttek össze minket...

Az őrmester parancsnokom volt, harmadéves öregkatona. Megtiszteltetésnek vehettem, hogy sugdolózik velem.

- Ugyan, hagyd őket - feleltem. - Miért ne érezzék jól magukat? Ez a Polyák, ugye?

- ... nem értettük, mit akar a pasi, az a lapos fejű ügyvéd - hallatszott a nemrég érkezett törzsőrmester, Polyák hangja, aki a felállítandó második szakasznak lesz a parancsnoka, egyelőre hozzánk dugták be. - Felmentünk a lakására, ittuk a likőrijét, sonkát tett elénk,

terpeszkedtünk a fotelokban. Az ügyvéd felesége, egy bögyös, még alig hervadó naccsága, finomkodva szopogatta az italt, és csörgette karján az aranyláncot. Előbb úri módon folyt a fecsej, de ahogy lenyomtuk azt a francos likört, kitört belőlünk a hat elemi. Képzeltetek! Előadtunk néhány sikamlós mesét. A naccsága úgy tett, mintha nem hallaná, de a melle egyre magasabbra emelkedett a ruha alatt, mintha pumpálnák. Arca kipirult, és fensőbbiségesen mosolygott. Végül velünk röhícsélt. Azám! És akkor az a békafejű ügyvéd felpattant, hogy neki fontos megbeszélőnivalója van, ugye, nem haragszol, szívem, mondta a feleségének, igyekszem vissza. Láttam, hogy akar tőlem valamit, kikísértem az előszobába. Egy százast nyomott a kezembe. Frigid, súgta a fülembe, azt mondja, hogy frigid, nem boldogulok vele, és fejével a szoba felé intett, mielőtt becsuktam volna utána az ajtót. - A hálóterem hálásan vihogott, átértékelt a feladatot. Polyák túlkialtotta a zajt. - Sejthetitek, fiúk, hogy sikerült a naccságát meggyőznünk tévedéséről! Egyenként hívott át a hálósobába, hogy megmutassa lánykori fényképeit. És sorba mind a hármunkat behívott, úgy belejött a fényképnézegetésbe!

A sötét termen végighullámszórt a nevetés. Odakint a fagyos éjszakát szaggatta a szél, néha belezendült az ablaküveg.

- Figyelj csak rám, Magos - suttogott Illés. - Alszol?

- Dehogyan - sóhajtottam, mintha félálomból riasztott volna fel. Kosfejű, makacs parasztfiú volt az őrmester, néha nagyon untam őt.

- Tudod, mit akarnak velünk? Mire készülnek?

- Az a főnökség dolga.

- De mi lesz velünk, akik végrehajtjuk - susogott Illés. - Értsd meg, nem vagyok mai gyerek, ismerem a dürgést. Ha összegyűjtöttek minket, akarnak valamit.

- Szerencsénk van. Jól jártunk - feleltem félhangon. - Te meg góré lettél. Mi a bajod?

- Hát tényleg nem érted? Pedig te tanult gyerek vagy.

Valahol a szobában Pepe beszélt, az a karcsú fiú, akin a legszebben feszült az egyenruha.

- Már azt hittük, semmi se jön össze, igaz, Kancsi?

- Igaz hát - rikkantotta Kancsi a sarokból. - És akkor jött az a nő, elég szürke verébnek nézett ki az éjszakában...

- Kancsi, ezt én kezdtem mesélni. Ne is haragudj!

- Jól van, Pepe, de én is veled voltam. Vagy nem? Együtt mászkáltunk egész este.

- És sehol semmi. Egyetlen ribancot se fogtunk. Pedig te ígértél egy tyúkot, igaz, mondtad, sánta, de a lépcsőházban meg lehet kefélni.

Kancsi felordított.

- Az Ius! Ismeritek. - Akik ismerték, vidáman nyerítettek. - A kocsmákban strabancol, csak ez az állat Pepe nem ismeri. Mert ő anyuka kedvence.

Pepe rovására kuncogott a terem.

- Jól van, na, repedsarkúakkal én nem kezdek - fölénykedett Pepe.

- De akkor dühös voltál, hogy nem bírom szervírozni neked.

- Persze, jó lett volna. Akárki jó lett volna. Záróráig jártuk a kocsmákat, és Kancsi leböngött, nő sehol!

- Valaki fürgébb volt, lecsapott Ilusra. Hallod, hogy kapós az a lány. Az albérletébe sose mer felvinni vendéget, hanem a lépcsőházban... A sánta lábát kitámasztja két lépcsőfokkal feljebb, igaz, fiúk? - és úgy.

Pepe visszaragadta a szót.

- Már majdnem hazaindultunk Kancsival, két óra felé járt. Akkor találkoztunk a nővel. Ballonkabátját nyakig gombolva, sietősen futott hazafelé. Én szólítottam meg, vagy nem én? Na, most hallgatsz, mi, Kancsi? Kisasszony, mondtam, elkísérhetjük? Ilyen késő éjjel még baj érheti. Az csak ment, egy szót se szólt. Mi meg utána. Ő elől, kop-kop, mi meg Kancsival mögötte. Ne féljen, kisasszony, mondogattam a hátának, csak elkísérjük. És akkor megfordult, a lámpa felé tartotta az arcát, és látszott, hogy féloldalt olyan furcsán más színű az arcbőre. Később mesélte, hogy forradás. Hát mi is leforrázva néztük... Jöhetnek mellettem is, mondta ránk vicsorítva, ha még van kedvük jönni. Hát mi mentünk.

- Jó lába volt - kottyantott közbe Kancsi.

- Meg kire vártunk volna? Több dobásunk nincs, ezt tudtuk, a foltos képét meg nem akartuk mi puszilgatni, nem ám!

Illés hánya-vetette magát a szomszéd ágyon. Miért nem hallgatja inkább a fiúkat?

- Te, Magos, figyelj csak! - kezdte újra a sutyorgást.

- Alsom - leheltem álmoságot tettetve.

- Ti még zöldfülűek vagytok, másodévesek, de én ismerem a dürgést, nem ma kezdtem az aknarakást - és mindezt szinte vinnyogva hadarta. Fél ez a beszari, gondoltam a parancsnokomról. Jól nézünk ki! - Ha így összegyűjtöttek minket, készül valami. Hidd el nekem! Ti még nem tudjátok, mi vár ránk!

Pepe diadalmasan mesélt a figyelő csöndben.

- ... azért még egész klassz házacská az, a kertvárosban. Az üveges verandán pissegett a nő, hogy halkán, a szülei meg ne hallják. Irtó hideg volt a szobájában. Félrehajtotta a dunyhát, lámpát se gyújtott, a félhomályban néztük, ahogy levetkőzik. Igaz, Kancsi? Mire vártok? - sziszegte felénk. Egy kiskocsmá vezetője, ez derült ki róla. Hogy melyiké? Úgyse találunk rá, mondta, mert ő az irodában ül, ne is próbáljuk keresni, még az kéne, hogy bakák járjanak utána! Örülünk, hogy most kedve szottyant egy kis szórakozásra... Hát nem sokan kerülgethették a foltos pofája miatt. Ledobtuk Kancsival a ruhát, és be a dunyha alá. Mind a ketten. Atyaisten! - az a nő aztán ismert minden figurát. Irtóra bevadult a dunyha alatt. Szendvicset! - parancsolt ránk, és engem maga alá gyűrt, Kancsit hátra vezényelte, hogy semmi se maradjon rajta kihasználatlanul.

A viharos hangzavarban Illés morgott át a másik ágyból.

- Kis hülyék. Mindjárt csöndet parancsolok.

Pálincás, a lóképű tizedes, ugyancsak harmadéves öregkatona rajparancsnok, egy falusi idillt mesélt, amikor az asszonytól menekülni akart a legény, mert kopogtak az ajtón, és bent azt hitték, hogy megjött a férj, kiugrott hát a legény az ablakon, és épp a férj karjába, mert aki az ajtót zörgette, az egy másik gyanútlan szerető volt.

- Alvás, fiúk! - kiáltott Illés.

Polyák törzsőrmester, aki vehette magának a bátorságot, visszarikkantott.

- Inkább a hajtányokat állítsd le, Karcsikám! - és a kirobbanó röhögésben nem lehetett hallani a pokrócok alatt működők lihegését és a vaságyak nyikorgását.

Makány tizedes, egy kevés szavú, gömbölyű fejű öregkatona a hőskorról regélt, bevonulásuk idejéről, amikor Kőszeg alatt puskát fogtak a kocsmárosra, hogy feleségét becipelhessék a szobába.

Illés őrmester bosszúsan, a tekintélyét mentve szólt át hozzám.

- Meg vannak ezek veszve, mi?

- Hagyd őket.

- Vesztüket érzik.

- Ugyan! Jól együtt van a banda - próbáltam nyugtatni. - Nem hiszik, hogy komolyan szóltál rájuk.

- A vesztüket érzik - ismételte meg Illés. Nem értettem, hogy miért beszél így. Azt hittem, csak tehetetlen dühében. - És nem tudják, mennyire okuk van rá! Mert mondtam neked, hogy ötven...

De én Völlerre figyeltem, a sofőrünkre. Csigás hajú, nyúzott képű, lompos járású öreg, aki a weaponnal összenőve mindig nekivadultan robogott velünk a megsemmisülés felé.

- ... holdvilááá-goséjszakán, mirőlááál-modikajány! - ismeritek a nótát. Ez volt a sláger, amikor bevonultunk. Három hónapig jobbraát és balraát, majd belekukultunk. Kimenő nuku. Nő egy szál se. És három hónap után végre megengedték, hogy látogatók jöjjenek. Én is írtam a húgom... vagyis mindenki írt haza. Hogy nyomás a rántott csirkével meg a bejglivel! Mert ez érdekelte a népet, nem az apuci-anyuci. És jöttek vasárnap a látogatók. Az ebédlőben dumálhattunk velük, ott lehetett átvenni a csomagot. A menyasszonyok is jöttek, azok az édes kis pipik, akik sóváran rezegtették a mellüket, riszálták a farukat. A központi megafon bömbölt: holdvilágoséjszakááán... Az ebédlőben délutánra már vastag volt a levegő, az apukák komoran füstöltek, az anyukák szipogtak, és elomolva bámulták fiacskájukat, miként rágja a csirkecombot, és dugi piák illata szállongott a levegőben. Az őrség úgy tett, mintha semmit se látna. Pedig szeszes italt, tudjátok, mindnyájan voltatok kopaszok, tilos volt becsempészni. De azért folyt a szesz. Az a haverom is, az a suvernyák, akiről mesélek, szóval az is leszopta magát istenesen a hazaitól. Rühellte, hogy hozzá csak a húga jött el és avval csacsenol, a többieknek azt mondta, a nője! Mellette szorongatták a menyasszonyokat, az asztal alatt a felgyűrt szoknyák alól combok villogtak ki, mindenfelől nők lihegése hallatszott. Az őrség meg úgy tett, mintha semmit se látna. A budira vittük ki a lányokat. Srácok! Sorba álltak a párocskák a budiajtók előtt. Mert ki kell kísérni a drágát, ugye, ha rájön a pipilés... A haveromnak is integettek a többiek, hogy nosza! - azt mondja hát a húgának, menjenek ki. Csak úgy kamuból. Hogy szégyenbe ne maradjon. Beszívott már a lapos üvegből, amit a hugica hozott. Amikor rájuk került a sor, világos, hogy együtt küldték be őket. Odabent aztán... mégiscsak, értitek! - nem tudta, hogy most mi legyen... Kintről verni kezdték az ajtót, hogy nyomás, igyekezzünk! - és leselkedtek befelé, és ettől nekivadult a srác, hajolj előre! - és a húga hiába tiltakozott...

- Völler, hazudsz! - kukorékolta valaki.

- Hagyd csak, róla ezt is elhiszem - bődült el egy másik.

- Marhák! A haveromról beszélek!

- Tud-juk-tudjuk - kiabálták kórusban a fiúk. Átsusogtam Illéshez.

- Ébren vagy?

- He?

- Most már tényleg rendelj el takarodót. Nagyon nekivadulnak.

- Ötven - sóhajtotta Illés, mintha az egészből semmit se hallott volna.

Kölöké volt a szó. Azé a kölökképű társunké, akin mindig derültünk, mert mintha kettőig se tudott volna számolni, olyan ártatlan a képe.

- ... most már megmondhatnátok, hogy mi volt az! Na, jó. Mindnyájan szeretünk fürödni. Ez az egy klassz van az egészben. Az ember bejön hét végén, és megy a fürdőbe a forró zuhany alá, és ott lebzsel Vágány törzsőrmester, tudjátok, mindig ő ereszti meg a csapokat, ellenőrzi a vizet, hogy elég forró-e, elvégre ez a gondnok dolga, meg vele van az írnoke, a Mikulás, vagyis vele volt, tudjátok, az a szótlan Mikulás a gondnokságról. És amíg ázunk a víz alatt, Vágány a párában velünk marad, és mindig mesél, hogy Mária Terézia egész testőrsége csak azért volt, hogy ... meg az ablakból nézte a szemlét, közben hátulról az egyik testőre fogta, hogy ki ne pottyanjon az ablakon... Mit röhögtek? Hát nem mindig ilyeneket mesél? Irtó jópofa az öreg, azt mesélik, idegenlégiós is volt. Igaz ez? Szóval én ott voltam, amikor az írnoke megcsinálta azt a... Tudjátok, rossz a lefolyó, ott hever egy rozsdás szurony, amivel beleszurkálnak, ha nem nyeli a vizet, és a törzs meséli, olyan harsogva, ahogy szokta, ismeritek, hogy Mária Terézia és a testőrök, meg minden, és hogy hátulról, és az írnoke meg ott áll a gőzben, ott áll köztünk felöltözve, izzadva, és valamelyik marha azt mondja, Mikulás, nem te vagy a Mária Terézia, akit a testőre? - erre az felkapja a rozsdás szuronyt, és beleböki a törzsőrmesterbe... Hadbírótság elé került. Hát értitek ti ezt?

Mindent felülmúló vad hahotázás fogadta Kölök szavait.

- Én az egészet nem értem, nem értem - hajtogatta Kölök. - Magyarázzátok meg, mi volt ez a kitolás.

- Nem ki, hanem be! - rikkantotta egy hang.

Illés átnyúlt az ágyáról, megrántotta a pokrócomat.

- Figyelj, Magos! Ötven százalék. Ennyi a kisebb-nagyobb robbanások aránya egy ilyen egységnél. Láttam a kimutatást. Ötven! Akik itt vagyunk, azok közül minden második... Meg lehet ezt mondani nekik?

És hagyta, hogy zsvajogjanak.

RINGLISPÍL

Egyedül gubbasztottam.

Az őr konyhása behozta a vacsorámat, fehér köténye alól - talán a zubbonya zsebéből - kenyeret halászott elő, és magamra hagyott. Teát kaptam, pléhtányér peremére rakták körbe a töméntelen, kétujjnyi vastagra szelt felvágottat, és középen, a fehér zománcra odakenődve egy pirosas marmeládszelet; megremegett, ahogy hozzáértem, először ugyanis azt a magányos lekvárdarabot emeltem ki, rossz volt nézni, ahogy a tányér fenekén lapul, s a vaskos derekú szalámik körülfogják. Belepottyantottam a papírkosárba.

Meghagyták, hogy ha jóllakom, aludjak egyet, amíg elérkezik az akció ideje. Feltápáskodtam hát az íróasztaltól, nyújtózkodtam, körbejártam a helyiséget. A lepokrócozott vaságy, ahogy a térdemmel megnyomkodtam, nyikkanva rugózott. Szemben a falon három festményszerű színes fénykép; egy mosolygós, kövérkés arc, jobb oldalán zubbonyos, tömött bajszú férfi, a balon kis szakáll és huncut pillantású szemek. Figyeltek, hogy fekszem-e már. Mellettük felgombostűzött papírbetűkből kirakott jelszó: KÖTELESSÉGÜNK AZ ÁLLANDÓ ÉBERSÉG! - Ez az, túl éber voltam az alváshoz! Pedig az ajtót kívülről rám zárták, hogy senki se zavarjon. Vajon leolthatom-e a villanyt? Ez a határőr irodája, térképekkel, terepasztallal, a kifüggesztett járőrszolgálati beosztással és telefonnal, innen az őrügyeletesnek el se szabad mozdulnia - de itt ma rendkívüli helyzet van!

- Ébresztő - lökte meg vaságyamat az éjszaka közepén Kis hadnagy. Ha vele álmodom, se láthattam volna közelebből és élesebben fölém hajló arcát; olyan feszülten nézett, hogy akár azt is felelhetném: jusst se kelek fel! - meg se értené.

Az éjszaka odakint tele volt visszafojtott feszültséggel. Egy dzsip és két Pobeda személyautó bújt egymás mögé az udvaron, csak az iroda ablakából verődött rájuk fény. A harmadik kocsiba bújunk be. Elöl a dzsipen katonák ültek, álltak, kapaszkodtak. A kocsit telirakva velük, akár egy púpozott tányér; és egyelőre senki se mozdult, szoborcsoportba merevedve lógtak a fiúk.

Kétoldalt az őr lapos épületei belemosódtak a sötétbe. Tompa csattanás hallatszott, egy ajtót csuktak be, és mi izgalmban összerándultunk, előttünk a sofőrnek is megrezdült a feje.

Tisztek bukkantak elő, bebújtak a középső kocsiba, és végre nekilódultunk.

Világítás nélkül robogtunk, végig az országút nyárfasora mentén, mintha egy magas kerítés tövében suhantunk volna el. A falu hiába csúszott előlünk rémülten a sötétbe, utolértük, átrohantunk rajta, kutyaugatásokat tiportunk szét.

- Nyugi - mormogta Kis hadnagy, maga elé meredve az utastér félhomályában. Ő felelt a munkámért, és ez az aggály arcára dermedt. - Nyugi, ez a fő, nyugi! - mondogatta, olyan idegesen röcögtetve a szavakat, mint amikor használt gramofonlemezen ugrál a tű.

Két évvel volt csak idősebb nálam. Rózsás bőrű, kormos szempillájú, szende legényke lett volna az egyenruha nélkül, de a vállszíjjal, pisztollyal, homlokba nyomott tányérsapkával sikerült zordon hadfinak álcáznia magát. Ha kettesben maradtunk, tegezett. Pedig a beosztottja voltam, és csupán örvezető. Az elhárító csoportnál mindig csellengett egy műszaki, most én kerültem sorra. Ezt a kényelmes beosztást, csuda tudja, miért, senki nem bírta sokáig. Pedig éjjel-nappal csak sakkozgattunk Kissel, vártuk a RENDKÍVÜLI ESEMÉNYT, amikor a

városból loholhatunk ki a határra, ő feljegyzést írni, én pedig - ha kell - aknát szedni. Nyugalmas életünk volt.

Egy dombocska mögött fékezett le a három kocsi. Előttünk, a domb hátán kétoldalra, hevenyészett löállításba helyezkedtek el a biztosítók. Ha bármi történne, kísérőzenéjük védelmében vonulhatunk vissza.

Azután vártunk és vártunk. Az a szokás, hogy nyugton kell maradni, amíg az éjszaka a hajnalba váltás előtti órában teljesen meg nem vakul, a csillagok elhalványulnak, és a hold lefelé csúszik.

Schubert százados, a csoport főnöke végre kiszállt, kocsijuk körül topogott, levizelte a hátsó kereket. Rücskös képű, húsos orrú, apró szemű férfi volt a Papa, kurta lábán buggyosan csúszott le a csizmanadrág, és lúdtalpán kacsázva járt. Kilestem rá, és szinte hallottam, miként szuszog-morog minden lépésnél. Lomha volt, trehány és piszmogó természetű, heteken át csak döcögött ide-oda, mintha állandóan torkig zabálta volna magát babgulyással - de ha váratlan helyzet adódott, mint vizes tányér a kézből, úgy siklott ki a bajból, és pattogtak parancsszavai, alig győztünk ugrálni.

Schubert papa után Nagy főhadnagy, csoportunk helyettes vezetője bújt ki a kocsiból. Azonnal megigazította csúcsos fején a tányérsapkáját. Percenként odakapott, feljebb lökte, lejjebb húzta, igazgatta. Túl hosszúra nyúlt ez az ember, a sapka billegett rajta, akár egy pózna végén. Kidülledő szemével olyan nyomatékosan tudott nézni, hogy pillantásával szinte súlygolyókat potyogtatott ránk.

Schubert az autónkhoz döcögött, és gyűrűjével megkoccantotta az üveget.

- Kezdődik - sóhajtott a Kis hadnagy, és gondosan megnézett magának. - Nyugi, nyugi, tudod, fiú! - Igyekeztem kiszállni mellőle, hogy ideges ne legyek.

Schubert papa közel hajolt hozzám, ő is alaposan megnézett, aztán azt mondta:

- Indulás.

- ... dulás - susogta utána Nagy főhadnagy, és megigazította tányérsapkáját.

Kétrét görnyedve mentem föl a dombra. Túloldalon, lefelé még jobban összehúztam magam. Mindenki elmaradt mögöttem. Egyedül voltam az éjszakában.

A felszántott és elgereblyézett nyomsáv előttem húzódott. Minden lépést megőrzött, ha valaki bele merészelt gázolni. Letérdeltem. Az omló, puha földben meg kell találnom az első aknát. Ötsoros aknazár, idéztem magam elé a telepítési vázlatot.

Az aknakereső rudat, hegyén a kétarasnyi acéltűvel előrenyújtottam, bal tenyeremben csúszattam a sima fányelet, jobb kezemmel gyengéden fogva toltam bele a földbe, hogy minden rezdülését érzékeljem. Óvatosan szurkáltam a nyomsávot.

Megvan! - az odalent megbúvó taposóakna favázát érte az acéltű, és agyamig remegett a rúd finom rándulása. Most ki kellene az oldalánál földelni, úgy keresni meg a gyújtószerkezetet, de nem nyúltam a homokhoz: ügyes aknász ennél többet is tud a keresővel. Végigszurkáltam az akna fadobozát, amíg meg nem koccant a fémszerkezet.

Föléje guggoltam, és ujjamat a homokba fúrtam. Egyetlen mozdulattal kiemeltem a gyújtószerkezetet a gyutaccsal. Így kell ezt csinálni. Határozottan, gyorsan. Amíg el nem röpülök.

Elsüllyedt körülöttem a világ. Ebben a nagy-nagy nyugalomnak érzett feszültségben mindig mintha messzire lennék önmagamtól, a testem nem is tudom, hová lesz ezekben a percekben - csak a kezem dolgozik, kisakkozza a következő doboz helyét, odanyúl, kiemeli. Bekötött szemmel gyakoroltuk ezt a kiképzésen.

Átértem az öt sor kikapart aknán, a drótvágó ollóért nyúltam, eddig a derékszíjba akasztva nyomta hátul a gerincemet. A drótakadály alsó három során nyitottam utat, négykézláb kúszva széthajlítottam a szögesdrótot. Hideg a harmatos fémszál. Ha már ezt kezdem érezni, elvégezttem a munkát.

Készen vagyok. Egyben vagyok. Élek!

Fejem kidugtam a drót alól - ez már idegen ország. Ellenséges levegő. Beszívtam. Hadd lám, milyen? Más, mint nálunk?

De ugyanaz a föld folytatódott odaát is: tél végi mező, elszáradt, zörgő fűvel. És éjszaka van ott is, oszthatatlan sötét.

Visszahátráltam, zubzonyomat karcolta a drót. Amikor a nyomsávnál fölegyenesedtem, éreztem, csupa lucsok vagyok. Visszaballagtam az autókhoz.

- Készen van? - kérdezte Schubert papa.

- Kész? - susogta utána Nagy főhadnagy is.

Csak biccentettem. A szám száraz volt. Ilyenkor nem jött ki hang belőlem.

Aztán Kissel lefeküdtünk a domb tetején, talán azt mondta, pihenjek, talán semmit se mondott, de jó volt, hogy nem vagyok már egyedül.

Mögöttünk a parancsnoki kocsiból kiszállt egy ismeretlen, Schubert papa és Nagy főhadnagy közrefogta, elmentek mellettünk, a két tiszt lemaradt, és az a valaki az éjszakában egyedül lopakodott tovább.

Leejtettem fejem a földre. Nem érdekel, hogy mi történik azzal a valakivel, akinek én nyitottam utat: átmegy? visszajön? csak meglocsolja a drótakadály oszlopait? vagy odaáról levegőmintát vesz? Nem rám tartozik.

Arcom alatt a gyepet mintha hideg verejték lepte volna el, és az éjszaka visszatartotta lélegzetét. Semmi közöm ehhez. Nem érdekel.

- Bikfic - hallottam Schubert papa türelmetlen mordulását. - Micsoda bikfic!

Erre fölpillantottam. A tisztek melletttem térdelve előrefigyeltek.

Odalent a nyomsávnál homályosan látszott az a valaki. Előre-hátra kúszott. Egyre csak előre-hátra. Valószínűleg percek óta ezt csinálja. Pedig csupán az otthagyt, a homokon keresztbe fektetett aknakereső rudam mentén kellett volna átmásznia, azzal jeleztem a szabad utat. Talán megijedt. Megzavarodott. Pánikba esett. Talán félresodorta a rudat is.

Az első robbanás hirtelen csattant fel. Aztán a második, a harmadik. A villanásokban egy fekete árnyat lökött föl magáról újra és újra a föld, mintha játszadozna vele.

Aztán riadt csend.

Schubert papa fölugrott, fölrántott engem.

- Hozd ki! Gyorsan!

- Gyorsan, gyorsan - lökdösött Nagy főhadnagy is, a sapkájához kapott, leverte, s ezért tétován nyúlált a feje körül. Rohantunk a szerencsétlenség helye felé.

Kár sietni, az a valaki már odaát van, véglegesen megérkezett ODAÁTRA - akartam mondani nyugodtan, közönyösen, a szakember higgadtságával. Ezekre a futás közben készülő szavakra még emlékszem.

De máris a levegőben repültem - forogtam, aztán nekem ütődött a rét, el akartam lökni magamtól, majd a gyepet kaparva ordítottam: miért küldenek ide ilyen beszart alakokat - ilyen bikficeket?... És mintha egy ringlispíltre dobtak volna fel, úgy pörgött velem a világ, karom, lábam majd kiszakadt, szerteszét repült a testem, a gyomromból forrón zubogott föl egy vad folyam, aztán semmi - semmi...

Autónk hátsó ülésén feküdtem. Kis hadnagy a fejemet fogta, „nyugi, mondtam, hogy nyugi”, ismételte. Szájam a hányás keserűségével volt tele. Bal lábfejem sajgott, mást nem éreztem. A robbanásoktól az egyik akna megnyomódhatott, és ahogy odarohantam, a nyomsáv puha földjében már méterekkel előttem felrobbant, és engem csak a légnyomás vágott hátra. Mikor ezt megértettem, nem kezdtem újra hisztizni - másodszorra örömben ajultam el.

ROHANÓK

Egymást érték a riadók, alig múlt el éjszaka nélkülük ötvenkettő tavaszán.

Ha megkondult a riadóharang, a naposok és az ügyeletesek - vaksötét éjszakákon is - akár az ámokfutók rohantak körbe a laktanyában; először a sofőröket rángatták ki az ágyból, meg a löszerraktár tizedeseit, majd a híradósokat, a kutyásokat, az egészségügyieket, a szakácsokat, és aztán mindenkit, mindenkit - közben állandóan ordítottak, végigordították a folyosókat és hálótermeket: Riadó! Rijadóóó! Felkelni!!! (A hadbíróság, hogy példát statuáljon, tíz évre ítélte el egy szolgálattelvőt, aki elpiszmogta a riasztást, és a határsértést - állítólag - ezért nem lehetett megakadályozni.)

Az üvöltözés, lábdobogás, kongatás, autómotor-túráztatás zajában egyetlen csöndes szoba akadt: a miénk. Még a villanyt se kattintottuk fel, pedig mindenki már a sötét udvaron kavargott; számtalan fej és váll és hátizsák gyűrődött egymáshoz a korom éjszakában - az oszlopokra szerelt reflektorokat tilos volt felgyújtani, mert feltételezték, hogy harci riadókör ellenséges berepülésre is számíthatunk. Emeleti szobánk ablakánál álltam, és onnan fentről nézve a fejek, vállak, hátizsákok egyetlen, kavargó masszában olvadtak össze, szürke áradatban öntötték el a gyülekezési teret, és a puskacsövek nádszálakként meredtek az áradás fölé. Teherautók lomha bárkái úsztak oda, a tömeg szétnyílt, körüláramlotta a járműveket, és az oldaldeszkákon hullámokban csapott át. Az ezredügyeletes tiszt fel-alá loholt, pulibuzgalommal terelte-üzte-hajtotta az ácsorgókat, s mire végigfutotta a teret, az ezred fent ült a kocsikon; és a katonákkal telitömött, hörgő motorú teherautók, mintha hirtelen szárazra kerültek volna az előbbi zavaros áradatból, jól kivehető, kemény körvonalakkal álltak az udvaron. Vártam, hogy megindulnak, s a laktanyakapun túl a kocsisort elnyeli az éjszaka. Máskor így szokott történni.

De a menetkész ezred nem mozdult.

És ekkor a parancsnoki épület előtt öt, hat, hét Pobedát vettem észre, parázsló lámpákkal lapultak, tisztek cikáztak közöttük, és a gyenge fényben fel-felvillant teliarany váll-lapjuk. Ezek főtisztek. Pestiek. Tehát nem a szokásos riadó, hanem valami komoly dolog történt!

- Felkelni! - kiáltottam társaimra. Felcsaptam a villanyt, és hideglelés idegességgel rángattam magamra az egyenruhát. Hálótermünkben, a rengeteg emeletes ágy között, három fej bukkant elő. Illés Karcsi, az őrmesterünk kényelmesen nyújtózott, hosszú karján, cipóvállán ropogott az ing, Pálincás tizedes lópofáját a villanytól elfordítva hunyorgott, és a kis Kölök durcásan rázva fürtös fejét, álmosan mormogott. Példát mutatva kapkodtam, mert én voltam a „riadó-felelős”. Néhány napja még gipszcsizmában bicegtem ide-oda, egy szerencsés baleset utóhatásaként - aztán kidobtak a gyengélkedőről, és könnyű szolgálatra osztottak be. (Műszaki századunk a határon szétszórva kóborolt, csak mi négyen tartottunk készséget idebent) Riasztáskor nem a közkatonák első hullámával, hanem a városból berángatott tisztek, a hadosztálytörzs autókaravánjával indultunk. De most nem kényelmeskedhettünk, nyilván őrnagytól alhadnagyig mindenki rohanvást érkezett, hiszen a főparancsnokság irányítja a hadműveletet!

A teherkocsik, akár a bogárzó csorda, egymás farába torlódva robogtak át az álomba süppedt város utcáin. A kihalt főtéren egy éjszakai lump, a lámpaoszlopot átölelve, érzelmesen integetett utánunk.

Mi, műszakiak, leghátul haladtunk, öreg amerikai weaponunk orrán zászlóval: fekete alapon sárga halálfej, és a robbanóanyag, amit a zászló jelzett, a lábunknál hevert, két nehézkesen rázkódó ládában.

A sofőr félig hátrafordult.

- Magos, mi van? - kiáltotta a szélvédő fölött átsüvöltő zúgásban.

A keresztnénikéd bejglit hozott Pestről, üdvölvésekkel fogadjuk - felelhettem volna dideregve, mert nem tudtam semmit, indulásnál lekéstem az eligazítást. (Lippsky százados, a törzsparancsnok ma hiába harsogta a nevemet: „Magos örvezető, hozzám! A műszakiak itt vannak...? Magos örvezető, jelentkezzen!”)

A város lámpáit elhagyva a nehezen felszakadó sötétséget bámultuk; az őszi szántások fölött, az autók dübörgésétől felriasztva, varjak pettyezték az eget, feketébbek voltak a fakuló éjszakánál.

A rossz makadámút nagyokat dobott a nyekkenő weaponon. Kölök hozzám dőlt, orrát köpenyem gallérja alá fúrta, és nyögött álmában. Illés és Pálkás egymással szemben ültek, negyvenhatos csizmájukkal rátalpaltak a robbanóanyag ládákra, hogy ne csúszkáljanak neki a sípcsontunknak. A dobálódzó rohanástól fenekünk alatt, a pléhlemezekkel bélelt ülésládában táncoltak az aknarakáshoz használt, rövid nyelvű ásók, élesre reszelt lapjukkal a levegőt kaszabolták, kopogva és pengve szabdalkoztak szakadatlanul.

Pirkadatkor utolértük egyik szerencsétlenül járt kocsinkat. A teherautó átugrott az út menti árkon, két eperfa között nekifutott a szőlőhegy lejtőjének, és a puha homokban oldalra borult. A kocsin szállított újoncok, ezek a csoportba verődött rémült birkák, a prэшáz előtt tolongtak. Az út szélén, szétvetett lábakkal bekecses tiszt feszített, háttal az egésznek, és a fékezni akaró autóknak ingerülten intett: tovább, tovább! Egy súlyos sebesültjük volt, akit szőlőkaró nyársalt fel.

Mire kiértünk a határra - nem emlékszem hová, mert ilyen üzötten és álmosan, szorongó izgalmunkban mindig olyan idegennek tűnt a hazai föld, akárha a pampákra vetődünk volna el -, hajnalodott. A harmatos fűben, végig az erdőszélen lovas járőrök ügettek: a határőrök zöld szegélyű tányérsapkájukat marconán az álluk alá szíjazzták, és karabélyukat keresztbe fektették a nyeregben, lövésre készen.

Egy faluszéli, libatippanccsal benőtt, deres legelőn kavargtunk. Elgémberedett végtagjainkat rázogattuk, köröztünk a füstölgő gulyáságyúk körül, s vártuk a meleg kávét. Váratlanul kiáltozás kezdődött.

- Riadó! Riadó!

Egymásba botolva és egymáson áttörve rohantunk a fegyvereinkért. Lippsky százados, a törzsparancsnok, mintha gólyalábakon állna, úgy magasodott fölénk, mert a fejetlen tömegben egyedül ő tudta, hogy mit kell tenni. Körbehadonászva mutatta, hogy kerítsük be a falut. Nyargaltunk a sáros utcákon, kerítéseken vergődtünk át, szérűkön és konyhakerteken trappoltunk végig, szalmaboglyákat kerülgettünk - aztán hirtelen elénk tárult egy tágas udvar, a parasztház alsó vége, s a fehérre meszelt, ablaktalan falon a magasban, a tető alatt feketéllett a padláslyuk, és onnan hallatszott a kiabálás és sikongatás, akárha legények és lányok bújocskáznának, csakhogy a játszadozókat célra tartott puskákkal várták idelent. Az elsőként ideérkező határőrök fölmentek a tető alá szétnézni, és amikor elkezdődött a ricsaj, a lent maradt katonák gyorsan ellökték a létrát... Végre megjelent a padlásajtóban egy vastag férfi, nagykabátjában alakatlanra felfúvódottnak látszott, két karját az égnek csapta (talán ezért is nem lőttünk rá), és levetette magát a magasból. Odarohantunk hozzá: a földön fekvő karjával

kaszált maga körül, és mert mindkét lába eltörött, tehetetlenül evickélt, mint aki jégen akar talpra ugrani. Talán nem is az öregségtől, de az előbbi zuhanástól a koponyacsontokról szinte leszakadt az arca, és eltorzult vonásai mintha az állán alálógó, petyhüdtlen remegő archús után kaptak volna, oly kétségbeesett grimaszba merevedtek. A létrát visszatámasztottuk a falhoz, hogy még egy férfit és három sivalkodó nőt vonsozjanak le a padlásról. A ház gazdája megijedt, amikor meglátott minket a falu alá érkezni, és futott jelenteni, hogy idegenek bujkálnak nála.

- Ezekért kellett ideautózni? - lázadozott Kőlk, miközben igyekeztünk vissza a reggelihez.

De azt a nagyvilágnak nekivágó családot a véletlen adta a kezünkre. Dehogyan őértük indított hajszát a főparancsnokság! Suttogó hír járta, hogy Pestről két magas beosztású ávéház tiszt szökött meg, azokat kellene elcsípni, mielőtt külföldre jutnak.

Délutánra már a két tisztból tizenkettő lett, és ezredesből tábornok, főtábornok, hadúr!

Az idegen egységektől érkező tisztek között rokonra találtam: Magos László őrnagyra.

- Szevasz, kis Tökmagos - mindig így üdvözölt, a saját gyerekkori csúfnevét örökítve rám. - Hogy vannak odahaza az öregek?

Köszöntem a kérdést, de engem ebben az isten háta mögötti faluban, két rogyadozó ház között, a nyargalászó tavaszi szélben egészen más kérdés izgatott, nevezetesen az, hogy: igaz-e, amit beszélnek.

Magos berángatott a Pobedájába, és a sofőrt elküldte, hozzon szikrát a gyertyákba.

- Csak ketten - mutatta az ujján -, ketten vannak az ezredesek. Igaz, hogy az egyik a káderes! - A kocsi belsejét percek alatt telifüstöltük. - De erről jobb ám semmit se tudni, Tökmagos! Nem mindegy neked, hogy ki miatt vagy itt?

Kerek kobakú, széles-sima arcú férfi az unokabátyám, mintha csupa műkölappal rakták volna ki a fejét; nem látszott rajta semmi izgalom, akár egy székház oldalán. A mellkasa pedig olyan széles, hogy amint felém fordult, megszorult az ülés támlája és a műszerfal között. - Azt mondják, vitte az egész titkos anyagot. Az amik kitapétázhatják fényképeinkkel a szobájuk falát. - Szeme sötétebb lett egy árnyalattal, ahogy a káderesről beszélt. Kapkodó-zavartan benyúlt a belső zsebébe, és kihúzott száz forintot. - Nesze. Ne kapálózz, tedd el! Jó lesz ez, mert egyhamar nem megyünk innen haza. - Ahogy kimásztam az autóból, utánam szólt: - Majd kereslek még! Melyik az egységed?...

Amit hallottam tőle, azt megerősíteni látszott, hogy töméntelen embert vontak össze a határra. Óránként érkeztek újabb alakulatok. Kék ávosok, rendőrök, karhatalmista tartalék zászlóaljok öntötték el a vidéket. A honvédségtől is egész hadosztályt irányítottak ide. Egy poloska se, hason csúszva se tudott volna átsiklani közöttünk. A katonák megszállták az iskolákat, a parasztudvarokat, a mozikban és kultúrtermekben szalmát szórtak le, abban aludtak, és a határon a drótkadály nem látszott az egymás sarkába hágó járőröktől. Éjszaka lett egy kis zűrzavar, mert két, más-más alakulattól kiküldött járőr tüzet nyitott egymásra; géppisztolyaik csevetelése fölverte a környéket, vörös rakéták futottak föl a magasba, és minden ijedt őrszem beledurrantott a fekete semmibe. Fegyverropogástól zengett a határ, és félórán belül mentőautók szirénáztak el a véletlen sebesültekkel.

Minden napra jutott meglepetés.

- Ha-hallottátok...? - lihegte másnap este Kőlk. - Az egész falu tele van a hírral. A vashídon - a falutól nem messzire összekötő vasúti híd ívelt át a folyó és az ártér fölött -, a vashídon megöltek egy csendőrt! A rendőr társa, aki a híd túlsó végén posztolt, csak annyit látott, hogy

a part felől esőkabátos pofák közeledtek, pár szót beszéltek a rendőrrel, belelőttek, és aztán futás visszafelé! - Kölök megrázta a fejét, és őszinte, gyerekes iszonyattal sóhajtott: - Ezek egyenként lődöznek le bennünket. Jaj, csak tűnnének már el a fenébe!...

Illés és Pálkás röhögött rajta, kölyökképű társunkon mindig csak röhögtek. De harmadnap épp ők kerültek bele az események vastagjába. A rejtve telepített aknazárat ellenőrizték a határon, és a nyomsávban - a drótkerítés előtti felszántott, elgereblyézett földcsíokban - nyomokat találtak. Az aknákat szakértőként kerülgetve, öt métert haladt a két ismeretlen a nyomsávban, aztán kiléptek belőle, talán nem mertek nekivágni a határnak... Mindenkit riadóztattak! Nyomozókutyáink pórázt szaggató izgalommal vetették magukat a keresésbe, és néhány óras hajsza után ki is választottak a honvédségi segédcsoportokból két gyalogost, akik az éjszakai őrzőjárat során mamlaszul begázoltak az aknák közé.

Mindezt fásultan figyeltem. Tudtam, hogy a híresztelnél kisebb, de a látszatnál nagyobb jelentőségű dologról van szó. A káderes szökése után - emlékeztem unokabátyám szavaira - minden személyügyi irat az ellenség kezébe kerül. De hiszen eddig a tilalmak légioja vett körül minket! A nevünket, beosztásunkat, fegyverzetünket tilos volt bárkinek is elárulni; mindez mit ért? mi értelme volt? miért volt? Esti parancskihirdetéseken újra és újra felolvasták, hogy az éberség ellen vétőket hadbíróssággal, hozzátartozóikat internálással büntetik. Most meg majd az amik kiragaszthatják fényképeinket a falra. Úgy képzeltem, hogy azon a falon közvetlenül Péter Gábor mellett ott van az én képem is, és Truman azt mormogja gúnyosan: „Hát csak ide kerültél, kis Tökmagos?...” És az egész nem értettem, hiába lapoztam át gondolatban minden brosúrát.

Amint a trágyalétől tócsás utcán kóvályogtam, Lippsky törzsparancsnok kiáltott rám:

- Műszakiak! Hol bujkálnak maguk, gyermekek? Hol van a százada? Nem tudja? Hát tudja meg, azonnal tudja meg! Egy órán belül jelenti, hogy ide irányította őket.

Rohantam a postára, ahol a híradósok rendezkedtek be. Száz kilométer távolságban felhívtunk minden határőrsőt. Itt voltak, elmentek, erre vannak, arra indultak - kaptam az ellentmondó válaszokat. Mindig lenéztem a híradós szakmát, s lám, a semmibe futó vonalak, a bizonytalan kapcsolások, a bogyborékoló áthallások és a tengernyi hallózás után most se lettem okosabb. Gyanítottam, hogy társaim mások utasításai szerint kóvályognak valamerre, ezért rádióparancsot adtam ki, hogy jelentkezzenek.

Lippsky - jelentésemet hallgatva - egy parasztház tisztaszobájában ült, ahol a ki-be járkálók után sártól lucskosodott a padló, a magasra vetett ág tetejében egy gyűrt köpenyes főhadnagy horkolt, és az ablak alatt, rongyszőnyegen guggolva, küldöncök tekerték-berregtették a tábori telefonokat. A százados lepedőnyi térképét fekete és színes ceruzavonalak szabták keresztül-kasul, a rádiózások nyomán sivatagossá vált a térkép, és a rajzszögek után maradt lyukak, mint lövedékek parányi becsapódásai pöttyözték ki a papírt - megrágott és elgyötört volt az országnak ez a széle.

Lippsky arca a kialvatlanságtól petyhüdtté vált, rózsaszín szeme könnyezett, és rekedtre kopott hangjába már csak az indulat vitt némi színt, akár a szaxofon hörgésébe duhaj bálokon, hajnali végkimerüléskor.

- Mit beszél? Hogyhogy nincsenek meg? - mormogta gyanakodva. - Az egész aknász század elveszett? Örvezető, maga viccel velem! - Letenyerelt a térképre, és olyan vad pillantásokkal meredt rá, mintha ki akarna harapni belőle egy darabot. - Szükségem van a műszakiakra. Nézze csak! Itt meg itt - ujjá végigbökölte a vastag zöld jeleket -, aknazárat kell létesítenünk. Nincs elég emberem. Semennyi ember nem elég! Ezért itt meg itt meg itt fel-tét-le-nül-ak-na-zá-rat... Feltétlenül!

Ahogy felmértem, a béketábor összes robbanóanyagát a föld alá dugdoshattuk volna. Nyekeregtem, hogy ennyi úgyse megy - ennyi nincs is -, különben is, ha mindenhová aknákat rakunk, akkor a mieink csak a levegőben röpdöshetnek. Lippsky legyintett, a térképre dőlt, és észre se vette, amikor kiódalogtam a pállott levegőjű szobából. Az utcán futásnak eredtem - magam se tudom, miért.

Este kaptuk a parancsot, hogy mi négyen aknászok induljunk a Patkánylyukba. Ezen a szép nevű helyen a határ egy negyven kilométeres hurkot vet, de a hurok szája alig száz méter széles, ezt kell lezárni, hogy tehermentesítsük az ottaniakat.

Egy tiszti iskoláról épp hogy kikerült alhadnagy lett a vállalkozás parancsnoka. Ennek az igyekvő fiatalembernek makacs öszvérállkapcsa volt, és kockafejével buzgalmában talán szétverte volna egy erőd oldalát is. Zubbonyban, köpeny nélkül ugrott fel nyitott kocsinkra, pisztolyát derekáról az ölébe lökte, így vágott neki az éjszakai utazásnak.

Fél óra múlva befutottunk az árterületre. Egy-egy hatalmas tócsába úgy beleveszett az út, mint fakanál a sűrű levesbe. Ha meg kikapaszkodtunk a töltésre, a kerék felvágta a sarat, és amit elől maga alá gyűrt, azt hátulról a nyakunkba szórta. Ahogy nőtt körülöttünk az ár, sofőrünk mind görcsösebben markolta a volánt, mégse ő vezette az autót, hanem a maga kedvére csúszkált az jobbra-balra, és néha előre is. A weapon türelmes jószág, már a kipufogóján folyt be a víz, mikor leállt a motor. Leugráltunk róla, és térdig merültünk a latyakba.

Az alhadnagy ránk parancsolt, hogy pakoljunk fel annyi aknát, amennyit csak bírunk, és induljunk tovább gyalog. A kocsit, sofőrjével, otthagytuk isten irgalmára.

Órákon át tocsogtunk, gyűrtük az iszapot, néha szárazabbra kerültünk, aztán megint csak körülfogott a tengernyi latyak. Az éjszaka közepén, amikor alábukott a hold, és teljes lett a sötét, Kölök lerogyott a sárba. Terhünket magunk mellé cuppantottuk, ráültettük őt az egyik lábára, és próbáltunk lelket verni belé. De Kölök csak ingatta, nehézkesen ingatta a fejét, hogy nem, nem, itt hal meg... Mindnyájan remegtünk a kimerültségtől.

- Indulás tovább - hadonászott orrunk előtt az alhadnagy, és előrántotta a pisztolyát. - Megparancsolom: felkelni! Aki megszegi a parancsot, lelövöm!

Illés elkapta a karját. Nagy markával olyat tudott szorítani, hogy az ásonyél is felnyögött. Ám az alhadnagy is mokány legény volt.

- Mindenkit lelövök! - ordította. - De a parancsot akkor is végrehajtjuk!

Pálinkás lóképén semmi megrendülést nem láttam, álla mozgott fel-alá, mintha kérődzne a szavakon; nem volt túl okos fiú. Illés még mindig nem engedte el a tiszttárgatódzó karját, térdig a latyakban állva maga felé húzta.

- Nono! - fújtatott bele az alhadnagy arcába. - Azt mondom csak: nono!

A szálas parasztlegénynek - aki otthon a fél kocsmát kihajigálta az utcára, ha rákényszerítették - különben jámbor kosfeje volt: húsos, csapott orr, kicsiny szemek. Ha dühbe gurult, fújtatott, akár a bika.

Mi öten voltunk csak széles e világon, körülöttünk a mocsár és az éjszaka. Ezért az alhadnagy, megcsendesülve, maga javallotta, hogy rakományunk jó részét hagyjuk a sárban, de kis teherrel, arra kér, szépen kér! - mégis menjünk tovább.

Hajnatra elvergődtünk Patkánylyukig. A fáradtságtól szédelegve, reszkető kezekkel mindjárt lezártuk a határt; igaz, csak egy sorra tellett az aknákból. Aztán amíg mi aludtunk, az alhadnagy visszaindult Lippskyhez jelenteni, hogy végrehajtottuk a feladatot.

Patkánylukban nehéz élet várt ránk. Két századnyi vegyes katonaság lepte el a cseppnyi falut. Mi, aknászok nem tartoztunk sehová: se a rendőrökhöz, se a kék ávosokhoz, se a helyi határőrshöz - ezért a szűkös készletből senki se akart táplálni.

A helyi boltocska vezetője - uborkaarcú, vizenyős szemű férfi - barátságtalanul fogadott. Amit vásárolunk, arról írást adunk, ígértük, és utólag mindent kifizet a parancsnokság. Nem mert ellentmondani, de akármit kértünk, rázta a fejét, hogy nincs.

A boltos feleségét kell megkörnyékeznünk! - sütöttük ki. Kőökre parancsoltunk, hogy kakaskodjon. De megtagadta az udvarlást, mondván, hogy vörös nőekkel soha nem kezd ki; orvosírnok barátja kiiktatta, hogy azoktól vérbajt kapni. Nekem kellett vállalnom a hódítást.

Tanítónő volt a boltos felesége, de az iskolának nevezett hodály egyetlen osztálytermében most mi tanyáztunk. Egy cseppnyi helyiséget mellettünk irodának, szertárnak használtak, ott mindennap megfordult az asszony. Unta magát a kényszerű tanítási szünetben, és szívesen kezdett beszélgetést. A harminc év körüli, molett, vörös hajú nő - némi kenyeret és kolbászt, zsírt és teát hozott át - mind többet üldögélt velem, az egész tananyagot megtárgyaltuk töviről hegyire. Késő estig kucorogtunk összedugott térdekkel a szoros kis irodában, kezem melán matatott a combján, néha összehajoltunk - de tűzben égő arccal is a tananyagról, csakis a tananyagról suttogtunk! Negyednap azt is megtudtam, hogy valami probléma van Első Istvánnal (hirtelen nem is tudtam, ki az, mert én még szentnek tanultam); most folyik az átértékelése, a történelemkönyvet bevonták, három év alatt ez a negyedik könyv, amit bezúznak, mert Első Istvánnal problémák vannak... Édesen és titkolózva pletykált, s úgy belefeledkeztem a királyok szocialista utóéletébe, hogy a durva ablakzörgetésre kábán rezzentem fel.

- A férjem - lehelte falféherén, az ártatlanok elszántságával az asszony. - Ez az állat féltékeny! Szájon csókolt és elfutott. Odakintről aztán gyanús kergetőzés zaja hallatszott, úgy látszik, nemcsak Első Istvánnal, a férjjel is problémák voltak.

Néhány napig éheztünk, aztán fellázadtunk. Berontottunk az üzletbe, ennivalót követeltünk. Nincs - kaptuk a választ.

- És a kolbász? a kenyér? a zsír? - soroltuk elő diadalmasan -, amit eddig a feleségétől kaptunk?

A boltos uborkaarca eltorzult, és vizenyős szeméből dühösen szivárgott a könny.

- Az az én spájzomból volt, és abból nem vagyok köteles adni!

A városból nem lehetett árut hozatni, lezárták a határt, a boltban két zacskó kekszet, néhány sós halkonzervet és egy fél hordó kocsikenőcsöt zsákmányoltunk. Ezenkívül kockás irka, ustorszif, síkpor és rézgálic búslakodott a raktárban, meg sok üveg szilvapálinka. A „Vatikán az imperializmus szolgálatában” című könyvből is porosodott harminckét darab.

Meghallva, hogy milyen vékonyan vagyunk, a határőrs parancsnoka a hónap alatt hozott két veknit és egy láda marmeládot; neki sincs több, mentegetődzött, az őrs élelmiszerkészletét, mint eltévedt hajón az utolsó tartalékot, szétszórták a katonák között, mindenki maga gazdálkodik - nekünk adja a kenyerét, majd süt a felesége málét, azt úgyis nagyon szeretik.

Napokon át feküdtünk a szalmán, és néztük a plafont. Már a gyomrunk se korgott.

Egyszer aztán mégiscsak lefűjták a razziát. Mindenki mehetett haza. A rendőrökért jött teherkocsira kéredzkedtünk fel. Indultunk volna, de futva közeledett egy falusi bácsi, kotyogó csizmában, hátralökött kucsmával, és messziről, kétségbeesetten integetett, hogy várjunk, várjunk, ne menjünk még!

A helyi téesz elnöke volt, és azt akarta, hogy nyissuk meg a határhurokba vezető utat.

- Oda újbургonyát tettünk - magyarázta lihegve. - Az volt ott a gróf idejében is. Nem zárhatnak ki belőle. Lefekszem az autó elibe, de akkor se engedem el az elvtársakat! A föld nem mehet pocsékba.

Az őrsparancsnok - aki a lekvárt hozta - buzgón helyeselt az elnöknek.

- Igaza van Mihály bátyámnak, a föld nem mehet pocsékba! Szedjék ki az aknákat.

Az elnök kiugró pofacsontjával, barna szemével, ősz bajszával, és mellette az őrsparancsnok hadnagy ugyancsak kiugró pofacsonttal, nagy barna szemmel, de bajusz nélkül, olyanok voltak, mint apa és fia. Egyforma hangsúllyal ismételték: - A föld nem mehet pocsékba!

Csak hogy mi túl elcsigázottak voltunk. Illés és Pálinkás komoran bámult maga elé. Kölök azonban, aki a városi fiú fölényével sokszor hangoztatta, hogy „nem szeretem a prosztótem-pót!” - végképp nem értette, hogy mi olyan fontos. Vékony s ideges hangon kiabálni próbált.

- Mit akarnak még tőlünk? Mit akarnak? Miért nem engednek haza? Éhes vagyok! A földjüket zabáljam meg? Azt zabálják meg maguk! Tessék, utat nyitok, hogy hozzáférjenek.

Leugrott a kocsiról, és futott a nyomsáv felé. A hurok lezárt végénél, az aknazárnál térdre vetette magát, és mint a kutya, körömmel kaparta ki az aknákat. Hisztérikusan remegett a válla. Hirtelen megpúposodott előtte a föld, mintha alulról, a hátával nyomná valaki fölfelé, sárgubancok szökkentek a levegőbe, kis légnyomást éreztünk, és csak utána hallottuk a robbanást.

Kölök hátrazuhan, de két karját mereven fölfelé tartotta, és a keze helyén, mintha ragadós masszából rántotta volna ki, alaktalan kolonc éktelenkedett.

- Marha! - ordított Illés. - Marha! Marha!

Odarohant, felölelte a földről, mellére szorította a nyüsztő, tehetetlen fiút, és futott vele a teherautó felé. - Kiszállni, kiszállni - kiáltozta.

A vezetőfülkéből kiugrott a kocsiparancsnok, Illés a sebesülten belebújt a helyére - a teherautó megrándult, hátul egymásnak estek a rendőrök, és mi még fel se eszméltünk, már eltűnt az autó.

Estefelé érkezett egy Pobeda: Magos őrnagy mint szemlélő tiszt ellenőrizte, hogy rendben elvonultak-e a riadóztatott alakulatok. Vállalta, hogy hazavisz minket.

Pálinkás előre, a sofőr mellé került; részeg volt, az utolsó üveg pálinkát Kölök emlékére megitta.

- Nem is kérdezed, hogy elfogtuk-e őket? - hallottam furcsán messziről unokabátyám dörmögését; mert engem mintha a kocsik után húztak volna, olyan összetört voltam. - Áááá! Fenét fogtuk el. - Az autó lassan, himbálózva úszott a latyakban, a reflektor fénycsóvjaja sorban elkapta az út menti nyárfákat, és fától fáig vonszolta magát előre. - Tudod, már az elején, amikor riadóztattak, a fejesek akkor is tudták, hogy azok odaát vannak. De nem merték megmondani Rákosi elvtársnak, mert annak a szíve - és húsos ujjával megkopogatta a mellét -, a szíve beteg, vigyázni kell rá.

Görcs markolta meg a gyomrom.

- Mi van veled? - hajolt felém az unokabátyám. - Most nézlek meg, fiú, egy hete nem borotválkoztál, és megfogytál, és... És ragadsz a kosztól. Ha szegény anyád most látna! - Átölelte a vállam, azt hitte, megnyugtat, ha tovább mesél. - Persze, most Pesten van nagy felfordulás! Minden tisztet és katonát, aki részt vett ebben a sikertelen akcióban, egy rangfokozattal lefokoztak.

Pálinkás az első ülésen megfordult, ránk bámult, és részeg bambán felvihogott. - Sír, sír - mutogatott az arcomra. - Siratja az örvezetősé-hége-het...

- Majd megint előléptetnek minket - vigasztalt a bátyám. - Ne bögj, Tökmagos.

Nem bögtem. Miért is bögtem volna?

A HANGOLÓ

A Marhatrappnak nevezett zenei költeményt mindenki ismeri. De azok biztosan, akik még a háború előtt - a Czerny-féle monoton ujjgyakorlatok egyeduralkodója idején - tanultak klimpírozni; a kezdőkben ugyanis buzog a muzikalitás, a Marhatrappot pedig, néhány türelmetlen hónap után, még az a legmarhabb növendék is ki tudja verni a zongorán, akinek aprófa nőtt az ujjai helyén, és tiri-pam-papam, tiri-pam-papam - diadalmasan így szökdel-pereg a dallam. Nem is lehet lassan játszani, olyan elragadó. Mit mondjak?! Bravúrszám.

Ötvenkettőben a határ menti település kihalt utcáján bandukolok. Kánikula, por, kopár udvarok. Megcsúszott, fekete zsúptetők, lógó kapuszárnyak. Még temploma se volt a falunak, meg boltja se; élesztőért és harangszóért a szomszédba jártak. Ilyen ínséges helyen nyáron is vigasztalan az élet.

Ráadásul katona voltam. Éhes katona. És ezért erősen gondterhelt.

Akkor a süppedt csöndben egyszer csak azt a bolondos Marhatrappot hallom. Honnan? Uramisten! Ebben a füledt koszfészekben zongoráznak? Ahol három lába csak a szánta kutyának van...?

A túloldalon - nicsak! - egy jókora sárga épület tehénkedik. Az utcafronttól beljebb épült, három féloldalasan nőtt, mélabús fenyőfa mögé, hátrahúzódva a környező portáktól. Az egykori uradalmi ház tetőgerince már megroppant, ezért a fecskefarkú cserepek egymásra torlódtak, s moha zöldellt rajtuk. A vakolat meg letottyant a falról, ott púposodott a ház lábánál, és fölötte meztelen téglák piroslottak elő, mintha egy élemedett dáma - szemérmetlenül lecsúsztatott ruhában - még mindig frissnek látszó testét mutogatná. A kisméretű ablakokon behúzva a zsalugáter, a mögött pötyögtettek a zongorán.

- Hát persze, még ma is van ilyen. Megtörténik, hogy egyesek zongoráznak - mondta volna erre Frantisek Frigyes, a politikai tiszt, és aszott képén meglevenednek a ráncok, akár egy megrezdült pókháló. - A nők, a nők! Röhhincselnek és rikácsolnak, egyszer így, máskor úgy. Mindig csak ez a helytelenkedés... Te építed a szocializmust, ők meg, lám, verik a zongorát!

- De mégiscsak szép az, ha egy ablakból kihallatszik a zong...

- Buta beszéd! - vágta volna el a vitát Frantisek, ha ő is ott van velem. - Azt hiszed, neked verik a zongorát?

Miért ne? Ne legyünk kishitűek. Én nem töltöttem el húsz sanyarú évet a bányában, mint Frantisek hadnagy, aki csak nemrég rúgta le magáról a szénporos bakancsot, de a bokszbőr tisztí csizmában is gyanakvó, vén morgós maradt.

Átlendültem a napégette kocsiúton a kókadt fenyőfák hűvösébe. A zsalugátert csak annyira csukták be, hogy a levegőt átengedje, de a nyári port és meleget ne, az ablak pedig belülről nyitva volt.

- Kislány - szóltam be a falécek között -, nem így kell ezt játszani!

Odabent melléütött a zongorista. - Ki az?...

- Egy szakértő.

Látni véltem a böhom nagy fekete zongorát, ami mögött most egy megszeppent leányka kucorog, fehér ujjait a levegőbe kapja, és ijedten mered a billentyűsorra, hátha az harapott a keze után.

Kisvártatva kilökték a zsalugátért, és az ablakban, két vájdling mell mögött egy néember állt. Széles arcán bosszúság fénylett.

- Csak egy katona - nézett le rám.

Én meg olyan elképedve néztem fel őrá, mintha a zongora jött volna oda az ablakhoz. Az asszonyosság kontyából, testéből, az ablakdeszkához domborodó hasán feszülő kötényéből ételszag áradt - és ez megbénított. Egyszeriben a gyomrom akart kiszakadni.

- Elküldjem? - szólt hátra.

A félhomályos szoba zongorája mellől felelt neki az előbbi női hang.

- Hagyja csak, Boris,

- Beszél vele a naccsága?

- Kérdezzük meg, hogy mit akar.

A kötény félrehúzódtott, és a finom ételszag szabadon ömlött ki a házból.

- Zongorázást hallottam, ahogy itt az utcán mentem - hadartam -, és valami olyan furcsa volt, bocsánat, nem a játék, ne tessék azt hinni, dehogy! Talán a zongora.

- De hát miért? Mit akar? És ki maga? - kérdezte bentről a láthatatlan nő.

- Hangoló. Zongorahangoló.

A szobában megmozdult egy sárgás folt. De én már csak a bódító ételszagra tudtam figyelni, ami az ablakon áradt ki. Az étel közelébe kell jutnom.

- Már a hangolók is katonák?

- Mind egy szálig - mondtam meggyőződéssel, hogy legalább az ennivaló közelében marad-hassak. - Bizalmi munka ez, kezicsókolom. Bemenni idegen lakásokba... Tetszik érteni!

- Hát jó, jöjjön. Engedje be, Boris.

Második napja voltunk a faluban, és azóta nem ettünk főtt ételt. Étkezési jegyünk nem volt, pénzt vettünk fel helyette a kerületnél, a pénz pedig elfolyt. Nem lett ebből soha baj. A határőrsőkön örültek, ha megérkeztünk, hogy kipótoljuk a foghíjassá vált aknatelepítéseket. Nem volt gondunk a hasunkra. Mit számít három ember, ahol egy egész őrsnek főznek?

Itt is első dolgunk volt, hogy benyomuljunk a konyhára, megmutatni magunkat.

És életünkben először találkoztunk egy barátságtalan szakáccsal. A hórihorgas fiú hályogos szemével zölden és hidegen bámult ránk, akár egy tányér kocsonya.

- Potyázók vagytok, mi? Ismerjük az ilyen városból idekeveredett alakokat. - Arcán egy forrázás térképeltjai virítottak, sérült szeme az egész világ elleni váddal volt tele. - Pénzetek, persze, nincs már, amit pedig azért kaptatok, hogy gondoskodjatok magatokról, vagy itt nálunk befizessétek az ellátmányt. Elittátok, mire ideértetek!

Belénk látott. Ahogy egy jégen tárolt, állott marhacombról is biztosan meg tudta állapítani, hogy nem friss, és akármilyen kopogós a külseje, bent a csont körül már vizenyős a hús.

Kicsit hangoskodtunk még, de tudtuk, hogy inkább lesz ebből a hályogos szemükből mester-lövész, semhogy minket etessen.

- Megyünk a góréhoz - határoztam. - Az parancsol itt, nem ez a foltos zsiráf.

Az őrsparancsnok egy különálló kis házban lakott, amit a határőrség hátsó udvarától málnabokros sövény választott el. Gondosan kikarózott csemetefák torpantották meg dühödt csörtetésünket, és a frissen kapált ágyásokban nyílegyenes sorokban feszítettek a zöldségek, akár egy díszszemle-alakulat. Libasorban óvakodtunk el a tornácig.

- A férjemet keresik? - csodálkozott az elénk perdülő fiatalasszony. Babos köténykéjéhez nem passzolt a körömcipő. - Idegenek? Tényleg ma érkeztek? - Elragadtatva forgatta a szemét. - Jaj, de jó maguknak! Meséljenek, mi van a városban. Mi itt az isten háta mögött...

Zöld kerti padokra ültetett, és ezerfélét kérdezett. Ismert minden eszpresszót és szórakozóhelyet a városban, amiknek mi a nevét se hallottuk. Adtuk a bennfentest, de hogy esténként ki hol dobol, abba belesültünk.

- Csóringerek maguk, fiúkák - nevetett a szemünkbe -, akik leugrálnak a villamosról, ha jön a kalauz.

De azért ült velünk tovább, kacéran lóbálva keresztbe vetett lábát, beszélt helyettünk is, minden ok nélkül fel-felkacagott, a hajához kapott egy beidegzett, kihívó mozdulattal, mert tudta, hogy szép a karja, és ilyenkor a melle ingerlően megremeg.

Később egy főhadnagy vágatott át az agyongyomlált kertecskén.

- Mit keresnek itt? Micsoda dolog ez! - pattogott. - Rátörnek a családomra?

- De kutyikám...

- Ne kutyikázz! Hányszor mondtam már?

- Téged vártak a fiúkák.

- Nem fiúkák! Katonák! Ezt is ezerszer mondtam. Na, indulás.

Visszaterelt minket az őrs udvarára, a dzsipünkhöz.

- Sorakozó! Ki a parancsnok? Jelentést kérek.

- Főhadnagy elvtárs, Magos örvezető jelentem...

- Mindent tudok - szakított félbe. Lecövekelt elém, az orromig ért a frissen vasalt kis mit-ugrász, két öklét a combjához feszítette. - Amíg a műszaki zár pótlását végzik, a parancsnokságom alá tartoznak. Értettem? Reggel ötkor ébresztő, reggeli torna. Utána felvezetővel indulnak a határszakaszra. Tizenhét órákor bevonulnak, és jelentést tesznek az aznap végzett munkáról. Az ellátásukról, mint értesültem, maguk gondoskodnak. Ehhez hozzájárulok! - harsogta diadalmasan. - De a körletet engedélyem nélkül nem hagyhatják el! Nálunk rend van, jegyezzék meg! Ez a poros járgány a maguk kocsija? Leápolni! - A dzsipből kikapta a slusszkulcsot. - Nem lesz rá szükségük. Itt nincs felesleges furikázás. Végeztem!

Este társaim végigvágták magukat a szalmazsákon, és elkeseredve aludni próbáltak. Éhesek és dögfáradtak voltunk. A hátunkon cipeltük ki ládáinkat a határra. Kapkodva kapartuk el az aknákat, hogy minél előbb végezzünk. De három napig így is eltarthat a munka.

A sötét udvaron cigarettáztam, korgó gyomorral néztem a gusztusos csillagokat. Messze voltak. A konyha felől mosogatólé szaga lengedezett; azt szippantgattam.

Megkerestem az őrs politikai tisztjét.

- Mit akartok a szakácstól? Megvan annak a maga baja. Híradósok jártak itt, a telefonvonalat javították, közben felcsípték a szakács macáját a faluban. - Frantisek hadnagy a vállát vonogatta. - Na ja, ilyenek a nők. Kíváncsiak az idegenre. Ez a bolond meg magára rántotta a forró levest, mert hogy ő ideges!

Frantisek Frigyes irodájában jelmondatok piroslottak a falon, a padlón újság- és brosúrahalmazok. A töméntelen bölcsességen kívül csak a hadnagy vaságya fért be a szobába. Akkoriban új jövevények voltak még a politikai tisztek.

Íróasztala két oldalán ültünk, savanyú bort ittunk. Ha tölteni kellett, kihúzta a fiókot, és a dossziék alá fektetett üvegek összekoccantak.

- Láttátok a kertjét. Micsoda ember az ilyen? - mondta az őrsparancsnokról. - Idecipelte a városból ezt a nőt, aki odahaza nappal nemigen járt az utcán. Pá-pá! Így köszönt nekem, amikor náluk voltam. Jobb is, ha dugdossa. Nektek se lett volna szabad odamennetek.

Az asztali lámpa sárga fényében lassan ringatózni kezdett a szoba; éhgyomorral ittam. Délben cukorrépát húzkodtunk ki a téesz földjéből, de nyár elején az még inkább keserű. Frantisek szerint a marharépa még rosszabb. Muszos századdal járt kint a fronton. Amire vissza-keveredett Salgótarjánba, a felesége összeállt egy suszterral. Visszafogadta, de végül mégiscsak a csirizszag győzött; ahogy minket is lassan legyűrt az a rossz bor.

- Nem számít! Ez mind nem számít - lökdöste Frantisek hadnagy az üveghangon csörömpölő fiókot. Sárga bőrű bányászarcán mélyebbek lettek a ráncok, két szeme pedig egyre közelebb került egymáshoz. - A nők semmit se értenek a tudományos világnézetből... Erre keservesen jönnek majd rá... Úgy ám! Hiába is mondanád nekik, hogy mi a végső összecsapásra készülünk az imperializmussal. Pedig hát ez a lényeg! Sztálin elvtárs megmondta, hogy akkor minden megoldódik, a világbéke meg a ti ebédetek ügye is...

Hát ezért futkoztam én másnap a faluban, törekedtem be a zongorás házba, hogy a ragyogó távlatok mellett a következő napokra is biztosítsam fennmaradásunkat.

A meleg miatt besötétített szobában sárga pongyolában fogadott a ház asszonya.

- Helén - nyújtotta a kezét. Összekoccantottam ormóttan, poros csizmám sarkát, és derékből elegánsan előredülve olyan kézcsókot produkáltam, amelyet a Jávorfilmek vetítése óta nem láttak e hazában.

Amint fölemelkedtem, láttam, hogy nyert ügyem van. Helén arca kipirosodott, hirtelen tüzek lobbantak fel benne. Szája kicsit megnyílt, és nyelve végigsiklott a fogsorán. Távol eső mandulaszemeitől titokzatossá vált az arca, de a pillantása szürkén és élesen vágott végig rajtam. Ellépett mellőlem, s alig tudta megfékezni telt csípője ringását.

Fölemeltem a zongora tetejét, megpöngtettem a húrokat - az asszony, aki már a márványlapú, faragott diófa ebédlőszekrény üveges ajtaját nyitotta, a hangra összeresztett, visszaperdült; ez a párnás test lefojtott idegességgel volt tele.

- Szerszámok kellenek - fontoskodtam. - Majd hozok magammal.

- Csak vizsgálja meg alaposan - fogta össze magán olyan bizonytalanul a pongyolát, mintha orvosa előtt állna, előre tudva, hogy engedelmeskedni fog. - Ráérünk, nem?

Zöld likórt ittunk, „amíg az ebéd elkészül”.

- Csak ez maradt nekem vigaszul - dőlt a zongorához.

Egy faragott sublóton feltámasztott kép állt: Helén mirtuszkoszorúval, és mellette egy Jávor-bajuszos, kemény férfiarc. Odébb másik kép: már bajusz nélküli, pufókra hízott férfi. Kérdőn feléje biccentettem.

- Laci csak este jön meg - mosolygott Helén. - Az állami gazdaságban van.

Kaposvárról mesélt. A megyei bálról. Ahol felváltva két cigányzenekar játszott. Milyen snájdig volt Jenő az egyenruhában! Aztán a háború... A front... Jenő Németországból írt, hogy utazzon utána. De amikor ment volna, már nem lehetett.

Börkanapén ültünk, és talán a likőr miatt zavaros szemmel néztem a fényképek felé.

- Á, maga félreért! - nevetett Helén, és kicsit hozzám dőlt, ahogy az orrom előtt átnyúlva a bajusz nélküli férfi képére mutatott. - Laci a sógorom. Idejöttem, hogy kíváram a jobb időket. Ő soha nem jött komolyan számításba! Egy gazdász, az isten háta mögött... - Megfogta a karomat és likőrszagú leheletét az arcomon éreztem, amint felém hajolva suttogott. - Ő is akart. De mennyire! Aztán, hogy ketten maradtunk, még zsenántabb lett a helyzet. De én nem! Soha! - Hátradőlt, nevetett. - Meg kell elégednie evvel a tramlival. De a Boris mellett is rám féltékenykedik...

Mindenben megegyeztünk; holnap jövök, hozom a kulcsot, és felhangolom a zongorát. Ebédet is kapok. Persze, a barátaim is, ha hozom őket.

Amíg a kerek ebédlőasztalra damasztabroszt dobott, és festett porcelántányérokat tett fel két személyre, mesélnem kellett, hogy hogyan élünk.

- Tényleg varjút akartak lőni? Levesnek? - Nekidől az asztalnak, mélyről bugyborékolat fel belőle a kacagás. - És ürgepörkölt... Fúj! Még hogy ürge... Jaj, de mulatságos!

Aztán hirtelen elkomolyodott. Igen, az embernek el kell készülnie a legrosszabbra is. Ő is, lám, ezt őrizgeti, hogy ha minden kötél szakad...! Egy levelet nyomott a markomba. Régi tisztelője írta, Kaposvárról. Vasúti tiszt. A mai világban az is valaki.

Mélyen tisztelt Nagyságos Asszonyom! Talán a régi időkre hivatkozva bátorkodhatom felkeresni soraimmal, és felejtethetlen Jenő barátom is megbocsájt, aki annak idején barátságára méltatott, vagyis merem remélni, hogy nem számít tolakodásnak ezen néhány sorom, amivel szíves tudomására hozom, hogy él még a földön egy kebel, mely Magácskára gondolva...

Idáig értem az olvasásban.

- Laci! - sikkantotta Helén.

Az ajtóban egy dagadt képű férfi tornyosult kopott bőrbetűtes lovaglónadrágban, pörge vadászkalapját a tarkójára lökve. A rohanástól vörösen lángolt az arca, és izzadság folyt le az állán.

- Mi ez? Mi ez itt?! - hörögte.

Helén kihúzta magát, melle idegesen remegett. Hogy tudott mégis nyugodtan beszélni?

- A hangoló - intett felém.

- Micsoda?!

- Tudod, ez az öreg zongora...

- És ezért ebédelsz vele kettesben, he?!

- Ugyan! - Az asszony sárga pongyolájában egyre nagyobbra nőtt, betöltötte a szobát. - Már menni készül. Holnap kezdi a munkát. - Hangja egy hideg oktávval följebb csúszott. - Boris mondta, hogy üzen érted! Hozhatja a levest?

Frantisek hadnagy összehúzta a szemét, amikor este beszámoltam neki, hogy másnap hol fogunk ebédelni.

- Zongora. Meg hangoló. Hát persze! - dünnyögte öregesen és kedvetlenül. - A nők, a nők...! Pedig a világméretű osztályharcban nem ez a lényeg... Egyáltalán nem ez.

Másnap, amikor odamentünk, már az udvarban tudtam, hogy lőttek az ebédnek. A fészerben gubbasztott a zongora, és tyúkok tollászkodtak rajta.

Boris kitüremkedett a tornácra, vastag karját összefonta, arca elégedetten fénylett.

- Helén nagysága elutazott.

- Az ebédet se várta meg? - értetlenkedtem, és összeszorult a gyomrom. - Csak úgy elment?

- Kaposvárra. Azt mondta. - Kéjesen tette hozzá: - Nem is jön vissza. Az úr pedig alszik, sokat ivott az éjjel.

A szemétdombon porcelán cserepek villogtak. Meg egy vastag falú likőrös üveg, az alján kevéske zöld lötytel. Itt tegnap nélkülünk folyt a hangolás.

- Nagy cirkusz volt?

- Ajaj! - nyögte boldogan Boris. Mögötte a konyhában valószínűleg húsleves zubogott, bő szaftban sült hús sziszegett, forró zsírban krumpliszeletek szökdécseltek. És ránk is, mint a vágni való csirkékre, úgy nézett. A testéből, a kontyából, a tornáchoz domborodó hasán megfeszülő kötényéből egy készülő, diadalmas ebéd ételszaga áradt.

HADMŰVELET

Pokollá vált az életünk.

Állandóan résen voltunk, nehogy elkapjanak. Ha tíz szemünk van (mondjuk körös-körül a koponyán, a tányérsapkánk mentén), akkoriban az is kevés lett volna. Figyeltek és lestek minket. Nem győztünk eléggé vigyázni. Tudtuk, elég egy óvatlan pillanat, és elvesztünk.

De azért nem estünk kétségbe. Nem adjuk olcsón a bőrünket!

Illés őrmester - különben marcona parancsnokunk - annyira megzavarodott, hogy késsel-villával ette volna a tejeskávét is. Helyette Horváth tizedes vert lelket belénk.

- Kibírjuk, fiúk, nem tart sokáig!

De meddig még? - vacogott bennünk a kitartás, hiszen állandóan a nyomunkban vannak.

- Tegyetek úgy, mintha nem is látnátok őket.

- Van értelme a bújócskának?

Horváth nyomatékosan biccentett, s már ettől is bizonytalanul lengedezni kezdett ikszbe csukló, pipaszár lábán. És mert nem volt meg benne a kellő szesznyomás, karjával a levegőben evezve maga elé kapdosott, mintha meg akarna kapaszkodni a semmiben.

- Majd csak lerázzuk, kidöglesztjük őket - nyaldosta türelmetlenül vértelen ajkát, és pelyhes szőke haja fölborzolódtott. - Nyomás a kantinba! - és mi utána lódultunk, hogy rumos sör mellett folytassuk a haditanácsot.

Öreg laktanyánk, a K. u. K. hadmérnökeinek ránk maradt remeke, a tágas udvar négyszögét körülvevő, hasmenéssárgára vakolt épületkolosszusokból állt. Egy közepesen jelentéktelen nagyhatalom gigantomániájával mindent eltúloztak benne.

Folyosóin száguldó társzekerek tudták volna kikerülni egymást. A lépcsőkön mielőttünk nyilván óriások jártak, nekem legalábbis mindig hasamba döccent a fejem, akkorákat kellett lefelé lépkednem. Hálótermeink áttekinthetetlenek, mind egy-egy birodalom, ahol sose nyugszik le a nap. Így hát a mindössze háromemeletes épületek az eget verték.

Dekoratóreink számtalan Sztálin-képet pingáltak, akkorákat, hogy a generalisszimusz válllapjának csillaga bármelyik galaktikába odaillett volna - ám ezek a monumentális portrék az irdatlan falakon csak légypiszoknak látszottak.

Műszaki századunk a határon szétszórva dolgozott, csupán mi négyen tartózkodtunk odabent, hogy különleges esetekre a parancsnokságon is kéznél legyen valaki; Illés és Horváth vitathatatlanul a legjobb aknászok, én egy robbanás után lábadozóként írnoki teendőket is végeztem, és volt egy sofőrünk a rohamkocsihoz.

Kivételezett és irigylésre méltó helyzetünk egyben csapdává vált. Kilépni se mertünk az utcára, dekkoltunk a laktanyában. Odakint ugyanis vártak és lestek minket.

Az a nőszemély egész pereputtyát mozgósította!

A kapuknál, a falak mentén csizmás falusi férfiak és sokszoknyás debellák állingáltak, s a figyelőszolgálat tagjai között, összekötő futárokként a rokonság gyerekei cikáztak. Hálót vontak körénk.

Tagadhatatlan, hogy a Dráva menti Bolhón valaki felcsinálta Emmikét. Igaz, hogy mi is jártunk arra. De ha egy folyóban bőven folyik a víz, nem meríthetünk szabadon belőle?

Emmike, ez a förtelmes némbér, a laktanya körül keringett, és amikor elénk tornyosult, alig tudtunk eliszkolni onnan. Azóta nem mertünk kilépni az utcára, üldöző lihegésére és a járdát kongató trappolására borzadva gondoltunk vissza. Megrohamozta a kapuőrseget is, szerencsére a fiúk útját állták, hiába követelte rikácsolva a „legfőbb parancsnokot”. A veszély azonban nem múlt el, rokonaival vesztegzár alá vette a laktanyát. A kiskatonák szolidárisak velünk - de mi lesz, ha lecsap egy tisztre? Márpedig ha Emmike bejött a városba, és fejébe vette, hogy egyikünket apává teszi, akkor nem fog tágitani! Ki lesz az áldozat? És mikor?

Hervadtan kuksoltunk hálótermünkben, a menekülés módját latolgattuk. Ha eltűnhetnénk a határon, Mohácstól Sopronig kereshetne! - de nem hagyhattuk el a körletet a görék tudta nélkül. Különleges beosztásunk foglyai voltunk.

Bent járt nálunk Polyák törzsőrmester, a barcsi műszakiak parancsnoka, aki továbbszolgáloként isten tudja, hogy maradt meg a régi garnitúrából; utáltuk ezt a sliffenyitűt, egy szakasz züllött szét a keze alatt, most mégis a kint melózók fölényével vigyorgott rajtunk.

- Ha keresztapa kell, értesítsetek. Vállalom.

- Keresztapa fizeti a gyerektartást, ez a legújabb divat - tromfolta le Völler, rókaképű, csigás hajú sofőrünk. Elég vagány volt ahhoz, hogy ennyit megkockáztasson egy sarzsival szemben.

Illés őrmester azonban - aki egyenrangúként gyűlölte a barcsi tiszthelyettest - megfeszítette durván elhanyagolt, inas parasztestét, mint aki pofozkodásra készül.

- Név is kell a gyerekeknek. Pulykára gondoltunk.

Polyákot csúfolták Pulykának, mert lebernyeges, vékony nyaka mérgében mindig kivörösödött, és felfújta az arcát. A gorombaságra most is pirosló pulykafejét rezgetve masírozott el, és ránk vágta az ajtót, hogy beleremegett az épület.

Emmike végül csak rávetette magát a főkapu elé érkező egyik Pobedára, biztos női ösztönnel szúrva ki, hogy abban ül a „legfőbb parancsnok”, annak kell sivalkodni.

És percekben belül berobbant hozzánk az ügyeletes tiszt, még a levegő is lila volt körülötte az idegességtől, hogy egy műszakit hívat a parancsnok. Én voltam az írnok, engem löktek oda áldozatnak.

Köpcös őrnagyunk szétvetett lábbal, vértolulósos dühvel rezgett íróasztala előtt, és mutatóujjával a szőnyeg túloldalára bökdösött.

- Mi ez itt? Erre feleljen, mi ez itt!

Nem mertem őszinte és megalapozott véleményt mondani Emmikéről.

- Jelentem, egy nő.

Az őrnagy mérgében szinte a levegőbe emelkedett. Hangja mindenesetre a csillárról süvített alá.

- Először is, elvtársnő. Jegyezze meg! De nem ezt kérdeztem, tudja maga jól. Mi ez a disznóság? A dolgozók küldöttsége keres föl engem maguk miatt?!

Valóban ott sorakoztak mindannyian, ünneplőbe öltözött bolhói férfiak és asszonyok, kiglancolt csizmában, bajszosan, főkötősen, egymásnak veje, menyé, anyósa, apósa, ipa, napa, nászura és sógora, az egész nagycsalád kidülledt szemmel, lüktető veres nyakkal, és mint köztes vetemény, kézen fogva a megszeppent gyerkőcök.

Emmike a jobb szélén fölvetett fejjel, mártírpózban domborodott, lila ruhájában - másodmagával. Magas szárú cipőjéből kidagadt a lába, szakajtó nagyságú keblei hullámozottak, rezes arcán megbántottság fénylett. Majdnem nőformája volt.

- Ki tette azt vele? - rivallt rám az őrnagy.

Dermedt rémülettel ráztam a fejem, hogy én nem. Hogy tudnám megmászni a Himaláját? Emmike szerencsére fitymálta girnyóságomat, és telten rezgő hangját nőies lágyra igazítva jelentette ki.

- Ez meg a társai jártak ott márciusban, drága parancsnok úr, mindenki látta. - A család hevesen bólogatott, erre elfeledkezett magáról, és vérszomjasan harsogta: - Majd én megismerem a tetteit. Vezessék ide mind!

Az ügyeletes tiszt elviharzott a többiekért.

Helyzetünket azt tette reménytelenné, hogy a rendcsinálás időszakát éltük. A déli határkörzet éléről azt a veterán ezredest, aki Európa forradalmi harcaiban három évtized alatt viharvertté csonkult, akár egy villámok hasogatta tölgyfa - de eddig legalább életben maradt -, lefügönyözött autón, éjszaka fuvarozták el. És megérkezett az utódja. Fus őrnagy. Ez az egykori vasasífi - némi nyilast riogató szakszervezeti múlttal - új eresztés volt, háború utáni káder, akit oly frissen töltöttek bele a politikába, mint kolbászba a darált húst.

Ideérkeztek az udvaron feszítő ezred előtt autójából úgy pattant ki, akár egy gumilabda, amit addig a markába szorított valaki. Kopaszra nyírt, kicsattanó arcú, gömbölyű férfi, beleduzzadva egyenruhájába, hogy a gombok szinte pattogzottak le róla; örökké ide-oda forgott, és a piros vérhullám ár-apálya szinte percenként csapott át a fején. Illés mindjárt mondta, hogy nem jó egy apró emberbe eleven ördögöt dugni. Nem fér el benne.

Kioktattak, hogy a nevét - ezt a Fust - esszel kell ejteni, nem másképpen. Mi aztán egymás közt mondtuk o-val és s-sel, a-val és sz-szel, meg úgy is, hogy „fuccs”, tudniillik a nyugalmunknak. Kiderült, nem rossz ember, csak olyan, aki álmában is katt-tonásan pattog.

Új politikai helyettest is kaptunk, egy igen fiatal, szinte gyerekember főhadnagyt; Kis Ivánnak hívták, de nem ez volt a neve. (A nagybátyja túlon túl ismert elvtárs, ezért a szerénység.) Elkereszteltük Kisgórénak. Mindig szaporán igyekezett Fus nyomában maradni, és le nem vette róla jótanuló-tekintetét. Az őrnagy pedig úgy beszélt és intézkedett, hogy tudta, az egekbe emelkedhet, vagy a fű alá játssza be magát - attól függően, hogy mit mesélnek róla a bácsikának...

- Itt nem lesz erkölcsbotrány! A szocialista erkölcs és törvény előírja, hogy nálunk nincs zabigyerek. Vége a kapitalista posványnak! - ripakodott ránk az őrnagy, mikor már mind a négyen ott sorakoztunk.

A Kisgóre új egyenruhájában fessen, álmodozó fiatalon támaszkodott az íróasztalnak. Egy egész lányiskolát elbűvölt volna.

Emmike azonban rá se hederített, minket vizslatott. Rólam már lemondott, a sofőr Völler kimosakodva is olajfoltosnak látszott, Horváthon pedig nyomot hagyott a szervezetén eddig átömlött szeszfolyam. De Illés! A józan falusi lányok dunyha alatti veritékes, paradicsomi álmaiból lépett át a valóságba. Paraszt Adonisz. És egyenruhában!

Mindenki látta, hogy megtörtént a választás, csak az őrnagy produkálta magát a helyettese előtt, a határőrség és a lakosság jó kapcsolatáról szónokolt, amit semmi nem árnyékolhat be, és kétszázadszor mondta ki, hogy „szocialista erkölcs” - végre Emmike türelmetlenül közbevágva az őrmesterre bökött.

- Ő az!

Illés felnyögött:

- Nem igaz.

- Letagadod szerelmünk gyümölcsét? - sikkantotta Emmike, mert ez a draba nőszemély abban a pillanatban átváltozott szerelmes lánykává, nemének csodás szerepjátszó képességével. - A gyereked már mozog, tessék, fogd meg - és kidüllesztett hasára kulcsolta két kezét.

Furcsa, de egy villanásnyi ideig mindnyájan hittünk neki, csak Illés tántorodott hátra, mint akinek békát kínálnak oda megsimogatásra.

- Nem igaz! Hazudik! Egy szó se igaz!

Az őrnagy feléje perdült, újra magához ragadva az irányítást.

- Őrmester, nem hazudtolunk meg egy anyát! Értjük?

- Értettem, őrnagy elvtárs.

- Micsoda tiszthelyettes maga? Szégyent akar hozni ránk?

- Jelentem, nem.

- A gyereknek apa kell. Ez a szocialista erkölcs. Értjük?

- Jelentem, értem. De esküszöm, nem én...

- Ne szakítson félbe! És jegyezze meg, hogy ez politikai ügy. A végére járunk, most azonnal kivizsgáljuk, hogyan történt a dolog.

A Kisgóré megmozdult az íróasztalnál.

- Azt hiszem, ez nem tartozik a gyerekekre.

Fus őrnagy, mint aki maga is gondolt erre, elbocsátotta a népes családot. A kicsoszogó csizmák nyomán olyan volt az iroda perzsaszőnyege, akár a megtapodott becsület.

Szűk körben maradtunk.

- Őrmester, nem tűrök köntörfalazást - jelentette ki a parancsnok. - Márciusban jártak Bolhón, vagy nem jártak?

- Jelentem, jártunk.

- Az elvtársnő lakásán is voltak?

- Jelentem, voltunk.

- Akkor halljuk, mi történt!

Bolhón mindig benéztünk a gátörhöz, Malosán bácsihoz; ez a hunyorgó, borostás vénember kedélyes szeszakazán volt, ilyenkor előkerült a borocska, és dévajkodtunk Emmikével, akinek pártában maradása a környék férfiainak fejlett ízlését bizonyítja. Malosán gátjain túl terültek el az aknamezők, ezért el sem kerülhettük a családot. Akkor márciusban a szomszédos Barcs-ról vártuk Polyák törzsőrmestert, a határzár térképeivel, hogy ne kelljen az aknát vaktában keresgelnünk. Pulyka persze késett, mi meg iszogattunk, viccelődtünk. Horváth kezdte az éneklést. Odáig mind a konyhában ültünk, egymás szeme előtt. Ha nyomás volt bennünk, kis idő múlva mindig a saját indulónkat harsogtuk:

*A kanyargós Dráva mentén határőr portyázik,
őszidőben, fagyos télben egymagában fázik,
gyere babám, melegítsd fel...*

Emmike felkiáltott.

- Itt cipelt be engem a szobába.

- Ő hívott - verte ki a veríték Illést, hiszen tény, hogy kisomfordáltak a konyhából. - Azt mondta, nézzem meg a stafírunkját, és alig voltunk bent pár percig.

Az őrnagy diadalmasan csapott rá.

- Szóval kettesben voltak.

- De őrnagy elvtárs, még a nóta végére se értek, megérkeztek a barcsiak.

Így volt. Erre mind emlékeztünk.

- Mennyi ideig voltak együtt? Énekeljék csak el a nótát.

Kis kórusunk bizonytalanul zendített rá, hiába, szárazon nem megy. Az se segített az átélésben, hogy az őrnagy folyton közbeszólt, ne olyan gyorsan, ne csaljunk. Óráján mérte az időt, és elgondolkodott. Próbálta elképzelni a helyzetet.

- Igen. Ennyi idő alatt megeshetett.

Illést a reménytelen helyzet vakmerővé tette.

- De hol? - őrnagy elvtárs! Az ágyak be voltak vetve, olyan francos magasra, ahogy az falu-helyen szokás. A fiúk látták, mikor bejöttek értem.

Fusnak át kellett rendezni magában a műveletről alkotott elképzelését. És megtalálta a megoldást.

- Asztal volt a szobában, igaz? Na látja. - Tűzbe jött, hogy helyes nyomon jár. - Maguk énekeljenek, és figyeljenek rám. Kényszeredetten rákezdünk: *A kanyargós Dráva mentén...* Az őrnagy túlkiabált minket:

- Ráfektette az asztalra, ne hagyják abba! - énekeljenek tovább, *határőőőő portyázik* - fürgén rákönyökölt glancos íróasztalára, és a válla fölött beszélt át - itt felcsapta a szoknyáját, gyerünk, bátrabban énekeljenek, *őszidőben, fagyos télben...* na, látják - mozgatta a farát -, már fut is a kocsí, így történt. Mért hagyták abba?

Mert belénk szorult a hang. A látványtól.

- Ha én lettem volna, akkor se teregetném ki a részleteket - tört ki Illés elkeseredve.

Emmike pedig pityergett. Ez a nagy debella megalázottan húzta össze magát. A Kisgóré arcán rejtelmes mosoly suhant át:

- Elvtársak, befejeztük. Ugye, őrnagy elvtárs?

Fus zavartan tápászkodott fel. Megrángatta magán felgyűrődött zubbonyát, és egy gyors mozdulattal végigsimította kopasz fejét, mint aki visszanyomja magába az önbizalmat.

- A szocialista erkölcs megkívánta, hogy kivizsgáljuk az ügyet. - Fürgén Emmikéhez lépett, lábujjhegyre emelkedve megpaskolta nedves arcát, ami így szétázva végképp ocsmányul mutatott. - Bízzon bennünk, elvtársnő. Most már jöhet a baba, látja, mi maga mögött állunk. Az egész határőrség. Egy emberként.

Hajnalba, mikor sok hánykolódás után végre álomba zuhantam, felrázott Illés.

- Gondolkodtam a dolgon, Magos - suttozta a pirkadat félhomályában. - Márciusban én isten bizony nem... Polyák csinálta, az a barcsi kankutya. Bolhó ott van mellettük, igaz? És az a pizsok Pulyka szereti az ilyen nagy teheneket. Csak ő lehetett!

Az ablak derengő téglalapját bámultam. Sajnáltam az őrmestert.

Mert ugyan mit érnek az elkésett felfedezések? Akár a legzseniálisabbak is?...

VERESÉG

Barcs, ez a vaskos nagyközség, olyan öntelten terpeszkedik a Dráva magyar partján, belekönyökölve a folyóba ormóttan hídpilléreivel, hogy az Alpokból gondtalanul érkező víz zavarodottan örvényleni kezd, nem tudva, folytathatja-e útját a Duna felé, és talán vissza is fordulna, ha a helybeliek közül egy rossz szót szólna valaki. A vasút szárnyvonala se mer Barcsra egyből beállítani, a fontoskodva ziháló gőzösök előbb tiszteletkört írnak le, majd csörömpölő vagonjaikkal közvetlenül a folyó partján óvakodnak végig, szinte készen rá, hogy a hullámokba bukfacezzenek le, ha egyszer a szemafor erre utasítana; ám a terebélyes barcsi állomás - a jó módban eltunyultak bambaságával - az iránt is közömbös volt, hogy akkortájt egyre rövidebb szerelvények lihegtek be eléje, és sunyin füttyögve máris kattogtak tovább. Pedig itt a háború előtt állandóan rakodó tehervonatok ütközői csattogtak, túlterhelten feszülő tengelyek nyüsztettek, mert a nagybirtokok és a zsíros környék parasztgazdaságai ömlesztették a szállítanivalót. A MÁV betonkerítéssel elzárt, tágas rakodóterületén a korhadozó rakéták és a betonfalú rámpák közt valamikor gabonahegyek, krumpligörgetegek, cukorrépa-prizmák erjedő szaga terjengett, és a méla gulyák, kényes ménesek közt retkes kondák hömpölyögtek bugris rőfögéssel. Ötvenkettőre mindebből semmi se maradt. Az ország vérkeringését eltérítették a jugoszláv határ mellől, a töltésen hivalkodó szögesdrót kerítésen túl elárvultan hínárosodott a Dráva, és ha locskán a partoldalba mart, alattomos aknák fordultak ki a parlagon hagyott, termékeny talajból. Az állomásra beköltözött az Éberség, géppisztolyos, zöld tányérsapkások kutatták át az ide érkezett, kimustrált kocsikból összeállított személyvonatokat, a rámpák körül csak a határőrségnek szállított román fenyőgerendák máglyái tornyosultak, és szertedobálva a szögesdrótgurigák légiója. Ebbe a konokul elcsöndesült nagyközségbe érkezünk meg Illés őrmesterrel egy sárgán izzó, nyári délutánon, amikor a vidéki mozdulatlanság olyan sűrű légkörű, mintha vajtömbbe lennénk belezárva. Alig léptünk ki az állomásról, robbanást hallottunk. Ilyenkor a gerincbe csapó első ijedség után rohanni akar az ember, menteni, segíteni! - de körül semmi se mozdult... Nem nyíltak ki ablakok, nem trappoltak oda kíváncsiskodók, még egy határőr se bukkant elő. Talán a folyó mosott ki egy aknát, és a helybeliek hozzászoktak már ehhez? Percekig topogtunk az állomás előtt, a salakos tér remegő forróságában, és egyre kevésbé volt kedvünk bemenni Barcsra. Pedig a gesztenyefás Vasút utca két oldaláról a lombozat csodásan egybeolvadt, de ez a hüvös zöld meseút, ami másoknak olyan barátságos lehetett, nekünk ismeretlen alagúttá vált, ahol a túlvastagodott, kóro törzsek elutasítóan furakodtak elénk a járdaszélről, és a fakoronák szövevényéből tüskés gesztenyegránátok potyogtak alá. Előkertek orgonabokrai mögé húzódtak a házak, váratlanul egy-egy rohamozó kutya csapódott belülről a kerítésnek, és végig a porta mentén őrjöngő acsarkodással kísért ellenszenves katonaszagunkat. Embert alig láttunk, s a közelünkbe érők lehalkított sváb és sokác beszéde fenyegetően érthetetlen susmorgás volt a fülünknek. A masszív épületek a termékeny Dráva-völgy gazdagságával hivalkodtak. Innen századok óta vásárolók jártak le az Adriáig és föl Krakkóig; a helyi tímárok, korongosok, késesek és vargák utódai flórenci aranytallérokat bújtattak a ládafiában. És mint hamu alatt a makacs parázslás, ez a lefojtott világ ellobbanni vágyott: az inas férfiak testtartásában egy összenyomott rugó feszült, a begyes, nyúlánk nők pedig égő szemmel, aprózva imbolygó léptekkel suhantak az utcán, mint akik csordultig töltve viszik önnönmagukat. Éjszakánként olykor eszeveszett mulatás-muzsikálás zuhogott ki a lángoló ablakú nagyvendéglőből, a fekete titkú kertek felől izgatóan áradt a kancanevetés, és nyomában a minden átmenet nélkül felvillámló késelések vércsuszamos sikolya. Akadt olyan legény, aki a gépállomás traktorával gázolt át drótkadályunkon; mikor a robbanásoktól megbillent aknamezőn

fölfordult a géppel, leszakított fél lábát maga után vonszolva ugrott a Drávába, hogy a túlpartra vergődjön át, elszakított szeretőjéhez. Itt, Pécs és Nagykanizsa közt félúton, a határőrkerületek központjaitól távol, egy kihelyezett aknászszakasz élte világát. A Stolz-féle elhagyott kereskedőházban tanyáztak. Az elhanyagolt földszint egykori üzlethelyiségében, a lehúzott, rozsdás vasredőny mögött, az aknásládákön patkányok kergetőztek, és a homályban hetedízigen emlékezve sivalkodtak a régmúlt idők cukros- és liszteszsákjai után. Az emeleten, a cigánytanyára emlékeztető körlet nyomorúságában ferdére taszigált, rendetlen emeletes ágyak zúrzavara fogadott, a kosztól kifényesedett szalmazsákokon foszlott pokrócok, s az ágyak alól felgömbült orrú csizmák és vakfoltos géppisztolyok kandikáltak ki. Őrség sehol, minden tárva-nyitva, odafönt csak Makány tizedes - egy gömbölyű koponyájú, jámbor fiú - feküdt kuckójában, az emeletes ágy felső részén. A többiek? - kukucskált le ránk közömbösen -, pénzhez jutottak és valahová elcsámborogtak, így megy ez megint napok óta, dobjuk le magunkat, vagy megjönnek vagy se. Hát nem töltögettek? - kérdeztük (a kimosott aknák visszatakarása hasonlít a krumplicsészéséhez), de Makány fejcsóválva intett nemet, és befordult a fal felé. Tudtuk, hogy az itteniek saját magukat lopják meg. Vagyis az állomáson leömlesztett és egyre újabb vonatszerelvényekkel érkező, felmérhetetlen mennyiségű fenyőgerendát árulják, kihasználva, hogy akkoriban egy szál redves deszkát se lehetett kapni. Teherautószám kótyavetyélték el a fát, és ha megszorultak, néhány liter pálinkáért is befartak a vásárló udvarára. Polyák törzsörömester volt ennek az elkárhozott szakasznak a parancsnoka, aki a határőrség Pálffy-féle újjászervezéséből, a hőskorszakból maradt meg. Hogy miért? És milyen áron?... Társai rég eltűntek, tudta, hogy egyszer rá is sor kerül, és féktelenül odadobva a gyeplőt, száguldott a lebukás felé. Az elhárítók már szemmel tartották, egyszer nyomukba is iramodtak a barcsi erdőn túl, de a fatolvajok észrevették a kíséretet, és a teherautó platójáról ledobálták a gerendákat, hogy ne tudják követni őket. Pécselt a gazdasági osztály lázasan készítette a kimutatásokat, hogy mennyi faanyagot kellene lennie, csak hogy a kapkodó határmegerősítés fejetlenségében számolatlanul érkeztek a tehervagonok, már semmiféle rovincsolás nem mérhette fel, mit építettek be, és mi hever gazdátlanul. Polyák tudta ezt, csak arra ügyelt, hogy ki ne józanodjon, és meg ne lássa maga alatt az örvényt, ami egyelőre még a felszínen pörgeti. Ivott és kurvázott. A becsukott üzletű cukrászdáshoz járt, és amikor a szőke hústorony férje váratlanul toppant haza a sztálinvárosi kubikolásból, az az agyagképű, öles török cukrász olyan verekedést csapott a menekülő Polyákkal, hogy segítségére siető katonái alig tudták kimenteni; mert a helybeliek a török cukrász pártjára álltak, és hajnalig zengett a község a pofozkodástól, közelharc dúlt háztól házig... Éjfél után szállingóztak haza a virágos kedvű katonák. A józan Makány tizedes hiába szidta társait az emeletes ágy magasából, zajosan előrántott zöld katonaládáikra telepedve konzerveket hasítottak fel, befőtt üvegek roppantak szét az ügyetlen markokban, és a harsogó jókedv szünetében körbejártak az üvegek. Morajlott a vén ház emelete, velünk alig törődtek. Illés őrmesternek tulajdonképpen szolid elszámolnivalója akadt velük: Polyák felcsinált a környéken egy némbert, és a gyerektartást Illésen akarták behajtani. Polyák törzsörömester is cafattá ázva érkezett meg, ezért mindjárt magas hangon kezdte, egyre csak ordítozott, tagadott, gúnyolódott; ilyen állapotban vékony nyaka mindig kivörösödött, és felcsapott fejét rázogató rikácsolt - ezért csúfoltuk Pulykának. Határvadász volt a háború végén, és amikor nyugatról hazaóvakodott, az újjászerveződő határőrséghez ment vissza. A nagy tisztogatásokat átvészelte, de szétesett, lezüllött, ez az alig negyvenéves férfi úgy nézett ki, mint akin százéves háborúk meneteltek át. Illésben, tiszthelyettes társában azt az új eresztést utálta, aki a helyükre áll. Illés nemrég írt alá, tényleges katonaidét leszolgálva nem megy haza a faluba, földjüket elvette a tévész - inkább katona marad. A régiiek, a jutasiak ellen nevelték őket, hogy is tudott volna szót érteni Polyákkal? Veszekedésük egyre vadabb lett, mert Pulyka döntötte magába az italt. Hiába rángattam Illés zubbonyát, esztét vesztes dühvel Pulyka fejére borította

annak egész szennyesét: a lopásokat, botrányokat és katonai büntetteket. A kerületnél folyik a rendcsinálás, kíméletlenül, és kiér ide is, új góré jött, és új politikai helyettes, egy nőügyből is mekkora balhé lett, hát akkor Polyák dolgaiból? - egyszóval köszörülik már a kést, amit a nyakára tesznek, fenyegette meg Illés a lilán tántorgó törzsőrmestert - és ekkor csönd lett a szobában. Nagy csönd. A kijózanodás dermesztő üressége, amikor mindenki a hadbíróság szűk udvarára gondol, és az utoljára felolvasott ítéletre. Pulyka megroggyanva csúszott le a földre, elhagyta az ereje. Azt hitte, mindent megértett. És vége mindennek. Mért nem mondtad, hogy ezért jöttél?... - motyogta, és előrángatta a revolverét. Nem viszel sehová, rendben van, egyszer mindenkinek fizetni kell, de a nőnek te fizetsz, rajtam már semmit nem hajtanak be - és ahogy ott a földön ült, vicsorogva, szájba lőtte magát. Ordítást hallottunk: az öngyilkos fején átsurranó golyó Makányt érte, aki a sarokágy felső részén feküdt, háttal kifelé, mint akinek semmi köze az egészhez. A fenekébe fúródott lövedéktől fájdalomában félőrülten forgolódott az ágyán, ide-oda vetette magát, amíg le nem zuhant a lábunk elé, és a padlón hentergett kínjában, kezével a tompora felé kapkodva - ezért a tátott szájú és feltárult koponyájú, nagyon csöndes öngyilkossal senki se törődött, Makány ordító vonaglása elől ugráltunk félre, és a seggbe lőtt ember láttára a részeg bandából kitört a hisztérikus nevetés. Fékezhetetlenül röhögtek, hiába rivallt rájuk Illés elborzadva, hogy „abbahagyni, állatok!” - görcsös csuklásokkal egyre csak röhögtek, röhögtek.

VÉGTISZTESSÉG

Csak futó látogatásra ugrottam be a kórházba, zsebemben a katonatársamnak szánt ajándék cigarettával, és mert a portán az irodát említve csúsztam át - különben a délutáni pihenő alatt nem engedtek volna föl a kórtermekhez -, elveszetten ténferegtem az éterszagú, fülledt folyosón, ahonnan a nyári veszett napsütést vászonrolókkal zárták ki.

Végre belebotlottam egy kókadt nővérkébe, akin a fehér köpeny alatt, úgy sejtettem, nem sok ruha lehet; mezítelen lábán piros szandál, arcocskája duzzadt a pállott melegtől és a fontoskodástól. Ahogy szólni akartam, ujját komolykodón szájához emelve a csöndes pihenőre emlékeztetett.

- Makány József tizedest keresem - susogtam, bár ez a szándékom máris elenyészett, és inkább feléje nyúltam, hogy megmarkoljam, magamhoz húzzam, olyan közelinek és elérhetőnek látszott, bizalmas kettősünk ingerlően reményteli volt a mézgaszínű félhomályban.

A nővérke azonban félresiklott, fejével intett, hogy kövessem, és megindult álmatagon, köpenyzsebbe dugott, leszorított karral. Ahogy csatavesztetten utánakoslattam, két szépséges lába csúfondárosan távolodott előlem a kihalt folyosó linóleum borításán.

Nagy terembe nyitott be, ahol két sor ágyon, félredúlt pokrócokkal, kábán szundikáltak a betegek. Egy borostás vénember emelkedett ki párnái közül, szemében könnyörgő ijedtség, és mert a nővérke kíméletlenül csöndre intette - hátulról csak vékony karja rándulását láttam -, az öreg megadóan visszahanyatlott, mintha azonmód sírjába dőlné.

Paravánnal elkerített sarokágyhoz bújunk be. És megint izgató kettesben voltunk, a szűk helyen szorosan egymás mellett, kezem hozzáért, s már biztosan tudtam, hogy a köpeny alatt... De mire mutat ilyen ünnepélyessé kövült arccal?

Előttem, az ágyon, lepedővel letakarva egy test körvonalai. Bizonytalanság ragadott torkon.

- Nem szabad - kapott oda elkésve a nővérke, ahogy lerántottam az ijedt suhanású lepedőt.

A tizedes éles vonalú arca meredt rám. Szeme, akár a kavics. És milyen kicsi a teste! Kórházi pizsamakabátja elsimítva, két napégette ökle keresztbe téve a hasán - s deréktól lefelé pólyakötésben fekszik, amiből a lábszár sárgán és mereven nyúlik ki.

- Miez miez - makogtam. - Csak nem...? De hiszen...

Olyan semmi kis sebesülésnek látszott, amivel behoztuk a határról. Épp csak fenékbe lőtték (röhejes!), és most...

- Mi sem hittük komolynak - hallom a nővérke sugdosását, de a fülemben, az agyamban az a vad ordítás is ott visszhangzott, ami a mentőautóból harsogott ki, miközben mi csupán vigyorogni tudtunk (mert micsoda sebesülés az ilyen?). - Operáció közben derült ki - lehelte a nővérke a részleteket -, hogy a golyó szétzúzta a combforgót, és átszakította a beleket. Mire kihozták a műtőből, már tudtuk, hogy Délelőtt exitált.

Rángó ujjakkal az ajándék cigarettacsomagot szakítottam fel, és az első falánk slukk közben eszembe villant, hogy ő nem is dohányzott. Alig vettük észre, úgy élt közöttünk.

Alkonyatkor a laktanyában ágyainkon kuporogtunk, szürke pokrócainknál is szürkébb értetlenséggel a szívünkben. Nemlehetigaz, nemigaz, nemnemnem - ez kalamolt a fejünkben, mint üres csajkában a kanál. És tudtuk, hogy mégis igaz. Makány Jóska meghalt.

Illés őrmester feltépte az ablakot, és bágyasztó hőség dőlt be kintről; állandóan gyöngyözött a bőrünk, a kábult meleg hetek óta nem enyhült.

- Én baromállat, baromállat, minek mentem oda! - motyogta Illés.

Nem vigasztalhattuk. Ő kezdte azt a veszekedést, ami közben Makányt véletlenül lőtték meg.

- Hazaszállítjuk! Legalább ennyit meg kell tennünk. - Kétségbeesetten kapaszkodott az ötletébe. - Megmondtad ezt a Kisgórénak?

Délután jelentettem a Kisgórénak a halálesetét, s a fiatal főhadnagy nem ellenezte a hazaszállítást. Keresztülnézett rajtam. Ez a kádergyerek tágas irodájában, intarziás íróasztala mögött feszes zavarral üldögélt, mint eminens tanuló az első padban. Lepecsételt páncélszekrénye a határkörzet politikai osztályának titkait őrizte, és ettől - ötvenkettőben érthető módon - rettegő áhítat fogott el, valahányszor a terjedelmes perzsaszőnyeg közepén jelentéstételre vigyázzállásba merevedtem.

- Ha ezt nem intézed el, Magos - csikorogta Illés -, kitekerem a nyakad.

- A Kisgórén múlik - fordultam félre, mert nem bírtam az őrmester szétomlott arcába nézni.

- Az ő nyakát is kitekerem - zihálta, és csontos keze a levegőbe markolt. - Nekem most már mindegy, egy-két hullával több vagy kevesebb.

- Hagyd békén az írnot - kelt a védelmemre Völler, a sofőrünk. - Nem ő csinálta a zűrt.

Illés feléje perdült, nem bírt uralkodni magán.

- Talán én? Én vagyok a hibás? - ordította. - Mondd ki! A te nyakad is kitekerem, mondd csak ki! Tudom, hogy ezt gondoljátok. De honnan tudhattam volna, hogy ez lesz belőle? - hogy szegény Makány...

- Senki se hibáztat téged - nyugtatta Horváth tizedes, és feltápáskodott az ágyáról. - Ne marjuk egymást. Gyerünk a kantinba, jobbat úgyse tehetünk.

Mindenről az ivás jutott az eszébe. És most igaza volt. Ez a sovány, szőke tizedes úgy imbolygott a világban, mint parafa dugó az áradatban. Mindig a felszínen.

Harmadnap a Kisgóre elkapott a napsütésben perzselődő udvaron.

- Szombaton lesz a temetés. Intézkedtem, a díszravatalozóból kísérik a katonai parcellába. Készüljenek, a maguk barátja volt.

Megrogyott a térdem. A napkorong zuhant rám.

- De főhadnagy elvtárs, arról volt szó, hogy otthon...

- Halottat csak vasúton szabad szállítani. Megérdeklődtem. - Még ennek a fess fiúnak is feketélt az ingnyaka az izzadságtól. - És jegelt vagonban. Ez MÁV-előírás. Ehhez engedély kéne a főparancsnokságtól, meg még mennyi bürokrácia!

- Mit szól ehhez Illés? - kapkodtam a fejem, és hátamon folyt a víz. A Kisgóre úgy gondolta, hogy az ő feladata csupán a politikai meggyőzés.

- Aztán nézze, ez politikai kérdés. Ha hazaviszük, az a faluban feltűnést kelt, és erre nincs szükség. Nem, erre semmi szükség! Meg akkor nekünk is oda kellene utaznunk, katonai temetés, díszsortüz, ahogy dukál. De ezt mégse tehetjük, nem volt hős. Véletlen baleset. Igaz? Maguk mondták a jegyzőkönyvbe. - A főhadnagy ráunt a magyarázkodásra, fiatalságát még nem érintette meg a halál. - Minden rendben lesz. Maga szépen elbúcsúztatja, ez a barátok dolga. Holnapra készítsen vázlatot, ellenőrzöm.

Fent a szobánkban Illés elém lőkött egy girbegurbán neki címzett borítékot. Az ösztövér betűkön kis röögökben ült a beszáradt tinta, aminek üvege évtizedek óta hányódhatott a konyhaablak mély öblében; és mintha ekével szántották volna papírra a levelet, földfekete mélységből fordultak ki a sorok:

Tisztelt őrmesterúr tudatom magával hogymeg kaptam levelét egymeg tört szíviánya köszöni magának hogylegalább értesítet szegényfijam szörnyüésváratlan haláláról a tanítóúr szabadságonvan ezér magamnak kellírnom hogymeg köszönjem résztvevősorait és értesícsem hogy mindent elintéztem a temetésügyében plébánosurunk nagyönöreg és betegis de vállalta a temetést igyeztrendbenvan avval vigasztalt hogylegaláb holtában megkapom szegényfijamat a katonaságtól ésez nekem erőtesvigasztnyújt hogy elviseljem ahalálát jóskaapa azén drága-uram adonkanyarban marattoda és akkor abbana nagytélben a halálhíréti csak hónapok múlva kaptammeg és ezen nemis csodálkoztam ilyena háboru mer azén drágaapám meg piavénél marattoda az elsőháboruban és ötetse tudom hol temettékel haugyan eltemették decsakvan sírja abbana messzi olaszországban igyhát tisztelt őrmesterúr legalább szegényfijamat szeretném itthontudni hogy majd énis mellétemetkezzem talán nemsokára mer beteg özvegyasszony vagyok magamis tudatom hogy szerény tor leszcsak a mi nagyszegénységünkben meratéesz elvette a földjeinket azótátul csakígyvagyunk magukat azért szegényfijam bajtársait idevárom hogy együt búcsúztassukel szegényfijamat az istenmegáldja hogy egy szegényözvegynek legalább a fíjaholttestét visszaszolgáltassa éseztmegígértehogyelintézi várom magukat szegényfijammal együtt két tyúkot vettem a sógortól akiolcsón meg számította mermegsajnálta záromsoraimat özvegy makány józsefné

- Ehhez mit szólsz? - kérdezte Illés olyan száraz torokhangon, ahogy a homok roszog a kocsikerék alatt. - Erre is van pofátok azt mondani, hogy nem visszük haza?

Átkullogtam a parancsnoki épületbe. A Kisgóré sokáig silabizálta a levelet, és végül a megoldhatatlan egyenletek okozta gyerekes daccal a tekintetében emelte föl bubifejét. Egy ujjal felém tolta íróasztalán a papírlapot.

- Nem értem, mért jött evvel hozzám. Már mindent előkészítettünk a temetésre, és ez nem hivatalos levél, nem a parancsnokságnak érkezett. Még ha az ottani tanács írt volna... Maguk felelőtlenül ígérgettek, igaz? Talán autót küldhetünk, és idehozzuk a nénit. Van maguknak egy teherdzsipjük. - Hátradőlt székében, kialakulatlan kis állát megfeszítette. - És egyházi temetés! Ebbe úgyse mehetnének bele. Remélem, ez politikailag teljesen világos. - Lenézett az intarziás íróasztal fényes politúrozott lapjára, amin a meggyűrt levélke úgy hevert, akár egy jégre lehullott madártetem. - Természetesen járadékot fog kapni a néni, ha igazolni tudja, hogy fia lett volna az eltartója. És az ő nevében is rendeljen koszorút. De csak semmi klerikális szöveg! - értettem?

Temetés után, már az autója mellett, magához intett a Kisgóré, és a közömbösen elvonuló, kirendelt őrszázad után nézve megjegyezte:

- Rövid volt a beszéde, és lélektelenül hadarta el. Hogy odáig voltak vele, hogy így a temetés, meg úgy a temetés! Aztán mintha alig várták volna, hogy ráhányják a földet. Vagy tévednék? - A szemem közé nézett. - Tegnap éjjel elment a kocsijuk, a fiú anyja mégse volt itt. És nagyon ragaszkodtak hozzá, hogy maguk négyen vigyék a koporsót... Sok minden furcsa itt nekem! - Két ujjal megtörölte a száját. - De ne bolygassuk a dolgot. Tisztességes temetés járt neki, remélem, azt megkapta!

Mikor két nappal ezelőtt kiderült, hogy a szertartás mégis itt lesz, Illés nem dühöngött, a nyakamat se tekerte ki. Az űzött nyugtalanság eltűnt hamuszín arcáról, de szeme és szája résnyire keskenyedett, csontos vállát hátrahúzta, amin az utóbbi napokban, akár egy vállfán, lötyyedten lógott az egyenruha.

- Nekünk kell kézbe venni a dolgot - dünnyögte szinte elégedetten, és ettől a lefojtott nyugalomtól megremeztem. - Azt tegyétek, amit mondok, vagy nem állok jól magamért! - Völler striciképen és Horváth pityókos imbolygásán látszott, hogy készek mindenre. Az őrmestert magunk közt „vadparasztnak” hívtuk, aki ha megvadult, nem nézte, hol van az ajtó, áttörtetett a falon. - A pofátokat befogjátok, és akkor nem lesz baj. Mindenért vállalom a felelősséget!

Péntek este a teherdzsippel elhagytuk a laktanyát; a menetlevelet könnyű szívvel állítottam ki, hiszen a Kisgőré engedélyezte, hogy elmenjünk Makány anyjáért. Mi azonban nem hozni akartunk, hanem elvinni valakit...

A halottasházhoz odarendeltük a temetőőrt a kulcsokkal, és a madártestű kisöreg várt is minket engedelmesen, mert természetesnek tartotta, hogy a katonai temetés előtti éjszakán őrséget küldenek. Illés egy tábornok leereszkedő fölényével ivott vele elsőként, a pálinka további részét Horváthtal koccintgatták el. Végre a szőke tizedes kiimbolygott abból a keskeny kamrácskából, ahol a ravatalozó kellékeket tárolták, és mutatta, hogy a temetőőr odabent kinyújtotta már a lábát. Munkához láthattunk.

A teherdzsipről behoztuk azt a koporsót, amit az asztalostól szereztünk. Nehezen adta el, sokáig gyözködtek, és csak a megígért deszkaszállítmány vette le a mestert a lábáról (kiutalásra se kapott elegendő faanyagot). Megérte neki, hogy új koporsót üssön össze, és nekünk adja azt, ami a műhelyben szállításra várt.

A ravatalozó kongó helyiségében fölfeszítettük Makány koporsóját, és átfektettük őt a „*Sahok Rozália élt 68 évet*” feliratú újba. Hogy az oda nem illő, festett nevet elfedjük, rászögeztük az anyja nevében rendelt koszorút. Saját koporsóját az éjszakai temetőből becipelt, kikorhadt keresztelőkkel súlyosítottuk meg, mielőtt lezártuk volna.

- Nyomás, fiúk! - adta ki a parancsot Illés. - Reggelig vissza is kell érnünk.

Még soha nem száguldott így a weapon Völler keze alatt. A parancsnoki ülésben feszített Illés, mi Horváthtal a rakfelület kétoldali ülésládáján kapaszkodtunk, térdünkhöz verődve a zizegő koszorúval jeltelenné tett koporsó.

Furcsán éreztem magam. Az elsuhanó légáram sivítózása, a kerekek méltatlankodó surrogása, az út menti fák utánunk kapkodó ágkarja mind-mind olyan rejtelmessé vált, és a hold, akárhogy futottunk előle, kiguvadt szemmel kísérte utunkat.

Csak Székesfehérvár határában tartóztatott fel egy készültség, az út közepén zseblámpával körözve parancsoltak megállást. De menetlevelünk rendben volt, és Illés a kutató lámpafényben magabiztosan hadrált a gyanakvó hadnagynak különleges feladatunkról. Völler bömbölő motorral lött ki a honvédségi szolgálatosok közül, és belefűrtük magunkat az éjszakába.

Gánt után, a Vértes fekete tömbjei közt mind szerényebben óvakodó hegyi utakra tértünk, és egyre fölfelé kanyarogtunk, mintha egyenest az Úristen elébe vinnénk a megboldogultat.

Éjfél után értük el a falut, és átgurultunk rajta az utolsó, sötétbe süppedt házilag; Makány említette, hogy rajtuk túl senki se lakik, ablakukhoz hajlik az erdő, és a vadkanok bejárnak a kocához a hídállásba.

Zörgetésünkre óvatos fény gyúlt odabent.

El voltam készülve a sírásra-rívásra, istenkedésre, egész úton előre rángott tőle a gyomrom - de ez a faluszélre sodort, megroppant házacska végképp rosszat ígért. Így lehettek evvel a

többiek is, mert összebeszélés nélkül, egyszerre kaptuk le a koporsót, és a sírósan nyíló ajtón át elszántan törtettünk be a konyhába, pedig valaki ugyancsak káralt körülöttünk.

- Szegény fiammal jönnek? - ilyen késő éjszaka? - jól van na, megyek már félre az útból, de lelkecskéim, nem ide kellett volna hozniuk, hanem mindjárost a temetőbe, hogyan vitetem el innét, az is csak köcség, de már mindegy, tegyék majd az asztalra, csak lekapkodom onnét azt a sok culát, ez lesz a ravatalozó.

Végre oda mertünk nézni a láb alatt sertepertelő, aszott mamára. Gyűrött, fehér alsószoknyában és kékeres, cingár tyúklábán széttaposott férficipővel klattyogott ide-oda. Nyikkanó székeket rántott félre, fekete kendőt lebbentett a sánta asztalra. Arcán a vendéglátás piros izgalma.

- Mint az anyám - lehelte felém Illés ködös pillantással, amíg a rendezkedés alatt tartottuk a koporsót.

A szoba barna szekrénye öregesen nekitámaszkodott a rétegesre meszelt vakolatnak. A falon - üveg alatt - egy felhólyagzott szentkép dermedt szemű, felpuffedt arcú Szűz Máriaja - mintha valami ablakon át odakintről egy vízbe fült nő szelleme kandikálna befelé.

Elöl Völler magyarázott.

- Csak nem akarnak most visszamenni? - rikácsolt erre az öregasszony. - Azt mondja, hogy nem maradhatnak? Pedig annyira vártam szegény fiam bajtársait, de ha muszáj menni, mit csináljunk, ilyen a katonaság. Legalább azt várják meg, amíg levágom a két tyúkot, és sütök egy kis vacsorát a fáradságukért.

- Mennünk kell - ingatta a fejét Illés, és láttam, hogy már alig tartja magát.

- Legalább a két tyúkot... - Na, lelkecskéim, ne vessék meg, szóljon már valamit, drága őrmester úr! Hát jó, majd csak visszavásálja tőlem a sógor a tyúkjait, nekik nem kell tán tort tartanom, elég lesz egy nyelet bor. - És hirtelen újabb gyakorlati kérdés jutott az eszébe. - Hogy fogom én ezt hivatalosan elrendezni?

- Tessék, a papírok a temetéshez - adtam át a magam fabrikálta iratot, a gépelt szöveget a határőrség fejléce és a bélyegző tette hivatalossá.

Az öregasszony megértette végre, hogy egyedül kell maradnia a gyászával. Göbös ujjával megtapogatta a koporsót.

- Megnézném. Látni akarom szegény fiamat.

Illés őrmester szürke lett, engem elhagyott az erőm, és a kijózanodó Horváth tizedes ványadt arcán ott riadozott a kiáltás, hogy azt nem lehet! Ha a rászögelt koszorút leszedjük, előtűnik az a szerencsétlen felirat; de ha nem mutatjuk meg neki, talán el se hiszi, hogy visszakapta a fiát. Lehet, hogy hiába gürcöltünk?

Völler sofőr stricisége mentett meg minket.

- Szigorúan meg lett nekünk hagyva, nénikém, hogy így adjuk át. Temetésre készen. Ezt csak le kell engedni a sírba. - Motorolajtól foltos kezével göndör hajába túrt. - Hiába, ez katonai előírás. És tetszik tudni, le van szögezve speciális katonai szögekkel, nem szabad bolygatni, még a koszorút se, mert bármikor ellenőrizhetik! Ezt tessék megígérni, különben nem hagyjuk itt.

Az özvegy hitetlenül kapkodta a tekintetét.

- Jól van, na, maguk szegény fiam bajtársai voltak, mért akarnának becsapni egy öregasszonyt? - A koporsóra meredt, hirtelen megroppanva leereszkedett egy székre, és a szeméből végre szivárogni kezdett a könny. Nem hitt nekünk. - Legalább egy sírhelyem lesz szegény fiam nevével...

A PÉK

Azt a péket Sanyi találta nekünk.

Pedig általában csak nőket szokott találni - önmagának. Akármilyen koldusszegény, a térkép-ről lecsúszott, határ menti faluba vetődünk el, ahol néptelenek voltak a sárlatyakos utcák, és a fekete zsúptetők alatt kushadó vályogfalú házak is inkább ólaknak látszottak, mert a kóró-kerítések mögött, a trágyás udvarokon göthös disznócskák turkáltak, Sanyi eltűnt mellőlünk, térült-fordult és felcsípett egy szoknyát, amiről mi máris lemaradtunk. Megszoktuk hát, hogy mázlista.

Arra a pékre is, mondom, ő talált rá.

- Az egészset megveszi - hozta vigyorogva a jó hírt.

Mert akadt egy fuvarra való fa, amit a műszaki zár tisztogatásánál vágunk ki.

- Vacsorát is ad. És megalhatunk a kemence tetején, azt mondja.

Gyapjas-göndör haja kihullámszott a tarkójára lőkött tányérsapka alól, és piros arcán az a magabízó mosoly kenődött szét, amit különben a nőgyeinek tartott fenn. A rogyant épületek között egy tisztára söpört, tágas udvarra vitt minket. Beálltunk előbb a weaponnal, a nyitott terepjáró kocsival, amelynek hátsó rakfelületén, szemben egymással, két üléspadládán rázó-dott a mi aknászrajunk (fenekünk alatt a robbanóanyaggal), aztán mellé tolattuk a fával rakott Csepel teherautót. Az utcáról nem láttak ránk, a pékműhely előttünk magasodott.

- A kerítés mellé dobálják, hajják! - intézkedett a vásárló fölényével a bőrpapucsos pék.

Erre a hangra Illés őrmester ledobbant a vezetőfülkéből, a derékszíz alatt körbe lerángatta a zubbonyát, és mi vártunk, moccanás nélkül, amíg jól megnézi magának azt az öregembert.

- Nem lesz ebből magának baja, papa?!

- Miért lenne - pislantott rá a pék, és igyekezett barátságos lenni; máris megértette, hogy parancsolgatni csak ez a hegyes tekintetű, öles termetű őrmester fog, és csendesebben folytatta: - Maguk hallgatnak, mint a kiöntött hamu. Mert kell a pénz, igaz? Más meg ki tud róla? És ha tudna is! A faluban csak azért reszketnek a népek, hogy süssek. Különben a harmadik határból hordhatják a kenyeret. Mert fát nem ad nekem az isten se. Járhatom a tanácsot, a járási iparosztályt, fa nincs. Se kiutalásra, se anélkül.

- Ilyen világ van - gyúrte zsebre a pénzt Illés. Szerette a pálinkát, mindnyájan szerettük, azt pedig nem adják ingyen. Különösen amióta a beszolgáltatás kiszippantotta a pincékből az utolsó liter bort is, és a hullott gyümölcs cefréjének megnőtt a becsülete.

- Ide a kerítés mellé, ha lennének szívesek. - A pék az őrmester mögül megpróbált kilesni Sanyira, de az lapított, hiszen az egyezkedésbe egyikünk se szólhatott bele; így hát nem lehetett tudni, hogy egyáltalán lekerül-e a fa a kocsiról.

Illés végre parolázott a pékkel.

- Magos! - nézett vissza rám - hányjátok le, ahová a mester úr mutatta.

Avval bementek a pékségbe. Ahogy nyílt és csukódott a műhelyajtó, jó meleg kenyérszag dőlt ki a csípős, őszi alkonyatba.

- A kemencére csak hárman eridjenek fel - mondta a pék lefekvés előtt. - Itt lenn bőven van hely, szalmát hozzanak be, az úgyis kell hajnalban a begyújtáshoz. - A meszelt műhely a tisztára vakart dagasztóteknőkkal, a mennyezetig érő, üres stelázsival barátságtalan lett volna, ha nem terjeng benne jó meleg: a falból, a téglapadlóból, a sarokba támasztott vetőlapátokból, a kemence előtti árokból, mindenből, amit csak látott az ember, dőlt a meleg, legalábbis mi így éreztük. - A pap, a jegyző és a bíró után a pék volt a legfontosabb ember a faluban. Mert itt sose kínlódtak gabonával, termett az alföldön. - Sült szalonnánk illata még érződött a kenyérszagban, és mi, túl a vacsorán, egyre álmosabban hallgattuk vendéglátónkat. - Nem számított az valamirevaló falunak, amelyik nem lehetett büszke a kenyerére. Ha csak sütni hozták, amit otthon dagasztottak, azt is meg kellett úgy sütni, hogy kiismerszett belőle a mester. Ahogy megvágta, bepamacsolta sós vízzel, kopogósra sütötte a fenekét, pirosra kapatta az oldalát, az mind külön gusztus volt! - A pék, ez a gömbölyű testű, veres nyakú és bíboros arcú ember, akinek a szemöldökét tövisesre pörkölte le a kicsapó tűzláng, beszéd közben összecsípte a szemét, mintha nem is az arcunkba, de mindig parázstengerbe nézne bele. - Dupla erdőrézem, két lovam, két legényem volt, most meg csak így egymagam, amíg erőm van...

Hajnalban még vaksötét volt az ablak, amikor újra betopogott közénk. Félálomban hallottam, hogy nyikordul a kemence lemezajtaja, a szalmacsóva zizzenve kap lángra, ropogva ég az apró gally, aztán a szétbaltázott rönkhasítékok zúgó tűzzel kezdték langyosítani alattunk a kemence téglaboltozatát. A kis lángra csavart petróleumlámpa fénye elől a pokróc alá bújtam, és a dagasztás cuppogása közben csusszantam vissza az álomba.

Mire felébredtünk, a kemence előterében, a kenyerek lábánál megsült a lángos.

- Tessék, fogyasszák - kínálhatta egy vastag asszonyság. Mellette Sanyi két kézzel tartotta a kendőbe bagyulált fülű vaslábst, amiből az asszonyság libatollal olvasztott zsírt kenetett a kisült tésztára. - Csak olyan szegényes früstök, azért ne vessék meg! - És rá nem nézett volna a segítőként mellette tolató fiúra. De Sanyi somolygása ismerős volt nekünk.

Mikor szökött ki közülünk? Azt csak a péknek ez az özvegyen maradt asszonylánya tudta volna megmondani. A sok szoknya alatt a puffedtre dagasztott tésztához hasonlatos húsa lehetett, és ezt mi csak most, kialudva (és megint mindenről lekésve) vettük észre.

Attól kezdve, ha csak tehattük, a péknél éjszakáztunk. Úgy ügyeskedtünk, hogy estére a falu felé kerülhessünk. Már nem csak a teherautó volt dugig fával, de a weapon pléhfenekén is tüzelnivaló púposodott, alig fértünk tőle, magunk alá húzott lábal kucorogtunk a padládán. És a gallyak alá rejtve szép szál fenyőoszlopok is elhevertek. Ez már nem irtásfa volt. Sok száz vagonnyi gúlákban tároltuk telephelyeinken ezt a Kárpátokból importált prima faanyagot, hogy a határon drótakadályt és magasfigyelőket építsünk belőle.

Ezért megszeppentem, amikor egy nap járőr állított meg minket. A teherautó vezetőfülkéjében a sofőr és Illés őrmester között ültem, s a benzinszagú meleg duruzsolásban bóbiskolásból riadtam fel, ahogy egyetlen rándulással leblokkolt a kocsi. A ködös alkonyatban egy lovas határőr állta el az utat, a szélvédőre szitáló permetben olyan szálkás volt a sziluettje, mintha remegő kézzel rajzolták volna elénk.

Illés lecsavarta az ablakot.

- Mi az, kispajtás, pont itt dőglött be a pacid? Ha nem indul, szólj csak, megforgatjuk benne a kurbli!

De a félhomályból oda oldalazott mellénk egy másik lovas is, az őr parancsnoka. Tányérsapkája alatt arca fénylett az esőharmattól, s olyan dühödten markolta a kantárt, hogy a lóva kikerekedett szemmel, fogát vicsorítva hányta ide-oda a fejét.

- Mennek a pékhez, mi? Mért járnak oda? - támadt ránk a tisz. - Egy rohadt kulákhhoz! Ha erre van dolguk, aludjanak az őrön. Megértették?

- Különleges műszaki alakulat vagyunk - mondta Illés a lónak, mert az úgy táncolt és ágaskodott, hogy épp benézett a kocsiba. - Engedélyem van, hogy ott szállásoljak el, ahol akarok.

- Ki engedélyezte? - kiabálta a ló feje mögül a tisz.

- Schubert százados.

Erre nem lehetett mit mondani. A kerület elhárítófőnöke akkora isten, hogy egy őrparancsnokocskára számára minden szava kinyilatkoztatás. Ezért mintha a tisz száájában is zabla lenne, megrázta a fejét, és az egyre vadabbul kapáló-faroló lóval lassan elsodródott mellőlünk.

- Meg vagyok én áldva magukkal! Ahol csak megjelennek, hogy javítsák a műszaki zárat, ott mindig lyukas marad a határ egy-két éccakára...

Illés utánalegyintett.

- Félti a péket, hogy lejáratjuk a falusiak előtt. Biztosan az ő embere.

- A mi pékünk?

- Különben miért mondta volna Schubert, amikor beszámoltam róla, hogy ahhoz nyugodtan jöhetünk? Jöjünk csak, jöjünk! Majdnem megparancsolta.

Nagyon szíven viseli a sorsunkat az elhárítófőnök, gondoltam, vagyis nem véletlenül járunk ide; hiába, egy őrmester már benne van a hadi suskusban, hiszen olyan nagy hadvezérrel tárgyalgat, mint Schubert papa.

- Vártam magukat - csoszogott elénk a pék. - Mert hallottam, hogy a régi kövesútnál, ott a határkiszögellésnél bontották meg a drótakadályt, igaz-e? No, tanyázzanak le nálunk - indult a sütőde felé. - Egy kis tütüt szereztem, betesszük a kemencébe. Jólesik majd a forralt bor. Sanyi, menjen a konyhára, segítsen a lányomnak.

Aki nem kóstolta, nem sejti, milyen fenséges ital a kemencében forralt bor vagy a megfűszerezett, meleg pálinka. Egyáltalában minden étel, ital különleges ízt kap ott a felhevített téglaboltozat alatt. A bab oldalassal vagy a kolbászos káposzta - de ha csak szemes kukoricát főztünk meg nagy fazékban, aszalt szilvával, az is különleges csemege lett. No és a lángosok! A zsíros, túrós, a tejfeles vagy a szilvalekváros és a tepertős, a mézes lángosok; néha gyümölcsöt sütöttek bele, máskor meg párolt káposztát. Egy főúri konyhának nincs annyi titkos fortély, mint amennyit abban a sütődében ismertek.

- Egyenek csak - hunyorgott a pék. - Hol ez, hol az, valami mindig kerül az asztalra. Nem-hiába mondják, hogy ha egy pék csak az üres zsákjait rázza ki, abból is megél egy évig. - Megvonta a vállát. - Aztán megsüthetik, ami utánam marad.

Mikor jóllakottan elheverték a fiúk, én még megfirkantottam egy levelet, és elügettem a postára. Az utcán akkora sötét volt, hogy alig mertem belegázolni. A gazdánk lányával futottam össze, a nagy kendő alatt ráismertem, míg szaporán elslisszolt előttem.

Még ugyanott álltam, szemem meresztgetve, amikor megmarkoltak.

- Mit tekeregsz itt, bikfic? - kérdezte fenyegető kedvetlenséggel Schubert papa; köpcös alakja vált ki a homályból, rücskös képét, tülökorrát közel dugta hozzám. - Pofa be! El ne rontsd a dolgunkat.

A tanácsháza udvarán, ezt még észrevettem, két autó lapult az éjszakában. Mellette a százados emberei.

Az elhárítók dolgán nem szabad gondolkozni... Hajnalban se ők jutottak az eszembe, amikor távoli lövésekre riadtunk fel, és az udvarra autók futottak be. Erre már mi is lerúgtuk a pokrócot.

A határon, a régi kövesút kiszögellése táján, világító rakéták lobogtak az égen: ott valakit lefűleltek, aki tudta, hogy nyitva a határ. Kitől tudhatta meg...?

Az elhárítók már hozták is ki a házból a pék lányát, a vastag asszonyságot. Sanyi álmosan gombolkozva bárgyún lépegetett utánuk, amíg be nem gyömöszölték őt is a kocsiba.

- A pék! - kiáltotta Schubert. Úgy állt az udvar közepén, diadalmasan, nagy csizmáiban magasra ágaskodva, mint Napóleon a harcmezőn. De a pék, úgy látszik, megorrontotta a bajt, és eltűnt. Mindenki rohant, kutatott, kiabált.

Az autók reflektorai éles fénypászmákat vetettek. Nem értünk rá Sanyi sorsán keseregni. Nekem Illéssel a padlásra kellett felmásznom. Savanyú füstszag és dögsötét terjengett a tető alatt. A hátralökött ajtón kis világosság csapott be, szemünk előtt a porban réges-régi perecsütő formák rozsdásodtak.

És a gyenge fénybe belelógott két meztelen lábfej. Bőrpapucsai a dagadt liszteszsákok közé csúsztak, ahogy lepottyantak a halálba rúgkapálóról.

- Mit nem értesz ezen? - förmedt rám Illés. - Dolgozott nekünk is, meg odaátra is. Azért kellettünk neki. - Megbökte a gerendáról lelógó testet. - Túljárt az eszünkön. De azt nem sejtette, hogy mi vagyunk Schubert papa horgán a kukac. A fene enne meg!

A létra tetején Schubert feje bukkant föl.

- Itt sincs? - Az autóreflektorok hátulról világítottak rá, ezért a százados olyan arctalanul és feketén emelkedett föl elénk, akár a pokolbeli ördög. - Összejátszottatok! Hagytátok, hogy megpucoljon! Sehol se találjuk!

Egy szót sem bírtam kinyögni, csak kukán mutogattam a két harangozó lábra.

ILLÉS SZEKERE

Potykapeterdnek nevezték azt a kis falut: néhány ház, besodródva a Dráva árterületére. Csak a posta tartotta számon, én meg - a világ végére kivert katona - a postát.

Levelet vártam, egyetlenegy levelet, gyöngybetűset, szőkén szelídet, takaros kopertában. De hiába kutagoltam be a potykapeterdi postára, nincs levél, nincs levél - evvel kellett beélnem.

Messze kint a folyóparton tanyáztam, a vámørség elhagyott őrházában. Rég eltűnt az épület ajtaja, ablaka, a környékbeliek kiverték a falból a fatokokat is, nagy kincs az itt az isten háta mögött, a padlót meg fölfeszegették, és leszedték a cserepet a tetőről. Ötvenkettőben ugyanis szünetelt a kompjárat Jugoszlávia felé.

Az volt a dolgom, hogy vártam, húzódjon vissza a víz, mert a gát lábánál, az áradásban, elöntött aknamező lapult. Vagyis nem volt semmi dolgom.

Eldugott hely, de ki bírunk magyarázkodni, ha ide is érted jönnek, mondta Illés őrmester, és én meg fedezve vagyok, miért ne vezényelhettem volna ide egy aknászt? - nekünk kell majd kiszedni az iszapból azokat a rossebeket.

Kolbászt eszegettem és konzervet, nedves kendőbe bugyolált kenyérem napról napra savanyúbb lett. Éjszakánként köpenybe burkolózva bámultam a csillagokat, mert száraz nádból és fűből vetett vackomból, amit a csupasz falak közé a sarokba hordtam, az átszakadt plafonon át kiláttam a végtelen mennyboltra. Ha elaludtam, dermedt végtagokkal riadtam fel, noha testemet kiverte a víz. Lidérces álmaim voltak.

Nem az esőtől féltem, hogy megered. Beburkolózhattam volna a sátorlapba. Nem is a gát oldalából rajzó patkányoktól; elemózsiámat egy falból kiszakadt gerendára akasztottam föl, ha pedig belém mar a patkány, az még mindig kisebb baj, mint ha mások marnak belém.

Nem biztos, hogy el akarnak kapni, Illés pillantásomat kerülve a vizet nézte, de Schubert papa érdeklődött utánad, jobb, ha egy időre nem kerülsz az elhárítók szeme elé, közben áthelyeztetlek az osztrák határra.

Visszamaszott a dzsipre és ott hagyott. Száraz szemmel addig követtem Illés szekérét, amíg ponttá nem zsugorodott a Potykapeterd fölötti domboldalon.

Naphosszat gubbasztottam a töltésen, hátamat a vámház falának vetve bóbiskoltam a rengeteg víz szélén, ami csizmám sarkától a túloldali, idegen ország távoli gátjáig töltötte ki az árteret. A nád sárga bugája épp hogy kiütközött a hullámok fölé, s állandóan ringatódzott ide-oda; az éjszakai virrasztástól és az őszi napsütéstől elkókadva arról képzelegtem, hogy a hajlongó nád közt a városban hagyott szőke szerelmem úszik felém, hogy segítséget hozva hirtelen itt teremjen, és - és mindig Schubert százados kövérkés pofahúsba ágyazott malacszeme jelent meg előttem... Lucskos hátú ingben, remegő lábakkal tápázkodtam föl. A falhoz tapadtam. Állandóan várakozás feszült bennem, mint csőre töltött pisztolyban a golyó.

Újra és újra felidéztem Illés szavait: *ne szarj be, Magos, az a rohadék csak azt kérdezgette tőlem, hogy az a Magos őrnagy, akit lefogtak, tényleg az unokabátyád-e, ezért jobb, ha most nem kerülsz Schubert papa markába, és ha nem lát, hátha megfeledkezik rólad.*

Lelkemre kötötte, hogy ne mozduljak el, amíg értem nem jön. Vagy amíg azok értem nem jönnek. Mert ha megkérdik, muszáj megmondani, hogy hol vagyok. Ha azonban a százados többé nem emleget, megadja Icukámnak a címemet; ez azt jelenti, hogy jól alakulnak a dolgok, és nyugodtan lapíthatok, amíg Illés áthelyeztet az osztrák határra.

Meglapultam hát a széljárta vámházban. Kijebb már nem menekülhettem az országból. A határőrség járőrei a hátam mögött portyáztak, de nem törődtek velem, máskor is laktunk itt, mi, aknászok. Időből kitelt, írhattam volna. Hányszor sóvárogtam egy kis nyugalom után! Megkezdett novellákat hoztam magammal. Aztán egy szorongó éjszakán eszembe jutott, hogy épp az hiányzik, hogy megtalálják nálam ezeket a határőrségről szóló írásokat! - apró fecnikre téptem az irkalapokat, és beszórtam a vízbe. De a Dráva kiöntése nem folyóvíz, ami elsodorta volna a bűnjeleket: napok múlva is ott libegtek előttem, csúfolkodóan. És Pécssett, a katonaládámban hagyott novellák! - döböntem rá oktalanságomra. Talán máris Schubert papa silabizálja őket... Az unokabátyámat mint jugó kémeket tartóztatták le. Mert jó barátja volt Zebec századosnak, aki a jugoszláv partizánok közt harcolt. Őt már előbb leleplezték. Vagyis UDB-ügynökök furakodtak be a határőrség soraiba. Én meg, Magos őrnagy unokaöccse, itt bujkálok a jugó határon. Milyen kerek vád! Nem lehet kimagyarázkodni...

Vártam hát tehetetlenül, és jártam be a postára. Hátha érkezik Icukámtól levél. Ha Illés megmondja neki, hogy hová írjon - reménykedhetem.

Potykapeterd egyetlen utcából állt, de az se volt igazi utca: a mezőn keréknyomok vágtak át, egyik oldalán rét és szántó, a másik oldalán, a domb lejtőjén sorjázott néhány ház, egy-kettő közelcsúszva egymáshoz, a következő kurjantásnyi távolságra, mert ki előbbre építkezett, ki hátrébb, és mire az épületekből utca lett volna, már véget is ért a falu.

A legszélső parasztház oldalán kint fityegett az ovális pléhtábla: Magyar Királyi Posta. A középső szót leragasztották. Az utcára néző ablakszem egyik szárnya ujjnyira meghasítva, csak a belső táblát csukták be. A küldeményt az ablakközbe kellett tenni. Ha levél érkezett, az ugyanott várta a címzettet, nekitámasztva a belső üvegnek.

A postás, úgy hallottam, hadiözvegy, aki a férje után örökölte a hivatalt. Napközben a földeken dolgozott, az ajándék őszi meleg mindenkit munkára szorított. Üres faluban jártam, a kerítések mögött, a beriglizett kapuk hasítékában kutyák vicsorogtak rám, és riadt kotyogással tyúkok iszkoltak a szalmakazlak mögé.

A posta ablakában, ha odamentem, egy fonnyadt almára gombostűzve cédulát találtam: *Nincs levél*. A keszekusza írású irkalapot kedvetlenül eldobtam, és az almát rága indultam vissza.

Kedves a postásnőtől, hogy almával kárpótol. Hogy honnan tud rólam? - ezen nem is gondolkodtam.

Eseménytelenül teltek a napok. Vártam a levelet, és buzgón dagasztottam a sarat a faluig. Őszi esőtől elázott földeken, csúszós, füves mezsgyéken imbolyogtam, bokáig tocsogtam a latyakban. A vámháztól a falu dombjáiig a lapályon mindenütt feltört a talajvíz, a Dráva meg akarta hódítani a vidéket. Megszokott mozdulattal vettem ki a cédulát (*Nincs levél*) az almával együtt, mintha köteles járandóságomat kapnám az ismeretlentől. Aki egyre szebb almákkal üzen nekem.

Hogy nézhet ki? Csakis szőke lehet és szelíd-szép, szomorú asszonyka. Vigasztalni kellene. Ahogy ő vigasztal engem, szűkszavú üzenetével: *Nincs levél*. Mind többet gondoltam rá. Csak rá akartam gondolni! Hogy semmi más ne jusson az eszembe.

Mit csinálhat szegényke ezen az elhagyott tájon? Ha este lámpát gyújt, talán rám gondol, az ismeretlen és szorgalmas látogatóra. Ha a mezőre indul, izgatott-ügyetlenül tűzi fel céduláját az almára, hogy jól lássam az üzenetét: *Nincs levél*. Gondoskodik rólam. Valakivel foglalkoznia kell magányában.

Mert kihalt ez a folyóparti vidék. Járhatatlan, mintha híg tésztába pottyanna bele az ember. Szörcsögve süpped a föld, a keréknyom, ha előbukik a tócsából, két csillogó vízcsík csupán, a vetésben nád zöldell, s a mélyebb helyeken sástenger. Nem csodálkoztam, hogy a falut Potykapeterdnek nevezik - itt talán a kalászban is potyka terem.

Ültem a töltésen, pillantásom a vízen kószált. A nád a talpamig benőtt, a part szélén, a csöndes kiöntésekben halak köröztek, néha kivillantak, aztán csobbanva hulltak vissza a napsütötte vízbe. Fűzfák vékony ágai omlottak le a földre, és ezek a zöld köntösök mint bőrruhás lányok libegtek-remegtek előttem. A postásnő járt az eszemben. Ismeretlen vigasztalom. *Nincs levél, nincs levél...*

Aznapi késő délután indultam a faluba, amikor biztos otthon találok.

Az üres udvaron aztán elbizonytalanodtam. Elfűlő hangon köszöngettem: Jónapotjónapot, vanittvalaki?

A konyhaajtón terebélyes asszonyság türemkedett ki, vízfoltos kötényébe törölgetve a kezét. Hasa akár a dob, úgy dagadt előre. Vaskos lábán szétdőlt férficipő. Gyanakvó arca bíborszínű, ajkán és állán fekete szőrszálak kunkorodtak.

- A kedves lánya? - kérdeztem sietve.

- Kicsoda?

- Akitől a - az almákat, az ablakban... - Felcsattant a hangja.

- Szóval maga lopkodta! Már azt hittem, hogy a Feri babráll ki velem, megzabálja és röhög rajtam. Mert kitelik tőle! Följelentett a postánál is, hogy soha nem vagyok itthon. Hát minek? Mondja meg. Ki jön ide? És a földre mikor menjek? Ebből a rongy pénzből fölfordulhatok. Tudja, a Feri lóháton járja a kis postafiókokat, és hozza-viszi a küldeményeket. Ha nincs vinnivaló, kiteszem a cédulát. Abból érthet, nem kéne jelentgetni, hogy nem talál a helyemen. - Ahogy a mérgét kiadta, arca megenyhült, s még csúnyább lett. - Védtelen özvegy vagyok, láthatja, a Ferivel se kezdek ki, gondoltam, hadd zabálja az almát. Ügyeskednem kell, védtelen özvegynek... - Végigmért, arcán megrezdült a hús, a szőrszálak felágaskodtak a szája körül. - Azért jöjjön be. Ha már itt van. - Mohón nyúlt felém. - Na, jöjjön hát, jöjjön!

Éjszaka a fejemre húzott köpeny alatt feküdtem a vackomon, görcsösen összeszorított szemmel, álmatlanul.

... az a pállott dunyhaszag, és aztán a hagymás rántotta... *ugye, jó volt, minden jó volt* - felső ajkán a szőrszálak... be kellett mennem hozzá, különben isten tudja, kinek híreli el, hogy én... nem, nem akarok rá gondolni... most már erre se gondolhatok... Illés... jöjjön már értem Illés, mentsen meg, mentsen meg magamtól, mindentől mentsen meg....

MUJKÓ

Hogy került közénk? Egyáltalán hogyan lehetett belőle határőr? Az az istenverte gyulai katonaorvos, aki besorozta, biztos nem az orvosi esküjét mormolta magában, miközben alkalmassá nyilvánította; vajon mi járt abban a diplomás fejében? - az esti rőmipartiján merengett, vagy disznó vicceket memorizált...? Talán egyszerően félt a nyavalyás, és túlteljesítette az előírt „abszolút szigort”. Mert ezerkilencszázötven szorongó tavaszán - amikor egy új világháború fenyegetése úgy átítatta a világot, mint vér a sebre szorított vattát - mindenkit mohón beszippantott a hadsereg, aki sor alá került: többgyerekeseket, ifjú családfenntartókat, főiskolásokat, vagy kacska kezű és hektikás, rozzant legénykéket is bevonultattak. De az istenit! Nem volt semmiféle ésszerű határ?

Mert Mujkó, bizony, gnóm volt. És kissé *nyomott*.

Mindez nem számított, ráhúzták az angyalbőrt. Hogy annyira bunkó, az csak nekünk nem tetszett, újonctársainak, akik komolyan vettük, hogy ez szocialista hadsereg. Sopronban a kiképzés kezdetén gyúrni kezdtük az analfabétákat, és az első éleslövészetben már mindenki maga írta meg a lölapját. Csak Mujkó nem. Még keresztet se tudott rajzolni, csak girbegurba vonalakat húzogatót egymás mellé.

Betojt rajparancsnoka ráfogta, hogy szándékosan nem akar megtanulni írni-olvasni; vagy talán tud is már, tódította az éber szakasziparancsnok, de elszabotálja a kiképzést. Ezt a leleplezést hallva, a vértolulások századparancsnok lecsukatta. Aztán az óvatos zászlóaljparancsnok mégis kórházba küldte, kivizsgálásra - a civil doktornő pedig (rosszul lezárt borítékban, hogy belelehesünk) a leszerelését javasolta, hiszen „értelmi fogyatékos”. De ki lehet ezt mutatni? - morfondírozott a nagyokos ezredparancsnok. Mért lehet, mint mondjuk a lázat? Na, ugye! Hátha szimulál. Ravaszodik. És utánozni kezdik majd mások is. Hát nem! Nyomás vissza a dutyiba, szigorított fogda, kétnaponta kap kenyeret és vizet, Szabad Népet azonban minden nap, ettől majd észhez tér, mert a feszült nemzetközi helyzetben is a politikai meggyőzés a legfontosabb. Tisztjeink - a Rajk-per óta állandóvá vált tisztogatások miatt - mind meg voltak félemlítve; mégis a kiképzési idő végén Mujkót fegyveres szolgálatra alkalmatlannak kellett nyilvánítaniuk.

Így került segédszolgálatosként a Kőszeg környéki Borókás őrsre, három ló mellé. És a lovak maguk közé fogadták. Mert Sátán, Apuka és Zsebrák szintűgy nem tudott se írni, se olvasni, csak beszélni beszéltek többet, mint ez a kuka lovász, s lónyelve fűjva-horkantva megtárgyalták egymás közt, hogy elnézőek lesznek vele, és ehhez tartották magukat.

Nem úgy, mint az emberek.

Minden zsoldfizetéskor visszatérő hecc volt, hogy unatkozó katonatársai ráparancsoltak:

- Aláírni a listát, különben nincs guba!

És mert értetlenül bámult rájuk vizeskék, üres tekintettel, ugratva dongták körül: a nevedet írd oda, na! - Jónak mondd, nem tudja ez a nevét se! - Majd diktálom, írad: doktor Mulya Ezésez! - Ebből a mulyázásból lett a Mujkó. Ki mondta először? Kideríthetetlen. Ő azonban elfogadta, elnéző becézést érezhetett benne. Eddig ennyi jót se kapott. Árvaként egy tanyás-gazda keze-lába volt.

Ha megkérdezték tőle:

- Ugye, Mujkó vagy? Így hívnak! - széthúzta szája szélét, mintha mosolyogna, idomtalan nagy fejével gyorsan - és talán boldogan? - rábiccentett.

Az őrsparancsnok, Márton alhadnagy, először megtiltotta, hogy Mujkónak csúfolják, de látnia kellett, hogy a lovász örül a nevének, sőt másra már nem is hallgat. Fejcsóválva belenyugodott. A piszkálódást azonban nem tűrte.

- Ne macerálják, hé! Őt is anya szülte.

Ha zsoldfizetéskor toppant oda Márton, a kakecoló szolgálatvezetőt, Timó őrmestert félretolva - aki az ELSZÁMOLÁS TÁRGYÁT KÉPEZŐ listáért reszketett - maga írta alá Mujkó helyett, és a lovász zsebébe gyömte a pénzt.

- Nesze, fiam, vigyázz rá. És nehogy csukorra költsd! Azt kapsz Márja nénitől, eriggy, kérj tőle.

Mujkó élt-halt az édességért, *csukor*, nyökögte ugyanolyan széthúzott szájú, bizonytalan vigyorral, mint amivel a nevét fogadta. Csukor! Semmi más gyönyörűségét nem ismerte az életnek.

Borókás jelentéktelen hely volt, egy őrs a sok közül. A vaskapu mellett, fából ácsolt magasfigyelőn őrszem, hogy az odakint járőrözök rakétáinak riasztását azonnal észrevegyük. Az udvar egyik oldalán a legénység hálóterme, az iroda és hátul az istálló, a másik oldal lapos épületszárnyában raktárak, konyha az ebédlővel és az őrsparancsnok lakása.

Mint egyik zubbonygomb a másikra, úgy hasonlítottak egymásra az őrsök végig a határ mentén, ahol országok gombolódnak össze. Azért mindegyiknek volt valami jellegzetessége: egy okos őrkutya, egy híresen jó szakács vagy egy hírhedten pokróc modorú tiszthelyettes. Borókás különlegességét nem a lógombóc értelmű Mujkó jelentette, nem is a „tinónak” becézett Timó szolgálatvezetőnk, aki a Hangya hálózatnál volt boltos, mielőtt továbbszolgálóként a hadügyi pályára lépett - hanem az őrsparancsnok felesége, Márja néni.

A Mária név hangzott a házaspár szájából Márjának, olyan öblögetős-nyíltan ejtették a szót. Márton rendőr őrmester volt a szülőfalujában, és az egyházi iskolák államosítása idején, egy vasárnapi nagymise után a levegőbe pukkantott riasztólövésekkel kellett szétoszlatnia a felheccelt híveket. A megugrasztott gazdalegények bosszúból még a déli levesnóta előtt meglesték a ház udvarára kilépő Márját, a földre verték, megrugdosták - csak az ebédjét váró és a jajongásra kirohanó Márton elől iszkoltak el. Az asszony viselős volt, és mire az ura becipelte a konyhába, már türemkedett ki belőle a halott gyerek. Addigra odaviharzott az égő fülű kis káplán is, hogy ő ezt nem akarta, csupán a kötelességét teljesítette, Mindszenty apostoli levelét fel kellett olvasnia a templomban, mert neki is megvan a maga felsőbbsege, ezt igazán megérthetik, de mindenért vállalja a felelősséget! - csukják le! feszítsék meg! bánja is ő... Amíg a kapkodó Márton a megyei kapitányságra telefonozott és bába után kajtatott, a papocska bűnbánó buzgóságában feladta az asszonynak az utolsó kenetet. Alig bírták kituszkolni a házból. Mártonéknak ezek után nem volt maradásuk odahaza. A férfi a határőrséghez kérte át magát, és alhadnagyként a nyugati határra vezényelték.

Márja az Alföld csöndje és tágas szemhatára után nem tudott megszokni az Alpok tövében, ahol esténként közelre nyomulnak a fekete hegyek, és a gögös fenyők minden széljárásra zizegve-zúgva orgonálnak. Sose mozdult el otthona közeléből. Az őrs udvarára se merészkedett föl, csak ott az alsó fertályban, az istálló és hátul a veteményeskert környékén láttuk. És mert a „parancsnoki lakás” egy nőtlen tisztnek való egyetlen szobácska volt, főzni se lehetett (nem is lett volna miből), ebédet a szakácsunk vitt neki. Mivel töltötte a napját? Motozott a

cseppnyi szobában, meg parasztasszonyos bő szoknyában és kályhacsőszerű csizmájában a konyhakertben topogott. Gyereke többé nem születhetett, ezért néhány évi esztelen reménykedés után magának való, túl csöndes asszonyság lett. Beszélgetni nem lehetett vele, de kérni bármit kérhettünk. Hátraszökdöstünk hozzá, hogy a ruhaszakadásokat szakszerűen varrja meg, adjon kenőcsöt a fagyásokra, és a szemtelenebbje néha kölcsönt is kunyerált Márjától. Fekete kendős fejével, kalácstészta arcával jeszkén bólogatott, ha valamiért hozzá fordultunk, mindig mögénk nézett, nem ránk, és a keze szinte tőle függetlenül mozdult, hogy máris megtegye, amire kértük.

Márton hagyta, hadd anyáskodjon velünk. Nem bánta, hogy az asszony evvel igyekszik kitölteni az életét. Az alhadnagynak úgyis mindig az irodában kellett kuksolni, tekerni a verklis telefont, hallózni berekedésig, amíg szót ért Sopronnal, közben járőröket indít útnak, a beérkezők jelentését hallgatja, lőszert és élelmet igényel, jegyzőkönyvet pötyögtet egy ujjal a zakatoló írógépen, éjjel határellenőrzésre indul, hajnalban ébresztőt vezényel - ilyen a csöndes hétköznapi. Ha azonban vörös rakéta robban bele az éjszakai égbolt csillagrejtelmű közönyébe, a riasztásra rohanni kezd az egész őrs, a kicsapódó ajtók az udvarra lendülnek, fegyverzávarzatok csattognak, suhognak a sebtiben begombolt köpenyek, és az iroda ablaka alatt a felnyergelt lovak egymást tüzelik ideges dobogásukkal. Márton a tetthelyre vágatott, mi, kiskatonák meg pucoltunk utána a terepet átkaroló csatárláncban, ahogy azt begyakoroltuk. Az idő tájt elég mozgalmas volt az osztrák határ.

Mujkó és Márja asszony kirítt közülünk. A katonásdi rájuk nem vonatkozott, a riadók felbolydulásából is kimaradtak. Kapálgattak a veteményesben, gyomláltak, öntöztek. A kurta lábú, busa fejű lovász serényen bukdácsolt az asszony nyomában, néha a kapára támaszkodva pihentek, Márja beszélt a fiúhoz, az meg idomtalan kobakjával bicegetett. Ugyan mit magyarázhatott neki, amit az a szerencsétlen megértett...?

Amikor Timó őrmestert ötvenkettőben tanfolyamra vezényelték, fellélegeztünk, de alig fűjtük ki magunkat, Timó már vissza is érkezett. És megakadt torkunkon a falat. Mert hadnagy lett belőle. Politikai tiszt. Hímzett vörös csillaggal a kamarnazubbony ujján! És lábán sevrőcsizma harmonikázott.

Márton alhadnagy - aki azért őrsparancsnok maradt, bár politikai tisztje magasabb rangú lett nála - csak nyelt egyet, és négy szemközt mindnyájunkat megfenyegetett, hogy valagba rúgja azt, aki ezután is „tinózni” meri Timót. Jobb a békesség, ne hozzuk még nehezebb helyzetbe. Ugye, megértjük?

Timó peckesen járt-kelt, mintha ő kakálta volna az Alpokat. Vége az anarchiának, bökte oda foghegyről, a határvadász elődöktől örökölt bratyizásnak és lezserségnek. Öntudat és fegyelem, ez jellemzi az új típusú katonát. Majd megtanuljuk!

Minden reggel sajtófoglalkozást tartott. Hiába kecmegőlt valaki egész éjjel hegynek föl, hegynek le, vagy didergett egy magasfigyelő hegyiben, meg kellett hallgatnia a (kétnapos késéssel érkező) újság cikkeit. Én még csak eltrafikáltam vele MacArthurról és a koreai háborúról, de a csikorogva ásítózó fiúk többségének külpolitikai tájékozottsága a snapszli szintjén mozgott, és a makk alsó, makk felső analógiájára nemigen értették, hogy az az amerikai „makk király” adu vagy sem. Korea helyett Kolerát mondtak, és azt valahol Moszkva szomszédságában képzelték el az Óperenciás-tengeren is túl.

Igazából aztán a lovak miatt verte ki a tüzet Timó. Az őrsparancsnok lova Apuka volt, egy fekete farkú és sörényű, vörösbarna ló. Sátánt, a hóka herélt csődört Márton jobbkeze, a legügyesebb nyomkövető: Firon tizedes lovagolta. Ha valami történt a határon, ők ketten irányítottak minket. A politikai tisztnek Zsebrák maradt, a fehér csüdű kanca, akit kapcsá-nak

neveztünk. Hát ez nehezményezte, hogy ez a kigúnyolt ló legyen az övé. Igaz, Zsebrák kicsit csámpázott, és hegymenetben köhögött. Viszont fát lehetett vágni a hátán. Mikor Firon vigyorogva átengedte Sátánt, az a selyma pára, nyergében Timóval, úgy nekioldalazott a házfalnak, hogy a sevrócsizma száráról lejött a glazúr.

Persze hogy Mujkó lett a hibás! Az ő keze alatt vadulnak el ezek a dögök. Nem törődik velük. Nem vakarja, nem járátja eleget. Mert mindig Márja után kuncsorog, és elhanyagolja a dolgát!

Márton tudta, hogy ellene megy ki a dolog.

- A te helyed a lovak faránál van, fiam - reccsent rá Mujkóra. - Meg ne lássalak a veteményesben, mert beduglak a földbe a répa közé! Vagy elzavarlak. Azt akard?

Dehogyan akarta Mujkó! Meghúzta magát az istállóban, hogy a három ló is csak az alomszalma zizegéséből tudta, hol bujkál.

Márja asszony is még kevesebbet mutatkozott. Mert Timónak tulajdonképpen a parancsnoki lakásra fájt a foga, Mártonékat azonban nem túrhatta ki; meg kellett elégednie az őrsiroda vaságyával, ha véletlenül nyugalom volt, azon hortyogott, az éjszakai ügyeletes bosszúságára.

Politikai brosrákat osztott szét közöttük, és beszámoltatott belőlük. Nyitott borítékban kellett átadni a leveleinket, hogy ellenőrizze, nem írunk-e meg valami nagy-nagy titkot. Kimenőre pedig csak azt engedte be Kőszegre, aki elég „fejlett” ahhoz, hogy ne hozzon szégyent a zöld váll-lapra.

De mindezt kevésnek találta az „új típusú katona” megformálásához. Az öntudat és fegyelem igazi vizsgája az MHK! - ezt találta ki.

A MUNKÁRA, HARCRA KÉSZ mozgalom a civil fiatalok sportversenyének indult, kispuskás lövészettel egybekötve. Timó egy napon jelvényekkel és kartonigazolványokkal tért meg Sopronból, és lázasan szervezni kezdte az MHK-próbákat. Időre kellett futni, előírt magasságot ugrani, megszabott köregységet célba löni.

Nem volt kegyelem. Ha néhány ágya felé támológó, szolgálatát épp hogy letevő határőrt látott, már hajtotta is ki a próbapályára, az őrs melletti szántóföldre. Még Márton is lihegve trappolta végig a száz métert, és széttaposott csizmájával a kifeszített kötélbe keverődve bukott hasra a magasugrásnál. Velünk együtt morgott, hogy hiszen loholunk mi eleget a határon, minek ez a cirkusz?

- Inkább pihenni kéne a fiúknak, hadnagy elvtárs - vett védelmébe minket.

- Az emháká politikai akció, alhadnagy elvtárs! - pirított rá Timó. - Csak arany fokozatot hoztam - csörgette zsebében a pléh medáliákat -, politikai munkában nincs megalkuvás. Mindenki addig gyakorol, amíg eléri a kötelező szintet. Százszázalékos eredményt akarok a kerületnek jelenteni!

Mujkón bukott meg a terve. Aki, ha nagyon lökdöstük, csoszogott előre néhány métert a futópályán, és behúzott nyakkal torpant meg. A magasugrásnál nem is értette, hogy mit akarnak tőle, kurta lábával megpróbálta átlépni a kötelet. És úgy lőtt, hogy grimaszba torzult arccal behunyt mindkét szemét; ijedten rebbentünk el mellőle.

- Mit akarunk egy segédszolgálatostól, hadnagy elvtárs? - keseredett neki Márton. - Meggügye is, mindnyájan tudjuk.

- Alhadnagy elvtárs - nyomta meg a szót Timó -, már megint a maga védecével van baj. Rég meg kellett volna szabadulni tőle!

- Küldjem a kerület nyakára? A városban mit kezdenek vele? Itt meg a lovak mellett jól megvan. Igaz, fiam? - lapogatta meg a lovász hátát, ott, az őszi tarlón hevenyészve kijelölt próbapályán.

Mujkó szétvetett lábbal állt, karja esetlenül lelógott a térdéig, de répafejét ide-oda forgatta a két tiszt között, és a szemében mintha parázslani kezdett volna valami. Timó semmit se vett észre, piros foltos arccal rikácsolta.

- Én pedig nem hagyom lejártni az őröt, alhadnagy elvtárs! Itt nem lesznek csicskások, házi-szolgák. Annak az időnek vége! A határőrség frontszolgálat, nem dédelgetünk félnótásokat, és addig nem nyugszom, amíg...!

Márton legyintett, és otthagyott minket. Ahogy öles léptekkel távolodott, meg-megrángó hátán láttuk visszafojtott dühét: mintha őrlő malomkerekek jártak volna a zubbonya alatt.

Hetes esőssel csapott ránk az október, soha ki nem száradó csizmák és köpenyek áporodott bűze terjengett az őrön. A november aztán alattomos-hidegen kúszott le a hegyek közül, kopogásra fagyott a talaj, a bokrok pedig mintha fémből lettek volna, úgy zengtek, ha járőrözés közben áttörtünk közöttük.

Az év vége szigorú szolgálatot jelentett. Amíg más ünnepelt, mi fokozottan örködtünk. Az Alpok felől fekete terhű felhők buktak át a hegyeken, és megállás nélkül ömlött a hó. Feszülő inakkal lábaltunk benne, lucskosra izzadtuk magunkat, a téli kapcákba bugyolált lábfejük mégis kövé dermedve kopogott a csizmában.

Hogy karácsony délutánja van? Nem volt szabad beszélni róla.

Úgy látszik, Márja asszony készíteni akart maguknak valami szerény vacsorát, és későn kapott észbe, hogy egy s más hiányzik hozzá. Kit szalaszthatna el a falusi boltba? Legfeljebb a lovászt. Mujkó hetek óta nem mozdult el az istállóból, most készségesen lappogott át az őrsparancsnok lakásához. De csak Márton lépett ki hozzá, pénzt és vásárolnivalókról cédulát nyomott a markába.

A boltosné, egy vaskos lábú, tokás özvegyet, valamikor Timó látogatta - amióta azonban az őrmesterből tiszt lett, messzire elkerülte a bolt táját. A kuka betoppánását szemérmes üzenetként fogta fel a magányos asszony. Noha már becsukta a boltot, beinvitálta Mujkót a konyhába, pálinkát töltött neki, reszelős ujjával megcirógatta az arcát. Feldíszített fenyőfa ágaskodott az asztalon, a megbabonázottan bámuló lovász kedvéért gyertyácskát gyújtott rajta, és elénekelte a Mennyből az angyalt.

Milyen régi emlék lobbant fel a fiúban? Vagy talán sose látott ilyet, azért bámult rá erre a csodára? Ki tudja...

Hazaérve, Timóba botlott bele. Mintha egy marharépa üdvözülden lebegne a föld felett, olyan volt a lovász - és összeszorított markában szaloncukrot szorongatott.

- Mi ez itt, alhadnagy elvtárs?! - lökdöste be Mujkót Márton elé, aki az őrsirodán esti eligazítást tartott a hóköpenyes, éjszakai szolgálatra indulóknak. - Klerikális propagandát folytatunk, szigorú összetartás idején? - bökdösött Timó diadalmasan a szaloncukrokra.

Márton fejéből kifutott a vér.

- Csak a boltba küldte be az asszony... vagyis én. - Megtört szemmel meredt Mujkóra. - Mit csináltál már megint, te szerencsétlen?

A gnóm ragyogva emelte fel az öklét.

- Csukor - motyogta. - Sok csukor. Szeret! - Márton elkeseredve kapott a grabancához.

- Ki szeret? A boltosné? Mert pár szem rohadt csukrot adott? - Megrázta a lovászt. - Mi nem szeretünk, te isten ökre?! Mi lenne veled nélkülünk?

- Bűzlik a pálinkától - jelentette ki Timó elégedetten. - Ezt most nem ússzák meg a védencével, alhadnagy elvtárs!

- Ne hülyüljünk, ember! - ordított rá helyettesére a kimerültségtől vérekes szemű Márton. - Mért kell abból ügyet csinálni, ha egy félnótás idehoz két szem szaloncukrot?

- Ez politikai ügy! Igenis! Majd én megmutatom! - visította Timó. - És maguk küldték a boltosnéhoz, mert tudták, hogy valamikor én... Engem akartak lejáratni vele! Provokáltak! Jelenteni fogom!

- Jelentse - csapott Márton a telefonra. - Maga itt az úristen. Én meg egy jámbor barom vagyok, aki a leheletével melengeti az ilyen - ilyen kisjézust.

Elkeseredve Mujkóra akart bökní, de a lovász a veszekedés alatt kisomfordált az irodából.

Az egyik járőrbe induló társunk fegyvere eltűnt a folyosói puskaállványról. Kisvártatva pedig az ügyeletes hókoloncos csizmában rohant jelenteni, hogy Mujkó bezárkózott az istállóba.

Mindnyájan az épület végéhez futottunk.

- Kinyitni! - dörömbölt ököllel Timó a belülről elrekesztett ajtón. Válaszképpen lövés dördült.

Az épület sarka mögé menekültünk, és jeges értetlenséggel hallgattuk a nyihogó lovak dobogását.

Márton megemberelte magát, odament az istállóhoz. - Ne bolondozz, Mujkó - szólt be rábeszélően. - Mi van veled, fiam? Nyisd ki, nem lesz baj. Kapsz csukrot Márja nénitől.

A deszkán átsapó lövés a combján érte. Elzuhant, vörös kását gyúrva maga körül a havat. Márja átröppent az udvaron, és rávetette magát az urára; akinek eddig a hangját is alig hallottuk, most torkaszakadtából ordítva sírt.

Kivágódott az istálló ajtaja, és Sátán hátára lapulva Mujkó robbant ki közénk. Körbenyargalt az udvaron, de a kapu zárva volt. Hujjogatra ugráltunk eléje, amitől még jobban megvadult a ló. Egy helyben forgott, táncos patája hófelhőt kavart. Firon tizedes már majdnem elkapta lova kötőfékjét, de Mujkó a herélt csődör bordái közé vágta csizmája sarkát, és a ló nyakát átölelve kiugratott a gyűrűből. Végigvágatott a két épületszárny között, neki a veteményeskert aljában húzódó drótkerítésnek. Sátán megfeszülve lendült fel védencével a magasba, a dróthálóról azonban visszapattant. Az oldalán vergődő ló alól tízen is alig tudtuk kiráncigálni az őrző Mujkót; hihetetlen erő van egy ilyen veszett bolondban.

Így lett Timóból őrsparancsnok.

Mi hárman, szerencsénkre, elkerültünk a keze alól: Mujkót lecsukták, Márton a féllábával üzemi portás lett Sopronban, engem pedig visszavezényeltek a műszakiakhoz, kapkodhattam ki az aknákat a föld alól.

KALENDÁRIUM

BOLDOGASSZONY HAVA - IANUARIUS

A trágyahordásnak vagy ideje. A borok lehúzását megkezdjük, hogy tisztulást segítsük. Gabonát forgassuk, a vemhes kancákat kicsinyég járassuk. Szép s állandó fagyokkal járó havak esnek, de rossz, általán langy idő lesz, ha Háromkirályok napján a gödrök bűzösek, ha a szél éjszakira változik, s ha a tűzi fazekokra sok szikra települ.

A gazda naplója: Magos István örvezető 1953. Találtam ezt az öreg kalendáriumot, ebbe minden fontosat feljegyzek. Az aknászok írnoka lettem, mert már kétszer robbantam, igaz, szerencsésen, meg aztán tudják, hogy írogatok. Meghívtak a fiatal írók konferenciájára is. Három napot Pesten leszek!

PÁLFORDULÓ

*Ha Pál fordul köddel,
ember meghal döggel*

Taknyos január volt. Reggelenként tapadós ködökre ébredtünk, napközben a borongó égből nedvesség szitált, amitől felpuffedt rajtunk az egyenruha, és a nyirkosságtól libabőrösen bármerre ténferegünk, mindenütt sár, pára és nyúlós hideg emlékeztetett rá, hogy nem tud végre férfias tél lenni! - az egész világ mintha valami rosszul megfagyott, óriási tál kocsonya latyakjába merült volna el. Öreg laktanyánk épülettömbjein megfeketedett az ázott vakolat, az ablakok bedagadtak a keretbe, és tenyérrel törölgettük üvegükről a homályt, ha le akartunk lenni a mélyben kucorgó udvarra.

Egy kedvetlen hajnalon, azt nézegetve, hogy elinduljunk-e ilyen cuppogó időben reggeliért, az őrsozoba gyanús nyüzsgését vettem észre. Odaintettem Pálinkás tizedest - ráunva a határon az aknaszedésre, minapában jelentkezett nálam, az írnoknál maródinak -, akivel ketten tengődünk odabent az aknászok körletében.

Az utcafront épületébe vágott kapubejárón sárral telifröcskölt Pobeda csúszott be az udvarra; a felsorakozott őrőség előtt kis ideig a hosszú útról érkező kocsik szokásos mozdulatlanságába dermedt, aztán ajtajai kicsapódtak - odafentről úgy láttuk, mintha bogárszárnyait kifesztítve fölrepülni készülne -, és három elmacskásodott lábú tiszt kecmergett elő. Teliarany vállapjuk kankalinsárga, csizmájuk bokszosan fénylett, és tányérsapkájuk feszes teteje is arról árulkodott, hogy Pestről jöttek. Messziről fölismertük az ilyen hivatalban megkímélt egyenruhákat, melyek nem a határszélen nyűvődtek el.

- Mit szólsz hozzájuk? - kérdeztem.

- Mennyből az angyal - pislogott le rájuk Pálinkás, és sárgás arca elborult. - Ebből pattogás lesz. Teatyaisten! Ismerjük, milyen az, ha mennyből az angyal lejön hozzátok.

- Talán mégse angyalok - helyesbítettem. - Háromkirályok.

- Jó, háromkirályok. És akkor mi van?

- Rovancsolás lesz, általános leltár. Gatyáknak, aknáknak, golyóbisoknak egyenként való átszámolgatása.

A tizedes utálkozva rázta meg a fejét.

- Nem, kispajtás. Ezeknek nincs fegyverolaj szaguk. Finom górék. Fehér kezűek, kiborotváltak, és arcszesz van a pofájukon. Fogadjunk!

- Politikaiak?

- Olyanfélék. Nézd azokat a disznóbőr táskákat!

- De nincsenek degeszre tömve. Talán mégse lelkigyakorlatot jöttek tartani.

- Az a legrosszabb, ha nem is ők osszák ki a brosúrát, amit majd tudni kell, hanem tudnod kéne, amit nem tudhatsz. - Lapos ujjaival megnyomogatta a gyomrát. - Csavarognak a beleim.

Én örök optimistaként leszóltam.

- A tegnapi vinkótól másnapos vagy, undok és gyanakvó. Ezek azért is a háromkirályok. Plecsniket hoznak, mirhát és balzsamot, és mindenkinek cvikipusztit osztanak. Menjünk reggelizni.

Pállinkás visszahúzódott az ablakból.

- Majd ha eltűnnek a parancsnoki épületben. De még akkor is kockázatos kimozdulnunk. - Varjúszemét rám szegezte, sárga arca megfeszült. - Nem kell a szemük elé kerülni. Hallgass rám, kispajtás! A francba avval a reggelivel. Amint csak lehet, tűnjünk el innen, nyomás a többiek után, ki a prérire!

Mégiscsak elcaplattunk reggeliért. Ezért, amire szedelőzködni kezdtünk, a kaput bezárták, a laktanyából egy lélek se távozhatott. Összetartás - ez a hivatalos elnevezése az ilyen kibaszásnak.

Délben a megszeppent ebédelők suttogva adták tovább: nyilvános hadbírószági tárgyalás lesz. Elrettentésünkre. A mosogatóban félig teli csajkákat lötyböltünk ki, a lefolyó is étvágytalanul nyelte el a zsírkarikás levest. A második fogást már készségesen öntöttük ki az ordítózó ügyeletesek sürgetésére; hátunk mögött rakták össze az asztalokat, és a sarokba halmozták a székeket.

Délután mindenkit összereltek, a vécéket is kikutatták, senki se hiányozhatott. Az ebédlőben századokba sorakozva dermedezett az egész laktanya, és megbabonázva meredt egy kopár asztalra, a bírósági pulpitusra.

Bevonult a három pesti tiszt, és helyet foglalt az asztal mögött. Táskájukból iratokat pakoltak szét. A hadbíró intett, és bevezettek egy megbilincselte híradóst. A terem sóhajtott, ennyi volt a meglepetés. És máris lemondunk róla, mert egyedül ült egy sárga széken, háta mögött két fegyveressel.

Maronnayval ismertették a vádiratot. Külföldi kémszervezettel fenntartott rádiós kapcsolat, adatszolgáltatás, katonai eskü megszegése - kopogtak a vádak. - Bűnösnek vallja magát? - Nem - lehelte Maronnay -, az úgy volt, hogy... - Csak a kérdésre feleljen - intette le a bíró -, lesz még rá módja, hogy védekezzen, de a beismerő vallomást mérlegelné a bíróság. Nincs mit beismernie, rázta fejét a vádlott.

Piros arcú, fiatal ügyész pattant fel tette készen és - nekünk szólóan, de látszólag a bíróságnak magyarázva - kiselőadást tartott az elvetemült imperialista kémszervezetek kémkedési technikájáról. Nem nagy titkokat akarnak kitudni. Dehogya! A klasszikus kémkedés ideje

lejárt. Apróságokat, adatok tömegét gyűjtik be, és számítógépekkel folyik a kiértékelés. Például: megfigyeltetik a városban mozgó katonákat, hány közülük a szakszolgálatos, hányan kapnak kimenőt, és a hadsereg fegyvernemeinek ismeretében az arányokból számítják ki a valóságos állományt, a technikával való ellátottságot, ésígytovább, ha tehát valamelyikünk, tegyük fel, csak meggondolatlanságból elárul bármi apróságot egy ismeretlennek - akár egy másik egyenruhásnak -, esetleg kémkedéshez nyújt segítséget. Világos? Persze, hogy világos. Aki az érverésedet tapintja, a szívedet fogja a markába. Világos? Persze hogy világos.

Alkonyatkor felfüggesztették a tárgyalást. Vacsorára visszarendezték az ebédlőt, de bágyadtan csörögtek a kanalak a babgulyásban.

- Teatyaisten - nyögte este Pálinkás, az ágyán ülve -, ahogy azt a Csinosjankót hallgattam, az ügyészt, eszembe jutott, hogy teatyaisten, én is főfőkém vagyok.

- Ne marhulj.

- De igen, kispajtás. Mert amikor odahaza voltam, és sutyiban leböktük azt a keshedt disznót, amire nem adtak vágási engedélyt, az öregemnek meg a komájának, úgy bor mellett, mi mindent kifecsegetem! Ha belegondolok, teatyaisten...

- Miről dumáltál? Az aknazárról a határon?

- Arról nem - ingatta a fejét -, azt hitték volna, hazudok. De ugye, beszélget az emberfia. Azért van a disznótor. Teatyaisten! Az öregek, tudod, Isonzó meg Doberdó, harminchatos vegyesezred, ármebatájlunk és mannlicher puska, mondják a magukét. Hát nem ülhetsz köztük kukán, és kérdezik is, hogy: hát te meg? nektek van-e rohamkésetek? meg nyakba akasztható dögcédulátok? Valamit nyögni kell. - Pálinkás a fejét fogta. - Csinosjankó nekem is nyakamba tenné a kötelet, ha tudná, hogy felvágtam a dobtaras géppisztollyal.

Másnap az ügyész papírfecniket lobogtatott, és bizonyítékként letette a bíróság elé. A vádlott hívójelét fogta a központi ügyelet, bemérték, és így került kézre. Hilda - ez a hívójel szállt az éterbe. Kezdte is kopogni az asztalon: titititi - titi - titátiti...

- Vádlott, feleljen, leadta ezt a hívójelet? - tette fel diadalmasan a kérdést.

A híradós szőke feje lecsuklott.

- Ez nem hívójel, hanem...

- Szóval leadta! A beismerést kérem jegyzőkönyvbe foglalni.

- Tiltakozom! Ez nem hívójel.

A bíróság kegyes volt, meghallgatta a magyarázkodást: Hilda az édesanyja neve, aki egyedül nevelte, zongoraórákat adott, abból éltek.

- Na, ne mondja - gúnyolódott Csinosjankó. - Miközben egy budai villában laktak?

- Villarészben - felelte váratlanul csengő hangon a vádlott. - De nagy szegénységben, tessék elhinni, mert a vagyonból nekünk semmi se jutott.

Húsz évig pereskedtek valami földhaszonbérlet és malomrész tulajdonjogáért, amit negyvennyolcban végre nekik ítelt a bíróság; és ezért lettek azon nyomban kuláknak nyilvánítva. Maronnay Dezsőt sorozás után a muszosokhoz vitték, mint megbízhatatlant, építkezéseken dolgozott a többi szakadt egyenruhással. De kellett a híradós szakember, és mert civilben a postánál szerzett képesítést, áthelyezték hozzánk. Az anyját még mi is láttuk, fájdalmasan törékeny asszony volt. Tavalý halt meg. Maronnay ezután kis fekete szalagot hordott a gimnasztyorka legfelső gombjánál.

- Hiába mondtam neki, hogy ez nincs rendszeresítve, vegye le - fuldoklott Bárány törzs-
örmester, a híradósok szolgálatvezetője. - Tisztelt bíróság! Nem hallgatott a jó szóra, az ilyen
alak mindenre képes!

Maronnay nem tudta elfogadhatóan megmagyarázni, hogy miért adta le a „Hilda” hívójelet.
Éjszaka, ügyeletben, nem bírt ellentállni a kísértésnek, vallotta, hogy ne kopogja le az édes-
anyja nevét: így a név kiröppen az éterbe, körbeszáguldja a földgolyót, és felfogható valahol,
tehát él néhány pillanatig... Mert édesanyja elvesztésébe nem tud belenyugodni. Húszéves
harca, hogy eltartsa, iskolába járassa, örökös hajszában a buta tanítványokkal, akik undorral
pötyögtek a zongorán, a rezsón főzikélt paprikás krumplik, a vagyonért folytatott pereske-
dések, amiből végül semmi hasznuk nem lett, csak káruk, szörnyű bánatuk, mindezt jelentette
ez a név: Hilda, ami az ő számára szent, kéri a tisztelt bíróságot, értsék meg, értsék meg!...

Csinosjankó hadarva foglalta össze, hogy a vádlott a hívójel leadását beismerte, evvel a
rádiótávíró rendeltetésellenes használata bizonyítást nyert - valamint - ésígytovább - satöbbi.

Maronnay apja, aki főhadnagyként a háború után Nyugatra távozott, már a harmincas években
sem élt a családjával. Felesége lánykorában Maronnay méltóságánál volt társalkodónő. A
fiatalúr megejtette, elvette, és rövid házasság után elhagyta. Gyereke nevelésére földhaszon-
bérletet és malomrészt kötött le, amit gyámként az asszony bátyja kezelt. Egy postatiszt. Vele
folyt a per, mert a báty kizeccölte hűgát a vagyonból.

- És milyen nyelven társalkodott a kedves mama munkaadójával? - kérdezte Csinosjankó nagy
ravaszul.

- Németül és franciául - válaszolta Maronnay Dezső. - A nagymama, úgy tudom, alig beszélt
magyarul.

- És maga is tud ezeken a nyelveken?

- Tudok.

- Kérem jegyzőkönyvbe venni a beismerést! - harsogta az ügyész. - Erről a felettébb gyanús
tényről nem volt tudomásunk, a vádlott maga tárta fel a bíróság előtt.

Pálinkás talpát vakargatta az ágyban, miközben számba vették a napközben hallottakat, és
próbáltuk megemészteni.

- Kispajtás, itt valami bűzlik! Nem vagyok olyan bunkó, hogy azt mondjam, mint sokan
mások, hogy miért nem tanul meg mindenki magyarul, aki más, ronda nyelven csácsog. Jó,
egy idegen nyelvet még tudhat valaki. A háború előtt jöttek hozzánk tótok aratni, teatyaúris-
ten! - mire elmentek, már mi is váváztunk velünk. - Abbahagyta a talpvakarást, és figyelmez-
tetően fölemelte a mutatóujját. - De két nyelv? Az sok! Fölfogtad, kispajtás, mit mondok?
Ami sok, az sok, és felettébb gyanús! Annyi idegen szó nem is férhet bele az ember fejibe,
csak ha nagyon akarja! - és miért akarja olyan nagyon? Na, ez az! Teatyaúristen, mégiscsak
kém az a sima képű úrigyerek.

A következő tárgyalási napon a vád koronatanúját vezették elő: Maronnay nagybátyját,
egykori gyámját, a postatisztet, akivel a földért és a malomrésztért folyt a per, de aki azért
beszerezte unokaöccsét a postához, hogy később saját céljaira felhasználhassa. A megbilin-
cselt, táskás szemű postatiszt készségesen vallott; unokaöccse nyomán került gyanúba, de vele
igazi ügynököt fogtak, akinek nyugati kapcsolatai letagadhatatlanok voltak. - Kapzsiak, ezek,
fuldokolta, én örültem, hogy megszabadultam a földtől, ezért nyerhették meg a pert, jó
állásom volt, kellett nekem az a malomrész? - nem kellett, tisztelt bíróság, de Hilda gyámapai
kötelességemben támadott, tisztelt bíróság, pedig én segíteni, mindig csak segíteni akartam

rajtuk. De micsoda emberek ezek? Tisztelt bíróság, nem hallgathatom el, hiába a húgom, kérem, ezek egy ágyban aludtak! - és mi történhetett abban az ágyban? - ezt a tisztelt bíróság fantáziájára bízom...

- Disznó! - sipította Maronnay, a tárgyalás során először veszítve el önuralmát. - Édesanyám emléke nekem szent, ezt tessék tudomásul venni! A háború után, mert nem tudtunk fűteni, tényleg egy ágyban aludtunk. Egymást melegítettük. Azért mondtuk el neki, hogy legyen irgalmas, értse meg, milyen szegénységben élünk, és jogos örökségünkről mondjon végre le!

Szó esett még svájci bankokról, ahol titkos letétben gyűlt a postatiszt pénze. Mindezt nem is próbálta tagadni. - De neki is van bankszámlája - mutatott reszkető ujjakkal unokaöccsére -, ezt közvetve bizonyítani tudom, amikor szegény Hildám temetésére hazajött, harmadnap a Márványmenyasszonyba hívtam el, nem tagadom, kérem, ki akartam tapogatni, hogy használható-e a fiú, és célozgattam rá, hogy megcsinálhatná a szerencséjét, és mi volt erre a válasza, tisztelt bíróság? - a cigánnyal egyre azt húzatta, hogy Hazám, hazám, te mindenem...

- Miért húzatta ezt a cigánnyal? - fordult a hadbíró a vádlotthoz.

- Ez a kedvencem - felelte megátalkodottan Maronnay.

Csinosjankó kifejtette, hogy természetesen ez a jelszó, amivel hozzájuthatna a bankbetétjéhez. Délutánra pedig zárt tárgyalást rendeltek el, hogy „az államérdeket különösen sértő tények” bizonyításának részletei előttünk is titokban maradjanak.

És akit még nem győzött meg az, amit hallott, meggyőzte az, amit nem hallhatott...

Hírekkel volt tele a laktanya.

- Azt mondják, az a legfőbb bűne - fontoskodott Pálinkás -, hogy kapcsolatát nem volt hajlandó a mi szolgálatunkban felhasználni. Téves adatokat akartak vele közölni, és ezt megtagadta.

- Honnan tudod? - képedtem el.

- Jó helyről. Mesélik, kispajtás!

A másnapi ítélethirdetést nem akartuk megvárni. Ki kell jutnunk a laktanyából! Pálinkás azt is hallotta, hogy megérkezett egy teherautón a pokróccal letakart gerenda.

- Nézd csak meg, ha nem hiszel nekem! - meresztgette a szemét. - Vagy majd csak feldíszítve akarod megnézni...?

Hát azt nem!

Hajnaltól a hátsó udvarba osontunk le, az istállókhöz. A magas téglafalon túl elhanyagolt házhelyek árválkodtak, a város odahordott szemetének dimbdombjaival. És amikor már kint voltunk a laktanyából, a reggeli derengésben csodálkozva láttuk, hogy utánunk újabb és újabb katonák ugrottak át a falon, akár a békák, úgy potyogtak-ugráltak a szemétkupacok közé - menekült, aki csak tudott.

BÖJTELŐ HAVA - FEBRUARIUS

Fölkészülünk a tavaszi munkákra, ha az olvadás beáll, a víznek szabad folyást nyitunk. Gyümölcsösben az egymást sikló ágakat lemessük, hernyófészkeket irtjuk. Tehenek borjadzásához gyakran és bőven kell almozni. Ha Gyertyaszentelő Boldogasszony napján fénylik az idő, hideg leszen, de ha keményen fagy, vége a télnek; ugyanígy Üszögös Péter és Mátyás napján.

A gazda naplója: *Dúl a koreai háború a Li Szin Man-banda ellen. Nálunk a Tito-banda-ellen folyik a harc, Téeszt szerveztünk. Nincs kenyér, anélkül ettük a húskonzervet. Marha-nagy hó esett!*

GYERTYASZENTELŐ

*Ha fénylik Gyertyaszentelő,
az iziket szedd elő*

Napok óta hullott a hó, s olyan sűrű kavargásban, összetapadt csomókban omlott alá, mintha odafönről sietve lapátolnák lefelé, hogy súlya össze ne roppantsa az ég tetőszerkezetét, így hát abban a határ menti városkában már majdnem az ereszekig ért, a lámpafényes házablakok sárgán sandítottak ki a világra, ahogy a halak lesnek ki a jégtükör alól; az utcaköveken néha végigzörömbölt egy hókotró fogat, a lovak után láncolt vasalt élű, otromba hóeke fölöslegesen dúrta ide-oda a havat az úttestről, amelyen senki se hajtott, rá a járdára, ahol mégiscsak botorkált néhány vacogó lélek; az egy vágányon futó, és egymást a vidéki illemszabályok szerint kitérő hurkokban kerülgető villamosok menet közben fulladtak bele a hóba, a kivilágított kocsiban csak a vezető topogott, és bundája oldalát csapkodva várta a segítséget, de ki segíthetett volna? - senki, bizony senki, így a tél lassanként eltemette a várost, csak a templomtornyok meredeztek ki a fehérségből, mintha egy behavazott óriás tetemnek a végtagsontjai ütnének át a hótakarón, és fent a hegyen talán már jegesmedvék és sarki farkasok ordítottak a hóviharban, mert az orkán aznap úgy pörgette a földgolyót, akár egy nyálas ujjú kisdíák a maga glóbuszát, és valószínűleg már az északi sarkkörök tájára forgatott minket, miközben egyre csak hullott és hullott és hullott ránk a hó...

Öreg laktanyánkban a vaskályha vörösen izzott, reggel óta tömtük szénnel, sok-sok kanna parázs préselődött a hasában: egy mozdonyt elvitt volna.

Ágyamon hevertem, és örültem, hogy mégse merészkedtem el a színházba, ahol a buzgó vidéki színészek párát lehelve a fagyos légtérbe, operettet játszottak szocialista szellemű felújításban (a bonviván szürke kashaöltönyéhez vörös nyakkendőt kötött). Igaz, kétszer láttam már a darabot, mert bágyadt hétköznapiakon kivezényeltek egy-egy század határőrt - a színháznak „vatta” kellett, politikai osztályunk pedig kipipálta munkatervében a kultúrforradalmat.

Váratlanul berobbant a napos: - Magos örvezető! - süvöltötte. - Hóriadó!!!

Kellett nekem egy ilyen névre szóló riadó...? Még ősszel, esti parancskihirdetéskor feltették a kérdést: ki tud síelni? A katonaságnál semmiféle csábító felszólításra nem szabad jelentkezni, mert így ugrasztják el a baleket krumplit pucolni vagy garázst felmosni. De odahaza annyira

szerettem ízni, hogy mire észrevettem volna, feltartottam a kezem. Csodák csodája, teljes felszerelést kaptam a raktárból, hogy télen mentőakcióban vehessek részt. Ahogy leesett a hó, legalább az udvaron szerettem volna csúszkálni - de a felszerelést csak gondozni volt szabad, használni csupán „adott alkalommal”. Hát most itt az alkalom: hóriadó!

A laktanya-ügyeletesnél rajtam kívül még egy katona jelent meg. Ez a sporttárs azonban csak két síbotot szorongatott. Az ügyeletes tiszt meghökkenve szólt rá: más nincs? A fiú tekergette a nyakát, hogy nincs. Mást nem vételezett. (Okos! - gondoltam elismerően) Nosza, előkajatták a raktárost, hogy ellássa léccel, bakancssal, amivel kell. Engedelmesen lerúgta a csizmáját, és átöltözött. A léceket szakértőként emelgette meg, hogy könnyűek-e?

Öles termetű határőr volt, nagy kezű, nagy lábú parasztfiú. Gubancos haja ék alakban nőtt be a homlokára, kézfejjel nyomkodva az orrát náthásan szörcsögött, s barna golyóbisszemével túlzott igyekezettel bámult ránk.

Az ügyeletes - különben politikai tiszt - fontoskodva kidüllesztette a mellét.

- Az elvtársak különleges és megtisztelő feladattal... - Hirtelen hangot váltott, és reménykedve megkérdezte: - Párttagok?

- Nem - mondtam. Társam pedig olyan csodálkozva ingatta a fejét, mintha azt kérdezték volna, evett-e papagájt.

- De DISZ-tagok legalább? - firtatta aggodalmasan a tiszt, holott tudhatta, hogy a laktanya teljes állománya DISZ-tag.

- Akkor jó - sóhajtott -, mert ez bizalmas ügy, megérthetik, nem akárki kaphat ilyen feladatot, és maguk ezért mint a párt katonái...

Nem figyeltem rá, szorongattam a lécem, alig vártam, hogy a lábamon legyen, és csúszkáljak egy nagyot a havas erdőben, ahogy otthon szoktam a fagytól pattogó törzsű fák között, messzire magam mögött hagyva a bányatelepet, belemerülve a téli csöndbe, amit csak a saját szuszogásom rezzentett meg, és messzire elkerültem a favágók keréknyomait, mert a felszaggatott szűz hó szinte fáj a szemnek, hiszen a teljes magány a legszebb az ilyen barangolásokban, amikor a hótakarón csupán az ékirásos, könnyű madárnyomok emlékeztetnek arra, hogy nem vagyunk egyedül a világban...

- Hí-iiinye, induljanak már! - rezzentem fel az ügyeletes tiszt kiáltására, aki hirtelen magára eszmélt, és félrelökte politikai körmondatainak gubancát. - Végképp magukra sötétedik.

Kituszkolt az irodából, ledobogtunk a parancsnoki épület lépcsőjén és az udvaron várt a zörgő motorú weapon. Bebújtunk hátul a leponyvázott rakfelületre.

Egymás mellett zötykölődtünk a keskeny ülésen, amíg az alkonyodó hóbuckás város utcáin áttörtetett velünk az autó.

- Téged hogy hívnak? - kiáltottam a társam felé.

- Misi.

- És hová megyünk?

- Nem tom - rántotta meg a vállát.

- Nem figyeltem oda az eligazításra - hajoltam Misi füléhez, hogy a motorzúgásban érte a hangom. - Miért riasztottak? - Társam a fejét tekergette:

- Azt nem mondta a góré, egyátajján nem mondta. - A ponyva alatt egymás savanykás leheletében bújunk össze. - Talán hadititok - vélte Misi bölcsen.

- De csak tudnunk kell, hogy miért riasztottak, és mi a dolgunk!

- Mért köllene - rúgta arrébb Misi a himbálódzó kocsi fenekére dobott és a sípcsontunknak ugráló léceket.

- Nem kérdezted meg?

- Nem én!

Kilestem a hátsó ponyván, de a plexi ablaklemezen túl csak a hátrafelé futó, sötét országutat láttam, a sűrű hóesés pöttyei közt végtelen, behavazott szántóföldeken tekergett vissza a város felé. Vajon merre megyünk?

- Te odafigyeltél - próbálkoztam még egyszer -, és semmit nem tudsz? Hát nem te vagy a járőrparancsnok?

- De én vagyok. Naná! - kiáltott Misi a sötétben. - Adjál egy cigarettát!

Lerángattam a kesztyűmet, a pakli után kotorásztam. Öngyújtóm ugráló lángjánál társam rám sandított, széles arcán jóindulattal.

- Lehetsz te is járőrparancsnok, ha akarsz. - Megszívtam a cigarettámat.

- Én semmit nem tudok.

- Én se tudok.

- Akkor egyikünk se parancsnok - mondtam mérgesen. Hogyne! Ki az a marha, aki vállalja a felelősséget?

Ahol megálltunk, nem vitt tovább út, a szél hótörleszt emelt az országútra. Előre kecmeregtem a weapon vezetőfülkéjéhez, mert a sofőrök mindig mindent tudnak.

- Helyben vagyunk?

A sofőrbundából, a fülig feltűrt prémből furcsa mélyen hallatszott a válasz.

- Azt mondták, addig hozzalak benneteket, amíg csak menni lehet az úton.

Szétnéztem. Nemsokára ránk zuhan a sötét. Távolabbra egy erdőfolt feketéllt, a hóesésben mintha idegesen vibrált volna az erdő.

- És most mi lesz? - süvítettem a sofőr felé, hogy a szél sikoltozásában szót értsünk.

- Továbbmentek. Valahol az országút és a határ között eltűnt egy járőrpár, tegnap óta nem kaptak hírt róluk. Nem mondták odabent?

Ráztam a fejem.

- Hát őket kell megkeresni, balfácánok - mozdult felém a bunda az ülésen. - Jó utat, balfácánok!

A kocsi bőgő motorral tolatott ide-oda, míg orrával újra a város felé fordult, reflektora tapogatózva kereste meg az országutat, fénycsójával belekapaszkodott, kerekei kipörögtek, havat hánytak fel, és a weapon farolva meglódult, hogy eltűnjön a szemünk elől.

- Menjünk - szóltam társamhoz.

Nem értette, mert zúgott a szél, belénk akaszkodott, lökdösött, neki kellett feküdni. Fejemmel intettem, hogy másszunk át az árkon, és odaát csatoljuk fel a sítalpakat.

Combtővig süppedtem a puha hóba, és nem bírtam lépni se előre, se hátra, álltam tanács-talanul. Próbáltam törtetni, de túl mély volt a hó. Végül a sítalpakat kétfelől magam mellé fektettem, rájuk tenyereltem, úgy vergődtem át a mélyedésen. Túloldalt felkúsztam a hófúvás dombján, és mire felértem, izzadság csorgott a hátamon.

A szembevágó szélnek hátat fordítva lehajoltam, és bakancsomra csatoltam a léceket.

Hátranéztem, hogy indulhatunk-e.

Misi mögöttem integetett, talán kiáltott is, nem hallottam. Melléje csúsztam.

- Mi van?

Szája tátogott, de hangját elkapta a szél. Közel bújtam az arcához.

- Mit mondasz? - ordítottam.

- Mit kérdeztél? - ordított vissza.

- Hogy mi van! - ordítottam teljes erőből.

- Nem bírom felvenni - ordította.

Talán ismeretlen neki ez a csatos kötés? Leguggoltam melléje, megveregettem a lábszárát, ahogy a lónak szokták patkolásra, hogy emelje fel; botom hegyével leütöttem talpáról a hókoloncokat, és beleigazítottam bakancsát a szerelésbe.

Hátszéllal siklottam el az erdősávig.

Kifújtam magam, Misi csak nem ért mellém. Utánanéztem, a mezőn vergődött: eldőlt, felállt, botjaival kalimpált, lépegetni próbált a laffogó lécekkel, s megint elterült, feltápáskodott, és két lábát merev térdekkel nekivetve a síléceknek, a botokkal próbálta előre hajtani magát.

Ez az ökör nem tud síelni!

Mi lesz vele? Mihez kezdünk? Ha itt hagyom, megfagy. De sítalp nélkül hogyan követ a magas hóban? Az ijedt dühtől kivert a víz.

Végre mellém kecmert az a síbajnok, s úgy látszik, ő is felfogta, hogy veszélyes kalandba keveredett - kimerült arcán a kétségbeesés verítéke, mint akit kútból húztak ki. Belökdöstem a fák közé, ahol nem borotvált olyan jegesen a szél.

Persze hogy életében először volt sítalp a lábán. Azt se tudta, hogy síléc is kell, amikor a parancskihirdetés estéjén jelentkezett. Eldugott faluból vonult be, ahol a hősöprés az egyetlen téli sport. Egy szovjet filmben partizánok vonultak át a havas erdőn, tőlük kívánta meg azt a könnyed és láthatólag élvezetes lábalást, amit - úgy gondolta - a két hótányéros bottal való járás okoz; arra nem figyelt fel, vagy a hóban talán nem is látszott, hogy síléc is van a lábukon...

Próbáljon léc nélkül követni, a letaposott nyomomba lépjen, magyaráztam, és kevésbé süllyed meg, ha közben a kétoldalt kitámasztott botokra nehezedik.

- Ügyeskedj, te tahó, vagy jégcsap lesz belőled!

Úgy terveztem, nem megyünk ki az erdőből, a fák alatt kevesebb a hó, és védve vagyunk az orkántól is. Szinte utat döngöltem Misinek, minden csusszanásnál jól odatoppantva a sílécet - és ha nem hallottam mögöttem igyekvő szuszogását, lelassítottam.

Szerencsénk volt.

Épp ránk szakadt a sötét, mikor egy irtásföld közepén tanyaépület pislákkolt felénk.

Combomról majd leszakadt a hús, míg előretopogtam a házig, utat döngölve a mezőn tornyosuló hóban. Misi a házfalnak dőlve kifújta magát, és vigyorgott.

- Na, te - te nagyokos! Látnod, hogy nem köll az a ... az a rohadt deszka a bakancsra? Jobban kidöglöttél, mint én!

Beestünk a túlfűtött konyhába. Idős házaspár gunnyasztott a sarokban, megadóan pislantva ránk. Alacsony dikón egy határőr hortyogott, társa az asztalnál ételmaradékok és kiürült üvegek csataterébe könyökölt bele.

- Tegnap gyűttek - kántálta az öregasszony a petróleumlámpa szegényes fényében -, italt követöltek, aszonták megfizetik, és azóta... azóta csak így vagyunk - lebbent keze az elveszett járőr felé.

A szétdúlt zubbonyú, véres szemű katona, aki az asztalra könyökölve nem bírta elvenni tenyerét az álla alól, mert kötömbnek érezhette a kobakját, nyáladzva hörögte:

- Igyato... gyatok... velem fiu-ukkk... - Jobbat nem tehattunk.

Fekete, borostás arcú legény volt, drabális öslény, akinek a testéről, a karjáról a kézfejéig burjánzott le a sűrű szörzet. Itt az isten háta mögött ilyen nevű őrök bújnak meg: Patkánylyuk, Girichát, Illocska, Lapáncsa - hát mit lehet várni?

Éreztem, hogy fejbeág az ital.

- Szökni akartatok? Vagy mi az isten?! - faggattam utolsó józan perceimben a részeget. - Mit kerestek itt?

A fekete legény rám bambult.

- A medve - nyökögte -, csak a medvét...

- Miféle medve?

- Hát hogy kijött-e a barlangból... Ma köllött neki eldönteni, hogy meddig tart... ez az egész meddig tart még...

Mégse annyira részeg, hogy ne csúfolódjon?

- Hadbíroság lesz ebből, hallod? Majd azokkal bolondozz!

A katona megrázkódott, próbálta kihúzni magát, mintha máris a hadbíroság előtt lenne.

- Semmi nem érdekel! Csak az, hogy mikor lesz ennek már vége! - bömbölte nem várt hangerővel. - Az anyja meghalt - mutatott a dikón hortyogóra -, és nem adták oda a levelet, hogy ne kölljön elengedni. - Tenyerével rácsapott az asztalra. - Én két éve nem voltam otthon! Hát meddig még...? Akasszanak föl, bánom is én... Csak legyen vége! - Begörbített ujjú mancsával, akár egy vadállat, felém kapott. - Érted, te rohadék! Mikor lesz ennek vége... vége!

- Ez az! - rikkantott Misi, már italosan. - Jól megmondtad nekik!

Pihenni akartam reggelig, beljebb lökdöstem a dikón alvó részeget. Ha kijózanodunk, megbeszélem velük, hogy eltévedtek - gyenge hazugság, de legjobb, ha makacsul ezt hajtogatják.

Valamennyit aludtam és csattogásra ébredtem fel. Kábultan pislogtam szét a félhomályban. A lámpa már alig égett, a két öreg ugyanúgy ült a padon, a sarok sötétjébe belemosódva. Misi és a fekete határőr szemben egymással, az üvegek fölött kókadoztak. Néha áthajoltak az asztalra, és pofon vágták egymást. Egyszer az egyik ütött, aztán a másik. Komótosan, a kimerültséggel küszködve püfölték egymást, képük dagadtan vöröslött. Aki feladja, így játsszák, az fizeti a ceppet. Csitt-csatt, és újra csitt-csatt, ez hallatszott, amíg lassan - csitt - visszacsúsztam az álomba - csatt...

BÖJTMÁS HAVA - MARTIUS

Az őszi vetések különös felügyeletet kívánnak, állóvizet ne hagyunk rajtuk, eregessük le. Amint a föld megszikkad, a búza-, lóhere- és lucerna-földeket megboronáljuk és meghengerezzük. A konyhakertben veteményeztünk. A februárban fiadzott kocákat folyvást jól tartjuk, a 10-12 napos csikókkal már zabot etetünk. A sűrű és bűdös köd égiháborút jelez, a József napjáni jó idő jó esztendőt ígér.

A gazda naplója: Meghalt Sztálin

GOLGOTA

*Sándor, József, Benedek,
zsákkal hozza melege*

Tudtuk róla, hogy ötvenegyben halálra ítélték. És tudni szeretnénk volna, hogy az eltelt két év alatt miért nem végezték ki. De azt valószínűleg ő maga se tudta. Életben maradt, és kész.

Az Ávós. Így hívtuk. Mert lefogása előtt ávós volt. Beszéltem vele, határoztam el.

A határon védelmi vonalat építettek a rabok. Tilos velük trafikálni. Mi, határőr aknászok csak azért vagyunk ott, hogy ha elkészült a futóárok-rendszer egy része a betonbunkerrel és a géppuskafészekkel, eléje még azon az éjszakán sebtiben aknamezőt telepítsünk - rutinmunka ez nekünk, megy, mint az ágybaszarás. Különben lopjuk a napot, a kubikosok közt császkálunk, bámuljunk a betonozókat. Ezt se lenne szabad, ott csellengeni, de autózzunk vissza városi laktanyánk unalmába? A rabok legalább érdekesekek. És az Ávóssal beszélnem kell, mindenképpen beszélnem! - van mit megkérdezniem tőle...

A szőke, tagbaszakadt férfi a földmunkásbrigádban dolgozott, és a márciusi föld még emlékezik a fagyos télre. Reggel a szikrázó köves talaj felszínén csákányzott a brigád, délben térdig álltak a gödrükben, estére pedig már a futóárok mélyéről villant fel lapátjuk vasa, ahogy hányták ki a földet. Ha nincs meg a norma, romlik az ellátás. Mindnyájan hajtottak hát, és figyelték egymást. Az Ávós mindig elsőként süllyedt bele a földbe: a rabing megfeketedett a hátán, fehér markában tempósan járt fel-alá a lapát, lucskosra izzadt kese üstőke óráról órára lentebbre került - mintha azért kulizna olyan konokul, hogy minél előbb eltűnhessen az árokban a világ szeme elől. Pedig nekem beszélnem kell vele! - egyre azt lestem, hogyan tudnék a közelébe kerülni. De őket őrizték a legszigorúbban.

Úribb dolog betonozni, ide az elit került. Ez némileg bizalmi munka, mert a keverésnél szabotálni lehet, és egy málladozó bunker nem örök időkre szól. Ezt tehát azokra bízák, akik (különös államvédelmi logika) még nem a szocialista rendszer elítéltejei voltak. Meg aztán a negyvenöt óta raboskodók már megtörték, mindegyikük elismeri a másiktól - néha önmagáról is -, hogy megérdemelte, amit háborús bűneiért kapott. Velük én is könnyebben szót válthattam. Ha arrébb sétált az ő, kapkodva, alig mozduló szájjal, hangtalanul beszéltek magukról. Egy cigiért. Egy csikkért.

Ezek közt találtam azt a deformált fejű, dilis alakot, aki amúgy is mindig magában motyogott-sustorgott, így hát senkinek se tűnt fel, ha meséltettem. Keretlegény volt elpusztított muszos századoknál, a háború után lefogták, megszökött, de újra elkapták, előbb szemtelenül tagadott, ezért a kihallgatók ingerülten bántak vele, végre megtört, köpni kezdett, sőt, mószerolt is, ezért meg sorstársai a zárkában akarták örökre elhallgattatni. Ilyen összetört fejet még nem láttam: az orra eltűnt, homloka akár a rakott palacsinta elcsúszott rétegei, bezúzott arccsontja helyén belottyadt a hús, fél szeme résnyire bénult, és a bőr rosszul felfércelt foltokban borította be az arcát. Annak idején nem tudták a többiekkel együtt fellógatni, mert a rabkórházban döglődött. Azután meg, már gyógyulóban, a vaságyba befeszítve újra és újra eltörte gipsz-csizmás lábát, vagy bepólyált fejét verte a falba, és mindezt naponta megismételte, hogy elkerülje a kötelet. Mégse tudta elérni, hogy bolonddá nyilvánítsák, ítéletét se változtatták meg, csak felfüggesztették a végrehajtást. Morzsinak neveztük el, hiszen csontmorzsalékból állt.

Az Ávósról kérdezgettem, mert Morzsi sokat tudott a többiekről. A közeli állami gazdaság kiürített magtárában valahogy el kell tölteni az estéket, kifaggatják egymást. És amit az Ávós ébren elhallgatott, azt álmában kibeszélte; éjjel kiabálni szokott, kérném, meg motyog és hadrál, olykor tótul is, néha alig bírunk meglenni tőle - sutyorogta nekem Morzsi -, randa egy szokás, kérném, és mindenkit utolér a sitten, amíg le nem nyugszik az ember.

Az Ávós apja tizenkilencben a fehérek elől menekült Nyitra környékére, kőbányában dolgozott, oda szerezte be a fiát is, amint az kamaszodni kezdett. Aztán apa és fia részt vettek a szlovák felkelésben, a háború után mégis kitelepítették őket. Az apa ebbe nem bírt belenyugodni, az otthon maradt régi elvtársai is tüzelték, hogy a szlovák burzsujok akarták így meggyengíteni a pártot, kihasználva a népességcserét. Még a negyvennyolcas februári csehszlovák fordulat előtt, igazát keresve visszaszökött, és a bekövetkező gyors változásokban nyoma veszett. A fiú idehaza rendőr lett, majd ávós. Mikor Pesten megkezdődtek a vidékre telepítések, nem fült hozzá a foga. Mert megért ő már ilyesmit. Kis motyóval szedni a sátorfát. Igaz, ez más. Ezek burzsujok. És mégis, mégis... Mert kik voltak a városból kitiltottak között? Például hozzátartozók. A férfiak Nyugaton, vagy már a börtönben. És megszánta a kapkodva csomagoló jajveszékelőket, az ájudozó nőket, a bábész gyerkőcöket, a topogó öregeket. Beosztása révén hozzájutott a listához, civilben felkereste és előre figyelmeztette a kitelepítésre jelölteket, hogy készüljenek fel, jönnek értük. Legalább váratlanul ne érje őket az akció. Meddig csinálhatta ezt? Egy hétig? Egy hónapig? És ezért kapta a legsúlyosabb ítéletet?...

Na ja, kérném, motyogta Morzsi, a katonai bíróság mindig példát statuál, és így van ez jól, a kalácsból nemcsak a mazsolát csipegetjük ki, nem azért nyomták a markunkba, kérném, így van és így volt mindig, mi is hiába mondtuk a háború után, hogy parancsolnak az emberfiának, és engedelmeskedni kell, mert aki veri a tamtamot, az csúnyán jár, kérném, ennek a marhának a kedves mamája nagy lármát csapott, átkozódott meg minden, és az Andrássy út hatvan előtt a Flaszterhoz verte magát, hogy ott hal meg, amíg be nem rántották a kapun az ávéhá-főparancsnokságra, csücsült is valamennyi ideig, kérném, csak hogy leülepedjen a mérge, aztán megsúgták neki, hogy megvan a férje odaát, és már tisztázódtak volna a dolgai, csak hát a fia ügye miatt, ugye, a fiú meg az apja miatt volt régóta gyanús, szóval viceversa, kérném...

Egy másik rab is mellénk sündörgött, mi, határőrök Csöndérnek hívtuk, piros arca, pödrött bajusza miatt. Meg hát tényleg tábori csendőr volt az orosz fronton. Olyan nyugodt derű áradt szét a képén, hogy a becsületére fogadást lehetett volna kötni. Hallotta, hogy kiről beszélgetünk. - Mink sajnáljuk azt a gyereket - súgta oda.

Mitől dühödtem úgy meg?!

Ahogy Morzsi meg a Csöndér, a két lator között átnéztem, a dombon fent az Ávósra láttam rá, serényen forgott fehér markában a lapát, arca, nyaka is fehér volt, nem fogta a nap, szőke haja szinte világított, mintha egy oltárképen fölöttünk lebegne.

Valami nő miatt kapták el, kérném, hunyorított Morzsi, ezt vettük ki az éjszakai hadrálásából, mert leginkább csak azt a nőt emlegeti, meg hogy a kutyát zavarják el, aki bejárt a cellába, ült előtte és nézte a nagy szemivel, attól fél leginkább, kérném, a mai napig is, mert van, akinek éjszakánként a kedves mamája jön elő, mialatt a kötelet várja, van, aki beereszt a nadrágba, vagy csak azt hiszi, és ordít, mint kölyökkorában, hogy mossák ki a piszokból, így van ez, kérném, én például egy teknyőben ültem, mint régen, nyári napokon az udvarunkban, de húggyal volt tele a teknyő, bűdös és forró húggyal, kérném, ez meg, mondom, egy nagy kutyát látott minden éjjel, és azóta is avval küszködik, de mit is kezdtem mondani, kérném, aha, jaja, a hölgy, a Nyugaton maradt tiszt felesége, aki miatt bajba került, mert úgy gondoljuk a motyogása után, hogy valahol egy szép hölgyet talált, zongora volt a szobában, aztat emlegeti, az előszobafal cseresznyemintás, a hölgy meg csak nézett rá, mint aki nem érti, hogy másnap Nyírtelekre, az isten háta mögé viszik, aztán eldobta magát, hisztizett, és erre összefutott a ház, a gangon a szomszédok, lestek be a lakásba, és így semmi nem maradt titokban, kérném, ez lett a vége a betlehemezésnek, gyűtt a magánzárka, a tárgyalás, éjjel a fekete kutya, meg várakozás a randira avval a spinével, akivel utoljára veti össze gerincét az ilyen pekkes ember, kérném...

Délben, az ebédosztás zűrzavarában sikerült az Ávós mellé sodródnom. Az unokabátyámról kérdeztem. Akiről semmi hír. Őrnagy volt, amikor elfogták. Mit tud róla? Úgy képzeltem, hogy ezek ott bent mind ismerik egymást... - Menjen innen, sziszegett rám, ha beszélek, bajba kever, hogyhogy nem tartozik azokhoz? - magának is pisztolya van, de legalább azt mondja meg, igaz, hogy Moszkvában...? - szóval Ő meghalt? - akkor végünk, benne bízunk, csak Ő menthetett volna meg...

Aznap egyik társam, Petyóka, a Nyírségbe utazott haza a nővére lakodalmára. Szomszéd faluba a Morzsi emlegette Nyírtelekkel. Ugorj át oda, kértem, és keresd meg azt a hölgyet. Hátha jobb hírt is tudok mondani ennek a szegénynek, mint Sztálin halálát.

Petyóka aztán megjött a lakodalomból, kalácsot hozott és sült húst. Három nap alatt kigömbölyödött, és fekete szeme még mindig dévajul forgott. A hölgyről beszélj, toltam félre a kóstolót, megtaláltad? Petyóka arcáról eltűnt a dévajság. Megtalálni megtalálta. Vagyis valakit talált. Egy kitelepített nőt. Aki nem emlékszik semmiféle hadnagyra. Átnézett rajta, és ment a dolga után. A boltos felkarolta, beteg felesége van, segít a házuknál. A rendőrség meg szemet huny. Ekkora disznókat hizlal, ni! - mutatott Petyóka két karral maga köré.

Nem mertem többé beszélni az Ávóssal. Aki félt tőlem, én pedig attól féltem, jelenti, hogy a letartóztatott unokabátyám felől kérdezősködöm. Olyan évek voltak azok, hogy mindnyájan cipeltük a magunk keresztjét: mi, pretoriánusok is.

SZENTGYÖRGY HAVA - APRILIS

Gabonára ügyeljünk, hogy a zsizsik tanyát ne üssön a garmadában. Burgonyát válogassunk az ültetéshez, tisztogassuk ki a kutakat. Juhok legeltetése kezdetét veszi. A kikelt baromfit köleskásával tartjuk, a kibúvó libákat, récéket kotlós alá adjuk. A szőlők nyitását, kötözését megkezdjük. Az időjárás miatt ne hergélődjünk, fogadjuk el, hogy miként az asszonykedv, oly változó.

A gazda naplója: Világméretű harc folyik Rosenbergék életéért akikre villamosszék vár, erről ír az újság, meg a választási békeversenyről. Régóta nem-kaptam otthonról levelet.

EMBERHALÁL

*Áprilisban hét tél, hét nyár,
mindünkből bolondot csinál*

Azt mondják, az ember előre megérzi a bajt. Csakhogy annyiszor ijedezünk okkal, ok nélkül, hogy utólag mindig kéznél van ez a magyarázat. De akik elfelejtettek már félni, azok gyanútlanok.

Mi például azon vitakoztunk a robbanás előtti percekben, hogy mennyi jár nekünk a szarvasból.

- A két combja, mindkét hátsó combja - hajtogatta Völler csökönyösen. Piros rókapofáját merev nyakkal előrenyomva, harcra készen védte a zsákmányt. Illés őrmester meg én különböző hevességgel - ki hogy bírta a hazudozást - támogattuk Völlert, hadonásztunk, bizonykodtunk, példákat soroltunk fel köteles járandóságunkra.

Annak az őrsnek a szolgálatvezetője - egy nyápic tizedes, idegesen ugráló kefebajuszkával - egyedül állt hármunkkal szemben; „csak az egyik sonkája”, lehelte elhaló hangon, és repkedő pillantású madárszeme ide-oda vibrált, mert a bajba jutottak makacsságával abban reménykedett, hogy egyikünkben csak elbődül a lelkiismeret.

Végül Illés engedett. Régebben ilyet nem tett volna. De ahogy közeledett a tavaszi leszerelések időpontja, egyre finomabb lélek lett; korosztálya elmenni készült - ő azonban marad, mert továbbbszolgálatra jelentkezett. Nem akart hazamenni, „elvette” földjüket a téeszcsé. Hetek óta ütődötten téblábolt közöttünk, a magabiztossága odalett.

- Meddig cigánykodunk itt? - kiáltotta Illés. - Az a szegény pára közben kínlódik. Majd én elintézem - nyúlt utánam, aki már indultam lelőni -, ti addig nyissatok utat az aknazáron, hogy kihozzuk.

Sötét hasú felhők lógtak be a fák közé, az erdőtől az ázott avar átható szaga szállt ki az irtásra. Viharos éjszakákon megriad a lapuló vad, nekirohan a határzárnak, és beakad a drótakadályba. Ilyenkor telefonoznak nekünk, az őrsbeliek nem léphetnek az aknák közé. Ha mi is kaptunk a húsból, néha egy egész őz- vagy szarvascomb, azt elcseréltük pálinkára valamelyik út menti csárdában. Attól a mulya szolgálatvezetőtől bármennyit kizsarolhattunk volna - csak hát Illés nem állt a sarkára. Micsoda parancsnok az ilyen?

Völler, a sofőr, dühöngve a weaponhoz indult, hogy hozza a szerelést. Az idegen tizedes kényszeredetten vigyorgott, a homlokát törölgette, mintha a szemerkélő esőt söpörné le, pedig az izgalom verejtéke most ütött ki rajta. Hiszen nem mindegy az, mivel állít haza. Rabiátus tiszt lehetett az őrsparancsnok, aki nagyon számít a vadhúsrá.

Illés a nyomsávot nézegette. Egészen bent látszott a szarvas alatt felrobbant akna helye, a sáros lyukban kis tócsa.

- Négy soros telepítés - mondta. Hozzám beszélt? El voltam foglalva a magam mérgével. Az erdőt bámultam, a feketére ázott fatörzseket. Nem akartam neki segíteni.

Ha egy akna helyét ismerjük, a többiről már tudjuk, hol lapul. A sorközökbe lépve az őrmester baj nélkül elérte azt a kis krátert, ahol a vad felrobbant. Ott megkönnyebbülve kifújta magát, és kegyelemlövésre készülve a pisztolytáskát tapogatta a hasán. A szarvasnak a jobb mellső lába roncsolódott szét, lomha teste a szögesdrótok közt lógott, ahová a légnyomás dobta föl. Néha még megrándult, de a feje lenyaklott már, nem bírta tartani az agancsát.

Hogy egészen melléje érjen, és a véres sárba se kelljen beletipornia, Illés két lábbal ugrott előre, akár a veréb. A szarvas megijedt, dobott egyet magán, és Illés ösztönösen hátrált előre. A föld fölérte, tompa dörrenéssel az állat oldalához vágta az őrmestert, és száz méter hosszan zengeni kezdett a kifeszített szögesdrót. Az egyenruhás test olyan furcsa kupac lett, ami már nem hasonlít az emberhez. Illés rosszul számított. A nagyon ritka, ötsoros aknatelepítést alkalmazták ezen a szakaszon.

Az első pillanatban csak meglepődtem, mintha valaki bal kézzel tisztelegne.

Hátam mögött, autónknál, a szerszámok csörömpölése hirtelen abbamaradt.

- Mi az isten ez? - kiáltott Völler, és a hangja még mindig dühös volt. Mielőtt kinyögtem volna valamit, már mellettem termett, lihegve a rohanástól.

Amíg kihánytuk a nyomsávból az aknákat, és kicipeltük Illést, alaposan nekieredt az eső. Verte az arcunkat, és könnyeinkkel összevegyülve a szájunkba szivárgott.

Olyan csönd volt különben, hogy közel és távol csupán az eső kitartó kopogása hallatszott. Az erdő kétfelől mintha közelebb nyomult volna, összehajolva az irtás fölött.

Illést a földre fektettük. Térdtől lefelé csupán alaktalan húsvér-nadrág-csizmabőr-cafathalmaz maradt a lábán. Arca zárt és idegen, akár a halotté.

Talán ijedten jajongani kezdtem.

Erre felnézett ránk. És a szeme nyugodt volt. Csak az ajka rándult meg görcsösen.

- Marhák! kössétek el...

Megemeltük a combját, és nadrágszíjunkat szorosra hurkoltuk rajta. De a vér továbbra is bugyogott az egyenruha lucskos rongyai közül.

- Jobban szorítsátok el.

Ágát dugtunk a szíj alá, és elcsavartuk, ahogy csak bírtuk, aztán rögzítettük a kötést.

- Jól van - próbálta felemelni a fejét. - Hozzátok a kocsit. - Azzal, hogy ilyen határozottan beszélt, lelket vert belénk is. Völler eltrappolt, a motort bögetve próbált közelre tolatni.

Amint ketten maradtunk, Illés elhagyta magát, vonásai eltorzultak; de amikor föléje hajoltam, arcán mosoly rángott végig.

- Mégse ők hagynak itt engem - mondta leszerelő társairól, akik már a napokat számolgatták.

Az irtásról az erdőbe fordult az út, faszállító szekerek mély keréknyomot vágtak rajta, ezért irgalmatlanul csúszkált, dobált az autó. Völler alig tudta irányítani, mert kezéről a kormányra kenődött a csuszamlós vér. Ugyanis mire a sebesültet felgyömöszöltük a rakfelületre, vértől maszatos mészároslegényekké váltunk. A tizedest otthagytuk döglődő szarvasával, pedig makogott, hogy legalább az aknákat pakoljuk vissza, ne kelljen külön őrséget állítaniuk a nyitott határszakaszra.

Az erdő sűrűje védett az esőtől, ahogy azonban kibuktunk a fák alól, annyira vert ránk a nyitott kocsin, hogy fájt tőle az arcom. Talán nem kellett volna olyan vészettül hajtanunk? De hát kellett.

Vasúti átjáróhoz értünk, a sorompó, persze leengedve. Dudáltunk, túráztattuk a motort, megint dudáltunk, senki se mozdult az őrházban. Völler lemászott, és elslattyogott intézkedni.

- Legalább ez a rohadts eső ne szakadna.

- Ez jó, ez jó - nyögte Illés.

- Mindjárt az orvosnál leszünk, ne félj!

- A csizmám...

Végignézttem rajta, kerestem, ami a csizmából megmaradt. Csak nem azt sajnálja? Fekete sevrőbőr csizmája volt, lábszárhoz igazítva; a tisztek hordanak ilyet, neki előlegezték a raktárból, tekintettel a továbbszolgáltatásra. Hát persze, ez a flanc okozta a bajt. Ez jár a fejében. A mi tripla talpas, merev, bokaszíjas aknászcsizmánk nem mállott volna így szét.

- Aludt ez a barom - csoszogott vissza Völler. - Azt mondja, így nem történhet baj, azért engedi le a sorompót. A barom állatja!

Amíg komótosan magasba emelkedett a fehérre meszelt rúd, az őrmester intett a szemével. Odahajoltam, hogy a motor bőmbőlésétől halljam a szavát.

- Ne írjátok meg anyámnak... Az öregem kezét, meséltem, összenyomta két vagon, azért... azért aztán - lehunyta a szemét - mai napig murizik vele... hogy a földet se tagosítják be, ha nem uraskodik...

Azon a vidéki állomáson, ahol kampós esernyővégre szögelt, koszospiros zászlóval rohangáló kocsirendező volt az apja, még pénztáros úr vagy távirász is lehet Illésből, ha kattogó műlábakon és a határőrség nyomatékos ajánlásával a zsebében egyszer majd hazaállít. Akkor aztán nem veszekedhet a mama. Az a fő, gondoltam, hogy reménykedik ebben.

Faluba érkeztünk. Száguldó autónk a düledező kerítéseken át sarat fröcskölt a házak ablakaira. A posta előtt lestopoltunk, és Völler leugrott.

- Telefonozok. Hogy induljon elénk a mentő.

Igen, a város még messze van. Erre jobb nem gondolni!

- Nem fáj? - kérdeztem gyorsan Illéstől. - Épp nincs nálunk pálinka. Szerezhetnénk, ha azt a szarvascomb elhozhattuk volna.

Illés erőtlenül megdobta a fejét.

- Ég, nagyon éget... De azért megvan a lábam. Ugye, megvan?

- Meg hát. Látom - hazudtam. - Majd összerakják.

A sofőrüléssel szemben a rakfelület fenekén ültem, a teherdzsip két padládája között, ölemben a sebesült fejével. Zsibbadt combom hideg és lucskos a vértől.

Dobogás, sikoltozás vágódott ki a posta épületéből, mintha rémfilmet pergetnének odabent. Völler nem éppen bizalmat keltő személy kinyalakodva se, most pedig nyakig véres, vérrel összemaszatolt az arca is, hiszen az esőt törölgetni kellett magunkról.

Völler visszafutott, még a szeme is vöröslött a dühtől.

- Elmenekült az a liba! Méghogy én gyilkos!... És bezárkózott. Hiába rúgom az ajtót.

- Menjünk - türelmetlenkedtem. - A szomszéd faluban lesz orvos.

Abban nem volt köszönet. Beálltunk az udvarára a tornác elé, fél kerékkal a virágágyásba gázolva. Völler jót akart, csak hogy a tető így se nyúlt ki fölénk, széléről dőlt ránk a víz. Vártunk az orvosra.

- Emelj meg. Jaj! - óvatosan...

A mellemre húztam Illés fejét. Végignézett magán. Karjaim közt gyengén megrándult a válla. Mert a pléhvel borított kocsifenekén minden csupa vér volt. Nem tócsában állt, hanem ujjnyi vastagon, mintha alánk öntötték volna.

- Ez mind belőlem...? Magos, mennyi vér van az emberben? - Elkövült aggyal próbáltam kitalálni, hány literre saccolja a maga körül látott vért, hogy annál többet mondjak.

- A disznóból, ha megszúrtuk, egy vándlinggal fogtunk fel - tértem ki az egyenes válasz elől. - Megvan az tíz liter is! Ez meg itt esőlé, rohadtul szakad, nem érzed?

- Mégis, ez nagyon sok - kókadt földre a feje.

Az orvostól már csak azt kérdezte:

- Ugye, végem...?

A ráncos képű orvos fején zöld vadászkalap volt, és a vállán egy pillanat alatt sötét lett a fehér köpeny az esőtől.

- Ne is vegyék le. Kórházba vele. Azonnal hajtsanak tovább. - Ujjheggyel turkált bele a ruha- és húscsapatokba, majd vigyázva maga elé tartotta a kezét. - Rögtön műteni kell.

- Valami fájdalomcsillapítót, doktor úr - próbálkoztam. - Talán injekciót.

- Csak aszpirinem van. Néro, ide a gazdihoz!

Ez a kutyájának szólt. A weapon faránál kuncsorgott a dög, felborzolta a szőrét, és a vért szagolgatta.

Mire a városba értünk, épp elállt az eső. A kórház fáiról tétován víz pötyögött a feljáratot borító keramikockákra.

Völler belökte a lengőajtót, és kisvártatva két ápoló tolatott ki, oldalra fordított mentőágygal.

- Nincs már semmi baj - hajoltam Illés fölé.

- Nincs - lehelte.

Az öregebbik ápoló, nikotintól kisárgult bajszát rángatva okvetetlenkedett: katona? - ezt külön jelteni kell.

- Illés Károly őrmester - mondtam.

- Úúúúgy? Szóval ez az Illés szekere. Mint a bibliában - és még mindig nem nyúlt felénk. - A felvételi irodán jelentsék, ne nekem, angyalkák!

- Ne marhuljunk, papa - szólt rá a társa. Buzgón ugrott föl mellénk. - De hiszen ennek kampec!
- Az nem lehet - hitetlenkedtem. - Most beszéltem vele.
- Így van ez - mormogta közönyösen a bajszos öreg. - Az egyik percben még beszélünk, aztán meg beadjuk a kulcsot. És akkor már az isten se segít.

PÜNKÖSD HAVA - MAIUS

Megkezdődik a szarvasmarha legeltetése, a kétnyíretű juhok mosása, nyírása. A méhek rajzására anyaméh nevelésével fölkészültünk. Kendert, lent, kukoricát, kölest elvessünk. A kapás növények első kapálását megtétettjük. Szép idő lesz, ha a békák partra ülnek és brekegnek, ha a pacsirta énekelve magasra száll, és rossz idő jó, ha az estipír igen veres, vagy tiszta éjjel délszél van s fennen kóvályog.

A gazda naplója: 17-én választások lesznek, nemzetiszínű plakátok vannak a falakon, ilyet is régen láttunk. Rengeteg a választási beszéd, új politika lesz - erre a politikai tisztünk mérgesen csak annyit mondott: majd meglássuk!

MAJÁLIS

*Szervác, Pongrác, Bonifác,
asszonyhoz bújj, hogy ne fázz*

A grófkisasszony a lovagjával andalgott. A bogárhátú út murvája meg-megcsikordult a talpuk alatt, mert azért ők is csak a földön jártak. Igaz, a kisasszony olyan légies könnyedén lépdelt, hogy egy kompótos üveg celofánpapírja talán hamarabb roppanna be egy légy alatt, mint őalatta, a kísérője pedig, egy még tejes arcbőrű katonácska, tükrösre fényesített csizmájával izgalmasan szinte lebegett mellette. Nem karolt bele, nem vetemedett ilyen durvaságra, hanem csak finoman, ujjheggyel fogta társnője könyökét. A platánok a jól idomított, korosodó lakájok odaadó méltóságával sorakoztak az út két oldalán; egymásba torlódó lombozatuk megszűrte a napfényt, így nem is közönséges árnyék, hanem sejtelmes hűs és zöldes színárnyalat folyna körül a fiatalokat, mintha selyem baldachinokat tartanának fölük. Ők időnként egymásra néztek, s egyszerre kapták félre rebbenő pillantásukat. Könyvekről csevegtek, az egymás iránti vonzalom és a teljes egyetértés növekvő lelkesedésével: igen, az *Anyegin*-t mindketten olvasták, még valamikor régen olvasták, természetesen azt ismerni kell, de sikerült megszerezni a *Halálos tavasz*-t, hát az csodálatos, persze, manapság zárolt könyv, igen, ki tudna ma ilyet írni? Senki, senki. Ez nagyon szomorú. És a temető körülöttük, a régmúlt időn borongva, mintha helyeselt volna neki.

A mohos kőfallal övezett sírkert ódon pompájában még azon az ezerkilencszázötvenhármas tavaszon is volt valami arisztokratikus - talán mert évek óta használaton kívül került. De a határ menti kisváros fojtott csöndje mintha ebben az ötemetőben termelődött volna nap mint nap újjá: hiszen a megdőlt sírkövek, a besüppedt halmokon burjánzó gyomnövények és elvadult muskátlibokrok közt, a komolykodó ciprusok óvó takarásában délutánra mindig magasra tornyozódott a csönd, és éjjel lomha hullámokban szállongott be a városba, rátelepedve az oszlopos megyeháza (amiből beszolgáltatási központ lett) környékének négyablakos, vedlett falú úriházaiba, a poros Felszabadulás térre (azelőtt Szentháromság tér), és az egykori Fő utca (most Felszabadulás útja) buzgózdó akácfáira; hajnalban ért el a városka túlsó felének mosogatólé-szagú sikátoraiba, a téglagyár, a szeszfőzde és a határőr-laktanya közelébe.

A temetői magányban csak egy fekete-sárga potrohú darázs zavarta meg a sétálókat, udvariatlanul zümmögve húzott el az orruk előtt, de mire ijedten hátrahőköltek volna, a bogár oldalvást lebukott a gazba, és láthatatlanul döngött tovább, mintha a sírok közt neki lenne a legtöbb siratnivalója. A katona bátorítóan partnere karja alá csúsztotta a tenyerét. A grófkisasszony úgy tett, mintha észre se venné ezt a bizalmaskodást. Hiszen már úgyis célhoz érték, ez az, mondta egy otromba kriptára, és feltűnés nélkül kivonta karját a fiú forró markából:

Ez délutáni sétáim végcélja, nyomta hozzá rózsaszínű ujját a fekete márványépítményhez, és ilyenkor úgy érzem, hazaérkeztem, itt gyülekezik kétszáz éve a család, az oldalági rokonok, tantik és kuzinok is itt vannak, jut hely mindenkinek, valóságos néma palota, nézze, mennyi név, ide tértek vissza a világ végéről is, a papit ólomkoporsóban hozta haza két tiszt a Kárpátokból, emlékszem, a kísérők azt mondták, hogy őseink kardját, meg papinak az ordóit és az aranyóráját is mellé tették, elhittük, nem bontottuk fel, és itt van már az én nevem is legalul: Mónika 1933 - és semmi több, nem tudom, lesz-e majd valakiben annyi könyörület, hogy odavésesse a másik évszámot is... Tessék? Ott legeslegfelül? Ja, Sigismund még latinosan van írva, ő a család büszkesége, híres hadvezér volt Mária Terézia alatt, de ráfogták, hogy eltolt valami csatát, és akkor ide vonult vissza a birtokaira, megépíttette a kastélyunkat meg a majorokat meg mindenfélét, ezt a kriptát neki emelték, mint a megye főemberének, tudja, olyan rettentő nagy bajuszú tábornok volt, van róla festmény a kastélyban, és a városban a népek, merő tisztességből, mauzóleumnak hívták ezt a kriptát, nemrég még csodájára jártak, idegeneknek mutogatták, mert mi mással lehetett itt büszkélkedni? - és amíg az újtemető nem jött divatba, az urak törték magukat a szomszédos parcellákért, hogy legalább itt a közelünkbe kerülhessenek. Látja ott fönt, a családi címerben a két kardot? - kicsit megkopott az aranyozás, de azért ki lehet venni, ugye? - na, hát tudja meg, hogy a mi családukban kétszáz éve minden férfi katona volt, és mind a harctéren akart elesni a hazáért, de ez igazából csak a papinak sikerült... Ez a mauzóleum most már csak az enyém, másom nincs is, énrám vár, rajtam kívül senki sem fog már ide kerülni. Nem szoktam ezt így elmondani, természetesen nem beszélek erről, de mi ketten olyan jól megértjük egymást, kicsit el is telt az idő, igyekeznünk kell.

Táskájából kivett egy fogazott tollú kulcsot, mielőtt azonban a vasajtó zárjába dugta volna: harminc forint, mondta a fiúnak, és várakozóan nézett rá, odabent hűvös van és szénaágy meg minden. A fiú idegesen izzadva motyogta, hogy nem gondolt pénzre, amikor idejött. Hát mire gondolt? Arra nem, hogy fizetni kell, csak örült és csodálkozott, hogy üzent érte. Mert láttam, hogy maga más, mint a többi, gondoltam, bátorítani kell. Tudja, Mónika, egyetemre akartam menni, de nem vettek fel, még örülhetek, hogy itt irodára kerültem, meghalnék, ha a határon kellene járőröznöm, nem bírnám ki, persze, ha szakszolgálatos lennék, akkor nem hatvan forint lenne a zsoldom, és magának szívesen odaadnám, ami jár, hadarta a fiú, és reménykedve repkedő pillantása felsiklott a lány fehér szandáljáról olcsó kartonruhájára, és a vásári klipsszel elszorított piros fülcimpájáról le a kezében szorongatott töredezett bőrir táskára, amibe visszasüllyesztette a kulcsot. Sajnálom, igazán sajnálom, luxust nem engedhetek meg magamnak, komolyodott el a hatalmas mauzóleum kicsi tulajdonosa, el kell számolnom a lányoknak, nem csaphatom be őket, igazán olyan jók hozzám. Nem lehetne nekem mégis ingyen? - próbálkozott a fiú. Nem, ez nem lenne korrekt a lányokkal szemben, a téglagyárban csak vizet hordok, és a törmeléket söpröm el a lábuk alól, így állapotunk meg, vagy ha délelőtt nincs más dolgom, énekelj, Móni, kérlek, és este a szálláson is, ha nagyon fáradtak, énekelek nekik, a keresetünket pedig összedobjuk, nagyszerű kollektíva a mienk, elhiheti, és soha nem rövidítem meg őket, ezt megígértem. De hiszen ez szörnyű, hogy maga így!... Jaj, ne legyen olyan régmódi! - ezt a délutáni műszakot én könyörögtem ki magamnak a lányoktól,

láthatja, a magam ura vagyok, a gusztustalan kocsmáknak a tájára se megyek, a katonák pedig mind idegenek és fiatalok, és mégiscsak katonák, ugye, a mi katonacsaládunkban pedig, mondtam, ez már kétszáz éves hagyomány, a férfiak mind katonák voltak - és ezek a fiúk is meghalhatnak a határon, tűzpárbaj, hősiesség meg minden... Én is elpusztulok, ha nem kegyelmez, sóhajtott az írnok. Majd legközelebb, ígérte a lány, ha nem lesz feledékeny, este a majálisban azért megtáncoltathat, de most mindjárt jön a következő, be vagyok osztva, menjen, menjen szépen...

Az írnok már kiért a platánok alól, a délutáni nap a tarkóját égette, fényes csizmáját belepte a por, amikor meglátta, hogy a lenyaklott sarokvason lógó, kovácsoltvas bejárati kapun trappol befelé egy őrvezető az aknászoktól. Ennek bezzeg telik az ilyen passzióra, gondolta, veszélyességi pótlékot kap és kiszállási pénzt.

- Adj kölcsön egy harmincast - szólt rá, amikor melléje ért.

- Neki?

- Neki.

- Veled csak úgy pénz nélkül...?

- Én azért utólag meg akarom adni - hazudta az írnok.

Társa a zubbonya zsebéből pénzt kotort elő, harminc forintot külön a markába szorított, de ezenkívül csak egy tízeze maradt.

- Azért add ide. Sörre - nyúlt érte az írnok. Irány a majális, már hallani a zenét. És úgyse mehetne vissza, vigasztalódott, lejárt az ideje.

A temetőkapuban még hátrafordult, az aknász őrvezető után bámult, aki a fasor hűvös alagútjában bandukolt. Persze hogy üzent értem Mónika, húzta ki magát. Hiszen ez is milyen lomposan battyog. Mintha otthon, a bányatelepen menne a macájához.

SZENTIVÁN HAVA - JUNIUS

A szénahordást siettetjük, hogy össze ne essék a gabonaéréssel. A csűröket, szérűket tisztogassuk, hol a gabonát vermekben tartják, azokat kiégetjük. Száraz idő járván a trágyahalmot locsoljuk meg. Az igás lovakat ne hajtsuk sebesen, a marhával sok zöld takarmányt ne etessünk, mert fölfúvódik és megpállik. Érik a cseresznye, meggy, kajszibarack, befőzését, aszalását megkezdjük. A szőlőben az üres hordókat kénezzük. Tartós jó időt remélhetni, ha Medárdkor az eső köddé változik, rossz idő leszen, ha a tyúkok szomorúak, a varjúk, pávák, gyöngytyúkoki kiáltoznak.

A gazda naplója: A Központi Vezetőség megállapította, hogy hibák történtek a szociális építésében, megsértették a szociális törvényességet, és eltolták a gazdaságpolitikát. Kivégezték Amerikában a Rosenberg házaspárt. Lapostetűt kaptam a cigány Máritól.

MEDÁRD

*Medárdus napja ha tiszta,
nem jó a rossz idő vissza*

Onnan fentről a kilátás pompás volt.

A szőlőhegy szelíd lejtéssel nyújtózott le a völgyig. Jobbra is szőlőhegy, balra egy másik. A Három Apostol - ez volt a nevük. Mindegyik olyan szabályos kúp alakú, mint egy szájával lefelé fordított tölcsér. A középső az Öreghegy, onnan nyílt a legszebb kilátás. Mert a hegyek karéjából messzire el lehetett látni. Ki a síkságra. Ahol a rétek, mezők mozdulatlanságában, a ligetes facsoportok között a távolban játékvonat kúszott: a pici mozdony nagy igyekezettel pöfékelt. Az ég üveges kék volt és felhőtlen, olyan tiszta, mint a jó lelkiismeret. Odalent a völgyben egy tavacska fodrozódott, mert a hegyről mindig könnyű szellők siklottak alá a tótükörre. A part menti tömör zöld nádas szélárnyékában kacsák bukdácsoltak a víz alá, az iszapot turkálták, aztán kitotyogtak a partra, felborzolták zsíros tollukat, és elégedett sáporásuk messzire elhallatszott.

Az Öreghegy egymásra hullámozó teraszain hetven hold szőlő fuldoklott a gazban. A zöld egyenruhás tőkék épp hogy kimagasodtak még a fű közül, a fekete akáckarók szuronyai pedig nem meredtek katonás rendben egy vonalba, mert a sorok itt is, ott is megdőltek, és a talaj közelében, az elbokrosodott vesszőkön sárgultak a levelek. A két szomszédos hegyen is ilyen gyászosan elhanyagoltak voltak a szőlőtelepítések. A Medárd-napi, korán érkezett kánikulában besült volna az egész egykori káptalani birtok, amit az állami gazdaság nem bírt erővel - ha az utolsó percben nem kaptak volna segítséget.

Kapásokkal volt hát tele a Három Apostol. Reggel hozták őket a teherautókon. Idegenek voltak, és a nyüzsgésükben is volt valami idegen. Mert a munka neszezésén kívül egy püssze se hallatszott felőlük. Pedig ahol ennyi szőlőmunkás van, ott beszéd is van, vastag röhögés, az emberek át-átkurjantanak egymásnak a szomszédos parcellákba; de ezek gépiesen robotoltak.

Az Öreghegy dereka táján két ilyen idegen görnyedt egymás mellett. Bakancsuk alatt ronccsá vágott dudvaszárok, kapájuk hersege irtotta a gázt.

- A fokával... a kapa fokával... szétverni mindegyiket - mormogta a magasabbik, egy feketére égett tarkójú férfi. Leszegett fejével motyogott, a szája meg se mozdult, fogai közt szűrte a szót, ahogy azt a magafajta rab szokja meg, az állandó felügyelet kijátszására. Minden suhintásra maga elé lehelt egy szót: - Csak... nekik... kellene... mennünk... Mi többen vagyunk... És a kapa fokával... Ezt érdemlik... Egy ütés elég nekik... Akármilyen kihízottak...

Mellette a társa olyan ügyetlenül kapált, hogy minduntalan saját bakancsára rántotta a homokot, mintha bizony köpcös magamagát akarná eltemetni - és közben hátrafelé felkapdosta a lábát, s rázta, rázta le róla a földet. Túl mélyen fogta a kapa nyelét, ezért a válaszhoz kiegyenesedett, hogy legalább megropogtassa a derekát.

- Elfelejté, hogy fegyverük van...

- Hajoljon le! - susogott rá a másik. - Észreveszik. Tudja, hogy tilos a beszéd.

- Akkor meg minek beszél - a köpcös ijedten lebukva sziszegett vissza, és kapájával buzgón csapdosta a gázt. - Ez a primitív állat mindig felidegesíti - mérgelődött -, hiába magyarázta el neki, amikor a jövőt latolgatták, hogy egy modern államban csak törvényes eljárások jöhetnek szóba. Ezenkívül minden más (népharag, atrocitások, lincselések, estébé, estébé) olyan kilengés, ami fölött legfeljebb szemet hunyhatnak; de ők, politikai foglyok, nem sülyedhetnek le a közbüntényesek bosszút lihegő színvonalára. Tehát az igazi megoldás: letartóztatás, vád, bírósági ítélet - és utána aztán nyekk! Ezt még ma is betartják. Miért ne? Mibe van az nekik...? és ez az állat társa hiába állítja, hogy őt minden tárgyalás nélkül ítélték halálra, és állítólag arról se tud, hogy azóta életfogytra változtatták volna a büntetését; az ilyen beszéddel csak föl akar vágni, vagy még azt se vette észre, hogy mikor állt a bíróság előtt. Primitív állatja. Nem is érdemli meg a szerencsáját, amivel megúszta azt, hogy: nyekk! A saját branca végzett volna vele.

- A kapa fokával... Mindegyiket! - lökte maga elé a szavakat szinte hangtalanul a magasabbik. Így, az indulatát fűtve, jobban ment a munka. - Utánuk meg, várjon csak, magát csapom le. Képviselő és vezérképviselő. Ismerjük az ilyeneket... Az Államvédelmi Hatóságnál imádtuk magukat. Mi gyűjtöttük be. Igaz, he? Most meg egy kondérból csemegézünk. Jó vicc! Mert ezek a marhák velem vesztegetik az idejüket. Jugó kém vagyok nekik, csak mert... Mindegy... Ez nem tartozik magára. De azért még... A kapa fokával... Avval kéne őket... Egyenként...!

- Hallgasson el, kérem. Maga mondta, hogy tilos a beszéd - súgta az idegességtől elfúlva a köpcös. Már verítékben úszott a teste. Ezt a handabandázást bent is utálta. A táborban. És még itt se, külső munkára vezényelve se tud megszabadulni tőle. Pedig lapítani kell. Várni. Kivárni. Ennyi az egész. Hat évre ítélték el. A felét már majdnem letöltötte. Hátra van: három év, három hónap. Pontosán egyezeregyszázkilencvenegy nap. És akkor szabadul! - ötvenhat október huszonkettedikén. Ezt kell kivárni... Egyenként morzsolja le a napokat. Lámpaoltás után, a piccsen hanyatt fekvé mindig a legújabb számot mondogatja magában. Ami másnap érvényes lesz. Ma este az ezeregyszázkilencven következik. De napközben nem szabad rá előre gondolni, mert akkor összezavarja a számokat. Ilyenkor inkább azt mondogatja magában: túl szép villám volt, túl szép titkárnőm, túl szép ideáim, pedig nem szabad a legjobbat akarni - jó a jó is. Ezeregyszázkilencvenegy. Ma még.

- Ez a rohadt hőség. Akár a bányában. De ott legalább gatyára vetkőzhettünk - acsarkodott a magasabbik, aki gondolkodás helyett mindig kimondta, ami az eszében járt. Lőmester volt, mielőtt a Hatósághoz került, onnan meg ide, rabnak. És nem tudta megszokni, hogy a napsütés felforralja az ember agyát. - Micsoda Medárd! Semmi kilátás esőre. Ez a meleg! - furtonfurt ez a meleg...

- Szóljon a kollégáinak, hogy leveszi a darócot - motyogta a köpcös gonoszkodva. Neki is szemébe csurgott az izzadság. - Maga őrnagy volt, szólhat.

- Szólnék, ha látnám őket!

Csakhogya az örök hűvösbe húzódtak.

Az Öreghegy tetején, egy feketén görcsös szilvafa alatt, venyigehalmon ült a törzsőrmester.

- Minden rendben?

- Rendben - válaszolt a mellette álldogáló kiskatona, és a nyakából lelógó géppisztoly fekete vasán olyan gyámolatlanul fehérlett hosszú ujjja, vékony keze, mint egy sápadt bőrrel borzongó állatka valami ravasz acélcsapda fogságában: csak rátapad a vasra és szorítja, szorítja, nem tud szabadulni tőle.

- Figyeljen ám, a szentségit! - A törzsőrmester szétvetett, vastag combjai között a levegőben himbálta két izzadó, vörös öklét.

- Figyelek - mondta unottan a katona. Jól látta, hogy alattuk a parcella közepén két rab túl közel van egymáshoz, és a fejük sokat mozog, biztosan beszélgetnek. De kár lenne szólni róla.

A törzsőrmester amúgy is dühösen fészkelődött. A táborban rendes fickónak tartották még a rabok is - de a táboron kívül mindig megveszett. Alig várta, hogy visszakerüljenek. Hiába, ez már a foglalkozásával jár: életfogytos volt, önmagát ítélte el rá.

- Nyaralnak ezek a disznók! Figyeli őket? Én nem hoztam volna ki ezt a gané bandát. Hetek óta pusmogznak egymás közt. Újságot szereztek. Hogy milyen szél fúj odakint! Pedig mi közülük van ahhoz? - Fújt egy nagyot. - Nem párthatározat való ezeknek, hanem géppuskatűz. A valagukba. Igaz?

A kiskatona bizonytalanul biccentett:

- De ezt azért csak kapálják meg. Utána aztán...

- Aztán?

A fiatal katona arca megnyúlt.

- Tudomisen.... Tűnjenek el. És akkor minket is leszerelhetnének. - Ráeszmélt, hogy ilyet nem mondhat egy továbbszolgálónak. Ennek az állatnak ez a paradicsom! És hiába földije, még megharagszik. Gyorsan hadarni kezdett: - Ezekkel csak baj van, az ember nem is érti, annyi sivatag van a földön, meg hómező, meg mindenféle megműveletlen vidék, én oda küldenék mindenkit, mindenkit a világon, aki a nép ellensége, és evvel aztán... evvel minden megoldódna...

- Értem! - mordult a törzsőrmester. - És bevágnám magát is ezek közé. Be én!

Hát tessék, ennyit ér, hogy a földije. Ezt mindig az egyenruha után ette a fene - gondolta a kiskatona fölötteséről. Így mászott ki a cselédsorból. Bezupált még a háború előtt. Emlékszik gyerekkorából, ahogy ez nagyokat tisztelgett nekik, ha elment a malom előtt, és ők kint álltak. Buta prosztó - mondta rá apa. Jutasi prosztó. Örömkatona.

- Meg vagyok én áldva a maguk őrszázával - fortyogott a törzsőrmester. - Ezt küldik erősítésnek. Csupa taknyos! Egyáltalában hogyan lett például maga karhatalmista? A munkásosztály ökle, mi? Befurakodott ide?

- Behívtak. Egyszerűen behívtak. És a főiskolai felmentést ötvenegyben már csak a honvédségnél fogadták el. Az ávónál nem.

- De maguk kulálok!

- Levették a nevünket a tábláról. Nem teszik ki, amióta itt vagyok.

- Nagy szerencséje van magával a kedves papának!

- Az. Nagy szerencsénk van - mondta a sápadt fiú. - Apa boldogan zsákol a saját malmában, én meg boldogan ácsorgok itt, nyakamban a gitárral.

- Figyel maga, a szentségit?! Vagy csak trafikál?

- Éppen jelenteni akartam, törzsőrmester elvtárs - sietett a katona a válasszal, mert látta, hogy ez a tahó bele akar kötni. - Ott lentebb valami mozgást észlelek.

- És ezt csak most nyögi ki? - tápázkodott fel a törzsőrmester. - Meg vagyok én áldva magukkal, a szentségit! Gyerünk. Mögöttem jön és biztosít.

A pisztolytáskát a hasára lökte, és rátette vörös mancsát. Bukdácsolva indultak lefelé a hegyen.

A magasabbik rab főlegyenesegett, ahogy egy vonalba értek vele, a köpcös pedig tikkadtan húzta a kapát.

A törzsőrmester már ordított.

- Mi van itt? Szabotálják a munkát?

- Törzsőrmester úr, jelentem, meleg van. Nekivetköznénk.

- Kapott rá parancsot? - bömbölte vörös arccal, vörös nyakkal a tiszthelyettes. Nem szabad ezekkel tárgyalgatni. Azt aztán nem. - Ha jónak látom, ebédnél majd intézkedem! És ha az lesz a parancs, hogy levetni, akkor leveszi! Ha nem, hát nem!

Ezt még a szomszéd szőlőhegyen is hallották. Lent a völgyben is, ahol a tavon kacsák úszkáltak, és vidáman bukdestak a víz alá. A hegyek karéjából messzire el lehetett látni, és a Három Apostolon nagy volt a csend, egy püss se hallatszott az ordításon kívül.

Ők pedig ott álltak négyen, szemben egymással; kettőnél kapa volt, kettőnél fegyver. Ölni tudtak volna.

... De a kilátás! - a kilátás pompás volt.

SZENTJAKAB HAVA - JULIUS

Repce- és gabonahordás ideje. A lovakat, erősebb munkát végezvén, okvetlen zabolni kell, friss szénát ne egyenek, és estefelé, ha lehültek, úsztassuk vagy mossuk meg őket. A márciusi bárányokat elválasztjuk. Répa kapálását, burgonya és kukorica töltögetését szorgalmazzuk. Jó időt remélhetni, ha a csattogányok énekelnek, ha a füst egyenesen magasra száll, rossz idő jó, ha a kakasok napnyugot után kukorékolnak.

A gazda naplója: Rákosi helyett Nagy Imre lett a miniszterelnök, a kormányprogramban minden jót ígért, tiszta lap, új politika de egy hét múlva Rákosi aktívaülésén aggódva óvott a túlzásoktól. Megszűnt a kitelepítés az internálás a kuláklista, Koreában kitört a béke!

BÚNBÁNÓ MAGDOLNA

*Hogyha szépen fénylik Vince,
megtelik borral a pince*

Rákönyököltem a söntéspultra.

- Mért mondja, hogy nem ismer senkit, akinél elüthetném az időt?

A bádognált túloldalán a resti elhízott csaposa könyökölt. Több hús türemkedett a fejére, semhogy karaktere lenne az arcnak; csupán a zsírpárnák közé szorult szem villanásai jelezték, hogy azért lehet vele létfontosságú dolgokról is tárgyalni.

- Fröccsöt kért. De azt mondta, ne innen adjak - bökött a pultba süllyesztett porcelán bortégelyre -, hanem abból a demizsonból, aminek a pult alatt lennie kell. Na jó, abból adtam. Egy fröccsöt kapott, mert egyet fizetett. Eddig értettük egymást. - Papírpénzt húztam elő.

A kihalt állomás falán kolorádóbogaras plakát porosodott, a csapos rámutatott.

- Arrafelé, mindig csak arrafelé, egyenes irányban megy a Hombár utcáig. Négyablakos sárga házat keres. Hátul az udvarban, egy nyári konyhában laknak. Ott talán folyik egy kis etyepetye. Pestről zsuppolták ki őket!

- Többen vannak?

- Ketten. De elég az - röhentette el magát -, így is teljes a választék. Egy dagi szőke meg egy fekete deszka. Kinek mire van gusztusa.

Megdobtam vállamon a tömör járőrtáska szíját, de mielőtt a kijárat felé fordulhattam volna, a csapos átnyúlt a söntéspulton, és megfogta a karom.

- Én csak azt mondtam meg, hogy hol találja őket. Aztán ha becsapódik, ne engem szidjon.

- Vének? Vagy túl drágások?

- Más a bökkenő. Egészen más, az anyját! - röhentette el magát újra, vastagon. - Nem kell sietnie, huszonkettőötvenkor lesz csatlakozás Nyírbátor felé.

Zöld határőrpárolimról látta, hogy máshová nem mehetek. Az alkonyatban hamar megtaláltam a lomhán elnyúló, sárga házat. Az udvarra néző verandán komótosan vacsorázott a gazda családja: testes papa, mama, túltáplált gyerekek alatt nyikorgott a nádszék, mert olyan odaadással ettek, ahogy a komoly munkát végezni kell. Odaköszöntem, válaszként kanálcörgés hallatszott.

Tágas istálló, feketén tátongó kocsiszín. Ólak büze. A nagy magyar Alföld meleg nyugalma tespedt a levegőben. Ez a júliusi kánikula, Bűnbánó Magdolna és Vince napja édesíti a dinnyét.

Hátul a nyári konyha befüggönyözött, üveges ajtaja füledt helyiségbe nyílt. A lámpa sárgán égett, a spóron fazékban tea főtt, gőze emelgette a fődőt. Láttam, hogy elkéstem, megelőztek, mert az asztal körül, a bevetett ágyon, a vizespadon, a fáskosáron, mindenütt férfiak ültek, és akár sorozáskor, kényszeredetten bámultak rám.

- Jó estét. - És hogy zavaromból kivágjam magam, megeresztettem egy bemondást: - Ellenőrzés. A nőszövetség megbízásából.

Egy tömött bajusz alól kibuggyant a nevetés: jól adja! - de a többiek nagyon hallgattak. Sovány, fekete nő lépett elé, és megfogta a kezem.

- Lili.

Az ágyról olyan élesen, kappanhangon szólalt meg valaki, hogy oda kellett néznem: csontos arcú, ugráló ádámcsutkás, keszeg emberkét láttam.

- Ismerőse, Lilike? - és ez nem kérdés, inkább számonkérés volt.

- Persze - rándult meg a nő keze a tenyeremben. - Régi ismerősök vagyunk, igaz?

- Ajaj! - mondtam tőlem telhető fölényességgel. - Ki nem ismerte Lilit?

- Tudja, tanító úr, csak az első pillanatban nem ismert meg. Nem csoda.

- Megváltottál - tódítottam. - Hiába, ez a jó vidéki levegő!

A tömött bajszú elégedetten bólogatott.

- Az van, kérem, jó levegő, az van.

- De ez azért város. Nem vidék - szúrta oda nekem a tanító. - A tanya, az a vidék.

Körülnézett, és a tömör bajusz már neki helyeselt.

- Úgy van, kérem, a tanya a vidék.

Lili háta mögött fölfedeztem egy álmatag szőke, kövér nőt, aki két férfi közt dagadozott.

- A barátnőm, Piri - nézett pillantásom irányába a fekete, és figyelmeztetően hozzátette: - Őt nem ismerheti.

- Nem bizony - énekelte a szőke, és lusta macskaszeme kitágult. - Én egy kimondottan elegáns intézetben...

- Tudjuk - intette le Lili.

- Erről egy szót se - szólt szigorúan a tanító. Ádámcsutkája fel-alá ugrált, hangja sipított az izgalomtól. - Minden megváltozott! És magácskák tudják, hogy ez így is marad. Mi garantáljuk! Ha a múlt árnyai felbukkannak, akkor se engedjük meg, hogy...

- Felforrt a tea. Piri, merd szét. - A fekete nő lehúzott maga mellé egy székre. - Itt jó lesz, János?

- Nagyszerű, kezitsókolom! - lelkesedtem, és zavaromban is tudtam, hogy semmiképp nem igazíthatom ki pártfogómat. Legyen hát „János”, meg a „múlt árnya”. Majd csak meglépek innen.

A kövér szőke pléh merőkanállal merte a teát. A bögréket úgy adta a férfiaknak, hogy nem nézett a szemükbe, csak hatalmas melle fordult felénk, és a szavaiban ingerkedő hangsúly csúszkált.

- Mit szeretne bele? - kérdezte a tömött bajszútól.

- Édeset.

- Mézet?

- Másmilyen édességre gondoltam - és a bajusz körül izzadság gyöngyözött. - Nem a teába, melléje. Mellém.

- Nana! - ugrott meg az ádámcsutka a tanító vékony nyakán. - Miben állapotunk meg, a szocialista magatartás és nevelés érdekében? A kétértelműségeket hagyjuk a Borforgalmi pincéjében! Itt nincsenek disznó viccek. Nincs foci. A nőket nem szidjuk, a feleségeket se. Csak társalgás van. Kulturáltan. Ahogy az méltó hozzánk! - Keményen rám villantott a szemével. - Hát igen. Nem vagyunk vidéken, tudjuk, mi az illem.

A szőke olvadóan mosolygott rá.

- A tanító úr, tudom, ecetet kér a teába. - És már nevetett, dallamos kacagást akart kipróbálni magából, de vihogás lett belőle. - Juj, ne is mondja! Meg kell halni... Ilyet még sose hallottam... Még hogy ecet...!

- Csak egy csepp kell bele, Pirike. Szegény édesanyám mindig azzal ízesítgette. - Fölvetette a fejét. - Nekünk nem telt másra. Hát igen!

Lilit figyeltem, aki szótlanul kuporgott mellettem, furcsa feszült testhelyzetben: székén előredőlt, két karját az ölébe gyűrte, és keresztbe vetett, inas, jó formájú lábával idegesen harangozott. Külön beszélgetést nem kezdhettünk, mert láthatóan kialakult menete volt a társalgásnak. Talán minden este ugyanazt mondták el.

Piri töltögette a teát, s ahogy a bögre tulajdonosai felé hajolt, majd ráomlott a férfiakra, de pillanatnyi megingás után visszabillent, és telt karjából, széles csípőjéből, hurrák hasából csak a kölni és a testszag izgató illata jutott a vendégeknek. Mikor széles vádlóján lesiklott a szemem, rájöttem az ingadozás okára: lehetetlenül magas sarkú cipőben imbolygott, múltjának ettől a rekvizitjától itt se vált meg.

Váltig a teáról beszélgettek. Egy vállas legény azt bizonygatta, hogy fele bor, fele tea, az az igazi. Másvalaki a pálinkás teára esküdött. Egy jól szabott zakójú, ezüstös halántékú pasi hosszasan fejtegette, hogy miért isszák az angolok tejszínnel, és annyi régi filmet hozott fel példaként, hogy akármibe lefogadtam volna, a helybeli mozgóképszínház tulajdonosa volt az államosítás előtt. Azonban bárhogy cifrázták, az asztalon csupán kevéske kristálycukor volt, bádogdobozban. A tea se fogyott, mindenki csak a látszat kedvéért kortyolt bele.

Egy óra múlva ugyanúgy ültek, beszélgettek, bólogattak. Menni készültem, és ez egy kis élénkséget keltett. A tanító azt mondta, reméli, megnyugodva hagyom köztük régi ismerősömet, látható, a környezet megtette hatását, Lili és Pirike abszolút biztonságban él, ez itt tulajdonképpen egy nagy család, több annál, közösség, amiben mindenki támaszra talál.

- Kikísérem - szökkent fel Lili, és mielőtt bármit mondhattak volna, hozzátette: - Mégiscsak az én vendégem. Így illik.

Alig csuktuk be magunk mögött az ajtót, Lili kitört.

- A disznók!!!

- De hiszen olyan szépen üldögélnek...

Az utca felé lódultam volna, a nő azonban belém karolt, rám fonódott a sötétben.

- Hátra, a kazlakhoz megyünk. Tudom én, mért jöttél, kiskatonám! De ezek a disznók kinéztek maguk közül. - Csimpaszkodó karja szorításából éreztem, hogy remeg a dűhtől. - Láttad ezt a disznóságot! Ez megy minden este. Még azt is elvárná ez a banda, hogy zabáltassuk. De tömjé őket a tehén feleségük! Tea van, slusszpassz, megmondtam ennek az állat Pirinek, hogy nem hagyok magammal kilőgni. Mert ez a liba bedőlt nekik, azt hiszi, elájulnak tőle, beveszik, hogy ő micsoda kisasszony volt Pesten. A madá-ám! - mondja, a madám házában így meg úgy volt. Hát tudd meg: egy hétig lakott a Víg utcai Pongrácznénál, aztán kidobták, mert meglopta a lányokat. Én nem szégyellem, hogy utcai cirkáló voltam. Az voltam! - Vonszolt a szérűskerten át. Hallgattam gyűlölködő sisterségét, és hagytam magam cipelni. - Ilyenek a férfiak. Dögök. Dumálni szeretnek. Ha az ember hagyja, mindig csak dumálnak. Ez az állat tanító, ez igen, ez hiszi is, amit mond. Hogy megnevelnek minket! De a többiek? Visszajönnek, és csinálni kell velük ingyen. Mert mi hölgyek vagyunk, akikhez csak beszélgetni járnak. Ezt játsszák velünk! Csapatostul ülnek itt, akár egy presszóban, és vigyáznak egymásra meg az erkölcsseinkre. Aztán éjszaka meg bekopogtatnak. Egyenként mind visszajön. És mindezt ingyen! Érted, kiskatonám, a disznókat? De mit csinálhatok? Nem akarok még messzebbre kerülni, tanyára, tyúkólba. Mert megkaphatom azt is. Ezekről minden kitelik.

- Kicsit lazult a szorítása, sóhajtott. - Pedig micsoda üzletet csinálhatnánk! Ezzel az állat Pirivel mi ketten minden igényt ki tudunk elégíteni. Hát nem? És nem kellene ingyen csinálni.

A szalmában egerek futkostak, a sötétben zizegett tőlük az egész kazal. Sose gondoltam volna, hogy ilyen zajt csapnak ezek a parányi, ijedt állatok.

KISASSZONY HAVA - AUGUSTUS

Gabonahordást és cséplést teljes erővel folytatjuk. Len- és kenderáztatásnak van ideje, a dohánytörést és -fűzést megkezdjük. Tyúktojásokat télire szitált hamuba elrakjuk. Szőlőben az utolsó kapálást bevégezzük. Marad a Lőrinc-napi hévség, ha este futócsillagok látszanak, rossz idő lesz, ha a galambok vízben fürdenek és későn repülnek haza, és a juhok öklelőznek.

A gazda naplója: Bölcsességfogam rettenetesen fáj, szájjárat kaptam, csak sört meg tejet bírtam inni, végül az az állat fogorvos kioperálta a fogam, közben lázadnak a népek, a téeszek szétmennek, nem aratnak - támadnak a kulákok - írja az újság, meg azt is, hogy azért a kormányprogram a megvalósulás útján halad.

A NAP FIA

*Lőrinc-napra ha nincs méze.
Lőrinc vizelt a dinnyébe*

Vad kánikulában, a vasúti sínek mentén szédelegtünk be a prériről; a szurokcsöppeket izzadó talpfákon vakító hátú acélkígyók siklottak el a bokánknál, alattomos-szelíden, de a forró vibrálásban úgy láttuk, mintha messze előttünk összedugnák és fölemelnék a fejüket, hogy áttüzesedett testtel rávetődjenek valakire.

Kiégett, szürke mezők, sárgán fuldokló búzatáblák után végre a kastélyparkhoz értünk. A töltés csikorgó kövein lecsúsztuk az egymásba gabalyodott lombozatú fák alá, s a kanyargó kerti úton puha és könnyű járás esett még a mi tripla talpú aknászciszimánkban is. Körülfolyt az árnyék, és a lucskosra izzadt ing máris hűvösen tapadt a hátamra; kigomboltam a zubbonyom, alányúltam, és két ujjal húzkodtam el az inget a bőrömtől.

Pepe előremutatott, ahol a lombok között feltornyosult elénk a kastély.

- Nézd, milyen házacskája van manapság egy kőművesnek!

- Kinek lenne, ha nem egy kőművesnek? - ugrottam bele a játékba. - Sztahanovista, és szépen keres.

- Hát megtalálta, amit keresett.

Mindig így bolondoztunk, ha a határról hazafelé baktatva elértük végre a parkot. Tavaly még láthattuk a fák hűvösében sétálgató grófot, golfnadrágban, pepita zakóban, angol bajuszkája körül kedvetlen, összegyűrt arcával. Karácsonykor fordítani akart a során, ami tulajdonképpen sikerült neki: megpróbált átlépni Ausztriába, és azóta Sztálinvárosban, kőművesek mellett tölti a nyarat. Mi meg beköltöztünk a parkba. Nem a kastélyba, hiszen a szétlőtt kastélyból csak annyi maradt, amennyi messziről látszott: impozáns homlokzat, barokkos girlandok a vakolaton, ablaklyukak lógó zsalugáterekkel. De a díszletfal mögött egy elgazosodott romhalmaz előkelő csöndje tornyosult.

Az egykori gazdasági épületek közt a kocsiszinben volt a konyhánk. Onnan ilyen kora délelőtt még nem ételszag, csak rádiózene áradt. Pamacs kapkodva hámozta a krumplit, fekete üstökét ide-oda dobálta a zene ütemére - néha szinte leröppent válláról a feje, s elszabadult luftballonként cikázott körülötte. Mióta messzire került az aknáktól, mert megtettem szakácsnak, Pamacs cigányképén állandóan vigyorgás fénylett.

- Éhesek vagytok? - ordította túl a bömbölő rádiót.

Lerázta magáról a krumplihéjat, kezét belefente fényes nadrágjába, lekanyarított két szelet kenyeret, megmártogatta olvadt, barna zsírban, és gerezdekre vágott hagymát púpozott rá. Amíg faltunk, odaadó puliszemekkel lesett minket.

Az ököristállóba szállásoltunk be. A jászlak előtt kétfelől, végig az épület hosszában, szalmát terítettünk le, rá a pokrócainkat, lábtól pedig, a betonozott trágyalé-elvezető csatornánál zöld katonaládáinkból emeltünk gátat, hogy szét ne csússzon alattunk a szalma. Tágas és hűvös szállás, a meszelt falak még mindig az állatok erőteljes és megnyugtató szagát árasztották.

Letelepedtem az ajtó mellé, rágyújtottam. Pepe nekifogott mosdani, átöltözni.

- Ugye, megértesz? Nem haragszol? - kérdezgette, és ráncigálta le magáról az átizzadt egyenruhát. - Meg kell próbálnom.

- Persze. Próbáld csak meg.

- Papa azt mondta, igyak meg előtte öt duplát.

- Igyál meg ötöt. Vagy tízet. Ne felejtse el megsózni, úgy jobban hat.

- Jó hogy mondd, Pamacstól kérek sót. Az biztos nincs a presszóban.

Kizúdíttotta a vizet a mosdótálból az istálló elé, és a törülközőből a fejét dörzsölve rám sandított.

- Mit gondolsz, sikerül?

Kipöcköltem a csikket a mosdóvíz tócsájába.

- Nem tudom, Pepe. Gondolom, a kávénak akkor kell hatni, amikor az orvos elé kerülsz. Ezt nehéz kiszámítani. - Megérezte kedvetlenségemet.

- Erre ügyelek, ha elengedsz.

- De hátha sokat kell várnod. Tudod, mi van a kórházban. - Próbáltam úgy tenni, mintha érte aggódnék. És egyre dühösebben beszéltem. - Csak ülsz azon az éterszagú folyosón, a rohadt fapadukon, klassz kis ápolónők libegnek el előtted, de azokat se bírod nyugodtan gusztálni, mert a gyomrod remeg az idegességtől, az idő meg csak telik, telik!

Pepe nedves haját törölgette.

- Bár minél klasszabb ápolónők járnának! Az csak fokozza a szívdobogást.

- Én tíz kávé innék meg! Biztos, ami biztos.

Leengedte a törülközőt, és zavartan rám nézett.

- Igazán szeretnéd, hogy sikerüljön neked?

- Hát persze.

Láttam, örül, hogy ezt mondom.

- A srácok szar lógósnak tartanak.

- Toll a fülükbe! Mindegyik szeretne kitalálni valamit, hogy leléphessen innen, de nem mernek nekivágni. Meg aztán más is kell hozzá, nemcsak bátorság.

Pepe meztelenül állt a fekhelyén. Hosszú lába volt, kemény fiúizmokkal, a csípője keskeny, a válla gödrös, a karja pedig nem túl erős. Bőre barnás arany színű. Még a lábujjai is szép-rajzúak, aprók. Füttyje se lógott le lomhán, hanem kicsire összehúzódva peckesen rezgett lapos hasa alatt. Ez a test épp csak elkészült, és még semmi nem volt elhasználódva rajta.

Talpa alatt besüllyedt a fekhely pokróca, ahogy előrehajolva a katonaládájából műselyem alsónadrágot vett elő.

- A papának köszönhetem ezt a dokit. Már mondtam? Talán disznóság tőlem, de nem szégyellem a szerencsémét. Mindent meg kell próbálnom.

- Te tudod. Velünk ne törődj.

- Ha sikerülne, sajnálni fogod, hogy elmegyek?

- De mennyire! - vágtam rá, és meggyújtottam egy újabb cigarettát. Nem tudtam biztosan, hogy sajnálni fogom-e. Annyira nem illett közénk. Most is kölnit csapkod tenyeréből a hónaljába, mielőtt hófehér alsóinget húz.

- Mi megértettük egymást - bólintott felém. Túl nagy és túl barna szemével olyan tapadósan tudott nézni az emberre, mintha mézzel teli verembe akarná belerántani.

A betonvályú fölött, a szénatartó rácsán lógtak a kimenőruhák. Leakasztotta a magáét, meg-rázogatta a nadrágot, beledugta a lábát. Mi kapcát hordtunk a csizmában, ő zoknit. Ez is olyan fakszni, amit nem szeretnek a srácok. Selyemtalpú - mondták. Pepe erre csak vonogatta a vállát.

- Megfognád a tükröt? Így tartsd. Kösz.

Száját összecsuicsorítva nézett bele a tükörbe. Fényes szálú haját lazán hátrafésülte, elől felnyomkodta, hogy hullámot vessen, aztán a hullámot két ujjá közé fogva, eligazította mögötte a választékot. Le nem vette tükörképéről a szemét, úgy beszélt.

- Azt írja a papa, hogy be se akarták engedni a katonai kórházba. De ő nem ismer lehetetlent. Érted? És végül csak kicsípte magának ezt a dokit! Nekem nincs más dolgom, írja, csak ügyeskedjem ki, hogy eléje kerüljek kivizsgálásra. Persze nem tudom, mit intézett vele a papa.

Leengedtem a tükröt.

- Én el tudom képzelni.

Erre az érdes hangra Pepe megzavarodott.

- Ne beszélj így. Talán régi ismerőse. Nem is bírod elképzelni, milyen rengeteg embert ismer. Igazán! És nemhogy orvosokat, de minisztereket is. - Elkapta a pillantását. - Na, jó. Lehet, hogy valami rekompenzálást is beígért.

- Mindegy - dűnnyögtem békülékenyen. - Fő, hogy sikerüljön. Szíve mindenkinek van, és nem nagy rizikó rámondani, hogy zűr van a ketyegővel, ha előtte szépen megiszod a kávékat. Én lehajtanék egy-két rumot is.

- Nem. Azt nem! Megérezheti az asszisztensnő, és akkor a dokinak úgy kell tenni, mintha rájött volna a szimulálásra. Miattam nem keveredhet bajba.

- Igazad van. - Izzadni kezdtem, hogy milyen buta vagyok. - Elrontanám a dolgot, azért nem is próbálkozom vele. De te ne rontsd el, ha már ennyit belefeccölt az öreged.

Forgatta kezében a fésűt, bizonytalanul. Szeretett volna meggyőzni.

- Hidd el, ez csak szívesség a doki részéről. Rutinvizsgálat. És tiszta szerencse, ha mégis talál valamit.

- Jól van. Én drukkolok neked.

- Kösz. Nagyon rendes vagy, hogy elengedsz. Pláne, mert tudod is, hogy mire megy ki a játék. Felálltam.

- Induljunk. Hátha már megrakták a kocsit.

Az uradalom rácsos vaskapuján túl, ahová nem vetettek árnyékot a platánok, széles és poros tér választott el a vasúttól. Ezen a kocsifordulón hajtottak elegáns ívben az állomás elé a földbirtokosok hintói és a bérlők bricskái; a betonkerítés mögött pedig rámpák sorakoztak, oda hordták ökrös szekerekkel a terményt. Valamikor nagy forgalom lehetett. Most csak nekünk hozták a szerelvények a gömbfát, hogy drótakadályt építsünk a határon. Ebből a rengeteg fából kellett egy teherautónyt beküldenem Szombathelyre. Reggel telefonáltak az állomásra, innen rohant át hozzánk a parkba egy vasúti munkás. Mi már a hajnali hűvösben kivonultunk a határra, munkahelyünkre, csak Pepe piszmogott az ököristállóban valami jelentéssel az „íróasztalnál”, a három egymásra állított üres aknásládán. Intézkedett, hogy kezdjék el a rakodást, aztán kitrappolt utánam a prérire. Persze, menj csak be a városba, mondtam neki. De összerándult a gyomrom, mert azt is mondhatnám: nem engedlek! De miért ne? A haverság többet jelent, mint az a stráf a vállamon.

- Hogy pont most, nyáron próbálhatok szerencsét...! Ez jó jel - lihegett a futástól, és izgalmában kisfiússá vált az arca. - Ez nagyon fontos az én esetemben.

- Persze. A nap fia!

- Röhögj csak ki... Bánom is én!

Néhány napja ugyanott álltunk, Pepe a lerakott aknákról készített telepítési rajzot, és közben azt magyarázta, hogy ő a „nap fia”. Ilyen nyári melegben szülte az anyja. Siófokon nyaralt, a strandon lett rosszul, a homokban napozva römizett a társasággal, és mire becipelték a kabinba, elment a magzatvíz.

- Ez jót jelent, azt mondják. - A tenyere élére fűjt, hogy ne izzadjon, ne ragadjon oda a rajzlaphoz. Olvasta valahol, hogy az inkáknál nem lehetett főember, aki nem a nap fia. Ha egy előkelő asszony éjjel vagy borús időben szült, addig dugdosták, amíg kisütött a nap, és akkor jelentették be, hogy utód született. - Miért lenne ez hülyeség? A napnál nincs hatalmasabb, nem kell ezen nevetni.

Nem volt kedvem nevetni. Elcsigázottan húzódtam be Pepe mellé a vadkörtefa árnyékba. Kezem szurkos volt a ládától, nadrágom fekete, ahogy ölemben cipeltem az aknákat, térdem földes, a vállam vörösré égett, és a mellemre rakódott porban a lecsorgó izzadság kacskaringós medret tört magának.

Az elkorhadt drótakadály helyett újat építettünk. Kétoldalt a helyi határőrs géppuskákkal biztosította a munkánkat; komolyan hittük, hogy odaátrol támadás érhet, és hátha épp ebből robban ki az új világháború? Sietősen dolgoztunk, estig mindig be kellett fejeznünk egy-egy határszakaszt, éjjelre nem maradhatott megbontva a határzár. Ki figyel ilyenkor az írrok fecsegésére?... Húsz aknász és két szakasz kisegítő lövész nyüzsgött a kánikulában.

- Mi vagy te? - néztem tikkadtam az aknásládán kuporgó Pepére, és megpróbáltam annyi nyálát összegyűjteni, hogy nyelni tudjak.

- Hát nem érted? A nap fia!

- Azt hittem, a szerencse fia vagy, hogy nem kell az aknák fölött gebeszkeszned, mint nekünk. Megrándult a válla.

- Csak egy szavadba kerül, és én is...

- Jól van, na. Felforrt az agyam.

Nem kellett volna így beszélnem vele. Annyi papírmunka volt - kimutatások, jelentések, anyagigénylések, helyszínrajzok, a katonai bürokrácia termékei -, hogy nem tudom, mihez kezdtem volna nélküle.

Esténként kiültünk a parkba. Egyszer azt magyarázta, hogy csillagász lesz. Bámultuk a fekete ég rejtélyesen vibráló fényeit - és hátunk mögül, a sötétből, nyihogó nevetések és részeg kurjantások roppentek fel, a fiúk pálinkához jutottak. Pamacs egy fazék hátán dobolt, tiszta énekhangja ki-kibukott a többiek ordító kórusából.

Máskor az uradalom romjai között Pepe gépészeti szakkönyvet talált. Napokig hurcolta magával, mutogatta nekem az erőgépek rajzát, a metszeteket, és megesküdt, hogy mégis inkább mérnöknek kell lenni, az az igazi.

De tanultunk oroszul is, abból a nyelvkönyvből, amit a ládájában őrzött. Beültünk a jászol alá, felhúzott térdünkön az írka, és rajzoltuk a fura betűket, amíg csak Pepe rá nem unt. Aztán cigány-magyar szótárt akart készíteni, Pamacsból ásta ki a szavakat, csak hát ő szégyellte, hogy cigány, és összevissza zagyvált.

- Fárasztó vagy - torkoltam le, amikor este átballagtunk az állomásra, hogy a restiben sörözzünk. Akkor épp a gyógyszerészetről lelkendezett, van egy bácsikája, arról jutott eszébe.

- Mindig van valami mániád. Minek az?

- Nem fogjuk örökké itt lopni a napot, egy bűdös ököristállóban! Fel kell készülni a jövőnkre.

- És mi a rosseb lenne az? - ásítottam.

- Hát ez az! Ez az, hogy nem tudom! Ezért marhaskodtam el az egyetemet. Te nem érzed ezt a bizonytalanságot itt belül? - Megmarkolta a zubbonyát, tágra nyílt szemével majd felszippanzott, mert erőtlén voltam az egész napi kimerítő munkától. - Mi lesz velünk? Mire visszük így? Arra is gondoltam, talán tisztí iskolára kéne jelentkezni, ha már úgyis... Legalább tudnám, hogy mit várhatok! Így minden olyan reménytelen. Majd megbolondulok, ha erre gondolok. Egy verem fenekén ülünk, és...

- Alattunk aknák, ezt ne feledd. Túl kell élni. - Ingerülten hátra vetette a fejét.

- Ennyi az egész? Ezt nem mondhatod komolyan.

- Nem kell ugrálni. Mert nem is lehet ugrálni, nem engedik. Ha pedig nyugodtan ülsz a fenekeden, az olyan, mintha máris kint lennél a veremből. Iszunk még ebből a savanyú sörből?

Együtt vonultunk be Sopronba. Az első lehetséges alkalomkor eljöttek a szülei. Egy kalapos, angol kosztümös, hosszú lábú szépasszony rontott rá, Pepe, Pepe! - sikoltotta, és túl nagy és túl barna szeméből könny szivárgott, ahogy összeölelkeztek. Nekem is bemutatta az anyját: Pipi - mondta rá, így hívjuk a családban. És Pipi megsimogatta az arcom, vigyázzanak egymásra, fiúcskák, suttozta. Tükröt kapott elő, összecsücsörített szájjal igazgatta a haját. A kopaszodó, kövérkésen guruló papának úgy járt ide-oda a szeme, mintha lett volna valami látnivaló a laktanya kultúrtermében, és nem a menekülés útját keresné. Azóta többször is

megjelentek, vállalati Pobedával, mert akárhol jártunk, mindig utánunk tudtak jönni, megszerezték a határsáv-átlépési engedélyt.

- Megjött a szent család, hozza a linzert - mormogta Lompos Lajos, akinek egy szovjet rajzfilm farkasfigurájáról adtunk nevet. - Pipi-pepe-papa - pötyögte gúnyosan, valahányszor együtt látta őket. - Magos, neked nem fordul ki tőlük a gyomrod? - förmedt rám. - Persze, te már góré vagy, ezekhez tartozol, zabálsz a linzerükből, aztán a naptól is óvod a pubit. Egyszer majd megcsípi a szúnyog, és akkor ácsolhatjuk a koporsóját. - Lajos ácsujjaival felrántotta zubbonya ujját, hogy kilátszott inas karja. - Én csak a melóra vagyok jó. Mi? Meg hogy fölrobbanjak. Linzer Matyi pedig a fák hűvösében lapozgatja a papírjait, és rajzolgat. Szépen nézünk ki!

Mire visszatalpaltam a prérre Pepe távozása után, a fiúk felállították a drótakadályt, kiásták az aknát helyét. V alakban tört meg a határ, ilyen helyen nehéz a dolgunk.

- Nézd csak, Magos, itt egy forgó lesz - mutatta Lompos a törés alsó csücskét; a forgó azt jelenti, hogy ott a két oldalról befutó aknasorok megduplázódtak. - Jól kispekuláltam, örvezérem? Így lesz a legegyszerűbb.

A legjobb aknász volt. Értette a dolgát.

Alkonyatkor hozzákezdünk a már betemetett aknák élesítéséhez, kiszedtük a biztosítószeget a gyújtószerkezetből. Lompos a belső sorokban, én a külsőben haladtam. Hátraparancsolt társaink a gömbfát rakták össze, készültünk a hazavonulásra.

Akkor robogott be teherautónk, amelyik a városból jött vissza. A sofőr dudált, integetett, mellőle Pepe ugrott ki, egyik kezében egy benzineskanna, a másikkal papírt lobogtatott.

- Sikerült! - kiabálta. - Mindenki velem iszik, fiúk! Sikerült... - A kanna pálinkával volt tele. Mire odafutottam, kézről kézre járt.

- Képzeld, egészen simán ment - ömlött Pepéből a szó, és szeme fénylett a mámortól -, a doki vizsgált, forgatott, hallgatódzott elől, hátul, és azt mondta, komoly ritmuszavarok vannak, lehet, hogy szívbillentyű-eltérés, azonnal beutalt a saját osztályára, itt a papír, talán majd leszerellek, vissza se kellett volna jönnöm, de én erősködtem, hogy a cuccomért mégiscsak eljövök, meg veletek is akartam egyet inni, mégse mehetek csak úgy el!

Néztem az örömtől lobogó, hadonászó-hadaró Pepét, aki ügyesebb volt, mint a gróf, tudott fordítani a sorsán. Kint van a veremből.

- Szorítottam neked - nyögtem ki.

- Klassz vagy! Igyál.

- Még nem végeztem az aknákkal.

- Igyál! Minden pénzemen pálinkát vettünk!

Újra és újra ittunk a kannából, a pálinka a mellünkre csorgott, és körben mindenki röhögött, tolakodott, veregette Pepe vállát.

Lompos az aknazár tulsó feléről mérgesen kiabált.

- Mi van ott, Magos? Mi az a banzáj? Én megint kimaradok belőle?

- Leszerellek - ordította feléje Pepe. - Itt a papír!

- A pálinkát hozd ide.

- Nem bírom elvenni tőlük!

- Akkor nem igaz egy szó sem az egészből.

- Itt a papír, itt a papír!

És a kórházi beutalót lobogtatva futott feléje. Már az aknasor közé ért. Ismerte a telepítési rendet. De a forgó! Valakinek kiáltani kellett volna, akartam is kiáltani, hogy: vigyázz! De ijedten és megbabonázva Lompost bámultam, aki a túloldalon görnyedt, feketére égve, szurkos nadrágban, fáradtságtól elgyötört arcán vad grimasszal - és nem kiáltott.

A robbanásokat egy pillanatig csönd követte. A benzineskannából, amit valaki elejtett, bugyborékolva folyt ki a pálinka. Rohantunk az aknazárhoz.

Pepe hason feküdt, aknázsizmája széttépve, a nadrágja, a zubbonya azonban hátulról épp volt. De tudtam, hogy ez csak látszat: kastélyunk homlokzata mögött sincs kastély.

Mégse számítottam arra, amit aztán látnom kellett. Ahogy megfordítottuk, a testének nem volt eleje. Az arcáról, a melléről, a combcsontról leszakította a húst a robbanássorozat, ami aknáról aknára dobta. Mint amikor a sült halat kettéveszik, és a gerinc és a bordák és a koponya-csontok előtt nincs semmi.

SZENTMIHÁLY HAVA - SEPTEMBER

Sarjúhordással az őszi esők megjövetele előtt végezni kell. Kezdjük az őszi vetést, a burgonyaszedést. A kétnyíretű juhokat másodszorra nyírjuk. Sertéseket makkra hajtsuk, a hizlalni való kétéveseket kiszemeljük. A koránérő szőlőből már pénzelni lehet, rendbe hozzuk a szüreti edényeket. Jó időt ígér, ha az éjjelek hidegek, ha a nap tisztán áldozik le, rosszat, ha a hernyók kibújnak a földből, ha a ganéjbogarak reggel repdesnek.

A gazda naplója: Árleszállítások vannak, felülvizsgálják a begyűjtési, beadási rendszert, bezzeg az amerikai farmerek tönkremennek - írja az újság. Sztálin utódját Hruscsovnak hívják. Amerikában meg egy tábornok az elnök, Eisenhower. Új nőm van, elvált asszony, lakással.

KISASSZONY-NAP

*Kisasszony hajtja a Fecskéket,
szent Mihály a menyecskéket*

Ötvenhárom őszen a pálicsi „állomásra” napjában egyetlenegy személyvonat járt, estefelé érkezett, és másnap reggel ugyanaz indult vissza. A huszadrangú mellékvonalat csak azért nem szüntették meg, mert kifutott ide az osztrák határra.

Ez az eldugott vidék mintha lerázta volna magáról az embereket. A városig tartó, egyórás döcögés alatt magányos östölgyek komorlottak fel magzott rétek közepén, rengeteg erdők váltakoztak köves lapályokkal, és az erdőszelek áthatolhatatlan aljnövényzetében diadalmasan piroslott a galagonya, a néhány közbefurakodó sombokor pedig sunyi kék bogyókkal lesett ki a sűrűből. Elszórt foltokban megművelt földeket is lehetett látni, de az aratás után felszántatlanul maradt, gyomverte tarló arról árulkodott, hogy a begyűjtés óta senki nem tért vissza a távoli falvakból. Néhol ingerzöld színű, kapát sose látott, elvadult kukoricatáblák nyomultak fölfelé a dombokra olyan tömött hadrendben, hogy reménytelennek látszott lázadó tömegükkel szembeszállni.

A buja növényi vegetációban, a megsüppedt vasútvonal végén, egymagában guggolt a pálicsi bakterház.

A láthatatlanul megbúvó falu felől - ahol a határőrs is van - egy katona ballagott idefelé nagy kényelmesen. Az itt éjszakázó szerelvény: a busa kéményű, tömzsi mozdony az utána akasztott egyetlen vagonnal, indulásra készen füstpamacsokat lökött az égnek. Az öreg kávédaráló felfűtve rázkódott, mintha meg akarná rezegtetni a Földgolyót. De körülötte a harmatos szeptemberi reggelen a fehér lepkék, mintegy hálóingben ébredve, a nedves fűszálak hegyére húzódva, szárnyukat a nap felé rezegtették - a rettenetes gőzösről tudomást se véve szárítkoztak.

Ősz bajszú vasutas topogott a gazos sín pár mellett.

- Kegyedet vártuk, tegnap mondta, hogy ma már vissza is utazik a városba. És elmúlt az indulás ideje.

Pléhtokba zárt zsebórát kotort elő, felkattintotta és a megsárgult számlapon körmével mutatta a késést. Felintett a szélvédőnél könyöklő masinisztának.

- Indulhat, vezér úr!

A katona felszökkent a mozdony után akasztott marhapullman lépcsőjére, és visszatisztelgett az ősz bajszerű vasutasnak, miközben a gőzös egyetlen vagonjával kihúzott az állomásról.

Az idegenből jött határőr, mint aki sajnálja, hogy ilyen hamar vissza kell utaznia, vonakodva kapaszkodott fel a lépcsőről a marhavagonba, az ajtóban állingált, és hitetlenkedve bámult vissza Pálics felé: micsoda eldugott fészek! - ki gondolná, hogy ilyen is van?

Vetett egy pillantást az üres vagon belsejébe is - a szálkás padlót nemrég lelocsolták, úgy seberték ki -, és gépiesen elfordult, majd meglepetten visszarántotta a fejét, mert a sarokban, az utasoknak szánt padon valaki ült a homályban. Egy sovány, feszes arcú nő, színtelenre mosott ballonkabátban. Lábaik egymáshoz préselve olyan ellenkezően, ugrásra készen kuporgott, mintha erőszakkal nyomták volna le a padra. A katona elkapta róla a szemét, és nem akaródzott beljebb mennie, inkább az elsikló tájat bámulta. A nő pedig a katonát. Szája megmegrebbent, s olyan feszült némaság volt körülötte, mintha üveggel volna körülöntve.

utánam jött

ne mondja hogy nem utánam jött ha egyszer utánam jött és már meg is fogott azt hiszi

utánam jött igaz-e

pedigsemminemigaz nemugyanaz maganemtudsemmit

hogy miért nincs határsáv-igazolványom

hát nincs vagyis lennie kéne mert itt lakom Pálicson és az jár nekem de nincs mert

ez magát nem érdekli csak hogy nincs határsávom

hát nincs

értse meg nem kapom meg a rendőrségtől pedig miótátul könyörgök érte

nem is kéne kérnem az jár nekem mint mindenkinek akinek a lakhelye a határövezetbe esik tudom én ezt nagyon jól

nem akarják hogy elmenjek a faluból

ki se tegyem a lábam itt rohadjak meg és azt csinálhassanak velem amit akarnak

hát ezért nem kapom meg az igazolványt ami jár nekem a törvények szerint és maga most azt hiszi hogy megfogott hogy nem bírom igazolni magam

nem hagytam otthon tudom hogy a határsávot kötelező magunknál hordani ne próbáljon megzavarni és meghazudtolni különben is a bejelentőmben a pálicsi lakcímem van és ennek igazolnia kell engem végig gondoltam én ezt

de határsávom nincs már megmondtam nincs mert nem adtak

semmimásnemigaz nemigaznemigaznemigaz

magát nem ismerem nem láttam még a faluban csak hogy most utánam jött

de ismerem a magafajtát

a Nollnét könnyű elkapni csak utána mész és már meg is van mert igazolványa abszolúte nincs egy szál se és ha pofázik mondd neki hogy jobb ha nem pofázik és már meg is van

ezt mondták rólam az ōrsön igaz-e
hát megfogott nincs határsávom büszke lehet rá hogy védtelen asszonyokat mármint hogy
engem
de bánom is én rohadjon el a világ
én már semmivel nem törődök
semmivel
mindenből elegendem van velem nem lehet már kitolni mert úgy kitoltak velem annyian és
annyiszor hogy
ezt jegyezze meg
hites uram van ha nincs is róla papírom de az a papír mit számít és bejelentett lakásom
Pálicson és
tehetnek nekem egy szívességet kinyalhatják a
miért ne mondanám azért is mondom kinyalhatják
rohadt világ és rohadt mindenki ha akarja tudni ha ezt akarja hallani és most lefoghat mert
uszítottam de akkor is csak ezt mondom rohadt világ és rohadt mindenki
éssemmimásnemigaz neműgyvanaz maganemtudsemmi
három éve ilyentájt vagyishát Kisasszony-napkor jött nekem a Feri
ezt nagyon megjegyeztem
egy nő ilyet nem felejt el soha
pláne amilyen lány én voltam hogy azelőtt senki egy ujjal se érhetett hozzám
mondtam anyámnak hogy ne hagyjon együtt vele ne menjen el
Kisasszony-napkor van nálunk a búcsú és mindenki részeg és az egész falu eszik meg iszik
meg ordít és okádik
ilyenkor nagy a forgalom mondta az anyám és neki ott kell lennie az ivóban ez a dolga meg is
nyúzná a Mihály ha nem lenne ott
és otthagyt a Ferivel pedig az is részeg volt az anyám is részeg volt
mert ilyenkor mindenki az
a Noll kocsmában lakunk a kisházban és anyámnak tényleg segítenie kell a kocsmában
azért lakhattunk ott ezt megértem de azért nem kellett volna engem a Ferivel
megtette és nevetve tette meg ezt nem bocsátom meg neki soha hiába az anyám mert minden
evvel kezdődött
egy üveg borral jött hátra Feri hogy az apja küldi a Noll Mihály a gazda a kocsmáros az öreg
Noll
én nem ittam belőle csak anyám meg a Feri pedig amúgy is részegek voltak már és anyám
akkor azt mondta hogy fel kell mennie a kocsmába és hiába kértem hogy ne hagyjon ott
otthagyt nevetve mert ivott
hát milyen anya az ilyen kérdelem én sokszor kérdeztem ezt tőle is de mindig csak legyint hogy
nem akart rosszat

addig duruzsolt hogy a Feri így meg úgy

beleülhetnék a vagyonba

de nekem más elképzelésem volt az életről és ezt nem csak most mondom hogy ilyen csúnyán kibabráltak velem

a háború alatt meg utána is polgáriba jártam Pálicsról vonattal jártam be a városba amíg lehetett

de később már nem lehetett pedig csak egy év kellett volna és elvégzem de anyám azt mondta nem kisasszonykodni kell hanem beleülni a vagyonba és megtehetem ha a Ferivel

akkor halt meg a Nollné a Feri anyja és anyám tudta hogy a Mihály őt nem veszi el arra hiába számítana

hiába volt kapcája az öregnek húsz éven át

tudta ezt a falu és Mihály ezért nem tehette meg és a felesége emléke miatt se meg a nevetség miatt se meg anyám is csúnya volt már akkor lompos és részeges tudom én ezt

az apám kocsis volt a kocsmároséknál és elvette a szolgálójukat vagyis az anyámat hogy Nollné ne murizzon az urával

uramisten ennyi mocsok

nemigaz semminemigaz semmiközömhözadjuk

az apám aztán nem jött vissza a háborúból ott maradt az orosz hó alatt így mondogatták nekem kislánykoromban

megmaradhattunk a kisházban és Nollné már nem bánta

hogy anyám segít a kocsmában mert elbetegesedett a gazdasszony

a hasa puffadt állandóan óriási nagyra más asszonyok is így haltak meg a faluban ez a bába kezenyoma

hogy annyiszor szurkálta el tőlük a gyereket

mert egy gyereknél senkinek se lehet több azt lenézik

már az én anyám is puffadt hassal jár és nyög és nekem sajnálnom kellene de nem bírom sajnálni én sose engedtem hogy hozzám nyúljon a bába vigyázott volna ő is magára

azon a búcsún Kisasszony-napkor jött hát a Feri a borral és ivott anyámmal és anyám aztán felment az ivóba mosogatni és én ott maradtam

Feri először hogy igyak és igyak de én nem és nem mert reszkettem tőle

ő meg ivott és mondtam hogy sikítani fogok de nevetett csak hogy ki hallja meg ordítva énekelnek a kocsmában és rádobott az ágyra marha ereje volt mert több volt egy mázsánál

és vörösen égett a feje és vicsorított

a rossz párnánk kiszakadt szállt a toll ahogy dobáltam magam és próbáltam őt lelökni de a marha ereje

belenyomta a fejem a párnába és a szám tele lett nedves tollal majd megfúltam közben iszonyú súllyal lenyomott

és utána megitta a maradék bort mit bőgsz mondta elveszlek

ha nincs is semmitek elveszlek már nem olyan világ van hogy a vagyont néznék asszony leszel
de én nem azért jártam polgárba
hát miért kérdezte vén szolgáló akarsz maradni mint a Julis ez az anyám vén szolgáló akarsz
maradni mert Julist sose veszi el az apám erre hiába számítottok ezt én se engedném a vén
marhájának
tudtam hogy igazat beszél és mégis szörnyű
ültem az ágyon és sirtam és fölülről meg hullott rám a toll tele volt tollal a szoba takard
inkább el magad mondta Feri benyithatnak ne lássák hogy lefeküdtél velem mielőtt paphoz
megyünk
pedigneműgyvolt nemigazhogyn semminemigaz
egy hét múlva összeverekedett a rendőrökkel és vitték is el merthogy akkor kikezdték a koc-
márosokat
Feri nagy természetű fiú volt ha nem mondtam volna
felül a mázsán és marha erős rettenetesen tudott mérgeledni és vörösen ordítani és persze
hogy a rendőrökkel
ott maradtunk hárman
anyám káromkodott én sirtam Mihály meg a Feri apja ivott egész nap szótlanul és nálunk
hortyogott a kisházban mert kitették őt a kocsmájából meg a lakásából is hová menne
istenkedett anyám megleszünk mi hármásban de Mihály nem is akart elmenni
ilyen ősz volt szörnyű ősz
Szent Mihálykor meg a nevenapján alig tíz napra rá hogy elvitték a fiát és addig egyfolytában
ivott végre feléledt és megszólalt a Mihály hogy ünnepelni akarja a neve napját azt mondja
anyámat elküldte hogy hozzá bort akárhonnán is
Julis eridj le a pincémbe és hozz bort így mondta de anyám hogy nem és az már nem az övé
baj lesz ha
inkább elmegyek a faluba borért majd csak megszán valaki így mondta
és otthagyt az öreggel
az meg ült az ágy szélén és búslakodott és a meghalt feleségét meg a fiát emlegette és meg-
szántam mert olyan esett volt
vigasztaltam hogy minden jóra fordul
de ő csak ingatta a fejét hogy nem már nem de én milyen jó vagyok hozzá szép kislány meg
ilyeneket
és húzkodott
mert erő volt még benne annyi ivás meg szomorúság után is hiába nem engedtem volna mert
akkor is
nagyon nem mertem kapálni mert a fia alatt is majd megfúltam a tollban hát azt nem akartam
hogy megint a párnánk
mire visszajött az anyám ott talált az ágyban és Mihály már
aludt én meg nem bírtam gyorsan kimászni

rikoltozva jött nekem hogy ez meg az cemde elmondott mindennek de el nem ért mert a falhoz húzódtam

Mihály felült és ellökte az anyámat

kuss mondta neki ez már így lesz ezután

ha nem tetszik mehatsz az utcára vén boszorka

én meg gunnyasztottam az ágy sarkában és az anyám lihegve bőgött és Mihály megint rákiabált hogy kuss

evvel aztán minden el lett intézve

nem tehettem róla ennek így kellett lennie nem igaz hogy én nem akartam és semmi más nem igaz

a faluban aztán pusmogtak hogy együtt élek avval a vén kulákkal

ehhez meg kinek mi köze ezt kérdezem én

ki tartott volna el a nagy hasammal ezt kérdezem én ugye Mihály kocsis lett a saját volt kocsmájánál és még szerencsénk volt hogy ezt lehetett

szerették őt mert amúgy nem rossz ember ebből is látszik és én is azt mondom

meglett aztán májusban a kislányom

Mihály egész odavolt érte és csókolta a kezem hogy ezt neki szültem vagyis egy unokát

meg is változott alig ivott és gürcölt éjjel-nappal csak hogy nekünk minden

játszott a gyerekkel a bajsza hegyével csiklándozta az arcát az meg göcögve nevetett a szentem a kis Juliska

Julis lett az anyám után ezt is Mihály mondta hogy ezt megérdemli az anyám lássa hogy mink nem haragszunk rá

de ő nem nagyon törődik velünk a kisház konyhájában alszik és ha fel bír kelni felmegy a kocsmába mosogatni amúgy igen rossz bőrben van a lába mint a piszkafa a cipő lötyög a lábán és zsinórral kell a bokájához kötni és egyre puffad a hasa

csak kereszt rajtunk hogy nem bír meghalni

azt pletykálják hogy én megé tettem és attól van a sorvadása de ez nem igaz és nem igaz mert inkább a puffadás a baja az szívja el az erejét az meg a bába kezenyoma mondtam már hogy

egész jól megvoltunk a kislány meg Mihály meg én hármásban

akkor nem is tudtam hogy boldog vagyok de most már tudom hogy az voltam és visszasírom azt az időt

bár minden úgy maradhatott volna

de két évre rá hogy elvitték egy novemberi éjjel megjött a Feri és kocogtatta az ablakot

nem kellett volna beengedni most már tudom

mert szökve jött az építkezésről ahol rabként dolgozott és csuromvíz volt mert esett fészket odakint és részeg is

hol a jó istenbe itta le magát

de ahol itatták ott a fejét is telebeszélték a jó szomszédok nem mintha nem lett volna igaz és még se volt igaz nem igaz nem igaz

jól fogadtuk az apja is én is mégis mindjárt ordított

láttam én hogy nincs már száz kiló és a haja az arcába lógott rémesen nézett ki akár egy vízihulla

hogy azt mondja az apjának mit csinált övele elvette az asszonyát mármint engem tudja ő ezt nagyon jól

Mihály meg hogy egyél és aludjál én csak támogattam az asszonykát ezt megköszönhetnéd majd mindent megbeszélünk

hogyne hogy amíg alszom idehívja a rendőrt mindent tisztázunk és elvégezzük és maga fog majd aludni de két méterre a föld alatt és ezután nem mászik rá a más asszonyára

vetted volna el a lányt hogy nevet adjál a gyerekek legalább neve legyen ez még most se késő mondta Mihály

amíg én szenvedtem maguk henteregtek és magáé a kölök így a Feri

és rémesen veszekedtek és nem is tudom még mi történt mert Juliska a szentem sírt őt babusgattam

közben Feri megszúrta az apját

a hörgésére ijedtem meg és látom hogy a földön fekszik orvost hívjál nyúlász kodott felém miközben a fia rugdosta de úgy hogy tocsogott a vére

anyám a konyhából kiabált be hogy úgy kell a bűnösöknek azt a cemendét se sajnáld fiam

sikoltozni kezdtem és Mihályon akartam segíteni mert mégiscsak ő volt aki engem

de Feri nem engedett a véres késsel fenyegetett hogy végem ha ellenkezem

megyünk neki a határnak azt mondja én meg hogy inkább

szúrj le a gyerekem nélkül soha és az apád is ugye őt se hagyhatjuk így

akkor fogd a kölyködet indulás

de láttam én a szemén a gonoszságot és reszkettem tőle

kabátot rántottam magamra a gyereket meg pokrócba csavarva vittem és úgy indultunk

reménykedtem hogy valaki majd feltartóztat a faluban

de éjszaka volt és nagyon esett és sehol még lámpa se égett a házakban mink meg a kertek alatt bujkálva mentünk

hátam mögött Feri a késsel és tudtam hogy megölne ha

ismerte a vidéket de nem tudhatta hogy két év óta mióta ő rab a határőrök igencsak őrzik a határt

hallottam hogy káromkodik és csikorgatja a fogát és szorítja a karomat én meg reszkettem a hidegtől majd összeestem a felázott földben nehéz a járás meg a gyerek is a karomban

hogy ő mit látott nem tudom én nem láttam egy katonát se pedig elszántam magam hogy kiáltok még ha a kést belém szúrja is mert vele nem akartam sehová se

Mihály volt az eszemben akit a padlón vérezve ott hagytunk

szörnyű volt és mástnemmondhatok szörnyűszörnyűszörnyű aztán észrevettek minket hiába lopakodtunk a bokrok közt

és ránk kiáltottak hogy állj és erre sikítani kezdtem meg Feri lelökött a földre és futott
 lőttek utána
 azt mondják meglőtték mert a vére ott volt a sárban de mégiscsak átszökött a nyomorult
 engem a gyerekekkel lökődtek be az őrsre egészen lila volt a szentem hát milyen anya maga
 nincs szíve kérdezték faggattak hogy miként terveztük ki a szökést és hiába
 mondtam hogy én nem nem és nem és nem
 elszakítottak a gyerekeimtől vittek be a városba autóval a kerületi parancsnokságra
 két hónapig fogságban voltam azt se tudtam él-e Mihály meg a gyerekek és csak vallattak és
 hiába erőltettem hogy engem Feri késsel fenyegetett és sikoltottam is amikor végre mertem
 sikoltani mert tudtam hogy jönnek a katonák
 Mihály mentett meg a kórházban vallomást tett a fia ellen hogy én ártatlan vagyok meg
 minden
 nagy nehezen így engedtek haza de rendőri felügyelet alatt állok azóta is és ezért nem kaptam
 határsáv-igazolványt se
 ne bírjak ellógni azt mondják
 inkább akasztottak volna fel ezt kívánnám mert mire mentem haza kérdezem én
 Mihály már nem a régi nem bír meggyógyulni belső szervezetét érte a szűrés azt mondja az
 orvos csak felkel és lefekszik fáj neki a menés és két beteg van a nyakamon mert az anyám is
 ugye
 ezt csinálta nekem a Feri másodszor is tönkretett
 legyen átkozott ha él ha ki bírt szökni és nem döglött meg a katonák meg azótátul is a
 nyakamra járnak hogy hátha mégis kivallok valamit magam ellen és nem hagynak békén
 különösen egy tizedes az őrsről a Szubota tizedes haggyon békén tizedes elvtárs kértem szépen
 de ő hogy nem elvtárs én neki nem vagyok elvtárs
 és ki kell vele mennem az ólba mindig ki kell mennem
 nem fogod ezt olyan könnyen megúszni mondja a Szubota azt ne hidd és még jól jársz ha
 börtönbe nem dugunk
 pedig már inkább azt kívánnám
 két beteg a házban meg a kislányom a szentem és ezek meg jönnek hozzám főleg a Szubota az
 a kani
 magát az életbe nem látom többet minek hazudnék
 azt mondják a faluban hogy bakázok
 nemigazez dehogyisigaz semminemigaz
 kértem a Mihályt hogy ha férfi ő tegyen róla hogy haggyanak nekem békét a vallatással meg
 hogy ne kelljen kimennem az ólba
 de Mihály csak nyög és véres a szeme semmit nem tehetünk azt mondja az anyám meg hogy
 élem a világom mindig álszent voltam
 milyen élet ez kérdezem én és sose lesz vége

ezért lógok be a városba határsáv nélkül és két hónapja újra meg újra megpróbálom hogy munkát szerezzek

akkor könnyebb lenne és eljöhetnénk Mihállyal Pálicsról

van egy barátnőm a polgáriból annak a férje fejes a beszolgáltatásnál hát az megígérte hogy a raktárba

munkakönyv kellene azt meg nem bírok kiváltani csak a helyi rendőrség igazolná

nem igazolnak csak hogy felügyelet alatt vagyok

a barátnőm segíteni akar és megígérte hogy a férje a raktárba

be kell mennem a városba

ezt maga se akadályozhatja meg

ha azt akarja amit a Szubota hát tessék bánom is én

határsávom nincs bevallom ezt nem kell nyomozni

de engedjék hogy elmenjek a városba vagy különben

haggyon békén haggyonbékén haggyonbékénhaggyonbékén

És a sovány, feszült arcú asszony, aki azt hitte, mindezt elmondta és hiába mondta el a katonának - felpattant a padról. A vagon homályos sarkából az ajtóhoz surrant, és a kifelé básméskodó, mit sem sejtő, idegenből jött katonát kilökte a döcögő vonatból.

Még utána is nézett, hogyan gurul le a töltésen.

MINDSZENT HAVA - OCTOBER

Télre lisztet őrletünk. A száraz takarmányokra való átállás az állatoknál fokozatosan történjék. A kimustrált ökröket hízóba fogjuk. Ludak tömésének most van főideje. A tökéletesen érett szőlő szüretelését megkezdjük, s a borkészítés nemes tudománya szerint a legnagyobb gonddal járunk el. Jó időre mutat, ha Júdás napján a harmat hevenyében felszárad, rossz időre, ha délig locsos marad a fű.

A gazda naplója: A téeszek egymás után oszlanak fel. Nálunk szigorodik a légkör. De a jugókkal csínján bánunk, megszűnt a láncoskutyázás. Megjelent egy verses mesém és egy novellám, talán majd a többi novellámmal is előállhatok ha végre leszerellek.

JÚDÁS

*Deres immár napod, Júdás,
jaj tenéked, pőre gatyás*

Szikár vénember dőlt a szivattyúház sarkának, és öregségtől kifakult szemmel messzire nézett, délnek, ahonnan fekete felhők gyúródtak fölénk az égre.

Arra délre van a Dráva, és a folyón túl Jugoszlávia. Nekem, határőrnek ellenséges világ.

Így ősszel lassan kiürül a táj. A Dráva árterületén - a poshadó kiöntések sötétlő vizeitükre körül - elhalt futónövényekkel dzsungelessé vadult nádas korhadozott. Már megadta magát a télnek. De néha még, váratlanul, fekete madarak röppentek ki belőle, nehezen verdesve kapaszkodtak föl az elszürkülő magasságba, mintha ég és föld között sűrű lenne a mozdulatlanság; odafent ólmosan köröztek néhányat, majd délnek fordulva elvitorláztak. És mi újra ketten maradtunk a rideg és üres határban. A zsombékos réten mindenfelé egy-egy magányosan nőtt nádszál fehérlett, ettől olyan volt ez a horpadt arcú ósvidék, mint egy vénember őszborostás ábrázata.

Messziről vasárnapi harangszó lebbent felénk a viharra készülő csöndben.

- Odaérkezett, ha ezt akarja tudni.

- Ki? Hova? - kérdeztem.

- Mikor a toronyból meglátják az asszonyt a faluvégén, akkor harangoznak be misére.

- Mindig megvárják?

- Meg hát. Tudják ezt maguk.

- Télen-nyáron bekutyagol a faluba?

- Nélküle nincs mise. Baj? Most minket is hátratelepítenek? A magunkfajta szerbeket nem hagyták meg itt a határ közelében.

Nem válaszoltam. Ő kezdte ez a beszédet. Miért kezdte, ha fél?

El se mozdult a ház sarkától, fakó szemével messzire nézett, délnek. Hátunk mögött elhalt a harangszó, mire hozzátette:

- Hogy tudja, ha ezért küldték: egyik vasárnap magáért imádkozik, a másikon értem.
- Ma melyikünkért? - próbáltam elviccelni a gyanakvását, hiszen véletlenül kerültem oda.

Megvonta a vállát. A torlódó felhőket figyelte.

- Ez az asszony dolga. Ő hisz benne.
- Maga nem?
- Kiugrott szerzetes vagyok. De görögkeleti. Kalugyer.
- Más istent hisz? Vagy semmilyen?

Megint csak megvonta a vállát. Szürkére fakult kabát lógott rajta, elhordott gumicsizmája is fakószürke.

- Működik? - böktem a szivattyúházra. - Sose hallom.
- A háború óta valami hibádzik belőle.
- De maguk azért itt vannak.
- Mi itt.
- Fizetést kap?
- Ötszázhetvenegy forintot. Negyven éve vagyok szivattyú-őr.
- Jó állás.

Biccentett, hogy az. Jó állás.

Csakhogynem tudom, miért maradhat a határövezetben. A mi emberünk. Kilenc határsértőt fogtak már el a körzetében.

- A mordály rendben? - Mintha nem is hallaná.
- Hadd lám! - erőszakoskodtam, hogy ne kelljen elmenne a készülődő esőben, egyedül cipelve az aknásládát. Belebotort a kabátja zsebébe, és tenyerén mutatta felém az öblös csövű, vacak rakétapisztolyt.
- Töltve hordja? - nyúltam érte. - Ez veszélyes és tilos. Megmondták.
- Nem fogok kajtatni utána, ha...
- Elsülhet a zsebében, és kiégeti a hasát meg a combját. Megesett ez másokkal.
- Velem nem fog.
- És mindig magánál van?
- Hová dugnám.
- Ha elmegy itthonról, a felesége mivel jelez nekünk?
- Nem megyek el a háztól. Csak majd ha visznek innen. Lábbal előre.

Letörtem a rakétapisztoly kurta, vaskos csövét, és a lövedék tömzsi hengerét kijebbe rázogattam. A töltet végén a csappantyú már barnára színeződött.

Fél kézzel hasamra rántottam a járőrtáskámat.

- Adok másik lövedéket.
- Jó az még - kapta el tőlem a fegyvert, visszacsattintotta a csövét, és zsebre dugta.

Nem tudtam, mit tehetnék még érte.

Újra mozdulatlanul állt, a ház sarkának dőlve, és kifakult szürke szemmel messzire nézett, délnek. A fekete felhők alá.

- Hova valósi a bácsi? - próbáltam beszélgetni vele. - Jól tud magyarul.

- Versecre.

- Rég járt ott? - kérdeztem, pedig nem akartam kérdezgetni.

- Negyven éve, ha tudni akarja. Mikor megszöktem az asszonnyal.

- Hiszen maguknál nőülhetnek a papok.

- A papok igen, de ők is csak szentelés előtt. Egyszer. Én meg kalugyer voltam.

- Persze, ezt mondta. Vagyis barát.

- Olyasféle.

- Milyen volt ott az élet? Meséljen róla.

Ahogy rám nézett, színtelen szeme, akár a kés pengéje.

Zavartan elfordultam. Miért faggatódzom? Az istenit a fejemnek!

Várnom kellett a társaimra, akik lementek a Drávához, a műszaki zárhoz, aknapótlásra. Keringtem hát az udvaron, benéztem a hídlásban domborodó disznóra, hátrakullogtam a budi bódéjához, ahol a csípős szagot elnyomta a szomszédos boglyácskából áradó szénaillat. Az eddig körülöttem kárpáló tyúkok lassú méltósággal a ketrecük felé lépegettek, mert hirtelen cseperészni kezdett az eső.

Visszaódalogtam a házhoz, és a kitámasztott külső faajtó mellett - szerény vendégként, aki az aknásládát őrzi - az eresz alá húzódtam. Viharos szél csapott le rám, eső porzott a házfalon. Jött az öreg, és kelletlenül intett, hogy menjünk be.

A kinti borulás miatt a konyha apró ablakán és üvegszemes belső ajtaján át szürkesség homálylott befelé. A hideg tűzhelyre fölkészítve a főznivaló. Az öreg alágyújtott. Mikor a melegedő vízzel zizegni kezdett a fazék, megigazította még egyszer a tüzet, aztán hosszú nyakú flaskát tett az asztalra, és leült szembe velem. Üveg poharakba töltött a pálinkából.

- Na zdravje! - koppantott az asztallapra a pohárral. - Ha már idejött hozzám, adjuk meg a módját.

- Egészségére - nyökögtem megadóan, és inkább kint szerettem volna lenni.

De rázendített az eső, a szél az ablakra verte a cseppeket, kis vízfolyások buktak át a keresztlécen, és hullámvonalban csorogtak le az üvegen.

Kis ideig csöndesen üldögéltünk. A poharát szorongatta, belekapaszkodott. Magyarázkodni akartam, de láttam rajta, hogy már nem hinne nekem.

- Igyunk, hogy igazat szóljunk, jó szerb mondás szerint - emelte meg újra a poharát. - Azt kérdi, milyen élet volt a kolostorban - nézett a szemem közé, pedig már semmit sem kérdeztem. - Mit mondhatok? Misére jártunk, imádkoztunk, takarítottuk a templomot, poroltuk az ikonokat. Csupa arany ábrázolat. Az aranyos rámaikon meg fekete foltok voltak az ékkövek helyén, amiket valamikor kitördeltek onnan. A törökök. Mi meg úgy hagytuk, hogy emlékeztessen az üldözésre. A kelyhek, feszületek, az ezüstveretes evangéliumos könyv megmaradt, hiába erőszakoskodtak az akandzsik, nem adták ki a rejtkehelyet a szerzetesek, és végül

megpörkölték őket, mint a disznókat, meg ám! Na, igyunk... Nekem nem volna szabad, mert a szívem... A négyszáz éves faharang is épségben maradt, pedig hétszer égett le a kolostor, de azt nem fogta a tűz. Mert a teknővájó cigány, aki készítette, az apát parancsára egy titkos helyre Cirill és Metód nevét égette bele tüzes szeggel. Aztán, hogy megőrizze a titkot, a tüzes szeggel őt is átverték. Az a harang keményebb volt, mint az érc, a hangja mégis inkább csak nekünk kerepelt, kolostorbelieknek, akik tudtuk, miről beszél.

- Hogyan került oda, aztán miért ugrott ki? Vagy erről ne kérdezzem? Értse meg, ez nem hivatalos beszélgetés... - Legyintett, és az üveg felé tapogatott. Ez a néhány korty már megártott neki.

- Nem beszéltem erről senkinek. Vagyis egyszer a fiamnak, de ő már - ő már nincs. Ezért hát elmondom még egyszer, utoljára. Mert látom, hogy muszáj... Gyarló ember voltam, igen!... élni vágyó. Könnyű, mint a foszlott toll, és kiröppentem az isten tenyeréből. Ezért volt minden... Nem akartam én szerzetes lenni. Dehogyan! Tizenöt éves koromban, mikor beadtak, megszöktem. Akkor az apám szíjjal vert, meg villanyéllal, amíg elájultam, aztán belenyomta a fejem egy dézsa vízbe, és vert tovább. A fiatal füccfavesszőről is így verik le a héját. Ugyanis mindenképpen kolostorba kellett mennem, mert megrontottam egy lányt. Hozzám nem adták, mi szegények voltunk. Ezért jól gondolta az apám, hogy csak az isten talpa alatt vezekelhettek. Ahogy járni bírtam, visszavitt a kolostorba. Az apát úr nem tett szemrehányást, kedvesen fogadott, simogatott, mesélgetett a hivatásról. Egy hét múlva, Júdás-napkor, az ebédlőbe vezetett, hosszú asztalnál ott ültek a fekete szakállas szerzetesek. A kereszt alá állítottak, gyertyafénybe, kezembe nyomtak egy üveget, és a sötétből sorban jöttek a többiek, mindegyikük kezében üveg, hozzákoccintották az enyémhez, ittunk egy kortyot, megtörölték a szakállukat, és azt mormogták: a miénk vagy, a mi emberünk vagy. Amíg össze nem csuklottam. De utána hét évig mégiscsak megálltam a helyemet. Felszenteltek, és már azt hittem, megnyugodott a vérem. Aztán véletlenségből találkoztam avval a lánnyal. Vagyis asszonnyal. Mert férjhez adták, de láttam rajta, hogy boldogtalan. Meg se ismert, mert suháng gyerek helyett, aki voltam, megemberesedtem, mellem közepéig ért a szakállam. Bocsáss meg nekem, mondtam neki, és erre elsírta magát. Mit tehettem? Tudtam, akármit teszek, rosszat teszek, az eredendő bűn miatt, de legalább ő ne bűnhődjön. Levágtam a szakállam, és ide szöktem vele. Ezt kellett tennem, úgy gondoltam. Rosszul gondoltam!

Ritkuló fekete haját hátrasimította, és ahogy a pohár után nyúlt, fekete-szőrös kézfeje megremegett.

Csak lekapart képe fehérlett a félhomályban. És rájöttem, mi olyan furcsa nekem mindig ezen az öregemberen: gondosan kiborotvált arca, a naponta eltüntetett szakáll nyomával. Mindig frissen volt borotválva. Pedig micsoda erős, fekete sörte nőhet az állán!

- Azt mondta, van egy fia - próbáltam másfelé fordítani a beszélgetést.

- Volt! Csak volt. - Az asztalra csattintva a poharat, színtelen szemével mögém nézett. - Tanítóképzőt végzett. Magyaroknak neveltük, szerbül sose beszéltünk előtte. Hát magyar lett. Nagyon is! Karpaszományos őrmesterként vitték ki a Donhoz. Büszkén ment el! És nem jött vissza.

Az ital hirtelen ütötte le. Szürke szemét könnyű öntötte el, válla előreroskadott, melle zihálva járt. Fent a tetőn keményen kopogott az eső.

- Elhagytam az istent, és isten elhagyott engem... Bozse moj... Megtagadtam a családomat, a fajtámat, de mindezt hiába... Vezekelnem kell... mindenért... Megmondták, amikor nem akartam vállalni, hogy maguknak... De igazuk volt... vezekelnem kell... a tüzes szög... itt belül... vezekelni...

Ezt ügyesen bemagyarázta neki valamelyik politikai tisztünk.

Nem bírtam nézni az öreget. A tűzhelyen buzgón rotyogott a fazék, a gőz meg-megdobta a fődőt, és a pára fölfelé szállt, akár az áldozati tűz füstje.

Következő vasárnap a templomból futottak át az őrsre: hiába várták az öregasszonyt, be kellett harangozni nélküle. Ilyen még sose volt!

Deres réten trappoltunk ki a szivattyúházhoz.

Az öreg a ház mögött, gatyában, kifordult lábán gumicsizmával, hason fekve hevert. Hátulról ütötték le. Felesége a hideg konyha kövén kiterítve, értetlen-bambán meredt a semmibe.

Háborús bűnökért elítélt, táborból szökött rabok akartak átjutni a határon. Éjjel érkeztek, az öreg készségeskedett, mindenben segít, ígérte. Csak vizelni ugrik ki, rántotta magára a kabátját. De azok se estek fejre. Mert nem bukott diákok, űzött parasztok, sértett boltosok voltak - hanem egykori frontszolgálatosok, gyanakvó katonák. Egyikük utána lépett, és látta, hogy a sötétben a rakétapisztollyal kínlódik. Az a vacak töltet nem sült el.

A konyhában szanaszét szórva a megtakarított pénzük, a szökevények megtalálták az egyik köcsögben. A legbutább közülük - bevallotta - nem is akart továbbmenni, költség el itt, amit leltek! Odaát mire mennek vele? De társai kiverték kezéből a „júdáspénzt”. Még aznap elkaptuk őket, mert rossz irányba mentek - amerre a kalugyer magyarázta. Aki a mi emberünk volt.

SZENTANDRÁS HAVA - NOVEMBER

Az ígás lovak és a jármos ökrök takarmányozását csökkenteni lehet, megszűnvn a szorgosabb mezei munka. A répaszedést befejezzük. A fiatal fák derekát tövissel, szalmával körülkötjük vad ellen, a szőlőt befödjük, a kierjedt borokat főtöltjük. Kemény tél következik, ha a madarak kövérek, és Halottak napján az idő száraz és már fagyos.

A gazda naplója: Rákosi KB ülésen kifejtette, hogy a júniusi határozatok végrehajtásában komoly bajok vannak. Wembleyben 6:3-ra vertük az angolokat, ez az év legnagyobb eseménye!

NEM MEGY

*Ha Márton-lúd mellcsontja veres,
száraz tél jó, hideges*

- Nem megy! Hiába, nem megy!

- A bolt?

- Bolt?... Miféle bolt? - mormolta Marowsky, és nem várt választ. Rám nézett, engem mégse látott; a szeme hónapok óta kifejezéstelen, tompa volt, mint körülötte a szürke olajfesték - kedvetlenre mázolt fal, abban a lerobbant fényképésszalokban, amit tapintatlanul boltinak neveztem.

Épp az előbb dobott ki két kuncsaftot.

- Nem érek rá. Különben sincs lemezem - szűrődött be elutasító hangja a szomszéd műteremből hozzám a laborba. Ötvenháromban mindenre rá lehetett mondani, hogy nincs. - Jó, jó, kár a beszédért, nincs és nincs. Megmondtam. Jöjjenek holnap. Vagy a jövő héten. Az mért késő maguknak? - Az egyik vendég nő lehetett, mert szívósan, elfúlva magyarázott. De csak Marowsky lassan csorduló szavait értettem meg a csukott ajtón át. - Szerelem... Örök emlék? Ugyan! Az ember pofalemeze mindig kéznél van, de nekem a felvételhez más lemez is kell. Nem értik?

Amikor meg elmentek, mégis utánuk kiáltott a lépcsőházba. - Halló! Jöjjenek vissza! Tudják mit? Megcsinálom. Oda a lámpafénybe... Úgy... Micsoda?!... Azt nem, azt aztán nem! Bánom is én, menjenek a...

Lekattintotta odakint a lámpakapcsolókat, és az ingatag állványokon a gyerekfejnyi körték zizegve hűlni kezdtek. Értetlenül néztem a laborba visszatérő barátomra.

- Mért küldted el őket? Aztán meg miért hívtad vissza? Ki volt ez?

- Egy buta liba a bakájával. Utálok az ilyeneket. Aztán megsajnáltam - dűnnyögte Marowsky.

- De hogy színezzem is ki a képet! Azt nem! Talán még verset is írjak alája?

Szája sarka fölött dús bajusza sárgált a nikotintól. Kisujjával - amit barnára pácolt a rengeteg cigaretta és a labor sokféle vegyszere - beleborzolt a bajuszába. Olyan furcsán szokott turkálni benne a körmével idegesen; mindig meglepetésre vártam, hogy váratlanul kibukkan valami a szőrszálak közül. Mondjuk egy bogár. Vagy kishal. Valami ilyesmi.

Szerettem nála üldögelni. A labor belső ablakfájára valamikor fekete papírt rajzszögeztek föl, tépett sarkú, kifakult kartonlapokat, és a falba erősített bádogtartályok fölé régimódi rézcsapok nyúltak ki a felpuffadt vakolatból, fölöttük megsárgult porcelán foglalatban piros körte. Egy öreg szekrény majd szétesett, félig nyílt ajtajával a göcsörtös padlóra támaszkodott, túlhizlalták a belegyúrt újságok, borítékok, alaktalanra tömött zacskók és ragadós kézzel összefogdosott üvegtégelyek, meg a szétdőlt dobozok, túlexponált filmlemezek. Az előhívó bádogtartályában megkunkorodott fényképek úszkáltak. Sejtelmesen halovány pófák.

Mintha Marowsky mindenkit törpévé változtatna, mielőtt belefojtja ebbe a vízbe.

- Igen, igen - bólintott, amikor ezt megmondtam neki. - Csupa élettelen alak. Hát nem utálatos? Ezért nem megy a versírás, és egyáltalán... Semmi nem megy.

Koszlott díványának fejrésze zsírosan feketedett. Ágyneműként csupán két félrerúgott pokróc csavarodott végig rajta, ahogy reggel kikecmergett alóluk Marowsky.

Este mindig részegen dőlt el, és hajnal felé szívszúrással ébredt. Süket csönd, az előhívó tartályában halk csobbanások. Talán lubickolnak azok a kis élettelen pófák? Kikászálódott a pokrócok alól, és megnyitotta a csöpögő csapot. Az ólomcső asztmásan hörgött a falban, amíg vizet paskolt az arcára. Bajszáról állán keresztül a nyakába futottak le a csöppek. Kezével belekevert a fényképek közé. Olyan riadt úszkálásba kezdtek az idegen kis pófák, mintha emberarcú halacskákkal lett volna tele a tartály.

A szomszédos macskaköves, meredeken lejtő utcába jártunk vacsorázni. Pörköltet ettünk a kisvendéglőben.

- Mért iszol annyit? - kérdeztem, és jóllakottan kinyújtottam lábam az asztal alatt. Elégedett voltam, akár egy dagadt hasú kandúr. Játítani akartam az egérrel. - Miért iszik, aki nem bírja? Így persze, hogy nem megy.

- Más többet iszik. Te is - forgatta szájában a szavakat Marowsky. Tányérján szétkenete a pörköltet, a megdermedt szaftba barnán süllyedtek bele a galuskák. Mohón kezdte az evést, de néhány falat után csak turkálta az ételt. Ivott. Kedvetlenül, elszánt kortyokkal.

- És minek rendelsz ételt, ha otthagysz? - ingerkedtem vele, mert villájával tányérja szélére lökdöste a húst. - Minden kárba veszik, amihez nyúlsz, Marowsky. Meg fog döglenni a költészet is, ha egyszer nemcsak kotlasz, de költeni is fogsz.

- Józsikám - szólt a pincérnek -, még egy üveggel a vitéz úrnak! Élősködik a maszekon.

Katona voltam, a helyi újságnál ismerkedtünk meg. Riportom jelent meg a határőrség hősi helytállásáról, Marowskynak pedig egy verse volt kiszedve a tavaszról. De a nyár is elmúlt, és a vers ólomban hevert: fekete spárgával volt körülkötözve, jó szorosan, mint akit végre kézre kerítettek. Marowsky időnként beballagott a vidéki szerkesztőség alagsorában dönögő nyomdába, és megtapogatta verse ólomnegatívját.

- Nem megy - dőlt éjfél után a kocsmaasztalra. - Hiába, nem megy. Már mondtam?

- Mi nem megy? - böfögtem, és a vörös pincért figyeltem, aki a füsttétegben röpködött asztaltól asztalig.

- Ez az egész élet.

- A pörkölt jó volt, a bort te fizeted, tehát az élet szép. Nem tudom, mi a bajod.

- Elmúltam harminc - csuklott Marowsky.

- Baj. De túléled.

- Nem biztos - ingatta a fejét, és rendelt egy harmadik üveg bort.

Összetolt asztaloknál sofőrök mulattak, a távolsági buszosok fekete egyenruhájában. Nekik is küldött Marowsky egy üveget. Viszonzásképpen átkurjantottak hozzánk: „Most azt, fiúk, hogy *Édes Erdély, itt vagyunk...*”

A vörös arcú pincér hirtelen odaröppent közénk, és kijelentette, hogy záróra van.

Egymás nyakába kapaszkodva botladoztunk ki az utcára, ahogy az ilyen esték végződni szoktak.

- Menjünk a lányokhoz, az ápolónőképzőbe - ajánlotta Marowsky, és nekilódultunk a sötét városnak. A mámor könnyen vitt, szinte sodort magával. Gírbegurba utcácskákon hömpölyögtünk végig, és egyre csak dagadtunk, puffedtünk, úgy éreztük, alig férünk el a házsorok között. A fekete ablakok hályogos szemmel, megvetően meredtek ránk, és minden bezárt kapu egy-egy összeszorított száj, amely soha nem nyílik meg előttünk.

A püspöki kert vasrácsánál Marowsky elengedett. Mélyen meghajolt, és keresztet vetett az egyházi rezidencia felé.

- Pap akartam lenni. Régen. Gimnazista koromban. - Lendületesen rám is keresztet vetett, és ujját beleütötte derékszíjam csatjába.

- És mé-ért nem lettél azistenszolgája? - makogtam. A földgolyó billegett a lábam alatt, ügyelnem kellett, hogy állva maradjak rajta.

- Mert csak a körmeneteket szeretem. Menni a tömeg előtt, és énekelni: *Boldogasszony anyánk...*

Hangja belehasított az éjszakába.

A püspöki kertben megborzongtak a méltóságteljesre nyírt bukszusok. Őszi szél tépdeste fekete reverendájukat. Marowsky összehúzta magán a kiskabátot, talán kijózanodott, és arca egyszeriben a legsötétebb ponttá vált az éjszakában.

- Mikor érünk haza? - kérdezte panaszosan. - Álmos vagyok már.

- Az ápolónőkhöz indultunk.

- Csak nem képzeled, hogy beengednek oda két ilyen mocsadék alakot?...

Akkoriban már tizedik éve volt orvostanhallgató. Utolsó vizsgáit egyre húzta-halogatta, pedig közben már szakorvosira is járt. „De mért legyek röntgenológus - tette fel magának a kérdést -, amikor a fényképezést is utálom? Csak mert rokonszakma?...” Soha nem szerette az egyetemet, az elől menekült ki a frontra. Partizánvadász kiképzést kapott, és az első héten fogságba esett egy kiismerhetetlen, végtelen orosz erdőben. Szerencséjére a partizánoknak kellett a munkáskéz, bunkereket, titkos repülőteret építettek a rengetegben. Aztán átcsapott rajtuk a front, és hadifogolytáborba került. Büntetésből jó sokára engedték haza.

A sógorának köszönhette, hogy ötéves kihagyás után is tovább vizsgázhatott az egyetemen. A város tisztí főorvosa volt ez a dr. Schönfeld, elnehezült testtel bicegő, összetört képű, fekete ember. Béna lábbal került haza Auschwitzból. A felesége, Marowsky nővére, a férjéhez hasonult kövérkés, kicsit lompos asszonyka volt, mégis felragyogott az elhanyagolt fényképész-

múterem, ha odajött. Már a lépcsőházban kacagott, és a nevetés mindig ott gyöngyözött körülötte.

A kapualjból gödrösre kopott, szűk lépcső kanyargott fel a múteremhez. Mindenki szuszogva, bosszúsan, mészfoltos kabátban érkezett. Csak Rézi nevetett, ha ránk nyitott.

- Jaj, csak egy pillanat, hogy kifújjam magam - és leroskadt a várakozók számára odaállított kopott kerti székbe. A poros padlón, a vakfoltos tükrön, a koszlott paravánokon olyan vidáman járatta végig a szemét, mintha az ormótlan faállványokon kuporgó, harmonikás fényképezőgépekkel berendezett szalon a világ legkellemesebb helye lenne. - Laboráljak vagy főzök? - kérdezte derűsen, és rövidke, vaskos lábát kihúzta cseppnyi cipőjéből, lábfejét előrenyújtotta, és lábujjait tornáztatta a lyukas talpú selyemharisnyában.

- Rézikém, szabadon választhatsz - morogta Marowsky. - De ha rám hallgatsz, mind a kettőt csinálod. - A műhelyben előhívatlan filmek tornyosultak, és a sarokban, a villanyrezsó mellett mosatlan lábosok. - Látod, itt nélküled semmi nem megy. Nem, nem megy.

- Vagy takarítsak inkább? Mégis, szombat van.

- Azt is, azt is - bólogatott Marowsky. És amikor Rézi csak úgy harisnyában sűrögni-forogni kezdett, mi a kitárt ablakhoz húzódtunk, és férfias megadással bámultunk le a mellékutca szűk kömedrébe.

Az előhívóban derűsen csobogott a víz, és piruló hagyma csípős illata szállongott felénk.

- Hát megnősülhetek én, szegény szerencsétlen? - panaszkolta Marowsky, cigarettát dugva a szájába. - Amikor a legklasszabb nő, akit ismerek, az a saját testvérem... - Idegesen turkálni kezdte a bajsztát. - Ha legalább gonosz férje lenne, aki gyötri, és én megölhetném a bitangot! Lenne valami értelme az életnek.

Vasárnap délelőtt, a mértéktelen szombati ivászat után, felcipeltem Marowskyt a hegyre. Gyógyulni. Levegőzni. Késő őszi nap sütött, hunyorgó szemmel, szétesve élveztük.

A város házai, a színes kis dobozok, alattunk virítottak.

A székesegyház, mint egy hátára gömbölyödött állat, tornyait az ég felé rúgta, hogy zöld hasát süttesse a nappal.

- Ez mind a mienk volt - intett Marowsky a szőlőskertekre. - Az anyáméké. Híres nagy sváb család! Ma már sokan a nevükre se emlékeznek.

A háború után kitelepítették őket, földjeiket szétosztották. Marowsky anyja maradhatott volna, mégis a családjá után szökött.

- Hát érted ezt? A mutti, a mutti! - azt mondják, egyre csak őt emlegette. - A nagyanyám csipkefőkötős, hordóhasú vénasszony volt, olyan mint a többi boszorka. Vékony, fekete bottal járt. De anyámnak ő volt a mutti! Érted? Már az úton meghalt, a vagonban. De anyám ezt nem tudta. Utána ment, és kint maradt a testvéreinél.

A télre készülő, leroskadt, száraz fűben ültünk.

- Micsoda zűrzavar! Apám őse Bemmél érkezett, aztán Erdélyből menekült ide, és mert haza se mehetett, itt megragadt. Azelőtt száz évvel meg az anyai svábok ereszkedtek le a Dunán, tutajukon batyukkal, tehenekkel. A sógorom nagyapja viszont, a százöt gyerekes Schönfeld, nyúlboort meg tollat batyuzott a vásárokra. Én meg? Én meg mi vagyok? Partizánvadász? Orvos? Fényképész? Költő? Alkoholista? - Cipője sarkával a futkározó hangyák közé kotort. - Ezeknek könnyű. Megszabott pályán loholnak. Látod? Nem lehet eltéríteni őket, inkább megdöglenek.

Később megszomjaztunk. Ismerős pincét kerestünk.

- Eposzt írok a családomról - dadogta Marowsky, amikor szürkületkor, cirfandlival tele-szivattyúzott hassal, lefelé bukdácsoltunk a városba. - Abból majd minden kiderül - mert valaminek csak ki kell derülnie! Vagy nem?...

Hetekig a határon kujtorogtam, nem kerültem be Pécsre. Novemberi, tocsogós esőben indultam Marowskyhoz; Márton-napra Rézi sült libát ígért nekünk. A ház előtt megtorpantam, mert a bolt üveges vitrinjeit kiürítve találtam, eltűntek a cég reklámjai: a vigyorgó lányok és a meredt szemű kimenős katonák fényképei. Irkalapra írt szöveg árválkodott a helyükön: *Haláleset miatt a műterem szünetel, az elkészült felvételek átvehetők.*

Úgy látszik, az öreg halt meg. A gutaütéses, vén lengyel, a kegydíjas városatya, aki a lányánál, Rézinél lakott, és sose mozdult ki a lakásból. Az ő nevén volt a műterem, segédekkel dolgoztatott; később átengedte a fiának, hogy legyen megélhetése, amíg orvosnak tanul. Most mi lesz a költővel? - gondoltam kajánul. Nekigyürkőzhet a vizsgáknak, ha nem akar felfordulni.

Az előhívóban Rézi lötykölte a negatívokat, fekete blúzának ujját könyékig feltúrva. Ahogy meglátott, puffadt arcáról könnyek kezdtek a vízbe potyogni.

- Mindent bevett, amit csak a szekrényben talált - panaszolta olyan fakón, mintha Marowsky hangját hallottam volna. - Az előhíváshoz való vegyszereket. Istenem! Két nap múlva találtam meg szegényt. Még élt, akkor is élt. Bort adjak, arra kért...

A ravatalozóban láttam utoljára Marowskyt.

Megbékélten feküdt, mint aki mégiscsak megértett végre valamit a világ zűrzavarából. Most már meg tudta volna írni az eposzt.

Kisárgult bajsza mintha megmozdult volna. És amíg a pap kántált, egyre azt a tömött bajuszt néztem. Mért turkálta mindig Marowsky? Mi van benne? Bogár? Kishal? Vagy valami más?... Legalább ezt szerettem volna megtudni.

KARÁCSONY HAVA - DECEMBER

A gabonát addig rostáljuk, amíg tiszta nem lesz. A hizlalt sertéseket leöljük. Mezei munkában a trágyahordás a fő teendő, enyhe időben ássunk, rigolóztassunk. Az új borokat, ha megtisztultak, le kell húzni. Hideg ellen a pinceablakot szalmás trágyával rakjuk be. Ha az egerek fészkeiket magasra költöztetik, sok havat várhatni. Hideg december kora tavaszt és jó esztendőt ígér, de Karácsonykor a hideg átajján fölenged.

A gazda naplója: Koreában béke van, de Vietnámban harc kezdődött. Beriját és társait kivégezték a Szovjetunióban. A mezőgazdaság helyzetéről tanácskozott a Közp. Vez. de a beszámolót már nem Nagy Imre, hanem Hegedüs András tartotta. Elmúlt ez az év is, sok minden történt, és nem tudtuk, mi változott. Jövőre kötetem lesz, legalább addig tartson ki a világ.

KARÁCSONY

*Ha Karácsony éjjelén esik a hó,
reményt ad arra, hogy leszen minden jó*

Kiborotvált arcbőrének vajszerű porcelán felületétől kétoldalt feltűnően elütött egy-egy élénk rózsaszínű folt a pofacsontokon, ahová újra és újra odanyúlt, fehér ujjaival dörzsölve-babrálna az arcbőrét. Ezt gépiesen tette, beszélgetés közben, vagy ha elgondolkodott. Néha lekapta a szemüvegét is, s arany csillogású, vékony szárát ujjai közé csippentve tartotta el magától, másik kezével pedig az arcát gyúrogatta. Ilyenkor, a rövidlátóan összehúzott szemhéj résében, kifejezéstelenül meredt rám a szeme, ami pedig az üveg alatt mindig élénken, gunyoros-
okosan kéklott.

Ez az arc hajolt fölém a laktanyában, amikor megismerkedtünk:

- Mit olvasunk?

Meglepett. Nem vettem észre, hogy bejött a hálóterembe. Azon a szombat délutánon lehúzott vászonrolókkal védekeztem a kánikula ellen, és a hűvös félhomályban egyedül heverésztem. Kötelességszerűen fel akartam tápázkodni a szürke pokrócos szalmazsákról, de visszanyomott.

- Szabad?

És letelepedett mellém. Tisztek nem szoktak leülni a vaságyunkra. Napközben nem is volt szabad ráülni. Lefeküdni meg éppen nem! Magyarázkodni akartam, de ő a könyvet fordította ki a kezemből, címlapjával felfelé.

- Ááá! - sóhajtott... - Le rouge et le noir.

Ezt mondta, pedig a könyvnek magyar címe volt. Nem igazítottam ki, láttam, hogy orvos: a paroliján csöppnyi kehely a rá tekerődő kígyóval. Ezek a dögészek meg mindig idegen szavakat köpködnek.

- Irigylem magát, őrzetető! Mert először olvassa. Ugye? - Lekapta szemüvegét, eltartotta az arcától, és másik keze finom ujjjaival dörzsölgette a szeme alját, ahová a keret kis piros árkot nyomott. - Maga most persze mit sem tud a világról! Hiszen Párizs felé röpül Julien Sorel úrral, a kövérkés Renalné öléből Mathilde de La Mole kisasszony karjaiba.

Oldalra vackolódva háttal a falhoz szorultam, hogy bőven legyen helye. De ő épp csak az ágy szélén ült. A pokróc is alig nyomódott be alatta. Talán csak a koponyájában volt csont, meg a csuklójában. Hiába húzta ki magát, a keskenyített derekú kamgarnzubbonny meglötytyedt szűk mellén.

- Hát igen. Ezt irigylem. Ezt az egyet mindig mindenkitől irigylem: aki ilyen könyvet olvas, életében először! Irigylem azt az ájult belefeledkezést, ami számomra már csak emlék. - Visszaigazította a szemüvegét; nagy orra van, vettem észre. - Így jó olvasni. Megfeledkezve mindenről. Kiesni a világból! - Szeme rám villant. - Amíg van ilyen olvasnivaló. Mert nincs olyan sok. Nincs bizony.

Felállt, oldalán kalimpált a kard, ujjai hegyével, idegenkedve nyúlt a markolathoz, és eltolta a csípőjétől.

- Olvasson tovább. Mert ezt még ma, egyvégtében kell felfalni!

Az üres terem emeletes vaságyai között úgy ment az ajtóhoz, alig lépve a csizmája sarkára, mintha kórteremből osonna ki. Szamárfület hajtottam az oldal sarkára, és a könyvet belöktem az ágyam alatti - a lelógatott pokróccal eltakart - rendetlenségbe; poros csizmák, pörkölt-szaftos befőttes üvegek, savanykás szagú üres demizsonok mellett taposóaknákat tároltam ott, amiket megérkezésem után azonnal le kellett volna adnom a raktárba.

Szerencsém, hogy ezeket a robbanótöltetű vackokat nem vette észre a kardos lakanya-ügyeletes tiszt. Az a bolond doki! Én is ügyeletes voltam.

Azon az ötvenhármassal nyáron hirtelen meglazult a szigor, ami évek óta vaspántként szorította a határőrséget. Nyakra-főre adták a régóta ígérgetett szabadságokat, és hétvégeken a kimenőket; a kerületi parancsnokság laktanyaépületei ezért kongtak üresen.

Nekünk, aknászoknak ugyanakkor megszorozódott a dolgunk, mert fel kellett újítanunk az aknazárakat, amelyeket a mérgesebb években csak sebtiben pótolgattunk ki. Kétszáz kilométeres határszakaszon szóródott szét a század, szombat-vasárnapra ott a környéken kódorogtak el a fiúk.

Parancsba kaptuk, hogy a kimenős napokon legalább egy aknász tartson ügyeletet bent a kerületnél.

De ki legyen az? Kitől lehet elvenni a hétvégi pihenőt?

A tisztjeink jó fiúk akartak lenni, mondván, hogy ez az ügyelet „politikai feladat”, ezért intézkedjek. De én is jó fiú akartam lenni (a katonaságnál csak végletek vannak, vagy vad-disznó a legjobb parancsnok is, vagy mindenki „jó fiú”, ha változik a széljárás) - így hát szombatonként egyedül autóztam be a városba.

Kiszedtem a postafiókban felgyűlt leveleinket, leadtam a heti jelentést, elszámoltam a robbanóanyag-raktárral, élelmet és üzemanyagot vételeztem a századnak - aztán aludtam két napig.

A város szélén önálló kis város volt a kerületi parancsnokság: a K. u. K. időkből örökölt otromba laktanyakollosszusokhoz új vasbeton szárnyakat ragasztottak, a háztömbök között még így is akkora udvarok terpeszkedtek, amin egy ezred is felsorakozhatott, ha verni kezdték

a riadókolompot. A kultúrterem, a fürdőépület, a szabó- és a cipésműhelyek mögött földhányások közé szorított löterek lapultak, azután sorjázta a raktárak, és még azokon is túl az istállókból átalakított garázsok, ahol állandóan teherautókat túráztattak-bőgettek a szerelők. Pobedákat mostak és zsíroztak, s a lovak patkóitól egykor öblösre koptatott téglapadló lefolyóiban trágyalé helyett olajos víz csordogált.

Az öreg épületekben dübögő falépcsők vezettek az emeletekre. Mi, aknászok, egy hosszú folyosó végén, három egymásba nyíló nagy teremben laktunk. A lehúzott vászonrolók félhomályában, az emeletes vaságyak között az egyik sarokba fészkeltem be magam, és aludtam délelőtt, aludtam délután, az első fél nap után csak enni keltem fel, olyan kába semmittevés fogott el. Álmomban is kint a „prérin”, a határon jártam, ahol hét közben ugyancsak zajlott az élet: Dráva-parti kiöntések iszapjaiból szedegettük ki az elmosott aknákat, új partszakaszokat tettünk járhatatlanná, vagy Kőszeg táján rohantunk a robbanások színhelyére, és esténként olyan kies falvakban kerestünk szállást, ahol az egész falut boldoggá tehetjük néhány húskonzervvel. Volt mit kipihennem. De erről a doki semmit se tudott, amikor olvasgatásra biztatott.

Miután szombaton magamra hagyott, befaltam egy csajka hideg pörköltet, és aludtam másnap délig.

Vasárnap, ebéd után, a kerítésen át megléptem a laktanyából. A közeli elhagyott temetőben ügyeletet tartott egy buzgó kis cigánylány (Temető Marinak hívtuk); utána meg átballagtam a téglagyárhoz, ahol a gondnok maga-párolta bitang pálinkát árult, és a munkásszállás barakkjaiban gyűrött tízeseket szórtak ki a kecskelábú asztalokra az agyagtrógerolástól kisebesedett öklű huszonegyezők. Kellett ez a kikapcsolódás, hogy ne aludjam butára magam.

Ahogy késő délután hazaóvakodtam, az őrszolgálat tizedesébe botlottam.

- Magos, hol az anyádkeservibe voltál? A góré keresett.

Az ügyeletes tiszt. A doki! Ellenőriz a nyavalyás?... Na, ahhoz még le kell tennie néhány doktorátust, hogy rajtacsípjén a lógáson. Majd azt mondom, hogy megy a hasam, azért nem találtak soha a helyemen. Legjobb lesz, ha rögvést megkeresem, és mint aki semmiről se tud, elgyötört pofával kérek tőle széntablettát. Elvégre tegnap jöttem a prériről, ahol rosszak a kutak, mocsárizúék.

A garázsnál a sofőrök veszekedtek. Egy lerohadt dzsipet kellett behúzatni, és az ilyen külön útra soha egyikük se vállalkozott. A doki, akinek mint ügyeletesnek intézkednie kellett volna, nem szólt közbe, úgy nézte őket, mintha idegen kutyák marakodását figyelné. Végül egy kopasz újonc sofőrt ordító társai betuszkoltak a vontató volánja mellé.

A doki intett felém, hogy itt végeztünk, mi is mehetünk. Nekivágtunk az udvarnak. A hátát néztem, a két keskeny lapockát, ami úgy rándult meg minden lépésnél, mintha a derékszíz és az antantszíz kusza szövevényéből próbálna kiszabadulni.

- Megvolt a nagy kaland de La Mole kisasszonnyal? - vetette hátra.

Ez már tudja, hogy a temetőben jártam - lepődtem meg.

- Nem, nem... Én ugyanis...

- Ne mondja!

Olyan váratlanul torpant meg és fordult felém, hogy bennem rekedt a hasmenésről szóló mese. Ott álltunk a kihalt, alkonyati udvaron. A doki okos kék szeme belekapaszkodott a tekintembe. Hogy fogok hazudni neki?...

- El se jutott odáig? - Elgondolkozva továbbindult. - Érdekes.

Talán még megpróbálkozhatnék a széntablettakéréssel. Vagy felesleges? Mert miért fogja meg a karom olyan gyanús barátsággal, és andalgunk az őrszoba felé?... Egyből síttre vág. Világos. A vesémbé lát, akármit mondanék.

- No, igen, így is lehet olvasni. Mindenkinek megvan a maga tempója. Tudja, én falni szerettem a könyveket. Fejest ugrani beléjük! Behúzódtam egy zugba, és addig faltam a könyvet, amíg a végére nem értem. Emlékszem, néha már szédültem és hányingerem volt. Persze, az én rossz szemem... - Felém villantotta a szemüvegét. - Talán a maga módszere a jó. Ízlelgetve, minden sort kiélvezve, figyelmesen olvas. Igen, ez az igazi! De én erre képtelen voltam.

A főkapunál az őrség épületében behúzódtunk az ügyeletesi irodába, és könyvekről beszélgettünk. Illetve ő beszélt.

Estefelé kezdtek visszaáradni a kimenős katonák. Odakintről állandóan csoszogás, topogás hallatszott, beletiportak a mondatainkba; a részek nagyhangú önérzetességgel magyarázkodtak az őrségnek. A doki azt ajánlotta, menjünk fel a szobájába. Mert nem a városban, hanem itt bent, a rendelőben lakik. Hétvégeken ezért varrják nyakába a tiszt ügyeletet, vallotta be ferde mosollyal, hiszen neki „ügyis mindegy”, és egy orvost „másra ügyse lehet használni”. Én is hasonlóképpen vagyok, rám sózták az ügyeletet, bólogattam, azért ülünk így együtt. Nevettünk egymáson, barátian. A meghívást mégse fogadtam el, le kell feküdnöm, mondtam, hétfőn hajnalban megyek vissza az enyéimhez. De jövő szombaton megint bejövök a prériről, és addigra eljutok de La Mole kisasszonyig a könyvben. Majdnem elszóltam magam, hogy én is írogatok. Novellák gyűlnek a ládamban.

Lámpák világították meg az udvart, mindenfelé az ivásokat és nőügyeket mesélő katonák nyüzsögtek. Nem volt kedvem hallgatni őket. A tágas hálóterem üres sötétjében sokáig elkerült az álom. Olvasni szerettem volna. Olyan ájultan belefeledkezve a regénybe, ahogy a doki mondta...

A következő szombaton fel kellett hozzá mennem.

Kora délután üzengetni kezdett értem. Folyosónkon a napos telefonján egyre engem keresett. Egy kövérkés, bamba fiú volt szolgálatban, aki a rémülettől bíborosan rohangált utánam.

- Magos, már megint a hadnagy elvtárs! Arra kér...

- Hallottad, nem parancsol, hanem kér. Majd megyek. - Ezt nem mondhatom neki - rezgett a szempillája.

- Eridj a francba!

Eszerint befellegzett a kétnapos alvásnak. Ráadásul azt a rohadt könyvet is az ágyam alatt felejtettem a hétfő hajnali kapkodásban, és egész héten eszembe se jutott.

- Menj már, Magoskám - fogta könyörgőre a napos -, mert még idejön érted. És ha itt van, vizsgálódni kezd. Mégiscsak ügyeletes tiszt. A srácok meg mindent csak összezsáptak, látod, épp hogy felnyalták a követ, rohantak kimenőre, és nekem ezt nem lett volna szabad engednem, amíg nincs rend, én iszom meg a levét, ha idejön...

A legeldugottabb épület legfelső emeletén találtam meg a gyengélkedőt. Betegágyai hétvégén üresek, senki se bolond beteg lenni, ha a városban lóghat.

- Ide menjünk - nyitott meg egy ajtót a doki, és szeme boldogan kéklett. A karszalag, a kard, a szolgálati antantszír mind ott díszelgett rajta, csak a zubbonya nyakát gombolta ki, és a fehér ing hasítékában vékony nyakán izgatottan csúszkált fel-alá ádámcsutkája. Akár egy civil házigazda a kedves vendéget, beterelgetett a rendelő mögötti kis szobába. Ez a házi patika volt egyben a lakása.

Tégelyekkel, orvosi műszerekkel telerakott üveges szekrények között egy ágy, kincstári éjjeliszekrény könyvekkel zsúfolva, és az ablaknál fehér íróasztal faszékkel: ebből állt a berendezés. A falon reprodukciók. De nem ám a vezérek képei! Egy sötétbarna erdőrészlet Paál Lászlótól, Szinyei Merse izgatott színei, meg egy különös katedrális, csupa apró pontból festve, mintha szemkápráztató napsütésben libegne az az építmény.

A doki elégedetten dörzsölgette arcán a piros foltot. Udvariaskodtunk, ki hová üljön. Letuszkolt az ágyára, hogy ott kényelmesebb. Neki a faszék jutott. Olyan szűk volt a hely, hogy a térdünk összeért.

- Pardon - rándított egyet a lábán, és kardjának hegye megcsikkant a kőkockán.

Már nem feszengetem. Kint a prérin két tisztünk van, meséltem: Nagy alhadnagynak tömzsi kis testéhez képest marhanagy talpa van, nagyobb a lába nyoma, mint az árnyéka, rendes pasi, de nagyon bumburnyák szegény, amikor a törzslapját töltöttem ki helyette, a származás rovatba azt diktálta, hogy „cseléd”, és az istennek se engedte, hogy parasztot írjak, mert az más! az ő nem volt soha! egyetlen atyafija se, hogyisne! - nem értette meg, hogy hivatalosan csak munkás, paraszt meg értelmiségi létezik; a főhadnagyunk röhögött ezen, és azt mondja: „hagyjuk a gatyafit, én meg majd azt írom be a magam rovatába, hogy „vagány”, mert hát tényleg az volt az a Giricz, csak rá kell nézni arra a ferde képére, pesti vagánypofájára, aztán megjárta az egyenruhával, mert alig kapta meg a tisztí bokszbőr csizmát, az egyik lábát elfújta egy akna. És azóta Giricz megissza a magáét. De hát ki nem iszik, ha van mit? Vejtiben géppisztolyt fognak a fiúk a kocsmárosra, hogy adja elő a saját borát, ha nincs más, aztán mikor berúgtunk, és a feleségét is követelni kezdték, ezt már megsokalltam, de pucolhattam is a kocsmárossal együtt, mert a haverok komolyan csattogtatni kezdték a závárt. Jó vérük van! - motyogta Nagy alhadnagy, ahogy életre rázogattam, mert lélekszakadva rohantam a pajtába, ahol szállásoltunk, hogy jöjjön és csináljon rendet, de ő csupán arrébb lökte fejétől a bűdös csizmáit, belefúrta arcát a szalmába, hogy mit zargatom őt egy kulák kocsmáros hasfájásával...

A doki - olyan finoman, mintha egy pelyhet venne le rólam - megérintette a karom.

- Hagyjuk ezt.

És mert a belém szakadt szótól tátott szájjal bámultam rá, csendes nyomatékkal megismételte:

- Hagyjuk.

Zavaromban egy „igent” rebbentettem el. A tisztársairól nem akar pletykálkodni velem. Erre gondoltam. És hogy ne legyen körülöttünk az a szégyenkező csend, határozott hangon próbáltam kívágni:

- Értettem, hadnagy elvtárs.

- Ezt is hagyjuk.

Az ajkam mintha hirtelen megduzzadt volna. Most mi a baj? Már végképp nem tudtam, hogy...

- Köztünk nincs szükség erre a katonásdira - mondta a doki. - Itt igazán nincs. - Talán körbe akart mutatni a csöpp szobán, de félbemaradt a mozdulat, sután az íróasztalára mutatott. - Miért beszélénk mi arról, amiről mindenkivel beszélgetünk? Éppen erről akartam magával... - Lekapta a szemüvegét, és az arca védtelen, törekeny lett, mintha kinyitnának egy vitrinajtót.

- A múltkor olyan jól eltelt az idő. Mert könyvekről beszélgettünk. Igaz? A magunkfajta itt eléggé magányos. Keresnünk kell egymást. Hát ezért gondoltam... - Karjával ellökte magát az asztaltól, mosolygott; vértelen ajkai között nagy kapafogak fehérlettek. - Igen, össze kell tartanunk. A rangkülönbség nem számít. Abban a közös szenvedélyben pedig mindnyájan közkatonák vagyunk. Összejövünk, beszélgetünk. Először mi ketten. Aztán körülnézünk, másokat is idehívunk. Biztosan vannak még könyvbolondok. Talán sikerül egy kis kompániát összehozni! És nem kell ám szárazon üldögelnünk - közelebb hajolt, elszánva magát a cinkosságra: - van itt tiszta szesz, és hozok majd be eszenciát. Persze csak úgy szolidan gondoltam. - Nem tudom, milyen arcot vágtam: álszenten közömböst vagy túl érdeklődőt? Mindenesetre a doki zavarba jött: - De ez mellékes. Minek mindjárt akkora terveket szöni... Egy jó beszélgetésnek kettesben is megvan a maga szeszfoka. Nem igaz? Egy a fontos: csak semmi lábszag. Érti! Az úgyis terjeng körülöttünk vastagon. No meg a politika, az is egy más szféra. Fölébe kell emelkednünk.

Engem ugyan az érdekelt volna, mit hallott, igaz-e, hogy felszedjük az aknákat - mert azt beszélük, nem lesz többet „láncos kutya” -, de a doki kedvenc témájába merült, a francia klasszicizmus pszichológiájának dicséretébe. Racine előtt semmi, Racine után semmi! - és úgy nézett rám, mintha egy titkos jelszót adna tudtomra. Ezt a „rászint” olyan gyöngéden és finoman pöszén lehelte, hogy nekem Bircsák jutott róla az eszembe; az a sofőr, csak úgy heccből, egy országúton kerékpározó cigányt belevágott az árokba, ügyesen megfároltatva a teherkocsi hátulját, amikor elszáguldott mellette, és mert mi ellene vallottunk, öngyilkos lett, de csupán az arcát lőtte át az a disznó Bircsák, és azóta selypegeve beszél...

Tulajdonképpen kellemes hétvégeket töltöttem el az orvosi rendelő mögötti kis szobában; de nem árultam el - mert túlságosan örült volna neki -, hogy novellákat írok, és akkor is hadnagyelvtársaztam, amikor már tegeződtünk. Egyszer öreg francia könyveket emeltem fel az asztaláról. Ennyi maradt meg a családjából, a többi füstté vált. Ezért kapott a háború után ösztöndíjat, katonai kollégiumban lakott.

Igazán akartam szeretni a dokit. De más srófra járt az agyunk. Mert érdeklődve hallgattam, ahogy Flaubert ifjúkori szerelméről, Laure Le Poittevin-ről beszélt, aki később ugyan egy Guy de Maupassant nevű fiút szült, de ezt a Guy-t a croisset-i remete mégis a maga fiaként gyámolította (ugyan miért?) - csak hogy én ennél érdekesebbet tudtam volna mesélni: tavaly Illés őrmestert apává akarta kinevezni egy Emmike nevű debella, aki nagy hassal tolatott be hozzánk, de mi márciusban csak egy fél órát töltöttünk náluk, a lány apjával ittunk, és Illés akkor ment be Emmikével a szobába, amikor énekelni kezdtünk, csak hogy alig zendítettünk rá, értünk jöttek, és elképzelhető, hogy fél strófa alatt annyi minden történt a szobában?...

Ősszel megint ridegebb szelek fújtak. Vége lett az aranyéletnek. Ritkán kerültem be a prériről, olyan hajszában éltünk. Karácsonyi felhőktől sötét délutánon az udvaron kapott el a doki.

- Kerülsz? - kérdezte szorongó szemrehányással. Szemüvegén esőcseppek csillogtak.

Én meg hallgattam, és másra gondolva néztem el mellette, ahogy már annyiszor tettem.

A kórházból jöttem. Azért ugrottam be, hogy meglátogassam a Pálinkást. A tizedesünket. Ősszel, mikor rohammunkában új telepítéseket kezdtünk, mindkét lábát elvitte az akna.

Már jobban volt. A légnyomástól puffadt arcán a beleégett homokszemek feketén pöttyözték ki a bőrét. Láttam már ilyet. És azt se szabad észrevenni, hogy a kórházi ágyon milyen nagyoknak látszik. Mert a lábak helyén üresen simul el a pokróc.

Arról nem beszéltünk. Arról a hiányról egy szót sem. Pálinkás elébb kérdezgetett a fiúkról, a prériről. Aztán azt mondta, sokat álmodik. És álmában mindig táncol. Pedig azelőtt nem szeretett táncolni. De most álmában táncol. Keringőt meg foxot. Meg mi is volt az a futós, a háború után jártuk:... Az, az! Lovacska! Hogy ez nem jutott az eszébe. Pedig az jó bolond dolog volt. Náluk odahaza nagy bálokat tartottak. Fúvószene, harmonika. És tömeg. És füst. Néha kinyitották az ablakokat, hogy levegőzzenek, a lányok visongtak a hidegtől, és a lámpákra aggatott papírdíszeket fújta a szél - akkor lovacskázni kellett, hogy ne fázzanak... Hát erről álmodik.

Nem bírtam tovább, és felálltam, hogy elmegyek cigarettáért. Pálinkás elkapta a kezem.

- Ugye visszajössz? Még visszajössz! - Puffadt arcán semmi különös nem látszott, a hangja mégis rám hurkolódott. - Ne félj, csak közömbös dolgokról beszélgetünk! Mint most is. Másról beszélgetünk, nem *arról*, csak másról... másról...

Odakint havas eső esett. Kocsmát kerestem. Tudtam, hogy nem fogok visszamenni. Nem bírok visszamenni.

Ott álltam hát a doki előtt átázott zubbonyban, és elázva a rossz kocsmai rumtól.

- Feljössz hozzám beszélgetni? - kérdezte. - Mégis karácsony este van... Így ünnepelünk.

Rondán röhögtem.

- Racine előtt semmi, Racine után semmi - olyan szép pöszén akartam mondani, ahogy tőle hallottam, de nehezen forgott a nyelvem - csak semmi lábszag... de ha már lába sincs...?

A doki lekapta a szemüvegét, a vizes üveget törölgette.

- Őrvezető, maga részeg. - Nem nézett rám. - Tűnjön el, amíg más észre nem veszi. Aludja ki magát.

Mentem hát aludni. És reméltem, hogy se regényekkel, se bálokkal nem álmodom. Semmit se álmodom.

A BOLDOG ÉLET FŐSZABÁLYAI:

*Szilveszter végezte jól nekünk az időt,
várhatunk ezután boldog új esztendőt*

- I. Illendően élj, részegségtől félj: vidám leszesz.
- II. Légy mindig dolgos, mérsékelt, pontos: gazdag leszesz.
- III. Tűrj a vétőnek, adj a kérőnek: becsült leszesz.
- IV. Könyveket olvass, egyre tanulgass: okos leszesz.
- V. A vétkest büntesd, bosszúst békéltesd: szilárd leszesz.
- VI. Az Istent féljed, tisztedet tegyed: jámbor leszesz.
- VII. Gyűjts barátokat, de ne bánts másokat: kedves leszesz.
- VIII. Csendes életet élj, ne perlekedjél: boldog leszesz.
- IX. Kerüld a pletykát, vesd meg a pompát: nyugodt leszesz.
- X. Tartsd emlékedben, hogy bármelyik perczben sírba mehetsz.

Minden nyájas olvasójának Boldog Új Esztendőt kíván
a JÓGAZDA KALENDÁRIUM-a

A HADNAGY

EGYSZERŰEN

Egyszerűen történtek a dolgok. Amit utólag „rendkívüli eseménynek” nevezett a hivatalos jelentés, az is hétköznapi egyszerűséggel esett meg.

A horpai vasúti megálló egy vacak kis szárnyvonal kikönyöklésében, közvetlenül a határ mellé épült; ha a bakter tüsszentett, odaát a stájerek elkapták a náthát. Később megszüntették azt az állomást, néhány kilométerrel beljebb levágva a kiszögellést, de újonc koromban a sín pár még kifutott a határra.

Akkortájt kezdődött az a hidegháborús szigorúság, amittől úgy határai közé szorult az ország, mint egy mellényzsebbe dugott forint.

A Horpa felé zötykölődő szerelvényre Sopronban mindig két határőr szállt fel, egyik az első kocsira, másik a leghátsóra, az ajtókat bezárták, és egymás felé haladva igazoltatták az utasokat; az állomáson pedig külön készültség várta a vonatot, és árgus szemmel figyelt. De ez még nem minden! A megállóban csupán perceket töltő kocsisornak a határ felőli, lezárt ajtajú oldalára is állítottak őrt, és ezt én, aki még kezdő voltam a stratégiában, nagy előrelátásnak és ravaszságnak tartottam.

Azon a napon úgy kerültem oda Sopronból, hogy egy aknász mellé beosztva egy műszaki zárat ellenőriztük, amely a sínek közvetlen szomszédságában húzódott. Parancsba adták, hogy ha befut a vonat, hagyjuk abba a babrálást az aknákon, nehogy bárki bármit kilessen. Addig se nagyon serénykedtünk, mert a társam mihaszna alak volt: Sanyinak folyton nőknél járt az esze, és ha elérhető közelségben nem volt nő, akkor beszélt róluk. (Majd a vesztét is szoknya okozza, hadbírótság elé kerül egy nagyfenekű némbor miatt; ugyanis egy falusi pék özvegyen maradt asszonylányával szűri össze a levet, akiről az elhárítás kiszimatolja, hogy a túloldalon dolgozik - de mindez később történt, a déli határszakaszon)

A nap gyengén sütött, a poros mezőnek olyan illata volt, amelyet csak ősszel érez az ember. Leültünk a felmagzott, száraz fűbe. Köztünk és az állomás között a veszteglő vonat.

Sanyi gyapjas-göndör haján állandóan félrecsúszott a sapka. Kreol bőrű, gömbölyű arcában két élénk szeme úgy ugrált ide-oda, mint két tovaröppenni kész, fürgé madár. Szájából pedig ömlöttek a történetek. Mindig csak nőügyek. Még civil korában, mesélte, vidéki szálláson felcsípett egy asszonykát. De az istennek se jutott vele ötről a hatra. Már utolsó estén az állomáson voltak, kikísértette magát, de nem reménykedett, hiszen a jegyet is megvette, amikor a búcsúzástól elgyengülve a nő végre készségesnek mutatkozott. Gyorsan kicipelte a váróteremből, odakint azonban zuhogott az eső. Olyan öblös karimájú, nagy szélű kalapokat hordtak akkoriban a férfiak, Sanyi fején is ilyen volt. Búvóhely után nézett, és észrevett egy ajtót: a szerszámkamra szűkös félhomályában lapátok, csákányok. Csak állva lehetett működni benne. De ideges igyekeztében ügyetlenkedett, nem jutott célba, lenézett hát - és a kalap karimájából a hideg víz pont oda csorgott, ahová nem kellett volna.

Idáig jutott lehervadásának történetében, amikor észrevettem, hogy az induláshoz megránduló vonatból a felénk eső, lezárt oldalon kiugrik egy férfi. Akárki volt, okosan csinálta, az ablaklerántással kivárta az utolsó pillanatot, hogy lankadjon a határőrök ébersége, és a gyorsulva forgó kerekektől ne lássák az állomáson, hogy mi történik ezen az oldalon.

De arra nem számított, hogy ideát is őr van. Tulajdonképpen én is csak akkor figyeltem fel arra a lakli legényre, aki odaslattyogott az ismeretlen utas elé. Az első ijedtség, ami meglódult bennem, már el is csitult, mert láttam, hogy szembenfordulva beszélnek egymással. A katona egyik válla lejjebb lógott a másiknál, zöld zubbonya felgyűrődött a derékszíj fölött - úgy hátulról nézve jámbor balfácán lehetett.

A vonat kattogva siklott el mellettünk, már csak néhány kocsi takarta az állomást. Lövést nem hallottam. A katona oldalra dőlt - talán megszúrták? -, az ismeretlen pedig a vonat takarásában pucolt a határ felé. Sanyi két kézzel kapaszkodott belém, addig élénken ugráló szeme mozdulatlan kavics, abból értettem meg, hogy azt a bajtársunkat elintézték.

A vonat száz méterrel odább megállt. Határőrök rohangáltak, hadonásztak, ordítottak. A halott alól mindenképpen ki akarták rángatni a puskáját, amire rázuhant, de a fegyver szíja megakadt a test alá csavarodott karban, azzal vesződtek.

Hát ennyi volt.

Egy távoli faluban megsiratták azt a lakli legényt, és azóta talán meg is feledkeztek róla. Az egyik válla - amíg pár pillanatig háttal állt nekem - lejjebb lógott a másiknál. Erre emlékszem.

A KÉT FÖLDMÉRŐ

Az őrsparancsnok utánunk kiabál a kapuból: - Eső lesz!

Rántok egyet vállammal a géppisztolyszíjon, hogy „bánja a jófene”. Az esőköpenyt világéletemben rühelltem, merev, hideg, kényelmetlen, inkább behúzódok egy szalmakazal oldalába, ha mégis úgy fordulna az idő. De nem lesz eső. Ismerem a fellegek járását: az ég fekete, sűrű, sötét felhők gomolyognak egymás hegyén-hátán, mint a megriadt csorda, a szél közibük vág, terelgeti őket, csöpörög is néha, távolról mintha dörögne - de ez csak színjáték, nem kell megijedni. Erős keleti szél fúj, zörgeti a cserjést, és a madarak vergődve röppennek fel az égbe, ott aztán vitetik magukat a levegőáramlattal. Délre talán a nap is kisüt, a felhőket szétkorbácsolja az áprilisi szél.

Az út végéről visszapillantok. Hadnagyunk még ott áll, egy erős fuvallat homlokára taszítja a tányérsapkát, erre legyint, és beugrik az őr kapuján. Még látom, hogy a vaskapu szédülten ing, nekicsattan a kapufélfának - aztán befordulunk a cserjék közé.

Két társamat előreengedem, ez a keskeny járőrcsapás a határig vezet. Itt a sűrűben csendesebb az idő, fejünk felett füttyül és nyargalászik a szél, csapkodja az ágakat, de a sűrűbe nem tud betörni. Cuppog a sár, csúszik a felázott föld, bukdácsolva haladunk előre. Igyekszem száraz fücsomókra lépni, egyikről a másikra ugrom át, mintha zsombékon járnék, mert undorodom a sártól. Menni is rossz benne, beleragad a patkós sarokba, csimbókokban lóg a talp szélén, húzza az ember lábát, összemaszatolja a csizma szárát, csak győzzem este vakargatni. Az előttem járók nem törődnek ügyeskedésemmel, egykedvűen gyúrják a sarat, lábuk alá se néznek.

Így haladunk jó félórát.

Az út kiszélesedik egy tisztásra, ahol összekötött rőzsényalábok hevernek egymásra rakva. Melljük húzódunk, szélárnyékba. Géppisztolyom a két térdem közé állítom, mozgatom megmerevedett vállamat és szuszogok. Jólesik a csúszkálás és imbolygás után megpihenni.

Társaim rágyújtanak, s szélesen fújják a füstöt. A hosszabbik civil felém fordul.

- Tudja, vitéz úr, én jártam odaát.

Lakli ember, díjbirkózó vállal, keskeny derékkel és pókhosszú lábakkal. Ha megy, úgy imbolyog, mint a nádszál, szinte hozzákap az ember, hogy el ne düljön. Karólábaira pamutharisonyát, ladik nagyságú cipőt húzott, és majdnem a derékszíjam magasságában van a térde. Buggyos térdnadrágot visel és viharkabátot, nyakig gombolva. Arca keskeny, hosszúkás, a feje lapos és felfelé szélesedő. Elölről kicsi, oldalról nézve nagy a feje. Az orra csontos és vastag, alatta sörtebajusz, vértelen ajkai között kivillognak sárga lapátfogai. A homloka bronzbarnára sült, fülei elállóak és szőrösek. Csak a szeme megnyerő: nyílt pillantású, huncutság csillog benne és jókedv. Szemöldöke helyén két szörpamacs, amiket játékosan mozgat, szinte gesztikulál velük, minden szavát szemöldökrángatással kíséri. Szemét összehunyorítja, kacsint, aztán tágra nyitja és bambán mered rád, a szemöldöke táncolni kezd, egyik feljebb, a másik lejjebb rándul, összevonja őket és szigorú lesz, szétrántja és naivvá válik az arckifejezése, a homlokára ugratva csodálkozást fejez ki, enyhén lebegtetve kételkedést - ahány szó, annyi szemöldökrándítás. Érdeklődve és ellenszenvvel figyelem. Vitéz úr! Miért mondja nekem, hogy vitéz úr? Öreg nénék és kacskaringós beszédű falusi apók szólítanak csak így. De ez az ember miért? Gúnyolódik? Nem akarom megsérteni, hát nem válaszolok.

Egy hajlós pálcával az előttem ringatódzó bogáncs száraz fejét ütögetem, igyekszem telibe találni, de a szél mindig kilendíti ütéseim alól.

Újra megismétli:

- Bizony, jártam odaát.

Ránézek és hirtelen elkapom a tekintetem. Nevet, csak a szemével nevet: gúnyos-vidám nyilacskákat lövöldöz felém, szemöldöke táncot jár. Érzem, amint feszül bennem a méreg. Bolonddá tart? Nem tudom, mit válaszoljak, hogyan vethetnék véget a beszélgetésnek.

Már a társához beszél, de úgy, hogy én is értek belőle.

- A határon túl, pont itt szemben, egy szép nagy község fekszik. Ott jártam ám. Vagyis hogy több is annál. Rokonok laknak ott. Én meg többször is megfordultam náluk.

Szinte akaratlanul bököm ki:

- Mikor?

- Ohohó, nem olyan régen. Lássuk csak, huszonkét, ... nem, huszonhárom éve. Akkor még könnyű volt. De most!

Legyint, és rám pislog. Ágaskodni kezd bennem az ördög.

- Mi az, hogy most - pattogom.

- Más világ van, kérem.

- Milyen más világ?

- Hát - olyan.

- Milyen?

- Tudja azt a vitéz úr.

Vitéz úr! A pálcával nagyot csapok a levegőbe.

- Nem tetszik magának?

- Azt nem mondtam.

Olyan jámboran csodálkozó a hangja, hogy vér szökik az arcomba. Mi van velem? Mi közöm hozzá, hol járt? Valamikor. - De miért mondja? Hivalkodóan és szinte kihívóan! Valamit akar, csak tudnám, hogy mit. Aztán meg csillapítom magam. Inkább egyenes dolog, hogy elmondja. Naiv és fecsegő ember, én meg durván lerohanom. Elszégyellem magam. Valamit mondani szeretnék, bocsánatkérően feléje fordulok. Szelíden néz rám, kicsit előregörnyedt teste megbánást mutat. Lapátkezeit nyújtja, felém tétovázik velük, és én hátrább mozdulok, önkéntelenül.

- Vitéz úr, csak nem haragszik?

- Nem - mondom, de megmerevedek a látványtól. Szemöldöke táncolni kezd, előbb az egyik, aztán a másik rándul a homloka tetejére, a jobb oldalit lebegve leereszti, a bal oldali fent táncol, aztán hirtelen azt is leejti, összerándulnak, mint a bokázó párok, és én csak nézem megdöbbenve. Kinevet.

Micsoda ember ez? Dühít az egész lénye, ellenszenvvel pislogok lófejére, piskóta lábaira. Alig vagyunk együtt egy órája, de máris olyan határozottsággal utálom, mint régi ismerőseket szokás. Miért? Úgy érzem, korlátoznak, vagy gyereknek tart, ugratni akar, haragom mulattatja. Együgyűt játszik, de a szemében sunyi mosoly bujkál.

Miért emlegeti mindig, hogy járt odaát? Dicsekvésből? Nem, a hangsúlyból többet érzek. A határőrnek érzékeny a füle ilyesmire. Visszaélni ezzel, ok nélkül felhívni valamire a figyelmet - felelőtlenség. Mert rossz szándéka nem lehet. Nem merne ilyen kihívóan beszélni, inkább óvatosan tapogatózna, kerülgetné a témát.

Nem, nem! Csak nyugtalanítani akar, óvatosan imbolyog a gyanítás árnyékában, egész magatartása elárulja, hogy számára szórakozás, ugratás ez a beszéd. Tudom, hogy nincs okom komolyan venni az öreg szavait, de bennem duruzsol a gondolat, nyugtalanít.

- Menjünk. Menjenek - mondom majdnem durván. Felcihelődnek, összenyalábolják a cók-mókot, és a hosszú csattogva indul a nagy sárban. Társa után pillant, hirtelen felém fordul, grimaszt vág és int kezével a homloka felé, amit úgy értek, hogy „bolond, nem kell rá hallgatni”. Aztán mi is nekilódulunk.

Ez a másik civil kicsi és kövér, fiatalabb is, bokáig érő sáros esőkabátjában nehézkesen vergődik. Jólesik, hogy együtt érez velem, hirtelen melegséggel kapok a karja után, hogy átsegítsem egy pocsolyán. Semmitmondó, gömbölyű arca van, és olyan kicsi a szeme, mint a vakondé. A hosszúval nem szívlelhetik egymást, úgy viselkednek, mintha idegenek lennének. Eddig nem szólt ez a kövér egy szót se, csak bámult ránk álmosan, kifejezéstelenül. Kurta lábaival szaporán, látható erőlködéssel gyúrja a sarat, belelép minden sártócsa közepébe, nagyokat zöttyen, mint egy tört rugójú kocsi. Ilyenkor összezörrennek a vállán a kétméteres, hegyükön vaskupakos, pingált karók. A hosszú egy összecsukható, háromlábú állványt cipel, oldalán viaszosvászon tarisznyában a teodolit. Térképészek, akik járkák a határt, méricskélnek, rajzolnak. Az őrön földmérőnek nevezték el őket, mert ez sokkal értelmesebb foglalkozás. Olyat mindegyikünk látott, hogy kimérték a szántóföldeket; hosszú sáros láncokat cibáltak, kikarózták a végüket és táblát tettek rá a tulajdonos nevével. Mikor a téscsészé tagosított, az is ilyenforma volt, csak akkor épp a karókat szedték kifelé. Szóval rajtuk ragadt ez a név.

A rekettýésből kiérünk a mezőre. Vizenyős, ingoványos a talaj, csatornák szelik keresztül-kasul, s mint a pókháló, úgy szövök be. Sok kis keskeny árok fut párhuzamosan, beletorkollik a nagyobbba, ezek pedig a Fertőbe vezető főcsatornába visznek, ami ott húzódik a rét közepén, de alig látszik, benőtte a nád és a sás. Apró tavak csillannak. Itt-ott fűzfabokrok, mint a szét-szóródott, legelő nyáj. A varjak csapatostul suhognak, keringenek a fejünk felett, de amikor rájuk fogom a géppisztolyt, ijedten szétrebbenek. Különben nem félnek. Pár méterrel arrébb földre ereszkednek, és figyelmesen nézik, amint a két földmérő leállítja háromlábú állványát, tetejébe ülteti a messzelátót, behunyorog és csavargatni kezdi, a kis kövér pedig a mázolt póznákkal bukdácsolva indul el a mezőn. Lába elől röppennek fel, vagy egyszerűen csak arrébb totyognak a varjak, okos, fekete szemükkel végigmérik, és látják, hogy nem kell tőle félni. Leheveredem a földre, s a köpenyt a nyakamba húzom, mert kellemetlenül borotvál a szél. A varjakat figyelem. Hozzám nem jönnek közel. Amint megemelem a géppisztolyt, igyekeznek messzebb toporogni, s mikor célolni kezdek, nagy surrogással felszállnak. Odafele köröznek és odább megint a földre libbennek. Felém pislognak és óvatosan közelednek. Jó közel várom őket és felemelem a kezem. Felrepülnek. Még kétszer megismétlem a játékot, harmadszorra nem szállnak el, hiába fogom rájuk a fegyvert, csak arrébb kotródnak. Kiismertek már.

Hideg van, de nem akaródzik felkelni. Csak úgy magamban álldogáljak, mint egy kilométer-kő, a mező kellős közepén? A hosszúhoz oda nem megyek, eleget mérgeződtem már. Különben is elmerülten távcsövez, a karját lengeti, s a kis kövér meg talpal egyik helyről a másikra - vele sem beszélgethetek. Meggémberedve fekszem hát.

A hosszú felemeli a fejét, és füzetet húz elő. A széllel küszködve kifordítja, és félig a vihar-kabát alá rejtve jegyezget. Társa is odaballag, én sem tudok tovább feküdni. Felkelek és úgy megyek feléjük kimérten lépegetve, unott arckifejezést erőltetve, mint akit nem bánt a szél, a csípős levegő, az unalom - a köpeny kigombolódott szárnya vadul lobog, hagyom. A varjakról beszélgetnek.

- Majdnem rájuk lép az ember - méltatlankodik a kövér. - Nem félnek.

- Éhesek. Mi?

- Lehet.

- Meg tudnám fogni őket. Nem? Miért?

- Mert bizalmatlanok. Mint némelyik ember - veti oda a hosszú, rám pislog.

Nem állok tovább szó nélkül.

- Nem csodálom.

- Miért? - fordul egyenesen hozzám. Szemöldökét felhúzza, feleletre vár. Érzem, hogy nem kellene válaszolni, de mégis mondom.

- Nem lehet akárkiben megbízni.

- Akárkiben nem is.

- Nahát!

A hosszú lejjebb ugratja szemöldökét, és nevet.

- Egyszerűbb arrébb röppenni.

- Egyszerűbb - vetem oda röviden.

- És a biztos távolról erre pislogni - ugye?

Összerántom magamon a köpenyt, aztán megint elengedem. A kövér egyik lábáról a másikra áll, nem érti a szóharcot. Csak néz, hol rám, hol a társára.

A hosszú látja, hogy mérges vagyok, tovább fűzi a szót.

- Mert a varjú buta.

- Nem igaz, nem buta - ellenkezem.

- Talán okos?

- Nem. - De mégse buta. Vagyishogy... - Belezavarodom, de nem hagyhatom rá.

- Még határsértőt is fogtak a varjak. Ott bujkált a Fekete árokban...

- Hol?

- A levezető csatornát nevezzük Fekete ároknak. Azt ott, ni! Szóval ott bujkált, a varjak meg elkezdtek körözni felette. Mert az ember közelében szeretnek lenni. Így vettük észre.

A hosszú hallgat, én meg diadalmasan nézek rá. A társa szólal meg.

- Mért bujkált a Fekete árokban?

- Mert átvezet a határon, és ha a medrében halad, nehezen veszik észre.

- Az árkot nem őrzik?

- De igen.

- Hát akkor?

Majdnem kikottyantottam, hogy csak éjjel van ott állandó figyelő járőr, s néha az is elkóborol, mert megunja az egy helyben tétlenkedést.

A kövér észreveszi, hogy kellemetlen a téma és zavartan elvörösödik. Hálás vagyok ezért a pirulásért, szeretném mondani a hosszúnak, hogy „látja, ez a tapintat, így kell viselkedni”!

A kis kövér fogja a póznákat és elindul: nem ő a szakember, csak amolyan kisegítő. Társa is az állványhoz hajol. A háromlábú alkotmány tetején fekete, távcsőszerű műszer fénylik, oldalán nikkelezett csavarok, gombok, aljához erősítve zsinóros vízszintező. Nézem, amint belekukucskál, csavargatja oldalán a gombot, kezével integet, és a pingált karók egyik helyről a másikra kerülnek. Most egysoros vonalba állította mindet, aztán egyet külön jó messzire vitet, innen egész kicsinek látszik, és sokáig forgolódik az állvány körül, míg végre sikerülhetett a bemérés, és előkapva a füzetet, hadakozva a széllel, hogy szét ne borzolja a lapokat, jegyez.

Úgy látszik, megint végeztek egy darabbal, mert a hosszú kiegyenesedik, a füzetét zsebre dugja, és a markába fűj. Társa is kocog már felénk, esőkabátját csattogva veri a szél.

Kíváncsian lépek a műszerhez és megérintem. Hideg. Kicsit nedves is, ahogy a körülötte szöszmötölő ember rálehelt.

- Nézzen bele - biztat.

Szívesen hajolnék a lencséhez, kíváncsi vagyok, mit, hogyan mutat, de mégse teszem.

- Na, csak nyugodtan.

Mellém lép, elfordítja az állványt, és a távcsövet nekiszegezi a határnak.

- Most nézze - mondja és cigarettát halász elő.

Amíg elfordul és a hátát a szélnek veti, hogy a markával ügyeskedve lángra lobbantsa a gyufát, én gyorsan odahajolok a műszerhez és belekukkantok. Éppen csak egy pillanatra, gondolom, mire visszanéz, fel is egyenesedem.

Először homályos. Vakon tapogatva keresgélek, a beállító csavart nehezen találom meg. Csavarok rajta és tisztulni kezd a látóhatár. A határ menti nyárfákat ismerem meg először, úgy magasodnak a lencsébe, mint valami tilalomfák, hatalmasan, terjedelmesen. A távcső koordinátájának apró rovátkáin megpróbálom lemérni őket, nem sikerül. Kicsit oldalt mozdítom az egész alkotmányt, hogy a fák mellett átlássak a túloldalra. Mező, szántóföldek, bokrok - mint nálunk. Távolabb kis falu, addig csavargatok, míg nem bontakozik ki élesebben. Lássuk csak. Hosszú, sárga épületek, sok ajtóval, ablakkal, ezek cselédlakások. Oldalt egy zsúptetős, ablaktalan építmény, mellette trágyahalom - ez az istálló. Arrébb két kukorica góré nyújtózkodik, még újak lehetnek, mert világos a fűjük. Kíváncsian figyelem a tanyát, mozgólódást látok az istálló körül, lovakat vezetnek elő, s a szekerek elé fogják. Az emberek? Jönnek, mennek, hajladoznak, mint egy némafilmben. Az arcukat próbálom nézni, de az elmosódik. Ruhájukat sem tudom megkülönböztetni, egyforma szürkék. Észreveszem, hogy az istállóajtóban áll valaki. Nem dolgozik, csak a kezével hadonászik rettenetesen. Nevetséges. Biztosan magyaráz valamit, kár, hogy nem hallom. A kézmozdulataiból igyekszem következtetni arra, hogy mit beszél. Rövidek, szaggatottak, idegesek a mozdulatai. Mintha a fejét is rángatná. Mi lehet ez? A környezetét figyelem, és látom, hogy az emberek gőryedten és gyorsan lépve húznak el mellette, igyekeznek háttal állni és belemerülni a munkába. De most

megfog valakit. Az istállóba akart visszaosonni, talán bent felejtett valamit, már az előbb is ott ólálkodott az ajtó körül és most észrevette a kiabálós ember. Feléje lép, az öklét rázza. Ahogy a többiek lapítanak, abból gondolom, milyen szörnyen üvölthet.

Félrelépek és hagyom, hogy társaim is belenézzenek. Először a kövér hajol le, ügyetlenül hunyorog, motoszkál, meresztgeti a szemét. Egy perc múlva szótlanul emelkedik fel, nem szól semmit, csak a szeme csillog.

A hosszú sokáig vizsgálódik, szakértelemmel fordul erre, arra. - Szép kis gazdálkodás - morogja.

Némán bólogat és néz maga elé. Azt hittem, mond még valamit. De nem. Komoly, az arca mozdulatlan. Igyekszem a gondolatát eltalálni. Bizalmatlanság feszül bennem, élesen figyelem, de a szemöldöke se rándul.

A kis kövér szokatlan fürgeséggel toporog körülöttünk, lehajol, újra és újra belekukucskál a távcsőbe, ránk pislog, végre int nekem.

Odalépek az állványhoz. Két egyenruhást látok a házak között.

A kövér megszólal.

- Határőrök?

Bólogatok. Pedig tulajdonképpen nem is katonák azok, hanem fináncok, odaát azok portyáznak.

- Hol van az őrsük? Maga sem látja?

Alaposan szétnézek, vizsgálgom a falut, és megállapodok az egyik háznál. Ezek a finánc-laktanyák mind egyformák.

- Az a sárga ház az.

Ő is megnézi, és hízelgő hangon mondja:

- Hogy magának milyen jó szeme van! - Az elismerés jólesik.

- Mit gondol - kezdi a kövér -, hogy bánnak odaát a... hogyismondjam - szóval azokkal, akik átmennek?

A vállam vonogatom.

- Ezen még sosem gondolkoztam. - A kövér felnevet.

- Á, butaság, csak úgy az eszembe jutott. Tudja...

Nem fejezi be a mondatot, a sarat tapicskolja a cipője talpával. Társa folytatja a gondolatot.

- Hiába, na. Tudja, különös gondolatok fordulnak meg itt az ember fejében. - Nyugodtan, rebbenés nélkül néz: - Azt hiszem, ez érthető.

- Miért lenne érthető - vágom rá.

- Hát - különös hely a határ. Minden határ.

- Már akinek.

- Nekem különös - von vállat a hosszú.

- El is hiszem. Akinek ilyen gondolatok forognak a fejében!

- Milyenek?

- Mit tudom én? Maga mondta, hogy különösek.

Támadó a hangom, szinte örülök, hogy így sarokba szorítottam. De ő nyugodtan a vállát vonogatja.

- Mit tudja maga, hogy én mire gondoltam?

- Nem tudom, de sejtem.

- Abból nem lehet megélni - legyint és megélenkül az arca. - Szag után csak a kutya megy.

Hosszú orrát megmozgatja, és vakkant is hozzá kettőt, játékosan. Gunyorosan.

A kövér szól közbe.

- Én nem is tudom elképzelni, miért szökik át valaki.

- Kalandvágyból - felelem.

- Legfeljebb a kölykök.

- Vagy nem fülük nekik a munka. Gondolják, ott jobb.

- Á, ilyet józan ember nem gondol.

- Vagy egyszerűen azért, mert nem tetszik nekik az itteni világ.

- Látja, ez az! Hát milyen ember az ilyen? Na, mondja meg! Nem egy senki, egy kapcabetvár?! A hazáját hagyja el, megtagadja a földet, amelyik táplálta és kenyeret adott neki. Olyan ez, mintha az anyját tagadná meg az ember.

Hadonászva beszél. Meg kell hagyni, okosan. Pislogok a hosszúra, mit szól hozzá. De ránk se hederít.

A kövér mondja tovább a magáét.

- Mi vár rá külföldön? Igaz?

- Igen. Látja, mégis...

- Az nem is ember, aki ilyet tesz. Nekem még álmomban sem jutna eszembe, hogy erre vetemedjem. Higgye el nekem.

Hogyne hinném! Jól beszél, mintha a számból venné ki!

- Soha, soha nem jutna ilyesmi az eszembe. Én szeretem a hazámat.

Igaza van, s már éppen helyeselni akarok, mikor a hosszú megszólal, hangja fojtott.

- Én évekig éltem Grazban. - Társa rácsap.

- És?

- Nincs és - lép arrébb, és a földre kuporodik.

A kis kövér harciasan áll, köpenye lobog, arca vörös. Úgy néz rám, mint a kutya, várakozva, remegő figyelemmel alig várja, hogy biztassam, uszítsam. A hosszúra nézek, két lábát felhúzza, törzsét előredönti a térdei közé. Ül, mintha várná, hogy lesújtsunk rá. Diadalmas érzés futkároz bennem, az előbbi szavak fullánkját érzem, a nem várt győzelem bosszúálló örömét. De most rám néz, és egyenesen nekem mondja:

- De most mégis itt vagyok.

Az arcát nézem. Rebbenés nélkül mered rám. Szürke szeme nyugodt és mozdulatlan, úgy kapaszkodik az enyémbe, olyan magabiztosan, hogy félre kell fordulnom.

Társa látja, hogy nem akarok vitát. Mellém lép, karját bizalmasan a vállamra fonja.

- Gyönyörű ez a táj. Ugye? Ha még egyszer katona lennék, csak a határőrséghez kíváncsoznék.

Rám néz, de hogy nem felelek, folytatja.

- Kemény, szép élet. Járnai a harmatos fűben, a madarakkal kelni és a nappal nyugodni, egynek lenni a tájjal, érezni, hogy hátam mögött egy ország áll... Hej, gyönyörű dolog lehet.

Dagadó mellett hallok. Szórakozott szemmel a vidéket simogatom, a nyárfák vonalában járőr hallok, azt figyelem.

A kis kövér lelkendezik.

- Úgy menni, olyan magabiztosan és félelem nélkül, pedig az ember tudja, hogy egyedül van, senki nem követi, a saját eszére és erejére van utalva. Nem így van?

Igent biccentek. Erre csodálkozva kérde:

- Hát tényleg egyedül van? Nem követi másik járőr?

- Nem - mondom gépiesen, és arra gondolok, hogy a szakaszjárőr sem lehet messze, ha ezek már itt járnak.

Fekete felhő gomolyog, a szél dühösen rángatja a köpenyem. A hosszú feltápáskodik.

- Eső lesz.

Az eget kémlelem.

- Á, világos a felhő.

- Mert rásüt a nap.

- Nem is látom a napot.

- Eltakarja a felhő.

Tudom, hogy igaza van, nem is felelek. De ő nem hagyja abba.

- Mindjárt zuhogni fog. Remélem, az meggyőzi.

- Nem kell megijedni - fölénykedem.

De a szél már vadul süvít, a háromlábú állvány meginog, alig tudják elkapni. A mezőn minden letört ág, elszáradt bogács, megsárgult fűcsomó lábra kel, s bódultan karikáznak el mellettünk. Kövér esőcseppek csapnak a homlokomra, aztán sűrűbben kezd nyilazni az ég, és már zuhog is.

Futunk az őrs felé. A rekettésig könnyű a menekülés, de a sűrű bokrosban lassítani kell. A nedvességtől elnehezedett ágak összecsapdosnak az ember arcába. Az út ruganyosra ázik, cuppog a sár, húzza vissza az embert, mintha ingovány lenne. A tócsák megnagyobbodnak és az egész csapást elzárják, szürkés, agyagos vizük hullámszerűen az esőpászták csapásai alatt. Átugorni nem lehet őket, olyan szélesek, mellettük a bokrok ezer sűrű, nedves karja ring, nincs más választás, bele kell taposni. Futunk lélegzetszakadva, ziháló mellett - pedig kár. Már úgyis eláztunk. A hosszú előttem lohol. Csak úgy átlépegeti az árkokat, két karjával az ágakat lökődi szét, a nedves levelekről a víz az én arcomba csöpög. Társa a hátam mögött fújtat, hallok a szuszogását, hátrafordulok. Egy tócsán evickél át, az iszapban szétcsúszik a lába, mintha jégen lenne, óvatosak és nevetségesek a mozdulatai. Mintha élvezné ezt a tocsogást, vagy a cipőjét áztatná, olyan vigyázva lépked. Az eső közben ömlik. Hosszú viharkabátja megsötétedett, az eső apró patakocskákban csörgedezik rajta. Az arcán is csorog

a víz, s az orrán, állán csöpög lefelé. A mázolt póznákat szorongatja két kézzel, azok akadályozzák a futásban. Szétgörögnek a vállán, hiába ügyeskedik össze azokat, egy perc múlva szétcúszik a rakás és jobbra-balra beleakadnak a bokrokba.

Megvárom, míg utolér és segítek neki.

A bokros szélén vár a hosszú. Az eső már alig szemetel, látszanak az őrs sötétszürke ázott épületei.

Már messziről gúnyolódik.

- Tényleg nem lett eső.

Mormogok valamit, de nem hallgatja meg. Száját széthúzza, az ajkáról a nyelvével nyalogatja a vizet. Szemöldökét megrángatja, apró patakocskák szivárognak a hajából, s a halántékán kétfelől csordogálnak lefelé. Tüntetőleg nem törli le.

- Jól tetszett jósolni - vigyorog. Nem felelek.

- Ebből meg is lehet élni - folytatja.

- Miből?

- Hát a jóslásból!

Nevet, tele szájjal és fogát mutogatva. A kövér elfordul, mintha mellettem tüntetne.

Kakaskodik bennem az önérzet.

- Nem is volt eső - nézek az égre. Apróra szakadozott felhőrongyok úszkálnak, nyoma sincs a zivatarnak.

A hosszú felrántja a szemöldökét.

- Nem volt? - megrázza magát, és a viharkabátról csöpög a víz.

- Engem nézzen! - vetem oda. Valóban a köpenyemen nem látszik meg, hogy eláztunk, talán egy árnyalattal lett sötétebb a beszívott víztől.

Rám pislog és kacsint, de úgy, hogy az egyik szemöldöke majdnem a haja tövéig ugrik fel, a másik meg az orra nyergére ül. Grimaszt is vág hozzá, csúfolódót.

- Ez csak olyan civil eső volt, mi észre se vesszük az ilyet - vetem oda a szót fölényesen, és hogy mégis enyém volt az utolsó szó - előresietek.

Kapunyitás közben hallom, amint a hosszú mondja a társának.

- Nem érti a viccet.

A kövér hümmög és nem felel.

Az iroda felé megyek, jelentkezem hadnagyunknál.

- Nem volt semmi különös?

Kicsit tétozva mondom.

- A hosszabbik civil furcsán viselkedett.

- Kérdezősködött? Vallatott?

- Igen. Azt is - a délutáni beszélgetések elmosódnak előttem, egy percre magam is azt hiszem, amit mondok.

A hadnagy bólogat. Olyan kisfiús az arca, haja is gondosan ketté van választva a koponyáján, olyan, mint egy fontoskodó iskolás. Látom, hogy nem kérdez mást, kimegyek. Hajnalban szolgálatba indulok, lefekszem hát aludni, úgyis késő délután van. De előbb még a konyha felé kanyarodom.

Aztán zajra ébredek. A villany ég a szobában, az ágyak szétdúlva, izgatottan zsibong, öltözködik kapkodva mindenki. Egy pillantás az ablakra - éjszaka van.

Odaszólók az egyikhez.

- Mi van?
- Határsértés!
- Meglógott valaki?
- Behozta a járőr. Az eligazító szobában vannak.
- Akkor minek ugráltok?
- Az egyik földmérő az. Ki akart szökni.

Felülök az ágyban. A hosszú! Persze, ismerősei vannak odaát. De én sejtettem. Mondtam is a hadnagynak. No, ezt már én is megnézem!

Az ajtóban sokan állnak. Keresztülfurakszom rajtuk. Hadnagyunk kipirulva telefonál a sarokban, arca gyöngyözik az izgatottságtól. A járőr el van ázva csúnyán, az egyik az arcát törölgeti, a másik rázza magát, mint a kutya. A határsértő köztük áll, hosszú köpenyéről csöpög a víz, cipője nem látszik, csak két sárcsomó, arca ijedt, haja csapzottan lóg. Sípólva szedi a levegőt. Összehúzza magát, még kisebbnek akar látszani.

A kis kövér az.

A hadnagy rekedten kiabál, biztosan zúg a vonal, nem csoda ilyen időben.

- Jelentem, elfogtuk... Igen... A Fekete ároknál... elbújt, de amikor az egyik járőr elhaladt, előjött és beleszaladt a másikba... Nem, nem védekezett... Reggel kijönnek? Értem, értem... - Lecsapja a kagylót.

Nyelek egyet és szeretnék kívül lenni. De az ajtónál annyian tülekszenek.

A szekrény mellé húzódok.

Csak állok, azt gondolom, mindenki bámul - pedig rám se hederítenek -, a fülem ég, és úgy érzem, hogy csodálatosan nagy; legalább akkora, mint egy számáré.

LÓHÁTON

Vizi törzsőrmester Mohoron a vásártérre járt velünk gyakorlatozni. Ott volt hely a jobbraát-balraáthoz, ezért átözönlöttünk a kocsiúton, és megszálltuk a vásárteret.

Az egyhangú gyakorlatozás közben megfigyeltük a környező házakat és lakóikat. Az egyik vaskapus, rózsaszínre festett ház gazdája reggelenként lóháton csattogott végig a járdán, átugratta a vásártér fakorlátját, és szakaszunkat megkerülve kilovagolt a faluból. Ez tetszett nekünk!

Ki ez az öregedő, szürke mókus? Aki még mindig így lovagolgat? A szomszédok pletykálták el, hogy Kábik intéző volt, és a régi munkahelyére jár, mert a grófi birtoknak az a részlege méntelep lett.

A rózsaszín házban csak arra vártak, hogy az öregúr kitegye a lábát, és menten sürgés-forgás kezdődött. Fiatal szolgáló rohant becsukni a ház mögé rejtett, istállónak használt kamra ajtaját, közben a ház asszonya, egy jókarban levő, felcsavart hajú, pongyolás naccsága odabent rángatta félre a csipkefüggönyt, szellőztette a szobákat, a lánya után kiabált, meg a kis szolgát ugrasztotta, és partvissal, tollseprővel hadonászva húzkodták a szőnyegeket, rázták a porrongyot egész délelőtt, kavarogtak a házban és a ház körül.

Erika (a mamája kiáltozott így a lánya után: „Eri, hol vagy? Eri, a nagyszoba kész?...”) még kamasz lány volt, hosszú karú, izmos lábikrájú, aki nem fért a bőrébe. Egész nap sefletett, villogtatta a lábát; ha kifutott az utcára, ugrálva száguldott el az üzletig és vissza, nem bírt nyugton maradni, tekergette a testét, és szélesedő csípője alatt ingerlően mozgott a feneke - tulajdonképpen még nem nő, de már elkapni, leteperni, végigharapdálni lett volna kedve az embernek.

És Vizi törzsőrmestert ezt a látvány kiforgatta önmagából. Szomorú napokra virradtunk.

Nemhogy rosszabb katona lett volna, sőt! - ahogy Erika megjelent az ablakban, kezében az alibiként tartott porronggyal, a testes, fiatal törzsőrmester szinte eksztázisba esett, vezényszavakat ordított, díszlépést veretett velünk, aztán odaugrott a szakasz elé, hogy csináljuk utána, amit ő csinál, és elkezdett rohanni, közben „fedezékbe!” - ordítja, és elvágódott, újra felugrott, és futott tovább, átugrálta a vásártér korlátait, visszafelé rohantában pedig átbujkált alattuk, laposkúszás következett, majd megint szuronyroham - és mögötte trappolt, lihegett, tántorgott a szakasz. Aztán nóta! Körbe-körbe jártunk a vásártéren, torkunk szakadtából bömbölve, hogy „Farkas Mihály katonája vagyok, legszebb katonája”, de a hangerő sose volt elég Vízinek, hadonászott, hogy hangosabban, még hangosabban, és maga is úgy énekelt, majd szétpattant a feje...

Nem sokáig tartott a szerelemnek ez a kirobbanó szakasza. Megtudtuk, hogy a Kábik lány kimaradt a gimnázium harmadik osztályából, otthon lopja a napot, kézilabdázni jár, ez a szórakozása.

Erika után koslatva a mohori sportkör öltözőjének szellőzőablakán át Vizi megleste a kézilabdás lányokat, de csak annyit látott, hogy a klottnadrág fölé szoknyát húznak, és félórát fésülik egymást vihogva.

Egyik este bátorságot gyűjtött, és Erika nyomába szegődött. Az egykori grófi parkon kellett keresztülvágni a lánynak, aki kicsit szorongott, de élvezte is a helyzetet, hátra-hátranézett, majd visszakapta a fejét.

- Elkísérhetem? - loholt mögötte a törzsőrmester.

Kábik Erika megtorpant, és túljátszott ijedséggel maga elé tartotta a szatyrát.

- Mit akar? Sikoltok, ha hozzám nyúl!

- Csak azt mondtam, hogy elkísérem.

- Hazatalálok magam is.

- És nem fél a sötétben?

- Nem én! Elbánok akárkivel.

- Ne mondja. És hogyan?

Erika Vizi orra elé emelte a szatyrot, amiben egy könyv, tornacipő meg a törülközője volt.

- Evvel kupán vágom a támadót. - A törzsőrmester lehajtotta a fejét.

- Lássuk.

Erika meglóbálta a szatyrot, és püff! - fejbe vágta Vizit. Aztán nevetni kezdett, ideges-ijedten, köhögve, levegő után kapkodva nevetett.

- Maga megtette a kötelességét - szólt Vizi. - Most rajtam a sor.

Átölelte Erikát, durcás szájára tapadt, és elkezdte úgy csókolni, mohón és harapdálva, hogy fennakadt a lány szeme. Hiába feszítette meg a karját, nem ért az semmit.

Kábik Erika néhány hét alatt asszonyosabb lett. Mellei kiteltek, csípője megvastagodott, és már nem járt röpködve az utcán. Szempilláját álmosan leeresztette, a szája duzzadtan és elégedetten pittyedt le.

A törzsőrmester is ellomposodott. Húsos arca, ami azelőtt ragyogott az elégedettségtől, lötytedten és táskásan lógott, az orra meg lelapult, mintha egy ökölcsapást mértek volna rá, a szeme alá pedig a kimerültség rajzolt félholdakat.

Túl mohón szerették egymást. Ezt nem lehetett nem észrevenni.

Erika egyik este avval állt elő:

- Az anyu azt akarja, hogy mutassalak be nekik.

- Mindent elmondtál?

- Nem kellett, anyu mindent tud, mert elmaradt a... Szóval érted.

- És mit akar tőlem?

- Ne félj, az anyu felvilágosult nő! És különben is, ők is így voltak a papával. Anyu azt mondta, ő majd embert csinál belőled. Biztos sokra viszed a katonaságnál. Manapság így megy ez!

Az asszony apja valamikor jószágigazgató volt, Kábik pedig segédtsízt a grófi birtokon; soha nem vitte többre, gyöngé embernek tartották. Pedig az első világháborúban főhadnagy lett, mert egy rohamot csak ő élt túl tisztársai közül.

Mit látott meg benne a jószágigazgató lánya? - ebben a sértetten csöndes uradalmi hivatalnokban? Valószínűleg az engedelmes férjet. Intézőt csinált belőle, aztán addig hajszolta, amíg a hadseregbe került méneskari tisztnek. Szerencsájukra a háború után épp Mohoron alakítottak méntelepét, ahová kellett egy ilyen félig-meddig megbízható, helyi ember.

Mire Erika mindezt elhadarta, kiáltás hallatszott a ház felől.

- Eri, azonnal bejönni! - és Kábik hozzátette még: - Hozd a katonádat is.

A lány vadul kapaszkodott bele Vizibe.

- Mondd meg apának, hogy szeretjük egymást, mondd meg! Ugye, megmondod?

Kábik kifejezéstelen arccal fogadta a törzsőrmestert. Betessékelte a szobába, ahol, öblös, bársonyhuzatú fotelok között egy karmos lábú, gömbölyű asztal állt, pálinkásüveggel, pohárkakkal.

- Ismerkedjünk meg, kérem, az Erika papája vagyok.

- Vizi Péter törzsőrmester.

- Egy kis szíverősítőt?

Az utolsó szót megnyomta, és ettől felágaskodott Viziben a dac. Dehogyan fél! Lehajtotta az italt. Minek szorongana? Erikával szeretik egymást, összeházasodnak és kész. Várakozóan nézett az öregúrra, aki lehajtotta a fejét, foteljában erősen előredűlve ült, könyökét térdére támasztotta, és az ujjaival játszott.

- Ön, ugyebár, katona?

- Tetszik tudni.

- És továbbbszolgáló, ha jól tudom. Szóval foglalkozásszerűen katona.

- Igen.

Kábik bólogatott, majd felkapta a fejét.

- És hogy tetszik a környék?

Vizi meghökkent.

- Szép. Nagyon szép.

- Kár, hogy nem látta régebben Mohort. Szébb volt. - Felugrott a fotelból. - Azóta elvadult a park, kivágták a nyárfasort, ami az uradalmi kisvasutat szegélyezte. Ott ni!

Az ablakhoz lépett, és kimutatott a sötétbe, ahol semmi se látszott. Megkapaszkodott az ablakkilincsen, és háttal állva beszélt, nehezen, fojtottan lökve ki a szavakat.

- Mit akar a lányomtól? Mint katona a katonától, úgy kérdezem. Remélem, nem csábította el, ugye nem? Maga rendes embernek néz ki. Mit akar, mondja meg. Ő még túl fiatal, nekem kell helyette megkérdeznem. Feleségül veszi? Igen? Magához adom. Ha neki jó, nekem is jó. Manapság demokrácia van, mindenki azt csinál, amit akar. - Kesernyés lett a hangja, szembefordult; szétdúlt arcán és a homlokcsonton piros foltok gyúltak ki. - Lehet, hogy bogaras vagyok, régi vágású ember, ahogy maguk mondják. Ha a feleségemmel beszélne, ő talán mást mondana magának, de én nem értek a praktikákhoz. Engedje meg, hogy megkérdezzem! Mit nyújt a lányomnak, ha feleségül veszi? Én iskoláztattam, zongorázni tanítottam, könyveket olvasott, ahogy az úrilányokat nevelik. Megbocsásson, de én már csak így tudom magam kifejezni. Hát kérem, szeretném megkérdezni, mi szükség volt minderre! Jobban tettem volna, ha pendelyes korában kicsapom libát legeltetni.

Vizi csodálkozva meredt rá.

- Ha tanult, hát tanult. Nem árt az senkinek. Én is szerettem volna tanulni. Féltetni meg nem kell, tisztességes szakmám van nekem, eltartok egy asszonyt, ha kirúgnak, akkor is!

- Tisztességes szakmája van?...

- Igen. Mészáros és hentes.

Kábik gyors léptekkel mérte végig a szobát. Két kezét háta mögött összekulcsolta, és idegesen tördelte az ujjait.

- Mészáros és hentes. Pompás. Önálló?

Vizi elmosolyodott.

- Dehogy. Üzletben dolgoztam.

Most vették észre, hogy Kábikné az ajtóban áll, arcát eltorzítja a düh, és rásziszeg a férjére.

- Bolond! Miket beszél?

Kábik a fejéhez kapott, és kirohant a szobából. A felesége utána. Odakintről behallatszott a férfi kiáltozása:

- Te szereted a karmonádlit, ugye, szereted? Hát ezután ehetsz! Csak azt kell megmondanod, hogy zsírosan kéred vagy húsosan. Tessék! Őt választottátok! És hagyjatok nekem békét...

Nagyot dörrent egy ajtó.

Utána suttogás, és Kábikné ingerült hangja szűrődött be:

- Nem érdekel, Eri! Most menj be hozzá, menj be. Értsd meg, a mi helyzetünkben...

És belépett Erika, izgalomtól foltos arccal.

- Összevesztetek?

Vizit végre elöntötte a szégyenkező méreg.

- Minek néztek ti engem? Az apád gorombáskodik, az anyád meg mit tudom én, mit akar!...

- Velem veszekszel?

Vizi elgyengült, ahogy a kivörösödött, csúnyácska arcra nézett.

- Erika, eljössz velem? Hazaviszlek anyámhoz. Meglesztek ti egymással.

Nyúlt érte, hogy magához húzza. De a lány elfordította a fejét.

- Ne, Péter, itt ne. Meglátják!

- Meglátják? Hát aztán!

- Péter! Hagyj most egy kicsit.

Erika félretolta Vizit, és bekucorodott a karosszékekbe. Lábát maga alá húzta, és ült moccanás nélkül. Lehunyta a szemét, és amikor ismét felpillantott, a hangja nyugodt volt, de némileg fátyolos:

- Péter, te tényleg azt gondoltad, hogy hentesné leszek?

- Mi más lehetnél? Nem bújhatok ki a bőrömből.

Erika ingatta a fejét.

- Gondoltam, egy katona manapság könnyen tiszt lehet. De hogy én hentesné - hentesné - hentesné...!

És felnevetett hisztérikusan. Ez a nevetés illett a karmos ebédlőszekrényhez, a vitrin csecsebecseihez, az öblös bársonyfotelokhoz és az álperzsaszőnyegekhez - de nem illett egy jövőző hentesnéhez.

A törzsőrmester úgy érezte magát, mint aki hirtelen két pohár hideg vizet ivott meg.

Másnap Erika elutazott rokonlátogatásra, egy hét múlva írt, hogy megbetegedett. És jött még egy levél Pestről, hogy már nincs baj, könnyű kis műtét volt az egész, jönne is vissza, mert hálásan emlékszik az eltelt szép napokra, de Pesten sokat lehet szórakozni, azért Péterre is gondol - és így tovább.

Soha többé nem láttuk. A két fiatal szerelméből egy bohókás regényt akartam írni; negyedszázad múlva *A ménészgazda* lett belőle.

OLASZ

Arra ébredt fel, hogy a napos elemlámpájával a szemébe világít: - Hé! Ébresztő.

Olasz, az álmos sofőr, dühösen morgott vissza: tűnj el innen. - Pszt! - intett a napos - a többiek még alszanak. - Akkor hagyj engem is. - Telefonáltak, el kell menni a góréért.

Olasz bódultan a sötét ablakra pillantott. - Hány óra van? - Négy - suttogott a napos.

Vajon mi a franc készül? - kókadozott a sofőr; a gondolatai még horkoltak. Aztán világosság gyúlt közöttük.

- Biztosan a törzsfőnök csipkedi magát - ült fel az ágyán. - Jön ébresztőt ellenőrizni, mi?

A napos elismerően biccentett. Hiába, ezek a sofőrök dörzsölt fiúk! De azért amíg Olasz lustán tápászkodott, zsörtölődött vele: az este nem kefélted le a csizmád, ruhádat meg az ágy alá dobtad, a földre, igaz, hogy legalább nem üti meg magát, ha leesik! - és ha ellenőrzést kapunk? - engem marnak le miattad.

A sofőr már kifelé tartott, az ajtóból vetette vissza:

- Máskor rakd rendbe a cuccomat, ha úgy be vagy gazolva. Kitelik az időből.

A sötét udvaron fázósan topogva, zsebre dugott kézzel igyekezett a garázs felé.

Nyitott, zöld Skodája amolyan ügyeletes kocsí. Egyik alosztályhoz se tartozott, mindenki rángatta, parancsolgatott neki. Más rühellte volna, ő meg éppen ezt szerette. Aki mindent csinál, az semmit se csinál. Tiszta sor.

A pécsi utcák még borongósak voltak és mozdulatlanok.

Könnyű köd ült a városon, a lámpák fénye belemosódott a tejszínhabba. Olasz a Kertvárosba igyekezett a góréért; de elkanyarodott az állomás felé. Ott négykor nyit a resti. Nem a bejárat előtt állt meg. A váróterembe is elébb az ablakon lesett be, csak aztán került beljebb. Ilyenkor hajnalban sokszor itt lebzsel a készültség, más hely nincs nyitva. A padokon alvó átutazók meg a földön terpeszkedő kofferek és kosarak között a helyiség sarkában levő söntéshez surrant. A rongyarcú, vén csapos véres szemét rámeresztve súgta, hogy most ment ki a készültség.

- Na és! - rántotta meg Olasz a vállát. - Zsemlét veszek. Azt csak szabad! Kihajtják az embert étlen-szomjan. Forduljak föl? - Rákönyökölt a pultra, az eléje tolt féldecit markába rejtve szétnézett, és gyorsan bedobta. Fokhagymát kotort elő a zsebéből, letörölgette róla a dohányport, és undorral ráfogatni kezdte.

- Mikor mészh Szentlőrinc felé? - recsegte az öreg. - Hozzál egy-két demizsonnal a Frankéktól. De barack nem kell, az nem fogy, csak a szilva.

- Hozok, hozok. - Ez az ígéret volt a fizetés.

Az állomás előtt megtorpant. Körülnézett, tiszta-e a levegő. Nem szabad belebotlani a készültségbe. Ha beviszik, az orvost nem csapja be a fokhagymaszag. Beletaposott a gázba, a góré így is morogni fog; és valóban, a százados az utca végén várt rá, türelmetlenül topogva.

- Hol volt? - kezdte köszönés helyett. Erős állat előrenyomta, szeme résnyire szűkült. - Hol kódorgott? Jelentették, hogy elindult értem. Az út tizenöt perc. Maga fél óra alatt ért ide.

Olasz várta a kérdést. Kis precíz muksó ez a tiszta, vekkernek kéne lennie.

- Lerohadtam útközben.

A százados elégedetten nézett maga elé - valójában ilyenkor rémségesen dühös volt, és halkán, tagoltan, szinte udvariasan beszélt a katonával. Jó perceiben izgága volt és kiszámíthatatlan.

- Hogy is hívják magát? Olasznak? Holnap jelentkezik nálam. Majd elbeszélgetünk! Maguk sofőrök nagyon...

Elharapta a mondatot, Olasz pedig nyelt egyet. Pont ez hiányzott, hogy a törzsparancsnok kiszúrja a többiek közül. Eddig sikerült elkerülni ezt a gyík szeműt, és most tessék! Dühében olyan hirtelen dudált rá egy rendőrré, aki az úton ácsorgott, hogy a fakabát kétségbeesett ugrással szökött fel a járdára. A sofőr a visszapillantó tükörbe nézett. „Még az hiányzik, hogy felírjon a közeg.”

A százados, mikor a laktanyában kiugrott a kocsiból, megsaccolta magának a fiút, mint egy vágómarhát:

- Holnap, Orosz elvtárs, várom!

Olasz megnyugodva ballagott el a konyha felé. - Várhatsz, babám, elvárhatsz, hiszen máris elfelejtetted a nevemet.

A konyhában neki külön étkezések jártak: reggel, délben, este és a nap minden órájában. Elvégre a hadtápos meg ő... Mikor jóllakott, az otromba tűzhely és a szenesládák közé kuporodott, a melegre. Igaz, a kocsit kéne lemosni, esetleg keresni fogják - egye fene, kicsit szundít!

Órák múlva talált rá a hadtápos.

- Megyünk a városba! Kerestelek mindenhol, te meg itt dekkolsz?

Olasz feltápászkodott, rövidre nyírt, göndör hajába túrt, szeméből kidörzsölte az álmod, és még utoljára akkorát ásított, hogy a bőr majd szétrepedt az arcán. Barna bőré, szeszélyes fickó volt, ezért becézték Olasznak. Az igazi nevét csak a kartotékok tartották nyilván.

A hadtápos törzsőrmester, ahogy kizöttyentek a laktanyából, előkaparta az utalványait. - Sok helyre megyünk, komám, húsert, zöldségért, fűszerért. - És hol ebédelünk? - Majd felugrunk hozzám, úgyis leteszünk egy s mást. - Mit főz nejed önagysága az elspórolt egy s másból? - Ne marhulj, hát lopok én?

- Azt csak te tudod - nevetett Olasz - meg én!

A hadtápos széles arcán, a ritkás szakáll között piros foltok gyúltak ki. Száját füttyülésre csücsörítette, de csak szortyogott kínjában. Olaszra nézett, az kajánul röhögött vissza, hát megint elkapta a tekintetét.

- Igaz is - mondta, mint akinek most jut eszébe -, amit a múltkor hoztunk Sellyéről, azt az izét eladtam... Ez a te részed. - Egy százast kotort elő. Olasz, mert az útra is figyelni kell, félszemmel sandított a pénzre.

- Dugd a zsebembe. - Elmélázva tette hozzá: - Nem tudsz seftelni. Én kétszer ennyit kaptam volna érte.

A törzsőrmester előhúzott még egy százast.

- Tudod - szólt elégedetten a sofőr -, aki tavaly volt itt, a te helyeden, az igazi seftman volt. Lehetett mellette keresni.

- Amikor idejöttem, panaszkodtál rá, hogy olyan becsületes volt, akár egy pénztárkassza!

- Naná - húzta el a száját az Olasz -, majd elpovedálom egy új embernek, hogy mi nincs rajta a káderlapomon!

A törzsőrmester kétkedve bámult rá. Nem tudott kiigazodni rajta, hol így beszélt, hol úgy. Olasz pedig derűsen folytatta.

- De lebukott szegény. Ott voltam a tárgyalásán mint tanú.

Rezegtem, hogy rólam is köpni fog, de hallgatott, mint a sír. Csak hát hiába, mindent rábizonyítottak. Félmillió froncsi sikkasztás. Az ügyész hörgött, mint a megszárt disznó, olyan dühös volt rá. A helyőrségi épület udvarán lőtték agyon, piff-puff, már vége is volt, az ügyész meg azt mondta a hulla felett: így jár minden hadtápos!

A törzsőrmester tétován tiltakozott.

- Azt mondják, tüdőgyulladásban halt meg...

Jártak elosztóról elosztóra, útközben veszekedtek, ugratták egymást, a hadtápos dühöngött.

Délután értek vissza a laktanyába. Mert a törzsőrmester lakása majd másfél órai járásra, a mecsekalji úton van, és az ebédelés is elhúzódott.

- Jó, hogy megjött - csörömpölt a kardos ügyeletes tiszt. - Álljon a parancsnoki épület elé, a kiképzési osztály vezetőjét, az őrnagy elvtársat viszi ki a harci gyakorlat színhelyére.

Olasz dühösen belerúgott a gázpedálba, felbőgte a motort, és az udvaron széles kört leírva odatoppant a parancsnoksági épület elé. Hirtelen fékezve állt meg, a hátsó kerék surrogva verte szét az út kavicsát, és a kocsí úgy rázta a farát, mint a kecske, ha bogáncs szorul a farka alá.

Az őrnagy, aki várta, a kocsí eszeveszett fékezésében csak az igyekezetet látta, és elégedetten szusszantott. Négyszegletes fejű, barnára pácolódott, hasas emberke volt, tömzsi lába, fatönkszerű dereka egy üllőhöz tette hasonlatossá - talán ezért keltette mindenkiben azt a gondolatot, hogy rá kéne csapni a fejére. Olasz oldalról pillantva morogta: „állj fejre!”

- Mit jelent? - kérdezte rikácsoló hangján a tiszt, miközben bepréslődött az ülésbe.

Olasz hallgatott. Gyomra remegett a dühtől, de összeszorította a száját, és igyekezett bután nézni.

- Nos? - kérdezte ismét az őrnagy, mert mint a buldog, ha valamit megfogott, nem eresztette el. - Valamit motyogott az előbb. A katona vagy jelent, vagy kérdez.

- Őrnagy elvtárs, jelentem, hová megyünk?

- Maga most nem jelent, hanem kérdez. De nem tud szabályosan kérdezni. Egyáltalán semmit se csinál szabályosan. Az ideérkezése is milyen volt! Ki kellett volna pattannia a kocsiból, egy fél jobbraátot tenni felém, és jelenteni: „Őrnagy elvtárs jelentem, ... ö... izé... Csicsoga János örvezető, parancsára megjelentem.” Hallja? De maga...

Olasz felbőgte a motort, és a tiszt hangja a zúgásba veszett. Szája még járt, de az üres malom: levegőt örölt. Aztán az őrnagy végre hátradőlt, térképtáskáját az ölébe húzta, jobb kezét oldalfegyverén tartotta, fejét előreszegezte, úgy ült mozdulatlanul, akár egy ábra a „Gépkocsiparancsnok kötelmei” című fejezetben. - Hová megyünk? Ez rám tartozik, maga csak hajtson a harkányi úton.

Kivágtattak a városból, az út meredeken vágott neki a dombnak. Lekaszált fű illata a levegőben, egy kidőlt kilométerkő mellett vadméhek felhője zsongott, az út menti árokban elgázolt és félresodort gyíkok. Az autó böngött és sziszegő kavicsokat lött ki kapaszkodó hátsó kereke. Felzötytyentek a tetőre.

Mögöttük és alattuk feküdt Pécs. A város legyező alakban hasalt a Mecsek lejtőjén, mint egy heverő sárkány; egyik-másik, előreugró városrész beletenyерelt a síkságba, és a színes, szegletes tetők pikkelyekként ragyogtak. A sárkány farka a túlnani hegyre tekerődött fel - a város lejtős, bizonytalan fekvése a farkára támaszkodó, ugrásra kész vadra emlékeztetett. Aztán az autó alábukott a domb túlsó oldalán a völgybe.

Egy dűlőútra értek. Jobbra sásos legelő, balra domboldal szőlővel. Olasz óvatosan oldalt pillantott, és rengő fűtöket látott a rozsdás levelű tőkéken. Tehát balra kéne hajtani. Az első keresztútnál felkiáltott: ugye, jobbra?

Az őrnagy persze azért is okosabb akart lenni: - Nem! Balra!

Olasz engedelmeskedett. A vízmosásba vágott meredek út gödrökkel és viharok sodorta sziklával volt teleszórva. A motor nyöszörgött. - Itt rekedtünk - morgolódott Olasz a látszat kedvéért -, se előre, se hátra.

Kiugrott a kocsiból, felcsapta a motorház tetejét, és belebukott a motorba; de keze üresen babrált. Jobbra-balra prэшázak, szőlők, gyümölcsösök. Innen tovább menjen? Nem, egy tapodtat se!

Mikor órák múlva visszaérkezett az őrnagy, fáradtan és térdig sárosan, Olasz épp üzleti tárgyalásban volt egy szőlősgazdával. Igaz, kicsit emelkedett hangon egyezkedtek. A tiszt szinte elégedetten szemlélte a botrányt.

- Egy órája lopja a szőlőt, kérem! Figyeltem - méltatlankodott a gazda.

- Itt van! - a sofőr papírpénzt nyomott a markába, és buzgón az autóhoz futott. Az őrnagy némán, vészjósló pillantással ült mellette. Egész úton egy szót se szólt. Talán elnézi - reménykedett Olasz. Dühös volt magára, hogy ilyen piti ügybe keveredik.

Mire a laktanyához értek, alkonyodott. Az őrszoba előtt Olasznak verni kezdett az ér a halántékán. Az őrnagy kiszállt:

- Menjen be a laktanya-ügyeleteshez, és jelentse, hogy mi történt. Kérje a fenyítést.

És megvárta, amíg a sofőr benyit az őrszobára.

- Hadnagy elvtárs, jelentem... - kezdte odabent Olasz kényszeredetten a mondókát, de a karszalagos tiszt félbeszakította.

- A legjobbkor jött! Az egész laktanyát felforgattam már egy kocsu után. - Izgatottan tárcsázott. - Halló! Ezredes elvtárs, jelentem, a Skoda előkerült. Álljon a parancsnoksági épület elé? Nem kell? Értettem. Akkor itt vár a kapunál. - Intett Olasznak. - Forduljon meg. Hazaviszi az ezredes elvtársat.

Olasz kisöpört az irodából.

A laktanyaparancsnok idős, tanító bácsis képű ember. Mindig gyöngéden, szinte megbocsátóan mosolygott, és ha tisztelgett - lágyan, kicsit tétován, civilesen szétnyílt ujjakkal emelve fel a kezét -, szinte úgy tűnt, hogy ezt szeretné helyette mondani: bocsánat. Olasz szerette az Öreget, mert ez nem olyan tiszt, aki a fülét is a koponyájához akarja gombolni. Olyan simán indult el vele, mint amikor egy tollpihe alá fű a szél.

Csöndesen zúgatta a motort, az előírt sebességgel haladt. Fékezésnél, kanyaroknál minden ügyességét és önuralmát összeszedte, hogy ne vaduljon, és finoman, döccenés nélkül hajtson.

A Széchenyi téren a hegynek fordult, az Öreg a Mecsek oldalában lakott. A meredek utcák kihaltabbak, csak néhol csapott ki a mellékutcákból a nehéz vacsoraszag.

Mire a villák közé, a város fölé értek, már csak a kutyaugatás kísérte őket.

- Köszönöm - mondta az ezredes, amikor kiszállt. - Viszontlátásra, fiam.

Olasz elégedetten sóhajtott. Hiába, na, finom ember! Egy percig tétovázott az utca végén, úgy eltelt jószággal, hogy szépen hazamegy - aztán mégis jobbra csapta a kormányt, és a motort bőgetve nekivágott az egyre meredekebb mecseki útnak. Ha már eddig ilyen jól jött ki a lépés, nem ronthatja el az estét. Ki tudja? - hátha holnap már fogdában ül.

A szerpentinút végénél, az erdő oltalmában kis kunyhók lapultak. Cigányok laktak itt, akiknek a városban nem jutott hely. Az egyik házikó előtt lassított, két hosszút és egy rövidet dudált, aztán gázt adott, és a következő kanyarig siklott. Megállt az út szélén. Cigarettára gyújtott és várt, amíg csoszogást nem hallott a betonúton.

A lánynak csak a körvonalát látta. - Szállj be! - Nem, ma nem. - Felhúztad az orrod, mert tegnap az erdőben...? - Velem nem lehet azt csinálni, tudod, mit fogadtál egy hete! - de úgy látszik, te csak beszélsz, többet nem ülsz a kocsidba. - Hű, de kisasszony lettél!

Hallgattak. Az erdő zúgott, és a távolban, a hegyi utakon túrázó autók dudája rikoltott. Olasz kiugrott a kocsiból. - Akkor gyere az út mellé, a bokorhoz, nem ácsoroghatok itt a világ közepén.

Elkapta a lány csuklóját, és maga után húzta. A lány sóhajtott, de ment engedelmesen. Kicsit szúrt a fű, mert kiégett már a gyeperde, ezért Olasz önfeláldozóan az ölébe húzta a lányt. - Na! Ezt hagyd! - csattant fel a lány egy perc múlva. Olasz már nehezen lélegzett. Bal kezével magához szorította, jobbával a blúz körül tapogatott. Veszett kis nő ez! Mit kéreti magát? Még addig se jutott el vele, hogy a szoknyája alatt tájékozódni tudjon. Igaz, hogy ez nem olyan lány, mint a többi. Talán azért is van annyira oda érte. Csak egyszer elkaphatná! De nem. Evvel nem lehet. Ezt el kell venni feleségül... Feleségül? Azt aztán nem... A csend kellemetlen volt. Olasz törte meg: - Na, miért nem beszélsz, ráültél a szádra? - Fáradt vagyok, egész nap kapáltam az erdőgazdaságban. - Hagyd ott, ha nem tetszik. - Ha olyan lennék, mint te! - Miért, én milyen vagyok?

A lány kicsit hallgatott, aztán elszántan kimondta.

- Könnyelmű. Kiismertelek már. Tudom én, hogy nincs az rendjén, hogy minden este nálam vagy. Nem is értem, hogy milyen katona az ilyen! De egyszer majd, meglátod, rossz vége lesz ennek. Én érzem...

Olasz nevetett. - Féltesz?

- Hát - tudd meg, féltelek!

Olasz ültéből feldobta magát, és ráugrott a lányra. Átkarolta és szenvedélyesen súgta a fülébe: akkor nincs semmi baj, kisanyám, ha féltesz, akkor szeretsz is, és nem engedlek el, nem! - amíg nem mondod te is. Szeretsz?

- Szeretlek.

Elkapta az ajkát. Rátapadt és csókolni kezdte. A földre nyomta a lányt, ránehezedett, hogy az mozdulni se tudott, és harapta, marta, csókolta. A lány szuszogott, arca vizes volt. Talán a könnyektől. A megadás könnyeitől.

Olasz nehezen tért magához. A lány ijedten a karjába kapaszkodott, ujjai szinte a húsát tépték.

- Most mi lesz velem? Mit csináltál?

- Kicsim, megesett ez már mással is! Egyszer el kell kezdened. Jó volt, nem igaz?

Semmi válasz. Olasz félretolta, óvatosan felállt, arrébb settenkedett.

- Várj - sikoltott utána a lány.

De Olasz az autóba ugrott, és felbőgte a motort. Hazafelé az úton ezen röhögött: még hogy egyszer baja lesz! Nahát, ez isteni! Hülye kis tyúk. Tudok vigyázni magamra, és tudom, meddig mehetek el. Mert okos ember ésszel él.

A laktanyához érve elszállt a jókedve. Takarodó utáni sötétség fogadta. Eszébe jutott az őrnagy a lecsukatással, a halálra cukkolt hadtápos, a törzsparancsnok, akihez holnap vagy holnapután, de valamikor biztosan fejmosásra kell menni, eszébe jutottak a naposok, mind, arc nélkül, akikkel nap mint nap gorombáskodott, eszébe jutott az egész század, zászlóalj, sőt ezred, hiszen mindenkinek tört már borsot az orra alá...

Csak egyszer tudna úgy befordulni ezen a rohadt kapun, hogy jóérzés melegítené a belsejét. Csak egyszer tudna szorongás és félelem nélkül hajtani! De nem, ilyen soha nem lesz...

Élni kell, ma így, holnap úgy, ügyesen, ésszel vagy huncutkodva. Mindig azt motyogják: fegyelem! A fegyelem a libáknak való, akik sorban állva totyognak az úszatóhoz. Ő szabad ember!

És a szabad ember óvatosan, lábujjhegyen lopakodott fel a körletbe. Ott végre megkönnyebbült. A többiek szuszogva aludtak, ő is lerúgta a ruhát. Bebújt a pokróc alá, és éppen behunyta a szemét, amikor nyílt az ajtó, és belépett a napos. Mégiscsak észrevette! Az elemlámpa a szeme közé világított: - Milyen a csizmád? csupa por! a ruhát meg csak az ágy alá dobod, ha éjjel ellenőrzés jön, engem is lemarnak miattad.

Olasz felült az ágyon, és dühösen hörögte: - Elmenj innen, te, elmenj innen, vagy megöllek...!

Avval visszavágta magát az ágyra, és elkeseredve, őszintén felháborodva arra gondolt, hogy íme, egész nap futkározik, töri magát, nem eszik meleget, és amikor végre dögfáradtan ágyba esik, jön egy koszos napos, és macerálja! Hát élet ez? Lehet ezt túrni?!

1952

Olaszról azóta se hallottam. De nemrég egy újsághírben ezt olvastam: „Vakmerő bankrablót fogtak el Toulonban. Az öttagú banda menekülés közben karambolozott, így kerültek rendőrkézre. A volánnál, írják a francia lapok, egy disszidens magyar ült, akit társai Italiennek(!) neveznek...” Lehetséges, hogy én többet tudok a becenév viselőjéről, mint a francia rendőrség?

MEMENTÓ

Az emeleti ablakból bámultam ki a laktanyaudvarra.

Szirénák sikoltása, gyári dudák bőgése verdesett a külváros fölött. Az egész ország fölött. Jelezve, hogy az üzemekben leállnak a gépek, az irodákban abbamarad az írógép kopogása - néhány néma perccel Őrá emlékezünk.

A Népek Nagy Vezérére. A Generalisszimuszra.

Aki meghalt, mint akárki más, közönséges halandó. Parancsba kaptuk, hogy amint meghalljuk a riadó kolompját, amire máskor eszeveszetten kapkodni és rohanni kellett, most merevedjünk vigyázzba. Pislantani se merjünk. Az adott időpontban mindenki tartózkodjon „véletlenül” a szobája előtti folyosószakaszon. A század-, szakasz-, rajparancsnokok körül a teljes legénységi állomány. Senki se hiányozhat.

Egyedül voltam a szobában, aknásztársaim a határon, engem senki se ellenőrzött. Ezért a kolompolásra lecsaptam az újságot, és az ablakhoz ugrottam, hogy lássam, mi történik. Jéggé dermed a világ?

Kíváncsiságomban azt hittem, hogy mindent látni fogok. A gyárakat. Az irodákat. Az országot. A földgömböt!

De csak a jól ismert laktanyaudvar nyújtózott odalent. Üresen. Mindenki óvakodott attól, hogy elhagyja a körletet. Mert szemben a parancsnoki épület egyik ablakánál valószínűleg ott áll az ezredes. Vigyázzban. És figyel. Ezért az elsötétítőfüggöny mellé húzódtam.

A kihalt udvar közepén a kardos, karszalagos laktanyaügyeletes tiszt cseppnyi alakja szoborrá kövesedett. Persze, Ugrin főhadnagy. Őt osztották mára be. Ezt a megtestesült alaki szabályzatot. Díszszemléken legelől veri a huppot. Csuklóra jár minden tagja. Nem beszél, hanem kattog. Rugó van a talpában. Ugrómókus.

A gyepek füve, a fák, a bukszusok mozdulatlanok körülötte. Csalódottan akartam visszadőlni az ágyra, az újságaim közé, amikor a raktárak felől előslattyogott valaki.

Uramisten! Az a marha Pint...

Ilyentájt már megfő a hús a levesben, mindennap az az ebédje, mást soha nem eszik; csak azt a húslevesben, babgulyásban vagy akármiben megfőtt húst. Előbújik a raktárból, és kocog a konyhára. Hús éve ezt csinálja, továbbbszolgáló szakaszvezető.

Keresztbe vág át az udvaron. Beletapos a mozdulatságba. A gyepek füve, a fák, a bukszusok iszonyodva figyelik. A raktáros széles arcán, pocakja alá csúszott derékszíján, lomhán lóbált karjain nem látszik a gyász. Mindig ugyanaz látszik rajta, hogy ő a marha Pint.

Ugrómókus, a laktanya-ügyeletes, az udvar közepén szobrozva, valószínűleg nem tudja, mit csináljon. Fentről látom, hogy karja megvonaglik, de inteni nem mer. Kiáltani se. Csak rángatózik. Hiszen a parancs rá is vonatkozik. Sőt! Neki kell betartania, példát mutatnia. Feszeng hát az udvar közepén, mint egy fel nem robbant bomba.

Pint végre észreveszi, hogy valami nincs rendjén. Lomhán Ugrin főhadnagy felé fordítja a fejét, aki talán grimaszolva próbál jelt adni, és odacammog hozzá. Biztos nyámmogva érdeklődik, hogy ugyan mit akar tőle. Ugrómókus meg rásziszig. Erre a marha Pint, értetlenül bár (kihül a hús!), de lecövekel melléje.

A tisztelgő gyászt így ketten képviselték: a kardjához karózott Ugrómókus és a hosszú katonaéletbe beleroggyant testű, marha Pint.

A szirénák az agyamba vijjognak, ezt még az unokabátyám, Magos őrnagy is biztos meghallja. Egy éve semmi hír róla. Vajon mit gondol, mi ez a vijjogás? Próbálom őt elképzelni, de nem megy. Sose láttam börtönt belülről. Koporsót meg pláne nem... Eltűnt az ÁVH húsdarálójában. Pint hasonlított rá a pocakjával, tokájával, avval a nem éppen katonás, lottyadt kedélyességével, ahogy a póznamerev Ugrómókus mellett álldogál.

Mindnyájunkat váratlanul ért az újságokban megjelent orvosi zárójelentés:

Március 2-ra virradó éjjel I. V. Sztálinnál hypertonia betegség és atherosclerosis következtében agyvérzés állott be (az agy bal oldali féltekéjében). Ennek következtében a test jobb oldala megbénult, és az öntudat huzamos elvesztése következett be. Mindjárt a betegség első napján észlelhetők voltak az idegközpontok működésének zavara következtében jelentkező légzési zavarok ismérvei. Ezek a zavarok napról napra fokozódtak, az úgynevezett periodikus légzés jellegét öltötték tartós szünetekkel (Cheyne Stokes-féle légzés). Március 3-ra virradó éjjel a légzési zavarok időnként aggasztó jellegűekké váltak. A betegség kezdete óta ugyancsak észlelhetők voltak jelentős elváltozások a szívérrendszerben: magas vérnyomás, szapora és zavaros ritmusú érverés (fibrillációs arhythmia) és szívmegnagyobbodás. A fokozódó légzési és vérkeringési zavarok nyomán már március 3-tól jelentkeztek az oxigénelégtelenség tünetei. A betegség első napjától kezdve emelkedett a hőmérséklet, és nagyfokú leukocytosis volt megfigyelhető, ami gyulladásos gócok kifejlődésére utalhatott a tüdőben.

A betegség utolsó napján a beteg általános állapotának rohamos rosszabbodása mellett, ismételten jelentkeztek súlyos heveny szívéredény-elégtelenségi rohamok (collapsus). Az elektrokardiográfiai vizsgálat révén meg lehetett állapítani a szívkoszorúér vérkeringésének heveny zavarait, gócos elváltozásokkal a szívizomban.

Március 5-nek második felében a beteg állapota különösen gyorsan rosszabbodott: a légzés felületes és lényegesen szaporább lett, az érverés percenként elérte a 140-150-et, az érverés teltsége csökkent.

21.50-kor I. V. Sztálin, növekvő szív-, ér- és légzési elégtelenség tünetei között meghalt.

A. F. Tretyakov, a Szovjetunió egészségügyi minisztere, I. I. Kuperin, a Kreml egészségügyi igazgatásának vezetője, P. J. Lukomszkij professzor, a Szovjetunió egészségügyi minisztériumának vezető belgyógyásza, N. V. Konovalov professzor, az Orvostudományi Akadémia rendes tagja, A. L. Mjasznyikov professzor, az Orvostudományi Akadémia rendes tagja, J. M. Tarajev professzor, az Orvostudományi Akadémia rendes tagja, I. N. Filimonov, az Orvostudományi Akadémia levelező tagja, I. Sz. Glazunov, R. A. Tkacsov professzorok, V. I. Ivanov-Nyezmanov docens, Moszkva, március 6. (TASZSZ).

Mi ezekben a napokban gyanútlanul téeszt szerveztünk. Teherautókkal vittek ki a környező falvakba, és hatásos agitációt folytattunk. Csupán egyetlen incidens zavarta meg munkánkat. Árvai Jóska nem akart velünk jönni, mert a szüleit nemrég suvasztották be a téeszbe. De muszáj volt felülnie a teherautóra, ráparancsoltak. Az úton megálltunk egy kocsmánál, hogy szíverősítőt vegyünk magunkhoz. Csak kerítésszagga csigert kaptunk. A faluban házról házra jártunk, nyikorgattuk a kiskapukat, bezárt konyhaajtók üvegén kocogtunk, és vicsorgó, eszünket vesztett kutyákon kívül csak néhány kókadozó öreget találtunk otthon. Mikor az utca végéről hangzavar csapott fel, odarohantunk. Árvai Jóska, kivörösödve a rossz csigertől, a konok falu bezárt házai előtt kitépett a rissz-rossz kerítésből egy karót, és ordítva fenyegette a néma ablakokat: Ti se maradtok ki! - erre hiába spekuláltok, az anyátok keserves... Alig bírtuk lefogni. A teherautón összezsugorult, és nyálát csorgatva zokogott.

Nem lehetett kívül maradni. Nem engedték. Újonckorunkban Hóstat Imre makacsul kérelmezte, hogy tegyék át legalább a honvédséghez, de legszívesebben büntetőszázadhoz menne, a fegyvertelen, építkezéseken trógeroló muszosokhoz, ott van a helye. Ugyanis amikor őt az államvédelem zöldsapkásaihoz, a Határőrséghez hozták, apját - egy régi szakszervezeti vezetőt - az államvédelem kéksapkásai ismeretlen helyre vitték. A pulykatojásképző fiú ütődötten tengett-lengett köztünk, ha valaki szóba állt vele, rángó szájjal csak arról tudott beszélni, hogy amikor őt ide, az apját meg... Dilisnek tartottuk. Nevettünk rajta. És hamar meguntuk. Levelet kapott otthonról, elolvasta, elégette. Anyám szembe fog köpni, hát nem értitek? - hajtogatta. Az udvaron majdnem egy autó alá botorkált, csak a sívító fékezésre, a sofőr ordítására rezzent fel. Aztán megváltozott, csendes lett és egyre dilisebb; utólag ráébredtünk, hogy Hóstat Imre a bömbölő motorral megtorpanó teherautónak ütődve rájött a megoldásra. És mert a szeplős, átlátszó fülű fiú egyre kevésbé volt beszámítható, amit mi cirkuszoslátnak véltünk, az a megoldás zavarodott keresgélése lehetett. Órákra bezárkózott a vécébe, rá kellett törni az ajtót. Kiugrott a második emeletről, de egy grupp vörös virágokból formált csillagába pottyant bele; egy hét fogdát kapott érte. Emeletes ágyán újra és újra úgy találtuk, ha az éjszaka csöndjében kapkodó szuszogásra riadtunk fel, hogy a fél testét és a fejét oldalt mélyen lelógatja, és szédülve dadogta: „Már minden a fejembe csúszott, ha nem baszkuráltok, kipottyant volna belőlem az élet.” Az orvos szimulánsnak tartotta. Mi is. És utáltuk. Az ebédjét se ettük meg, hiába toltá elénk. Végül egyik hajnalban a mosdóban akadtunk rá, vérhabos szájában egy széttört pohár üvegcserepeivel, amit nem bírt elég apróra rágni és lenyelni, ezért elnyiszálta csuklóján az ereket, és amikor vértől lucskos ingben-gatyában úgy találta, hogy még mindig lassan megy a dolog, utolsó erejével fölötötte magát a csapra. Félig ülő helyzetben távozott tőlünk Hóstat Imre.

A gyárak bőgő dudálásában, a szirénák jajongásában az üres laktanyaudvaron a kardos-karszalagos Ugrómókus élettelen merevsége mellett az a marha Pint egyre rosszabb roskadt, ennyit még sose állt vigyázzba, a tokája, pocakja, kényelmesre taposott csizmája, eseten lógó karja már csupán egyetlen összehányt rakás, amiből újra embert kell csinálni - és mégis, egyre őt nézem, nem tudom a szemem levenni róla, mert Ugrin szobrának oldalán Pint élő embernek látszik, szinte a szuszogását is hallom, meg ahogy a szájában összegyűlő nyálát csemcsege nyeli, és nem érti, hogy mi történt vele, hogyan került a raktár zugából az udvar közepére eleven szobornak.

Egyszer inni mentem vele. Kültelki kocsmában tanyáztunk le, a sarokban. Egy rekesz sört rendelt. Nem lesz sok? - aggályoskodtam. Legyintett csak, és húsos tenyerével a mocsos terítőt simogatta maga előtt. A rekesz sört a széke mellé letette, és le-lenyúlva egy újabb üvegért, iszogatás közben olyan nyúlósan, alig érthetően beszélt, mintha a szavakkal együtt nyál folyna a szájából. A háborút, nyámmogta, majdnem sikerült megúszni, csak a nyilasok mozdították ki a raktárból, zsidó munkaszolgálatosokhoz került, a keretbe, és Pest alatt ásatták a futóárkokat; a szaporodó üres üvegek fölött pislogott rám, egyre bizonytalanabban láttam gülüszemét és a remegő, vastag pofahúst az arcán, rendes voltam velük, bugyogtatta a sört a poharába, mert azok is csak magyar emberek ugye, és amikor már nagyon jöttek a ruszlik, megléptem; kidöcögött vizelni, én pedig szédülve éreztem, hogyan oldódik szét szervezetem a rengeteg megivott sörben, és újra megint velem szemben ingadozott, osztódott ketté és mosódott egybe Pint verejtékező, kövér feje, a Népbíró előtt a megmaradt muszosok rólam csak jót mondtak, amikor társaim perében tanúskodtam, aztán két keretlegényt felakasztottak, pedig azok is csak magyar gyerekek voltak, meresztgette rám a szemét, és nem az én lelken szárad, hogy... Jó ideje eszméletlen részegségben lengedeztem, az a marha Pint csak motyogott-dünyögött, és hiába nyúlka le a széke mellé, üres volt a rekesz, nem akartam dolgozni, azért keveredtem ebbe a mocsok katonaságba, nyámmogta sörrel teleszivattyúzott

fejjel, de azok ketten nem - igazán nem az én lelkemen száradnak... Föltápáskodott, a hóna alá kapott, és hazadöcögött velem.

Az ágyra dobott újságban kövér betűk adták tudtul:

*Bizottság alakult
Sztálin elvtárs temetésének megszervezésére*

Moszkva, 1953. március 6. (TASZSZ)

A Szovjetunió Minisztertanácsa és a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága elhatározta:

Bizottság alakítását Joszif Visszarionovics Sztálin generalisszimusz, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége Minisztertanácsának elnöke és a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának titkára temetésének megszervezésére.

A bizottság tagjai: Hruscsov N. Sz. (elnök), Kaganovics L. M., Svernyik N. M., Vasziljevskij A. M., Pegov N. M., Artyemjev P. A., Jasznov M. A. elvtársak.

Joszif Visszarionovics Sztálin, a Szovjetunió Minisztertanácsa elnöke és a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága titkára temetésének megszervezésére alakított bizottság közli:

Joszif Visszarionovics Sztálin holttestét a Szakszervezetek Házának Oszlopcsarnokában ravatalozzák fel.

A Szakszervezetek Háza Oszlopcsarnokának látogatási idejét külön közlemény jelzi. (MTI)

Ötven tavaszán, érettségi előtt kizártak az ország összes középiskolájából, mert azt mertem mondani Sztálinról, hogy Lenin nagyobb volt nála. Most engem gúnyol ez a mindent betöltő vijjogás? Meddig fog meredt vigyázzban állni a világ, megbabonázott szemét órá függesztve, aki már nincs? És mit tud minderről Magos őrnagy vagy volt őrnagy, az unokabátyám? Vagy ő is vigyázzban áll egy börtönben?... Remélem, mert örök mozdulatlanságban érte meg ezt a napot.

Az udvar közepén, mindnyájunkat jelképezve, a nyalka ügyeletes tiszt és a marha Pint szoborcsoportja díszelgett. Estére Pint elszivárgott a laktanyából, megunta a heccelődő hátbaveregetéseket és az idétlen vicceket, hogy a két legfaszább gyerek állt díszőrséget. Zavartan vonagló arccal hallgatott, állkapcsa úgy járt a rengő pofahús alatt, mintha állandóan örölné, rázna valamit, talán önmagába rágta bele magát, beljebb és egyre beljebb - de mi ebből semmit se vettünk észre. A városi kocsmákat bezárták, neki azonban voltak házi forrásai, ahol leihatta magát. Éjfél tájt a készültséget hívták, hogy a piactér sarkán, a föld alá épített vizelde csigalépcsőjén fekszik egy katona, részegen ordít, és a civilek nem merik megközelíteni, hátha tényleg fegyver van nála. „Roham! Ratatata... Lőjetek, magyar fiúk!” A készültség tétovázott, kibiztosították a géppisztolyokat. „Lőjétek őket, vége van, magyar fiúk!” A készültség elszántan rohant a vizeldéhez, a magyar fiúk beugráltak a végigokádott, levizelt betonlépcsőre, és a csapkodó részegét kivonszolták. „Vége a farsangnak... csak ezt mondtam... most volt az utolsó napja” - motyogta az a marha Pint. Mert hamvazószerdán, ami általában március elejére esik, hamuval hintik meg a hívők homlokát: Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris - emlékezz, ember, hogy por vagy és porrá lész... Így ér véget a farsang, hogy elkezdjük kiböjtölni a húsvéti feltámadást.

CSONTZENE

Amikor a politikai továbbképzés szünetében a városba becsődített határőr tiszthelyettesek egymást tiporva kitrappoltak a folyosóra, az első mohó cigarettaslukk után Illés megrázta a fejét.

- Még hogy nevelés! Gyagyás a Kisgóré. Göze sincs arról, hogy mi van odakint a prérin.

... Odakint a prérin - vagyis a határon - nyári pokolmeleg volt. Első két hónapja nem esett. A drótkadály oszlopai pattogva végigrepedtek, úgy kiszáradtak a tomboló naptól. A szögesdróton vastag porréteg. A fák árnyékát világosra púderozta a szállongó por. Mert már a por is beporosodott. A vizünk (hiába bugyoláltuk a kannát lapulevélbe, és ástuk be a földbe) langyos pocsolalé. A kenyér roszogott a fogunk alatt. Ha izzadságunkat próbáltuk letörölni, sarat kentünk szét magunkon. Az ing alattomosan szűrt és dörzsölt, ahol kipállott bőrünkhöz ért. Szemünk vöröslött, s állandóan gyulladásszerűen könnyezett. Mert abban a veszett kánikulában mindent belepett a por, és finom szemcséi mindenhová bejutottak. Ha mozdulatlanul merengünk, akár egy Nepomuki Szent János-szobor, akkor is beporosodtunk volna - de nekünk ásnunk kellett! - száz ember lapátolt, kavarta a port! - toporgott, rakodott, cipekedett ide-oda, és az aknáknak lyukakat kotort a porhanyósra gereblyézett nyomsáv földjébe, aztán meg betemette a gödrüket. A régi aknatelepítéseket cseréltük.

Mit tudhatott erről a Kisgóré? Talán még a szalonnazsíros, összefogdosott munkanaplónkat se vette soha kézbe, mert ha belelapoz, abból is megcsapta volna a kinti világ veritékes büze. Ehelyett szappantól illatosan, rózsás arccal feszített a kozmaszagú ebédlőbe bezsúfolt, tikkadt tiszthelyettesek előtt, és a vörösre égett nyakszirtű, naptól kifakult hajú határőrök feje fölött elnézve darálta a szöveget; az újember akommunistaembertípus alakulakezünk alatt! Ebben a rutinos pátoszban nem volt benne, nem is lehetett a napi tizenkét órás járőrözés butító fáradtsága, az éjszakai riadóztatások és lövöldözések tompa ijedsége. A napi sajtófoglalkozás, a brosúrák állandó és elmélyült tanulmányozása a legfontosabb (mikor? - az istenért, mikor? - harsogtak körülötte a zavart köhintések és krakogások, ha észre tudta volna venni az elgyötört pofákat), mert a nevelés a néphadseregben újszerű feladat, ezt várja tőlünk Rákosi elvtárs és a párt!... Aztán fehér ujjával benyúlt makulátlan fehér kaucsukgallérja mögé, amelyet a finnyásabb tisztek varrattak a zubbonnyakra, lazított rajta, és felsóhajtva úgy érezte, hogy eleget tett a déli határkerület politikai vezetőjeként reá háruló munkának, megadta a direktívákat. - A Kisgóré bokszbőr csizmája tükrösen ragyogott, és pesti szabónál alakított fess kamgárn egyenruha feszült fiús alakján, amikor fiatalos tanulékonytsággal „apánk” közismerten jóságos és apás mosolyát önkéntelenül utánózva, tíz perc cigarettaszünetet engedélyezett...

Nekünk azonban odakint a prérin, a hajszás munkában, az volt a legnagyobb gondunk, hogyan törjük be magunk közé a kiségitésre odavezényelt honvédségi alakulatot. Szakaszunkat egy Sanyi nevű tizedes vezette, akit átkereszteltünk Sunyinak. Hogy annak micsoda szokásai voltak!

Például: megérkezett az ebéd, Sanyi lecsapta a munkát, elsőként rohant oda, füttyült a többiekre, se sorakozó, se mosdás, és követelte, hogy neki a kondér sűrűjéből merítsen a szakács.

- Ez nálunk nem divat, kispajtás - lépett oda Illés őrmester. - Löttyintsd vissza - szólt rá fojtottan.

- Előbb megeszem, aztán alulról visszaengedem - szuszogott a tizedes, és pofáját befelhőzte a mohóság.

- Segítek engedelmeskedni - lökte ki kezéből a csajkát Illés. Barátian képen legyintette, de csak sietős kedvességgel, hogy mások ne lássák; óvni kell a tiszthelyettesi tekintélyét. - Ha jut repeta, a parancsnok akkor is a végére marad. Értjük egymást?

De Sunyin nem fogott a jó szó. Ezután az árnyékban terpeszkedett, nyögött, vakaródzott, megjátszotta a beteget; ha pedig lomposan előkullogott, kisárgult csizmájában és a köldöke alá csúszott buggyos nadrágjában maga volt a szerencsétlenség. Az emberei is úgy dolgoztak hát, mintha a saját temetésükön piszkálnák a földet. Pedig az aknáznak a kedvére való, jó munka feszültségével kell dolgoznia, mert ha fél, ha elmélázik, ha vonakodik, ha undorodik a robbanóanyagtól, máris megvan a baj.

Épp ezért komolyan is kell venni a dolgot. Viccelődni nem lehet. Még hősiködni se. Mert nem egy nagy vagányt vágott már szét csak úgy hipp-hoppra az akna. Kibiztosítani csakis telepítés után szabad. De Sunyi emberei fűtyültek erre. Meg akarták spórolni a pluszmunkát. A biztosítószoget kihúzták, még mielőtt föld alá dugták volna a fadobozt. És mindezt az orruk előtt csinálták, minket is veszélyeztetve.

Hiába szóltunk, úgy bámultak vissza ránk, mintha teheneket próbálnánk lebeszélni a kérődzésről.

Sunyi pedig, ha kedve szottyant csinálni valamit, hogy azért megmutassa, ki a legény, a kiélesztett aknákat halomba rakatta a karjára, ki se látszott mögülük, úgy egyensúlyozott a nyomsáv felé - pedig még biztosítva is csak egyenként szabad vinni az aknákat. Ahogy ott botorkált közöttünk, a lélegzetünket is visszatartottuk, hogy meg ne botoljon benne.

- Fékezz le, kispajtás - szólt rá Illés őrmester.

Óvatosan leszedegette a barna fadobozokat Sunyi karjáról. Az utolsót feldobta, a levegőben pörgő aknát a sarkánál elkapta, az egyetlen ponton, ahol veszélytelen fogás esik rajta, letette szépen a földre, és utána teljes erővel pofon vágta a tizedest.

- Ha az ételleddel akarsz játszani, nekem szólj!

Lihegve meredtek egymásra. Sunyi koszlott csikasz volt Illéshez képest, aki nagy csontú testével úgy magasodott föléje, akár egy megfellebbezhetetlen ítélet.

Estére bevonultunk a szállásunkra. Az az épp hogy pihenő nagyközség valamikor lármás és zsíros helység lehetett, a határkereskedelem csomópontja. A főutca kétsoros gesztenyése alatt szinte hűvös alagútban sétáfkáltak a járókelők. Gazdag kereskedőházak magasodtak lehúzott, rozsdásodó üzletlőkkal, kidült-bedült téglakerítésekkel. A beszálló vendéglőknek akkora udvaruk volt, mint egy piactér; a kátrányos padlójú éttermek és ivók üresen savanyodtak, már a mulatozások hányásszaga is régen kiszellőzött belőlük. Mert a megfélemlített lakosság otthon kuksolt. De esténként a kocsmákban meggyújtották a villanyokat, a népes cigánybanda mindenhol felsorakozott a kihalt ivókban, az egyik helyen piros, a másikon kék, a harmadikban sárga lajbiban; a foszladozó vitézkötések, a primás foltozott fenekű nadrágja eléggé parlagi eleganciát mutatott, és csak azért is nyívták a hegedűket, álmosan brummogott a nagybőgő, és a kopogó cimbalom fölött, mint egy kismadár, csicsergett-csapongott a klarinét. A sötét utcán egyik vendéglőtől a másikig elhallatszott a muzikaszó. De csupán a legyek tévedtek be a nyitott ablakon. A község szomorú mozdulatlansággal lapult a fulladós éjszakában.

Néha mi, katonák csámborogtunk el sörözni. Általában hetenként kétszer csapoltak, ha érkezett Pécsről egy-egy hordócska. Kiérleletlen, zöldes sör habzott a poharakban, de a csapos, akin meglötytedt az egykori hústömeg, azt is áhítattal csorgatta.

Illés nem tartott velünk. Lezsírozta a csizmáját, zubbonyát és sapkáját félrelökte, és tiszta ingét hasig kigombolva - hogy előkunkorodott gyapjas mellszőrzete - eltűnt a forró éjszakában.

Egyik este nagyon berúgtunk. A zsoldot, a veszélyességi pótlékot, a kosztpénzt mind elittuk. A fülünkön jött ki a sör. A csapos nem mert tiltakozni, olyan vadul vertük poharainkkal a lucskos asztalt. A banda tébolyodottan húzta, a primás keringett a székek között, úgy csapott ránk új és új dallal, és a zenekar zörömbölését leintve, olyan szívfájdítóan csorgatta ránk a nótákat, mintha cukormázzal öntené le az egész bűdös életet. Mi meg ordítva énekeltünk és vedeltünk, és nehézkes lötyögéssel botorkáltunk ki az illemhelyre.

Mikor már csak hab bugyborékol ki a csapból, Sunyi feltápáskodott, ide-oda ingadozva kiforgatta a zsebeit, és az összegyűrt papírpénzt a primásba gyömködtte.

- Az egész banda sorakozó! - ordította. - Éjjelizenét adunk.

Végigtántorogtunk a falun, a cukrász házáig. Mi csak a hecc kedvéért, hátul báméskodtunk, és bőfögve hallgattuk, hogyan húzatja Sunyi a nótát, hogy „Vagyok olyan legény, mint te”...

Nyílt az ajtó, és a cukrászné szeplőtlen fehérsége mögött Illés alakja sötétlett.

- Mit akar? - rebegte az asszony.

- Magát! - bömbölte Sunyi. - Ez kell magának? - bökdösött ujjával az őrmesterünk felé. - Ez a sótlan sódar?

- Hírbe hoz a falu előtt - siránkozott a nő. - Azonnal menjen innen!

- Válasszon közülünk! Követelem, válasszon!... És ne féljen ettől... ettől a... Én itt vagyok maga mellett!

Az asszony remegő felháborodással előrelépett, arcul köpte a részeget, és befutott a házba. Sunyi káromkodva törölgette az arcát.

- Marha - szólt rá Illés a józanok rettenetes fölényével. - Ezért még számolunk!

Hajnaltól ricsajra ébredtünk. A Schrantz és Tsa házban laktunk; az emeleten, négy egymásba nyíló szobában, a parkettre szórt szalmán tanyázott a század. A szárnyas ajtókat sarkig kitártuk, hogy a füledt éjszakában a nyitott ablakokon át járjon egy kis huzat. A Nyugatra szökött tulajdonos kibelezett házában két ámokfutó kergetőzött. Elöl Illés, utána Sunyi, kezében puskával. Megleste Illést a kapunál, amint befelé jött, hogy ébresztőre az emberei között legyen. „Még számolunk? Azt mondtad?... Hát kezdjük: egy, kettő - háromra lövök...” A sör disznót csinál az emberből. Tanúsíthatom. Őrmesterünk, ahogy ránézett Sunyi szétázott pofájára, rémülten rohanni kezdett. Előbb az udvaron kergetőztek, a tágas magtárak és rogyadozó kocsiszínek között, aztán a földszinti termekben folyt a hajsza, az egykori gabona-nagykereskedő kihalt birodalmában, ahol a villanydrótot is kirágták a falból az egerek. „Ne örülj meg, ne lőj!” - kiáltozott Illés. Végül fölfutott az emeletre, ott ugrált az alvók között, nyomában eszeveszett üldözőjével; magasra rúgták a pokrócokat, szalma kavargott utánuk, és köhöggető por terjengett.

A negyedik szobából nem volt hova futni. Illés a falnak dőlve szembefordult társával.

- Te tényleg nem hülyéskedsz.

- Majd megtudod! - ordította Sunyi, aki bosszúval és sörrel volt tele a feje búbjáig. - Leszámolunk!

Illés ellökte magát a faltól, előrelépett, szembe a puska csövével.

- Ha komolyan gondolod, az más - mondta egyenletesen duruzsoló hangon, mintha búvöltni akarná a fegyvert. - Azt hittem, hülyéskedsz, és félttem, hogy véletlenül belém durrantasz. De ha komoly a dolog, akkor neked véged. Ha meglősz, a fiúk vernek agyon. Igaz, fiúk?... Ha nem lősz, én verlek agyon. Válassz, kispajtás!

Sunyi erre a tárgyilagos bejelentésre elképedt, Illés pedig félrelökte a puska csövét. És verni kezdte a tizedest. Tenyérrel. Ökölrel. Ha leroskadt, fölhúzta, és aprította tovább. Sunyi feje tehetetlenül csapódott jobbra-balra. A szája felrepedt. Állát elöntötte a vér. A pofacsontjai megroppantak. Arcán mindenütt nyers hús piroslott ki a széthasadt bőr alól.

Illés hirtelen abbahagyta a munkát, megtornáztatta fájó ujjait.

- Mégse verlek agyon. Ha téged megmentettelek a hadbírószágtól, miért kerüljek én oda?

Lefektettük Sunyit, egy pohár pálinkát lötytyintettünk az arcára, hogy kimossuk a sebeket, és nedves zsebkendőket raktunk rá. Így gyógyulgatott egy hétig. Akkor Illés azt mondta neki: „Most már ember vagy, kispajtás, nem fasírt, és emberek közt nincs harag - igaz?” Kezet fogtak.

Csak hogy a Kisgóré is meghallott valamit a dologról, és magához rendelte őket.

- Mi van ott maguknál? - támadt rájuk. - Verekedések? Marakodások? Ki kezdte?

- Senki. Igazán senki - feszengett Sunyi.

- Micsoda tiszthelyettesek maguk? Így oktatják a katonákat? - háborgott a Kisgóré. - Tudják maguk, hogy mi az a szocialista hadsereg?

- Jelentem, tudjuk - nézett a szemébe Illés. - Csak hát odakint a préri zajlik az élet. És néha van egy kis csontzene. Neveljük egymást.

- Préri? Még hogy préri...! Micsoda szavak ezek? Őrmester, magának fogalma sincs a nevelésről.

Biztos igaza volt. Mi is furcsálltuk, hogy amikor a kiségitőket visszarendelték a honvédségi laktanyák unalmába, Sunyi kérte, hogy nálunk maradhasson.

SZENTEK

A falusi templom harangszava olyan a besüppedt viskók között, mint sunyító kiskatonák közt a teli torokból elordított parancsszó.

Mi utáltuk azt a templomot. Meguntuk és meggyűlöttük. Mert nem kerülhette ki a pillantásunk, előttünk állt: szemben velünk.

A nyári festésre váró iskola tantermében tanyáztunk. Ha kipillantottunk az ablakon, a templomot láttuk; ha nem néztünk ki, a légyöpöttös ablaküvegről tükröződött vissza a képe, az udvarra bevetődött vaskos árnyéka, és ha hátra, a budira mentünk, oda is utánunk leskelődött; hajnalban az agyunkban kongott az első harangozás, éjjel pedig (ha részegen vonszolódtunk haza) délcegen örködött odaát a fekete torony, és órájának világos számlapja kikerekedett szemmel meredt ránk a magasból.

Egy hónapja loptuk a napot. Az ellátmányt utánunk küldték, a parancsnokság különben ottfelejtett minket abban a kis faluban. Telehíztuk az egyenruhát. Hét legény felgyülemlett energiája arrább bírta taszítani azt az álszent templomot, úgy éreztük - és szívesen löktük volna el szem elől, mert az áhítat éjjel-nappal úgy puffadt ki belőle, mint a mi elhajasodó bendőnk a nadrágból.

Szomszédunkban - egy tövében már korhadó, de fent még szorosan záró palánkkerítésen túl - a parókia terpeszkedett. Félig leengedett esslingeni redőnyei alól négy ablakkal figyelte állhatatosan a falusiakat. Udvarában az ólak, istállók, fészerek magtárak üresen ásítottak; a mi hatóságainknak, a szigorú beszolgáltatási adók parancsára, miért is törte volna magát az egyház?... A szérűskertben rothadó szalmahalom feketedett a tavalyi kazal helyén, a szakadt drótháló, tágas baromfiudvarban csak három tyúk bukdácsolt, szédülten a rengeteg helytől, az üres kutyaólból verebek fészkeltek, arrább egy szétdőlt hordó dongái között vadzab és napraforgó nőtt. Hátrafelé beláthatatlanul nagy kert húzódott el a mezőig, tömött lombú szilvafákkal és világos törzsű almákkal teliültetve. Azelőtt nagy étvágyú papok gazdálkodtak itt. Annál bántóbb látvány volt az a gutaütéses bénultság és csendes pusztulás, ami a parókia körül terjengett. Az egyházi perek, a Mindszenty- és a Grösz-per után voltunk.

De a temetői csöndben odaátról néha különös hangok szűrődtek át: kip-kop-kop és megint kipkopkopkop. A meszelt oszlopos, széles tornácról - ahol egybehányva fonott kerti székek halmozódtak, jelezve, hogy elmúlt az ebéd utáni szieszták és esti szolid kvaterkázások ideje - hallatszott a kopogás, gyors női léptek alatt kongott a kiszáradt téglapadlat.

Mert négy nő is lakott a parókian!

Ezt először csodálkozva, alig titkolt izgalommal, majd dagadó dühvel vettük tudomásul. A pap testvérei - sutyorogták a falusiak; vagy talán a felosztatott rendek apácái ezek itt a szomszédunkban...? Akárhogyan is, de nők! Négy fekete ruhába bújtatott, karcsú árnyék. Fiatalok, ezt lépteik elárulták. Egészségesek, erről pletykált a fürge kopogás. Magányosak, és talán várnak valamire, ha hihetünk türelmetlen futkosásuknak. De ha nagy ritkán, misére menet megpillantottuk őket, csak surranó fekete alakokat láttunk, amint átlibbentek a gödrös kocsiúton, és nem a templom tátott főkapuja felé siettek, hanem egy oldalsó, a sekrestyébe vezető, pántos ajtóhoz. Elérhetetlen látomások!

Mintha éhes disznókat szakajtóban zörgetett kukoricával vadítának, olyan mohó izgatottsággal vágyakoztunk nő után. És közben úgy éltünk, akár a szentek. Ha rózsafüzérem lenne - kesergett Szabó, aki rózsás bőré, hosszú szempillájú, mutatós fiú volt, s a legizgatottabb arcú mindnyájunk között -, azon másznék át a palánkon, akkor talán méltóztatnának észrevenni.

Aztán kiderült, hogy anélkül is felhívta magára a figyelmet. Már tudtuk, mikor járnak templomba a nők, olyankor az utcán lebzseltünk, lökdösödtünk, nyerítve röhögünk, bámultuk a parókia zárt kapuját - és ha végre nyílt az ajtó, s kisuhantak rajta a hosszú szoknyák, kamaszosan csettintgettünk utánuk, hogy legalább egy bokát megpillantsunk.

És egyikük váratlanul felénk lesett. Szív alakú arccskája volt, pisze orra és nagyra nyílt ájtatos pillantású szeme - az ajka azonban árulkodóan mosolyra biggyedt, ahogy Szabóra röppent a tekintete. A másik három nyomban körülfogta a magáról megfélemedezett paráznát, és az utánuk érkező papnak susmutolva, visszatárlódtak a kapun. Csattant a zár, arra ocsúdunk fel. Hátrarohantunk az udvarba, a szomszéd tornácról még a sietős léptek utolsó koppanásait hallhattuk, aztán ingerülten durrant be utánuk a konyhaajtó. Kisvártatva három fekete nő és a pap zárt csoportja egymáshoz bújva, gondterhelt sietséggel osont át a templomba. A pisze sehol. Otthon hagyták. Bezárták. Szobafogság! - zúgtunk felháborodva.

Szabónak ez a reményteljesen indult és kilátástalanná változott kaland teljesen elvette az eszét. Napokig a ház körül rohangált, terveket szőtt a hódításra, szerelmes verset íratott velem, elkezdte a bajszeit növesztetni, nyers tojást evett, és a megyei nőszövetséghez készült beadvánnyal fordulni; egyik nap a parókia megostromlására tüzelt minket, másnap pedig lelkigyakorlatra akart jelentkezni a papnál. Állandóan ott lebzselt és ott turbékolt a palánk körül, átleskelt a deszkák résein, s felindultságában úgy odanyomta a pofáját, hogy szálla ment az orrába. Esténként felmászott a palánk tetejére, szemét meresztgetve a sötétbe. Negyednap üvöltve fordult le a kerítésről - mi odabent kártyáztunk, és ijedtünkben szét-potyogtattuk a lapokat; azt állította, hogy odaát megkoccantották a konyhaajtó üvegét. Valaki jelzett. Felhívta magára a figyelmet. Talán segítséget kért! Csak ő, csak ő lehetett...

Mindnyájunkat mozgósított. Kicipeltük az asztalt, s felmáztunk a tetejére. Lábujjhegyen nyújtózkodva épp hogy átpisloghattunk. Csönd volt a parókián. A holdfényben a tornác oszlopai sötét árnyakkal álltak őrt. Szabót nem tudtuk visszatartani. Megígértük, hogy visszavonulását, adott esetben, biztosítani fogjuk, majd remegő és izzadt kezénél fogva leengedtük a túloldalon. Lélegzet-visszafojtva bámultuk, mint lopakszik át az udvaron.

A faluban kutyák vonítottak. A templomtorony órája figyelmeztetően kattant egyet. De a parókia mozdulatlan maradt. Szabó a tornácon állt, a konyhaajtó előtt, s az üvegen át a benti feketeséggel nézett farkasszemet. Végre finoman kopogtatott. Csak mintha egy légy verődne az üvegnek. Semmi válasz. Aztán megjelent valaki odabent, és lassan az ajtóhoz lépett.

A pap volt, fehér hálóingben. A kezében jókora, fényes arcélkereszt, amit alighanem az ágya fölül akasztott le. Rettenetes elszántsággal emelte magasra. Ütni akart? Vagy elüzni az ördögöt?... Támadásra vagy mártíromságra készült?

Szabó hátraszökkent, a sötétben feldöntötte a kerti székek halmazát, nekivágódott a tornác oldalának, és egy üzőtt kutya nyikkanásával perdült ki az udvarra. Nekirohant a kerítésnek, csak úgy döngött a deszkapalánk, mi pedig - kapaszkodó kaparászást hallva - lenyúltunk érte, és átrántottuk. Ami pálinkánk volt, aznap este mind megittuk.

Egy egész napba telt, mire Szabó kialudta a részegségét. Akkor fölhajtott egy csajka vizet, beledobban a csizmába, és futott kifelé dolgát végezni. Rogyadozó lábbal vánszorgott vissza: sírást hall, odaát jajong valaki, őt verik, őt kínozzák, őt büntetik... Szaladtunk az udvarra, de akkorra talán már kiszenvedett az áldozat, mi ugyanis hiába hallgatóztunk, csak a lyukas ereszcsonnában sípolt a szél. De meg lehet ezt magyarázni annak, aki hinni akar szerelme kálváriájában?... Fölényünket kikezdte az a letagadhatatlan tény, hogy ezentúl csak három női árnyalakot láttunk a parókián. A kis pisze hiányzik. Híre-hamva sincs. Nyomtalanul eltűnt.

Talán belenyugsunk ebbe, nem törődünk tovább vele, ha nincs az a pap. Ha nem olyan, amilyen. Mert lehetett volna gömbölyű és rózsaszínű falusi plébános vagy reszkető fejű, ősz sörtes, tiszteletre méltó kanonok, esetleg egy pergamen arcbőrű és halszemű, éhenkórász vidéki káplán - oda se figyeltünk volna rá. De nem! Az a pap talán egyenest Erdős Renée valamelyik izgatott fantáziájú regényéből lépett ki. Csak irigy gyanakvással nézhettünk rá, mert deli szép ember volt, olyan látványos és asszonyszívet összeszorító jelenség, mint egy tömjénfüstös körmenet és egy lampionos megyei bál együttesen. Öles léptekkel járt, szálas alakján suhogott-sodródott a derékban karcsúsított, lent meg harangosra szabott reverenda. Fekete ruhás termetén markáns fej trónolt: aransárga haja fiúsan lobogott, de zöld szeme pillantása, akár a karvalyé. Kihívó ellenfél, aki mellett nem lehet csak úgy elsompolyogni, ha már egyszer szembekerültünk vele.

Szabó megalázottan tengett-lengett közöttünk. Úgy tettünk, mintha semmi se történt volna, de bárgyú tapintatunkon átsütött a szégyenteljes vereség; a fiú rózsás bőre egészen kifakult, láttuk, hogy emésztí magát, sejtettük, hogy valamiben töri a fejét.

Én azon a szombaton elindultam körülnézni a környéken, hogy hátha találok néhány vállalkozó cigánylányt vagy egy vigasztalásra váró özvegyet, akivel elterelhetnénk borús gondolatainkat. Késő délután caplattam haza, és a sekrestyébe egyik katonatársamat láttam bemenni. Elképedve utána eredtem. A kitaposott szőnyegen ott üldögélt a leitatott sekrestyés, nyakalta a pálinkát, szent énekeket dudorászva. Az oltárkép előtt, létra tetején nyúlászzkodott Szabó, és rögtön megértettem, minek a csodájára szállingóznak ide a fiúk.

Szabó címfestő volt civilben. A hadosztálynál is egy ideig a dekorációsoknál lébecolt, de valami ünnepre készülve, a munka lázában olyan ügyetlenül helyezett el két feliratot, hogy Marx képe alá Rákosi neve került és fordítva. A díszünnepségre meghívottak fuldokló-bugyborékoló, visszafojtott nevetésén feldühödve, az amúgy is vértolulásra hajlamos, tokás ezredesünk elordította magát: ki az a barom, aki a szőrt a bőrtől nem tudja megkülönböztetni?

Szabó a létra tetején elmerülten pingált. A festésre váró iskola udvaráról hozott meszet, s a fehér szín jól mutatott a megfeketedett képen. Magasztos jelenet derengett elő az eredeti olajfestményen: a felhők közt trónoló Úr felé a megboldogultak teste-lelke igyekszik felröppenni, és lent az ördög tehetetlenül fenyegetődzik. Ebből a patásból, néhány mésvonással, felismerhetően a mi papunk lett, karja pedig annyi, ahány női alak verdesett a képen ég és föld között, és mindegyiket elkapta, megmarkolta, kit a szoknyájánál, kit a combjánál fogva.

Isten bizony fel akartam háborodni! - de nem jutott rá idő. A pap már a hátam mögött lihegett. Sose gondoltam, hogy a szent borzalom így elrondítja az embert. Ha ordít, ha megátkoz, ha felfal, az mind elviselhető lett volna. De feldúltan, csattogó állkapoccsal csak nyöszörögve fenyegetőzött, hogy ebből baj lesz, nagy baj, mert ez eredeti Maulbertsch-kép, népvagyon - szerepel a megyei műemlékek katalógusában, a rámán ott van a védettséget jelző réztábla!

Cselekedni kellett! Belökdöstük a papot a sekrestyébe, egy zárt gyóntatószékbe, és eszeveszetten elkezdtek a rendcsinálást. A kép megkeményedett olajfestékéről sikerült bő vízzel lemosnunk a friss rápingálást, mert Szabó a vastag port se törölgette le a festményről, így amúgy is pergett le róla a fehér lé. Fel kellett mosnunk a követ is, hogy eltüntessük a nyomokat, és hogy ne üssön el az oltárképtől, minden szobrot és festményt megtisztítottunk. A padokat végigsúroltuk. Az ólomkeretbe foglalt színes ablakkockákat kiglancoltuk. Kifújtuk az orgona sípjait is, sarat köptünk, mire befejeztük a munkát.

Kiizzadva, fáradtan támoilyogva néztünk szét. Sehol semmi nyom, semmi bizonyíték. Tisztán álltunk az Úr előtt. De a pap, az a szép félelmetes férfi megalázottan, hüppögve sírdogált a gyóntatószék homályában.

A HADNAGY

Nem tudom, más hogyan van vele, tavasszal, ahogy duzzadnak a rügyek, úgy lombosodik az én kedvem is, és májusban már alig bírok magammal.

De azon a tavaszon nem volt fickándozni való kedvem. Szerencsére enyhe tél volt, a bőjti szelek felszippanthattak a hóolvadás után maradt sarat, különben az orrommal mártogattam volna fel, úgy lógattam. És nemcsak én voltam így, hanem az egész szakasz.

Úgy el voltunk telve a rosszkedvünkkel, mint a fonott korsó ecettel. Bizony nagy bajunk volt. Féltünk. Nem szégyellem bevallani, miért szégyellném? Féltünk. És volt is mitől!

Úgy kezdődött a dolog, hogy az újonckiképzés harmadik hónapjában egy esti parancskihirdetésnél felolvasták, hogy műszaki tanfolyamra lehet jelentkezni. Utána meghánytuk-vetettük a dolgot, és Krizsán, a bölcs, azt mondta, hogy itt az alkalom megcsinálni a szerencsénket. Mert aki tanfolyamot végez, az őrszázadba nem kerül, nyári gyakorlatra nem viszik, hanem valami mesteremberféle lesz a hadseregben; hiszen a műszaki mi más lehetne? Őt okos embernek tartottuk, mert iskolázott fiú volt és szemüveget viselt. Hittünk hát neki, és vele együtt jó néhányan jelentkeztünk. Így kerültünk a műszaki tanfolyamra abba a faluba, ahol történetünk játszódik.

A volt grófi kastélyban tanyáztattak le minket, ami egy hatalmas őspark közepén állt, és faburkolatú falaival, nyikorgó falépcsőivel, parkettás termeivel, rakott kandallóival igazán kellemes helynek látszott. Mikor az első percek izgalma után úgy hittük, hogy remekül fogjuk érezni magunkat, sorakozót rendeltek el. A parancsnok és oktatók jöttek bemutatkozni és szemügyre venni minket. Elénk álltak, a századparancsnok beszélt, s mi hallgattuk feszesen, csak a szemünkkel tapogattuk végig jövőendő parancsnokainkat.

Nem tudom, ki vette észre először, ki tett egy óvatos mozdulatot könyökével a szomszéd felé, de egy perc múlva már mindnyájan kimeredt szemmel bámultunk a tisztek csoportjára. Mozgolódni kezdtünk, újoncoknál szokatlan fegyelmezetlenséggel egymásra néztünk, és egymás arcáról olvastuk le a döbbenetet. A hátul állók sugdolóztak, a sorok hullámozottak, és a rémület ebben a pillanatban fészkelte be magát a szívünkbe.

A századparancsnok mellett egy sánta hadnagy állt. Mögötte a törzsőrmesternek olyan göbörös forradásos az arca, mint a mező mélyszántás után. Láttunk egy alhadnagyot is, akinek csonka volt a füle, mintha lecsavarták volna. És a többiek is, mind, bicebócák, félkarúak, zúzott arcúak! Mi ez? Hová kerültünk?

Itt és így tudtuk meg, hogy aknászok leszünk.

Jó volt a koszt, a kiképzés nagyrészt tantermeken folyt, nem kellett ázni-fázni - mi mégis rosszul éreztük magunkat, és mentünk volna akárhová, csak onnan el. De nem lehetett.

A szakaszparancsnokunk Gábor hadnagy lett, a sánta. Alacsony, karcsú ember volt, a jobb lábára bicegett, és futni csak ugrándozva, szökdelve tudott, a sérült lábát úgy húzta maga után. Különben mozgékony, mint a csík, fürgén sántikált az udvaron, ott volt mindenhol, éles hangja hol itt, hol ott csattant fel - a más szakaszbeliek jobban tartottak tőle, mint mi magunk. Arca hosszúkás, és első pillantásra nem túl megnyerő. Orra kissé ferdén állt az arc közepén, a szája beszéd közben jobbra-balra rándult, mintha fintorokat vágna, az álla pedig hegyes és előreugró.

A szemétől féltünk a legjobban, ettől a vizslató, mindent észretevő kék szemtől. Soha semmi bántót nem mondott, csak a nézésével pocskondiázta az embert. Ahogy ránézett egy eldobott cigarettacsikkra, az szinte hegygé nőtt a mi szemünkben is, és sietve kaptuk fel. Ha csajka oldalán morzsányi ételmaradékot látott, azt undorral és szemrehányással vizsgálta, hogy mi is moslékos dézsának láttuk az evőcsészét. A frissen mosott folyosó árnyalatnyi csíkját olyan tűnődve szemlélte, hogy a napos önkéntelenül a rongy után nyúlt, és kezdte előről a felmosást.

Már a második nap mindnyájunkat megismert, és névről szólított. Egy hét múlva pontosan tudta, kitől mit várhat. Krizsán az elméletben volt erős, ismerte a robbanóanyagok fajtáit, pillanatok alatt kiszámította a szükséges tölteteket, a kellő gyújtózsínór-hosszúságot - viszont pocsek tornász volt, a nyújtóra ketten tettük fel, és a harmadik saslengés után összenyaklott, nem bírta erővel. Ellentéte Spenót, aki embernek éppoly lehetetlen volt, mint az a zöltség-főzelék, amiről a nevét kapta; nagydarab, melák ember, erős, mint a bivaly, de a tehetetlenségig gyámolatlan - mást se értett meg a világból, mint azt, hogy „fogd meg, emeld meg!”. A hadnagy velük bajlódott a legtöbbet. Mert mindketten annyira féltek az aknától meg a robbanóanyagoktól, hogy az még a mi gyáva szakaszunkban is feltűnő volt. Az egyik azért, mert nem is értette, mi az, amit csinál...

Mikor az elméleti oktatások után tavasszal megkezdődtek a gyakorlati foglalkozások, az addig is félelemben élő szakasz teljesen megbolondult! Gondolom, tömeghisztéria volt ez, egymást rémítettük, és nem fogott rajtunk az okos szó. Mert hiába mondták nekünk, hogy a jól képzett aknász nem robban fel, békében alkalmunk se lesz rá, parancsnokaink a háború utáni akna-mentesítések alatt szedték össze sérüléseiket, és ezért kerültek ide oktatónak - mi egyre csak hajtogattuk, hogy nem akarunk megnyomorodni, éles aknához hozzá nem nyúlunk, inkább a hadbíróság! Krizsán és Spenót szinte emberfeletti irtózása ránk ragadt, hiszen a robbantások gyakorlati foglalkozásain szinte vinnyogó félelemmel meredtek a zsíros tapintású, halált rejtegető, zömök töltetekre.

Az első foglalkozások szoktató robbantások voltak. Egy húsz méter sugarú kör területére fektettek minket, fejünkön sisak, arcunk a földhöz szorítva, és a kör közepén az a pár dekás töltet, aminek gyújtózsínóját egy rajparancsnok gyújtotta meg. Ott kellett feküdni, hallgatni a zsínór sistergő égését, moccanás nélkül a földhöz lapulni, és reszkető lélekkel várni a robbantást, ami akármilyen kicsi volt, belénk fagyasztotta a lelket, és utána kalimpáló szívvel tápáskodtunk fel, falféhr arccal meredtünk egymásra, szinte csodálva, hogy életben maradtunk.... Később nekünk kellett megtanulnunk a robbanó töltetek meggyújtását, a helyes fedezés szabályait, a robbantás ezer csínját-bínját. A szakasz lassan hozzászokott ezekhez a mennydörgő foglalkozásokhoz, mind kevesebb volt a reszkető kéz és a rebbenő szempilla. S talán már minden rendben lett volna - hiszen a más szakaszbeliek megbarátkoztak ezzel a bátorságot követelő és férfias hivatással -, ha nem mételyez minket Krisztán és Spenót félelme.

Május vége felé jártunk, a tanfolyam vége közeledett, de a mi lelkesedésünk csak nem akart szárba szökkeni! Sőt, minél simogatóbban sütött a tavaszi nap, mi annál inkább vacogtató hideget terjesztettünk magunk körül. Olyan arccal járt-kelt a szakasz, mintha mindnyájunkat orrba vertek volna.

A falu határában kövel sűrűn meghintett, szánthatatlan dombok húzódtak, fű és bojtortján nőtt rajtuk, méter magasra, ez volt a gyakorlóterünk. Az idő tündöklő volt, az ég mozdulatlan kék, még felhőfodrot se vetett, körben zöldek a mezők, a jegenyék kilombosodtak, a távolban traktorok túrták bőföggve a földet. A tavalyi fű a földre roskadt, és szőnyegpuha volt minden lépés, de a friss zöld is serkedt már erősen, felszökkent a nedvesen rohadó fűtorzsok közül, és

szinte zümmögött, úgy nőtt. A hangyák lázasan seflettek a kövek között, lomha nagy bogarak hintáztak a bogáncsok szárain, és berregtek szárnyukkal.

Pompázatos tavasz volt.

A dombok tetején frissen faragott cölöpökből és tuskésdrótból készült drótakadályok húzódtak, itt-ott feketére égett oszlopok és összehurkolt drótok sebeivel - ezen az erősítésen gyakoroltuk a harcszerű robbantást. Szakasunk az úgynevezett nyújtott töltet robbantására készült. A két méter hosszú deszkára már rákötöttük a több kilónyi robbanóanyagot, belehelyeztük a gyutacsokat is, és kimértük a gyújtózsínort. Ekkor jött Gábor hadnagy.

- Öt perc szünet!

Leheveredtünk a fűbe, egymásra néztünk, és rosszkedvűen hallgattunk.

- Miért lóg az orruk? - kérdezte a hadnagy.

Mit lehet erre felelni? Krisztán dünnyögött, inkább udvariasságból, mint feleletképpen:

- Nem lóg.

Gábor hadnagy egy nagy kövön ült, szájában fűszál, azt rágtá és zöldeket köpött. Elgondolkozva meredt maga elé, mintha befelé nézett volna, önmagába. Úgy feküdtünk a parancsnok körül, mint a nyáj a juhásza körül; ő meg ült moccanás nélkül, hallgatott, rágogatta a fűszálát. Nem tudom, a levegő tette-e, de jól éreztem magam. Kezem, lábam szétvetve hevertem, a meleg elringatott, szuszogtam és félárbocra eresztett pillákkal figyeltem csak a hadnagyot. Olyan közelinek éreztem, hozzám tartozónak, mintha a bátyám lenne. Csúnya arca most kedves volt, a vonásai meglágyultak, úgy néztem rá, mintha sosem láttam volna. A többiek is ezt érezhették, mert az arcok felengedtek, a levegő valami furcsa feszültséggel telt meg, és mindenki feléje fordult; mintha éreztük volna, hogy valami történni fog.

A hadnagy felemelte a fejét, végignézett rajtunk, és lusta mozdulattal a távolba mutatott.

- Látják azt a magános nyárfát? Onnan nem látni be ide a domb mögé. Jobbra kúszva úgy lehet elérni a drótakadályt, hogy a nyárfán a figyelő nem vesz észre. Nézzék csak! - és balra mutatott. - A fasor mögött, két kilométernyire, ott van a tűzérésük. Az biztosítja ezt az akadályt. Ott ül a legmagasabb nyárfán a tűzérési figyelő, és az első gyanús mozdulatra tüzet nyit. Nekünk mégis kaput kell nyitni az akadályon! - A szeme körülvillant rajtunk. - A két legügyesebb ember! Krizsán és Spenót. Induljanak a nyújtott töltettel.

A két megszólított szinte révületben állt fel, de Gábor hadnagy hangja rájuk csattant.

- Hasra! Kúszva kell megközelíteni.

Spenót képén az elszántság kis tüzeket gyújtott, esetenül a földre vetette magát, és hóna alá fogva a töltetet, kézzel-lábbal rugdalózva kúszni kezdett. Krizsán megigazította a szemüvegét, arca fehéren remegett, de engedelmesen indult társa után.

A hadnagy intett, mi is lehasaltunk. A két fiú surrogva zúzta a tavalyi fűvet, a csizmák patkóján megcsillant a napsugár. A hosszú, nyújtott töltet, sárga töltetpikkelyeivel, mint egy kígyó csúszott a két sisakos katona között. Visszafojtottam a lélegzetem, és úgy kimeresztettem a szemem, hogy a fejem beléfájdult. A hadnagy guggolt csak közöttünk, hol a dombon kúszók után nézett, hol bennünket figyelt, és a fölemelkedőket egy kézmozdulattal visszaparancsolt a földre. Teste megfeszült, arca mozdulatlan volt. Mi megbabonázva, fojtottan lihegve feküdtünk. Fent a magasban egy madár libegett, és dermedt szívvel pislogtam fel rá, mint egy ellenséges felderítő gépre.

A két kúszó elérte az akadályt.

Spenót ügyetlenül, fenekét az égnek tartva bemászott a két sor drót közé, Krizsán utánanyújtotta a töltetet. Láttuk, hogy szabályosan keresztülfektették az akadályon. Krizsán gyufát vett elő, és társa kibújt a drótsorok közül. Egymás mellett szöszmötöltek. A szemüveges Spenóra nézett, és kérdezett valamit, biztosan azt, hogy gyújthatja-e. Társa bólintott. És a feszült csendben hallottuk a gyufa sercenését is. Krizsán, jól láttuk, fürgén ugrott hátra, és az előre elkészített fedezékbe futott. Spenót motozott valamit, a gyújtózsínór füstölt, és ő még mindig nem mozdult. A drótok között babrált, idegesen, s csak elbámultunk, hogy rángatja, tépi a drótokat.

És megértettük, hogy mi történt!

Ahogy kibújt a drótakadály közül, a fegyver csöve, a célgömbbel, beleakadt a drótba. Nem vette észre. Csak amikor már sistergett a gyújtózsínór, és futni akart, akkor érezte, hogy a drót megfogta, nem engedi. A puska hevederjét szorosra húzta indulás előtt, hogy kúszás közben jól feküdjön a hátán, és most nem tud kibújni belőle. A rángatástól mindjobban belegabalyodott a drótba, vergődés közben a töltetet is arrébb rúgta, és most már azt sem éri el, hogy kirántsa belőle a gyutacsot...

Kiáltani akartam, de nem jött ki hang a torkomon. Felemelkedtem, bámultam előre, a biztos halállal vívódásra - egy ér úgy vert a halántékomon, mintha kalapáccsal ütnék a fejemet.

A hadnagy nem ügyelt már ránk, ő is a drótakadályra meredt, a szeme emberfeletti módon kidülledt, és fojtottan, majd rikácsoló dühvel szakadt ki belőle a kiáltás.

- Krizsán, segítsen neki... Krizsán!!! - De a fedezékben senki nem mozdult.

A hadnagy felugrott, és bicegve, ugrálva, a sánta lábán erőlködve, imbolyogva és meg-megbotolva, groteszk szökellésekkel iramodott neki a dombnak. Másodpercek lehettek csak a robbanásig, és valamelyikünk szájából felröppent a rémült sikoltás:

- Hadnagy elvtárs, ne!

De Gábor hadnagy már ott bukdácsolt a dombon. Ez a rohanás, a sánta ember csetlő-botló ugrándo-zása tulajdonképpen nevetséges lett volna, de mi dermedten, csorgó izzadsággal a hátunkon, remegő szájjal néztük.

Mikor már majdnem elérte a katonát, térdre bukott. Vége! - szerettem volna felkiáltani, de a hadnagy utolsó erőfeszítéssel elrúgta magát a földtől, ráugrott Spenóra, és elszakítva őt a drótakadálytól, a földre sodorta.

Ebben a pillanatban robbant a töltet.

A légnymás minket is, térdelőket, a földhöz vágott. Köveket zúdított a magasba, faoszlopok repültek és süvítő drótszálak. De mi a felhányt kövek záporában már ugrottunk fel, és rohantunk a robbanás helye felé.

Spenót mozdulatlanul feküdt, az arca sáros volt, szempillája rémülten verdesett. Nem esett baja. Gábor hadnagy a katonán feküdt, de mire odaértünk, már lefordult róla, és a véres lábát tapogatta.

- Hadnagy elvtárs...!

- Nincs semmi baj - sziszegte. - Egy nadrágszíjat adjanak! - Arcát elfintorította.

- A jobbra már úgyis sántítok. Adják már a nadrágszíjat! - Elkötötte a combját. Felöleltük és óvatosan lépkedve lefelé indultunk a dombról.

- Egy ember fusson előre az orvoshoz - adta ki a parancsot. - Azt hiszem, alaposan elintéztem magam.

Arca kormos volt és sáros. Letöröltette velem.

- Látják, nem kell félni... Baj csak a rémült embert éri... Aki elveszíti a fejét... Ezt ne felejtsék el, én nem leszek mindig maguk mellett!

Mire kijött a kórházból, mi már levizsgáztunk. Nem találkoztunk többé. Mikor egy év múlva újonckiképzésre vezényeltek abba a faluba, reménykedtem, hogy Gábor hadnagy ott lesz. Nem volt ott. Így én mondogattam az újoncoknak, ha fellobbant szemükben a rémület.

- Ne féljenek. Mert ne felejtsék el, baj csak a rémült embert éri!

-&-